

POLITICKÁ KNIHOVNA

SBÍRKA SPISŮ
POLITICKÝCH, PRÁVNÍCH,
NÁRODOHOSPODÁŘSKÝCH
A SOCIÁLNÍCH

POŘÁDÁ F. VODSEĎÁLEK

ŘADA I.

Dosud vyšlo:

Fr. Künzl-Jizerský:

Vznik světové války . . . za Kč 12.—

A. Hajn:

Problém ochrany menšin za Kč 20.—

J. Šrom:

Sovětské Rusko . . jen váz. Kč 48.—

K. Kazbunda:

Pouť Čechů do Moskvy roku 1867 a ra-
kouská diplomacie . . . za Kč 15.—

H. Wendel:

Z jihoslovanského světa . za Kč 35.—

Doc. Dr. A. Basch - Ing. J. Dvořáček:

Rakousko a jeho hospodářská
existence za Kč 15.—

André Siegfried:

Dnešní Anglie, její hospodářský a po-
litický vývoj za Kč 38.—

E. Moltesenová:

Kniha o Fínech za Kč 25.—

Elisabeth F. Read:

Mezinárodní právo pro
každého za Kč 20.—

Edmond Vermeil:

Soudobé Německo . . . za Kč 35.—

Gustav Winter:

Státníci dnešní Francie . za Kč 22.—

Jan Opočenský:

Vznik národních států v říjnu 1918
za Kč 30.—

Jar. Papoušek:

Carské Rusko a naše osvobození
za Kč 35.—

André Siegfried:

Amerika po světové válce . za Kč 42.—

Dr. Lad. Vošta:

Konsulární zástupci v zemích civiliso-
vaných za Kč 25.—

Max Weber:

Politika jako povolání . . za Kč 12.—

Stan. Thugutt:

Osvobozené Polsko . . . za Kč 8.—

B. Knížek:

Sociologie družstevního hnutí Kč 15.—

Ing. Fr. Munk:

Nové hospodářství . . . za Kč 15.—

Pierre Chasles:

Život Leninův za Kč 25.—

Dr. Jos. Macůrek:

Rumunsko ve své minulosti
i přítomnosti za Kč 39.—

ŘADA II.

Dosud vyšlo:

F. L. Oppenheim:

Mezinárodní právo
díl I. sv. 1. brož. za Kč 36.— } váz. za
sv. 2. brož. za Kč 22.— } Kč 70.—
díl II. brož. za Kč 58.—, váz. Kč 70.—

H. W. Steed:

Třicet let novinářem, 3. vydání, díl I. a
II. za Kč 90.—, vázané za Kč 120.—

James Bryce:

Moderní demokracie
díl I. za Kč 65.—, vázané za Kč 80.—
díl II. za Kč 75.—, vázané za Kč 90.—

C. F. Bastable:

Veřejné finance za Kč 95.—
váz. za Kč 110.—

H. de Man:

Duch socialismu . . . brož. Kč 52.—
váz. Kč 67.—

G. de Ruggiero:

Dějiny evropského liberalismu
brož. za Kč 70.—
váz. za Kč 85.—

**NOVĚJŠÍ
PAPEŽSKÁ POLITIKA**

POLITICKÁ KNIHOVNA

SBÍRKA SPISŮ
POLITICKÝCH, PRÁVNÍCH,
NÁRODOHOSPODÁŘSKÝCH A SOCIÁLNÍCH.
POŘÁDÁ F. VODSEĎÁLEK
ŘADA I. KNIHA XXII.

V PRAZE 1930

VYDÁVÁ ORBIS,
TISKAŘSKÁ, NAKLADATELSKÁ A NOVINÁŘSKÁ
SPOLEČNOST AKCIOVÁ

NOVEJŠÍ PAPEŽSKÁ POLITIKA

NAPSAL

Dr. ALFRED FUCHS

HLAVKOVY STUDENTSKÉ KOLEJE V... PRAHA II, JENŠTEJNSKÁ 1	
262	B 211 /
940	

V PRAZE 1930

NÁKLADEM ORBIS

TISKAŘSKÉ, NAKLADATELSKÉ A NOVINÁŘSKÉ

SPOLEČNOSTI AKCIOVÉ

VEŠKERA PRÁVA VYHRAZENA

KNIHTISKÁRNA „ORBIS“ PRAHA XII

PŘEDMLUVA

Novější politiku papežskou začínáme rokem 1870, zrušením papežského státu, protože tou chvílí vstupuje papežství do dějin jako moc ryze duchovní, ale přece jenom politická. Že nedávno byl papežský stát rekonstruován Lateránskými smlouvami, nic nemění na této situaci, protože při Lateránských smlouvách nejde o území, nýbrž o manifestaci duchovní suverenity.

Nechtěl jsem psát dějin posledních čtyř, resp. pěti papežů. Věnuji pozornost jenom takovým událostem, jejichž důsledky jsou ještě dnes politicky aktuální. Ostatní události uvádím jenom na vysvětlení situace. Kdykoli jsem narazil na nějakou otázku dodnes aktuální, vyložil jsem ji vždy celou najednou. Tak na př. probírám problém unionismu, římskou otázku, poměr církve katolické k sociální otázce atd. Knihu tuto nepsal historik, nýbrž praktik-novinář, publicista, který ani na chvíli si nechtěl hrát na vědce.

Druhou část svého spisu věnuji dnešní organizaci papežské kurie, protože bez znalosti organizace kuriální

není dobře možno porozuměti ani kuriální politice, ježto se v ní často zájem politický prostupuje se zájmem čistě náboženským a pouhou politikou nelze nikdy plně vysvětliti kuriální zákroky. Politiku kurie nedělá jenom Státní Sekretariát. Proto jsem věnoval i tolik místa popisu celého aparátu kurie. Čtenáři má být ve formě popularisační přiblížen její složitý mechanismus. Proto také jsou popisovány i některé věci etiketní a liturgické, aby se mohl podle popisu orientovati ten, kdo s tímto aparátem přijde do styku, ať v Římě, ať mimo Řím.

Autor knihy je katolík. Nemíní sice touto knihou provozovati propagandy pro svoji víru, ale jeho věrou je dáno v mnohých otázkách jeho stanovisko. Bez stanoviska a bez lásky nelze dobře poznávat nic na světě.

Doufám, že moje stanovisko nebylo nikde formulováno tak, aby nebylo spravedlivé k názorům cizím.

Dr. ALFRED FUCHS.

PAPEŽ PIUS XI.

DÍL I.

UDÁLOSTI A IDEJE

I.

Náboženství a politika? Nemá politika v naprostém rozporu s požadavky náboženskými? Lze slučovati praktické postuláty všedního života s náboženstvím, které jest *r e l i g i o*, určitou mravní závazností? Jak sloučiti politiku s požadavky Živého, osobního Boha, kterého vyznává náboženství, na rozdíl od různých filosofických systémů?

Katolický ideál ovšem zní: státi se světcem! A pod „*s v ě t c e m*“ si obyčejně svět představuje člověka exaltovaného, mystika od světa odvráceného. Ale životopisy některých aktivních světců přesvědčují nás o tom, že jest možno spojovati nejhlubší zbožnost s naprostou praktičností a rozumovou přesností. A tato rozumová přesnost diktuje postaviti se v boj proti vládě zla na světě, ať je v jakékoli podobě. Tato rozumová přesnost ukazuje na dvojí omyl, který by byl možný: zanedbávati duši pro politiku a jiné světské zájmy, ale také pro tolstojovskou neodporovati zlu, čili v praxi nechati mu volnou dráhu.

Je dvojí druh utrpení na světě, jak to pěkně formuloval Max Brod ve své knize „*Heidentum, Christentum, Judentum*“: Utrpení, jež lze odvrátiti, a utrpení neodvratitelné. Utrpení neodvratitelné spočívá v tom, že člověk, jakožto relativní bytost, pocituje vždy nesplněnou touhu po Nekonečnu a po Absolutnu.

„Jsme stíženi kletbou. I v letu nejvyšších roztoužení,

tíži země jsme podrobeni, do tmy krve své pohroužení.“

Pocit kontrastu mezi nekonečnou láskou kosmickou a konečnou láskou osobní je utrpením neodvratitelným. Je údělem všech smrtelníků, obývajících toto slzavé údolí. V tom nepomůže žádná politika, ani žádná jiná extensivní činnost. Tváří v tvář Nekonečnu musí se každá vnější činnost jevití vždy prázdným a marným shonem. „Nepokojné jest srdce lidské, pokud nespočine v Tobě.“ Bylo by chybou, kdybychom chtěli tuto nejušlechtlejší touhu člověka, tento neklid srdce, přehlášovatí nějakou extensivní činností.

Ale kromě tohoto utrpení neodvratitelného existuje utrpení, které odvracetí lze. Sociální bída může býti mírněna, mohou býti dávány rozumné zákony, říše bolesti může býti umenšována, i když víme, že bolest ze života zcela nikdy nezmizí, že kříži nelze se vyhnouti. Kterýsi ze sedláků v Holečkových „Našich“ rozeznává dobře mezi kříži, které nám posílá Bůh a mezi kříži, jež si lidé dělají sami. Ty kříže, které si lidé dělají sami, ty mohou a mají býti odstraňovány. Zde jest místo pro činnost extensivní a tudíž také pro politiku.

Katolická církev byla vždy politicky aktivistická a aktivní. Byla si vždycky vědoma toho, jak jest nutno spojovati věci časné s věcmi věčnými. Byla si vždy vědoma toho, že království její není sice z tohoto světa, ale že jest také na tomto světě. Katolická církev považuje za jeden ze svých velkých úkolů řešení toho tragického problému, jak sloučiti aktivní život a všechny nástrahy a pokušení, všechno diplomatisování a politisování se životem kontemplativním. Právo lidské a právo Boží — obojí tyto prvky tvoří podklad jejího právního systému a jejího celého názoru na politiku. Bylo by naivní se domnívati, že náboženský vývoj přivede někdy církev katolickou k tomu, aby se vzdala svých politických aspirací, k jakémusi českobratrství a tolstojov-

ství. Teorie o dvou mečích nebyla nikdy v církvi opuštěna a nebude. Mystik rázu svatého Františka z Assisi nalezne ovšem v církvi vždy své pole působnosti. Ale jeho učení obdrží formu řehole. Církev chce a dovede umožniti i askesi, i rytířství, renesanční radost ze života i klidný občanský život. Pro bojovníka, pro mnicha i pro politika nalezla svoje správné formy.

Tento zápas nepostrádá tragiky a byly doby, kdy i církev podléhala v tomto zápasu ducha proti pouhé moci. Byly doby, kdy se duchovní cíle zatemňovaly a zešerovaly. Ale po takových chvílích těžkých vnitřních krisí oživoval vždycky zase duch v církvi tím vítězněji a papežové zase dovedli zaujmouti správné stanovisko k otázkám tohoto světa i k otázkám světa vyššího.

V Šustově románu „Cizina“, kde je tak dobře zachyceno ovzduší Říma papežského i královského, vyskytuje se hluboký dialog, v němž kněz, monsignor Finsler, praví: „Víš dobře, jak jest, když zalije duši touha po věčnosti, jak vše stává se nicotným. Dílo vlastní, dílo předků, vše, co jest dítětem hmoty a času, jak lhostejně to odhazuješ, jako pouhé dětské trety. Očistná vlna touhy po spáse duše stává se povodní, v níž tonou stejně nečisté chlévy jako mramorové chrámy. A ty vlny se zdvihají neúprosně čas od času, slovo Božské je zdvihá znovu a znovu, a život lidstva by nebyl, leč věčné potácení se mezi dlouhými náběhy k většímu blahu na zemi a prudkými přívaly touhy po věčných statcích, které dílo to boří, kdyby nebylo bašty církve, která rozpěněné vlny svádí do těsných a hlubokých koryt mnišské odříkavosti a při tom dovoluje životu, aby bohatl a zdobil se i jinými květy, než jsou přísné bílé květy věčnosti.“ — Náš historik tu dobře vidí ten úkol církve: chránit statky věčné tím, že nezavrhuje věci časných, nýbrž snaží se moudře je spravovati a ovládati, a chrániti stat-

ky světské tím, že chrání a spravuje statky věčné.

Proto také papežové vždy zaujímali přesná stanoviska k otázkám politickým, jakmile se tyto problémy dotkly oltáře. Absolutno jest vždy s to, aby rozvrátilo relativní svět. Vůči Nekonečnu — matematicky řečeno — každá relativní veličina klesá na nulu. Vždy může nastati situace, kterou líčí Čapek ve své grotesce „Továrna na Absolutno“. Jest třeba chrániti lidi před ničivou mocí jejich vlastního bludného svědomí. Dobrodiní autority spočívá v tom, že chrání lidi před jejich vlastním sebemučivým flagelantstvím a před extrémí individuální morálky, i před davovými psychosami hromadných sebeobžalob a negací civilisace.

Podle katolického světového názoru nikdy nebude náboženství moci býti pokládáno za věc soukromou, což říkat se u nás stalo módou popřevratovou. Člověk podléhá Bohu i ve své činnosti veřejné a není možno ji vyloučiti ze sféry náboženské. (Tento názor proniká již také i v dnešním protestantismu, jak svědčil na př. mírový kongres evangelických církví v Praze.) Ten, kdo to myslí se svým náboženstvím vážně, musí se snažit uplatniti jeho vládu a zásady všude a ve všem. Náboženství jest věcí veřejnou a církve dobře ví, co dělá, zasahuje-li do záležitostí politických.

Nebudeme zde řešiti po sté a prvé teoretickou otázku, v čem spočívá problém politiky. Politika jest snaha po úpravě poměrů ve státě podle určitého programu. Před válkou napsal Masaryk do „České politiky“ stať o tom, že politika jest vědou i uměním. Vědou že jest potud, pokud předpokládá jistý soubor utříděných poznatků, a uměním že jest potud, pokud závisí na inspiraci, šťastném vnuknutí, na intuici, co jest nutno v dané chvíli udělat, neboť dobrému politickému nápadu nenaučí žádná věda.

Naproti tomu profesor Weyr obrátil se několikrátě proti tomuto pojetí. Praktická politika není podle jeho názoru ani vědou, ani uměním, nýbrž prostě praktickou činností. Kdo spravuje rodný statek moudře a obezřetně, není proto ještě ani vědcem, ani umělcem, nýbrž prostě praktickým mužem.

Katolický život, pokud se v jednotlivých státech politicky projevuje, manifestuje se především ve formě politických stran, které byly založeny na světovém názoru katolickém. Jaký poměr má Svatá stolice k těmto politickým stranám, které v rámci ústav všech zemí chtějí chrániti práva katolické církve? S těmito stranami se Svatá Stolica nikdy neztotožňuje, třeba by tyto strany měly v programu hájiti jejích práv. Orgány politických stran a strany samy nenáleží nikterak do hierarchického řádu církve a nejsou tudíž jejími orgány. Ve věcech, které se netýkají přímo víry a mravů, ponechává církev těmto stranám úplnou svobodu. Politická strana hájí církev zcela na vlastní risiko a vlastními metodami. Bylo však zakázáno nynějším papežem, aby se jakákoli politická strana nazývala „katolickou“. Jménem „katolický“ disponuje jenom papež s episkopátem. Mohou nastat totiž případy, kdy se může i rozcházet politika Kurie s politikou politické strany katolicism hájící, ovšem jenom ve věcech taktických, nikoli co do programových zásad. Může se tak díti jenom ve věcech časných a dočasných. Ve věcech víry a mravů platí pro každého katolíka papežská autorita neomezeně. Máme toho příklady i v dějinách. Zním jest Windhorstův rozpor s Kurií v době septennátního boje za Bismarcka. Známa jsou z té doby slova kardinála Jacobiniho, která napsal mnichovskému nunciovi de Pietrovi: „Centru, jakožto politické straně, byla vždy ponechávána plná volnost jednání, ale jakožto politická strana nemůže Centrum přímo zastupovati zájmů církve“. Obdobný

případ, ba ještě těžší, jsme měli v Československu při odjezdu papežského nuncia Msgra. Marmaggiho z Prahy, kdy katoličtí ministři setrvali přes tento konflikt s Kurií ve vládě, aby zabránili většímu zlu. Vatikán také dodatečně tuto politiku schválil. (Srov. Dr. Doležal: „Politická cesta československého katolicismu“. Praha, Život, 1927.)

Nejvyšší autorita církevní se tedy nikdy neztotožňuje s politickými stranami, třeba byly založeny na světovém názoru katolickém. Správně ukazuje nezávislost politiky jednotlivých vnitřních katolických politických směrů P. R. Rohden ve svém spise „Zur Soziologie des politischen Katolizismus in Frankreich“ (Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik, sv. 62, 1929), když říká, že církev nemyslí ve stranách, nýbrž ve státech.

Za to však Vatikán zavádí a velmi doporučuje na celém světě Katolickou Akci, akci čistě náboženskou, nepolitickou, jež ovšem zavazuje katolíky i k tomu, aby hájili práv církve i na poli politickém, jako vůbec v celém životě. Kdo věří v Boha, musí být obhájcem práv Božích, i když vystupuje veřejně. Řekli jsme již, že podle katolického názoru náboženství není a nebylo nikdy věcí soukromou. To symbolisuje nyní církev zvláště svátkem Krista Krále, zavedeným nynějším papežem a doprovázeným encyklikou „Quas primas“.

Katolická Akce jest podřízena přímo episkopátu. Na rozdíl od politické strany, jíž musí záležeti na každém hlasu při volbách pro ni odevzdaném, třeba jí nebyl odevzdán z důvodů náboženských, jest vůdčím motivem Katolické Akce živost víry, nikoli množství. Podle slov nynějšího papeže nemá nikdy Katolická Akce dělat politiku, politiku pro stranický boj, pro stranicství. Má spíše dáti solidní přípravu pro politickou práci v bu-

doucnosti. „Katolická Akce“ — pravil papež — „nemá sice politiky pěstovati, ale má katolíky poučovat o tom, jak by politiky nejlépe používali, k čemuž jsou povoláni všichni dobří občané bez rozdílu a především katolíci, neboť katolické vyznání od nich žádá, aby byli nejlepšími státními občany“. —

Papež upozornil i na nutnost dobré přípravy vědecké a dával v jedné ze svých allokucí za příklad politicky činné osobnosti katolického německého Centra v minulosti, v němž i laikové měli slušné theologické bibliotéky a kde podobné knihy nechyběly v kanceláři žádné politické organisace. Katolická Akce reprezentuje forum daleko širší, než ta neb ona politická strana. Vždyť v jednom a témtě státě může býti křesťanských stran několik a některé z nich mohou býti ve vládě, jiné v opozici, některé mohou býti sociálně radikálnější, jiné konservativnější (Belgie). Mohou býti mezi nimi i spory národnostní. (U nás strana lidová, ľudová, křesťansko-sociální strana Čuříkova, německá křesťansko-sociální, maďarská křesťansko-sociální.)

Proto též, jak již řečeno, nynější papež vyslovil zákaz, aby žádná organisace neužívala názvu „katolická“, pokud není v přímém spojení s episkopátem. Žádná strana není včleněna do hierarchického řádu církve, ale jest do něho včleněn laický apoštolát prostřednictvím Katolické Akce, podléhaje přímo vedení biskupů. Autorita biskupů jest vyšší, než jakákoli autorita politických funkcionářů, byť vliv funkcionářů byl sebe větší. Církev se musí starat i o ty, kteří nejsou nikde organisováni. Vždyť v některých státech jest zpolitisování náboženského života přímým nebezpečenstvím pro náboženství a církev. Organisace jest pouhým vnějším mechanismem a mechanism musí být oživen vírou.

Katolicism má svůj názor na to, jak by měl vypadati společenský řád. Obraz světa, jak jej hlásá katolicism,

jest svět skladu a řádu. Není to démonický chaos Dostojevského, nýbrž spořádaný svět Danteův, v němž člověk v soustředných kruzích stoupá k Bohu prostřednictvím tvorstva. V době, kdy všechny možné Internacionály chtějí spasit svět, ale rozmnožují jen chaos, hlásá nynější papež aktivitu katolickou, Katolickou Akci, energickou víru, fidem intrepidam, že katolicism jest s to, aby předělal svět, bude-li jenom činně zasahovati do všech oborů života, bude-li využito všech jeho aktivních sil, i těch, které dosud odpočívaly v rezervě.

Jest ovšem pravda, že laikové jsou církví poslouchající „ecclesia oboediens“, že nemají podílu na vládě v církvi a nemohou ho míti. Ale nikdy nebyla církev bez laické práce. Nynější papež to připomněl již v encyklice „Ubi arcano“. Ukazoval, jak již ze Skutků apoštolských jest možno vyčísti úzkou spolupráci laiků s apoštoly. Velkým obnovitelem církve, laikem, byl na příklad svatý František z Assisi. Vždyť se vypravuje v legendě, že papež Innocenc III. měl vidění, že se hrouť Lateránská basilika a že svatý František ji podepřel. Františkánství bylo dříve laickým hnutím, než se stalo kněžským řádem. Proto také nynější papež právě svatého Františka ustanovil patronem Katolické Akce. Vždy existovaly laické spolky a bratrstva.

V nynější době jde o to, aby všechny tyto organisace, bratrstva, spolky a družiny pracovaly za jednotným cílem s jednotným vedením a aby byly přímo podřízeny autoritě biskupské. Co nevychází z této hierarchické autority, nemůže být počítáno ke Katolické Akci.

Mnichovský kardinál Faulhaber ve svém proslulém kázání o Katolické Akci vypočítává těchto pět rysů Katolické Akce:

1. Jest laickým apoštolátem.
2. Jest organisovanou spoluprací všech aktivních katolických sil.

3. Jest akcí čistě náboženskou a tam, kde zájem náboženský se dotýká sféry politické, může zasahovati do politiky jenom pod přímým vedením episkopátu.

4. Katolická Akce jest akcí, to jest činem. Není sdružením modlitebním. Počítá ovšem s nadpřirozenými prostředky, ale zavrhuje každý pietismus a kvietismus, žádajíc, aby každý svými osobními vlohami co nejvíce přispěl k rozmachu katolictví.

5. Posledním jejím znakem jest katolický optimism, to jest víra, že jest možno skutečně katolicismem změnit obraz světa.

Charakteristickým znakem Katolické Akce tedy jest, že nechce organisovat jenom spolky, že nemá být jakýmsi nadspolkem, nýbrž že chce a má také zmobilisovati síly jednotlivců, i takových, kteří z toho neb onoho důvodu nemohou býti v žádném spolku nebo nejsou v žádné organisaci.

Jeden z nejpodstatnějších jejích úkolů jest, aby získala církvi duše těch, kteří církev opustili. To znamená, že musí popřát místa individuálním metodám, že nesmí vystupovat nesnášenlivě a zvláště již ne stranicky. Musí umět vyhledávat duše i za stranickými přehradami a lidský poměr k odpůrci nesmí býti nikomu zdrojem podezření.

Tato individuální stránka věci jest velmi důležitá. Křesťanství nezná mas, věří v nekonečnou cenu každé jednotlivé lidské duše, protože každá jednotlivá lidská duše byla vykoupěna drahou krví Spasitelovou. Proto si také vše neslibuje od organisace, nýbrž chce získavati mnoho i od osobních vloh jednotlivcových, ale ovšem především od jeho osobní zbožnosti.

O členství v Katolické Akci rozhoduje slib, spojený s přijetím Svátostí, nikoli pouhá přihláška. Nezáleží na kvantitě, nýbrž na kvalitě. Katolická Akce nesmí agitace zploštit a zhrubnouti, nesmí svým stranictvím

uzavíratí nikomu cestu do církve, jež znamená nekonečně více než politická strana.

Dne 15. ledna 1928 vydali českoslovenští biskupové po přání papežově společný pastýřský list o Katolické Akci, v němž se praví doslova: „Veškerá činnost Katolické Akce, kdekoli a kdykoli se projevuje, vymyká se z oblasti zájmů národnostních, politických a stranických. To vyplývá logickou nutností z pojmu Katolické Akce, která jest laickou pomocí v duchovní správě a má tudíž všímati si jen jejích zájmů, zaučujíc katolíky životu podle víry. Tím ovšem není řečeno, a Svätý Otec to výslovně prohlásil, že by katolíci měli naprosto nedbati a nevšímati si státní a národní politiky, neboť politika, ovládaná stranami církvi nepřátelskými, vniká dnes i do svatyně církve (manželství, škola, výchova kleru, jmenování církevních hodnostářů, církevní jmění atd.). Mimo to způsobil v minulém i v našem století nacionalismus církvi nemalé škody, takže právem slove „velikým kacírstvím 19. věku“ a býval ve všech dobách církevních dějin otcem všech rozkolů a kacírství. A co se týče politiky rozličných stran, jest v naší době stálých sociálních popudů mnoho sporných otázek, které bývají projednávány jen se stanoviska třídních nebo stranických zájmů a proto dávají podnět k prudkým a nepřátelským rozporům. Církev, která pečuje o všechny duše vykoupené drahou krví Kristovou, nesmí na sebe uvalovati výtku nebo domněnku jakéhokoliv politického stranictví, neboť v takovém případě by všechna působnost jejích kněží u politických protivníků byla nemožná. Proto nesmí býti odpovědný duchovní správce předsedou politických nebo národnostních sdružení. Budou-li katolíci řádně vychováváni, dovedou v době voleb, kdy se duchové rozdělují, chtějí-li jíti s církví, nebo proti ní, sami snadno rozpoznati přítele a nepřítele“.

Potud českoslovenští biskupové. Katolík jest jistě

ve svědomí zavázán, aby svým volebním aktem nepoškodil církev. To však neznamená, že jakákoli strana může jednou pro vždy přejmouti generální mandát od církve a zavazovati ve svědomí sama. Aby se straně katolík cítil vnitřně zavázán, musí vědět, že strana plní za všech okolností opravdu křesťanský program a že se nerozhoduje jenom podle opportunity, zvláště v otázkách sociálních. Nad politický úspěch jest kladeno náboženské prohloubení, protože ono pomůže i v dobách, kdy politické úspěchy se nedostavují.

Aby ovšem spolupráce kněží a laiků, kterou žádá papež a biskupové, mohla býti účinná, bude třeba reformovati i duchovní správu. Kněží nesmějí již toliko úřadovat, musí duše vyhledávat, musí hledět poznat svoje farníky a to ovšem nejde bez laického důvěrníka v každé ulici. Musí mít i řádně vedené kartothéky, na nichž stojí, zda který z jejich farníků je katolíkem prakticky křesťanský žijícím, který je vlažný, zda který z nich potřebuje charitativního zásahu atd. Pastorage musí jíti ruku v ruce s promyšlenou charitou, zvláště s péčí o dítě, což platí zejména o průmyslových periferiích, které v našich zemích byly až dosud pro církev takřka ztraceny.

S tím také souvisí zvýšený důraz, který klade v poslední době katolická církev na fakt, že jest protivnicí mamonismu a kapitalismu, že jest na straně pracujících a obtížených. Za starého Rakouska se pastorage nedostala z forem, jež jí dalo baroko a biedermaier, jež jí diktovaly formy raného kapitalismu. V Katolické Akci jde o apoštolát, jenž má býti syntesou sil kolektivních a individuálních, ne o agitaci pro chvilkový úspěch.

Ve své knize „Katholische Aktion“ (Ars sacra, Mnichov 1928) praví o těchto úkolech hluboce P. Muckermann S. J.: „Také ideje jsou někdy skutky. Ideje jsou skutky, jejichž účinky bývají někdy strašlivé. Nebyli

socialisté a komunisté, kteří vešli do parlamentu a celý ten ohromný aparát, jenž jest s nimi spojen, kdysi ideou Karla Marxe? Co pomohou konec konců jednotlivé činy k rekonstrukci celku, dokud svět vedou ideje, které ve svých důsledcích mění vše v chaos? Jest čas, abychom se v katolicismu rozešli se vším maloměštáctvím. Tomuto dnešnímu světu nechybí ani tolik dobrá vůle, jako spíše správné ideje. Proto musí Katolická Akce v boji o duchovní posici státi velmi vysoko. Její vrcholná organisace, jež jest spojena s biskupskou autoritou, musí obsahovati naše nejlepší hlavy a naše nejlepší osvědčené vůdce. Jinak neuplatní katolická idea svého vlivu v naší době, jejíž kultura jest tak vysoká". — Potud P. Muckermann S. J. Katolická Akce má tedy zvyšovati úroveň katolického života, má naplniti duše apoštolskou oddaností k církvi až do prolití krve, má dáti práci laiků, jež byla často dosud pokládána za jakýsi náboženský diletantismus, ověření hierarchické.

Nynější kardinál státní sekretář a donedávna berlínský papežský nuncius Msgr. Evžen Pacelli formuloval na katolickém sjezdě říšsko-německém v Magdeburku úkol Katolické Akce takto: „Katolická Akce má podle vůle Svatého Otce býti účastí laiků na hierarchickém apoštolátě. Tato slova obsahují oba její základní prvky. První prvek: Činný a silný apoštolát laický, který odpovídá jejich stavu a schopnostem, tedy především apoštolát těch, kdož svým postavením a svým vzděláním jsou s to, aby věc Kristovu a věc církve zvláště povznesli. Potřeby a úkoly církve jsou dnes tak velké, že kněží se nemohou nikterak vyhnouti spoluapoštolátu laiků. Druhý element: Včleniti laický apoštolát do ústavy církevní, jak si toho Kristus přál, způsobiti radostnou pohotovost vůči pokynům vůdců, jež dal církvi Kristus. Katolická Akce chce apoštolskou činnost laiků přidružiti k apoštolské činnosti kněží a učiniti tak

z těchto sevřených řad „aciem bene ordinatam“ v rukou biskupů a vikáře Kristova na zemi. Tak volá Svatý Otec ke Katolické Akci. Tak jest psáno v jeho krásné encyklice „Ubi arcana Dei“, v níž ji ukládá jako povinnost pastýřům a věřícím“. — Potud Msgr. Pacelli. Nedávno napsal čelný polský list, že lze právem nazvati Pia XI. papežem Katolické Akce, poněvadž prý chce změnití laiky v kaplany a apoštoly a tak prohloubením katolicismu získat celý svět.

Katolická Akce, jak vidno, není tedy ani konformní s politickými stranami stojícími na podkladě světového názoru katolického, ani není namířena proti nim, ačkoli jest neustále na stráži, aby si tyto strany katolictví nezmonopolisovaly.

Konečně nám zbývá v této souvislosti, abychom promluvili o otázce účasti kněží na politice. Lze říci, že Svatá Stolica ji trpí, pokud není za kněze laické náhrady a pokud ji konají kněží, kteří osvědčují opravdu nevšední politické nadání. Není pochyby o tom, že právě poválečná doba dala světu řadu vynikajících politických kněžských individualit, z nichž mnohé dosáhly formátu státnického (P. Rutten, P. Brauns, prelát Kaas, prelát Seipel, prelát Šrámek, Msgr. Noulens, Msgr. Korošec atd.). Jest jisto, že zvláště kněží vyšších církevních hodností, neangažovaní přímo v denní pastoraci, měli příležitost podívat se na svět s vysoké světové observatoře Říma, jejíž dialektická škola jest velmi dobrou přípravou pro politiku. Ale přes to nelze oddisputovati slova nynějšího papeže, která pronesl dne 20. září roku 1925 při audienci členů Kněžského Apoštolátu Modlitby. Pravidl mezi jiným toto: „Kněží především mají vzývati Nejsvětější Srdce Ježíšovo, aby činili to, co Pán od nich žádá a aby především dbali slávy Boží a spásy duší. Toho a ničeho jiného. Činíce toto, činí kněží vše. To jest jejich úkolem a posláním. Tato část práce, jež

jim připadla osudem, týká se také dobra obecného a hlavně tohoto. Jde-li o dobro individuální, jest si přát, aby v každém individuu dosáhl blahobyť co nejvyššího rozvoje. Jde-li o dobro obecné, jest naprosto nutnou dělba práce, jinak počne mnoho věcí chyběti celku. Jest třeba, aby práce byla rozdělena: finančníkům finance, obchodníkům obchody, průmyslníkům průmysl, rolníkům zemědělství, vojákům obrana vlasti, občanům péče o věci obecné. Tím ovšem není řečeno, že kněží se nesmějí o politiku zajímati. Politika znamená zájem obecný. Čeho vyžaduje sociální charita od kněží, nemohou však plniti, neplní-li oné práce, jež jim připadla z milosti Boží jako jejich práce zvláštní, pro slávu Boží a pro spásu duše. Činí-li tak, přispívají způsobem daleko vyšším a mnohem cennějším ku blahu obecnému, sociálnímu a politickému, poněvadž zájmy duší jsou mnohem hlubší a vyšší, jsou základem i korunou všech ostatních, jsou nutnou podmínkou, jedinečnou bezpečnou a nutnou sankcí všeho toho, co jest myslitelné pro veřejné blaho. Nebudou-li toho činiti kněží, nikdo jiný toho činiti nebude. Ostatní mohou konati ostatní věci a lépe než kněží, poněvadž jsou prosti překážek a to překážek velmi vznešených a svatých, které pro kněze pocházejí právě z jejich vlastního úřadu. Proto lze aplikovati na spory čistě politické a částečně politické, jak přicházejí v běhu světa, či lépe v jeho bouřích, slova apoštolova: „Nikdo, kdo bojuje pro Boha, nezaplétá se do záležitostí světských“.

Církev zakazuje v některých zemích, kde tendence režimu jsou proticírkevní, kněžím přijímati mandáty. Může také stanoviti určitý numerus clausus, jako jest tomu v Československu, kde nesmí počet kněží v zákonodárných sborech býti rozmnožován a kde nesmějí kandidovati řeholníci. Kandidatura biskupů se nepřipouští. Obecně však neexistuje žádný církevní předpis,

jenž by určoval politickou činnost kněží. Kněz musí k výkonu mandátu toliko mítí povolení ordináře vlastního a ordináře místa, kde se volba koná. Musí zachovávat i stavovskou kázeň, jak jest předepsána v Kodexu církevního práva a jak nad ní bdí zvláště Kongregace Koncilu a církevní představení vůbec.

Ve věcech věroučných a mravních, jež se mohou dotknouti sféry politické, papežové zasahovali často velmi aktivně, a není téměř jediné velké politické otázky, tangující sféru víry a mravů, k níž by byli papežové autoritativně nepromluvili. Po této stránce jest papežství typickou ukázkou toho, čemu se říká v německé sociologii „Geistespolitik“, politika ducha, to jest onen způsob myšlení, jenž si všímá těch ideí, které mohou mítí vliv na dějiny a osudy lidí. Papežové si byli vždy vědomi moci ducha v politice. Papež Lev XIII. výslovně zdůraznil v encyklice „Aeterni Patris“ z roku 1879 úzkou souvislost mezi filosofií a politikou, při čemž doporučuje thomistické učení o autoritě. Na projevech papežských zakládá se celá katolická státověda, reprezentovaná jmény jako: Windhorst, Ketteler, Malickrodt, Reichensperger, Franckenstein, Arnost Maria Lieber a jeho otec Mořic Lieber, překladatel a stoupenec státní a právní filosofie De Maistreovy, Hertling a jiní autoři, z nichž mnozí napsali základní stati do Görresova „Staatslexikonu“. Tito němečtí autoři dali theoretický základ katolické politice, kterou dovedli velmi přesně odlišiti jak od hegelianismu a liberalismu, tak i od názorů sociálně-demokratických.

Encykliky novodobých papežů reprezentují politický systém a program. Jest to státní filosofie, založená na učení církevním i na dílech svatého Augustina, svatého Tomáše, Suareza, Ludy, Moliny atd. Výsledky badání Hertlingova, Peschova, Hitzeova, Kettelerova, Mausbachova, de Maistreova, Görresova, Donoso Córtesova,

Vogelsangova, Kralikova, tvoří literaturu, založenou na politických myšlenkách, obsažených v papežských encyklikách nové doby.

Jmenujeme některé z těchto encyklik politicky důležitých: „*Quod apostolici muneris*“ z roku 1878, v níž zaujímá papež Lev XIII. ponejprv stanovisko k socialismu; encyklika „*Libertas*“ téhož papeže, jednájící o hranicích svobody, autority a zákona; encyklika „*Arcana divinae Sapientiae*“ z roku 1880 o manželství a rodině; encyklika „*Diuturnum*“ z r. 1881 o státní moci, vydaná u příležitosti zavraždění cara Alexandra II.; list biskupům irským z r. 1882 o irské agrární otázce; encyklika „*Exeunte iam anno*“ z r. 1883 o výchově a školství; encyklika „*Humanum genus*“ z r. 1884 o svobodných zednářích; encyklika „*Immortale Dei*“ o křesťanském pořádku ve státě; encyklika „*Officio Sanctissimo*“ z r. 1887 o výchově kleru; „*Sapientiae christianae*“ z roku 1890 o povinnostech občanských, v níž doporučuje papež katolíkům horlivou účast na státních záležitostech; „*Rerum Novarum*“ z r. 1891 o sociální otázce; „*Inter gravissimas*“ z r. 1892, v níž jsou důrazně napomínáni francouzští katolíci, že jsou vázáni ve svědomí, aby uznávali státní formu. O tomtéž jedná i encyklika „*Magna animi nostri*“ z téhož roku; „*Praeclara gratulationis*“ o poměru autority církevní ku politice a o otázkách výchovných; „*Longinqua Oceani*“, adresovaná katolíkům americkým, pojednávající o závaznosti politických naučení v encyklikách. Politicky důležité jsou dále dvě encykliky Pia X. „*Acerbo nimis*“ z r. 1905 o náboženské výchově a encyklika „*Vehementer Nos*“ proti rozlukovému zákonu francouzskému. O otázce všeobecného odzbrojení pojednávali také v několika projevech papež Lev XIII. i Pius X.

Pokud se týče státní formy, jest základní katolickou naukou, že církev nedává žádné státní formě přednost

před jinou. Zavrhuje násilí a učí, že při převratech jest dáti přednost systému, který zaručuje stabilitu a pořádek. „Co se týče společností čistě lidských, jest faktem v dějinách stokrát prokázaným, že čas, tento veliký měnitel všeho pozemského, působí hluboké změny v politických zřízeních . . . Sociální nutnost ospravedlňuje vytváření a existence nových vlád, ať mají formu jakoukoli, neboť vzhledem ku předpokladům našich důkazů jsou tyto nové vlády nutny, ba veřejným pořádkem vyžádány. Veřejný pořádek není možný bez vlády. Z toho plyne, že v podobných situacích se novota nevztahuje k formě politické moci nebo ke způsobu, jakým jest moc přenášena. Nedotýká se v žádném případě pojmu moci vůbec. Moc je i nadále nezměnitelná a hodná úcty.“ (Acta Sanctae Sedis XXIV. 519 squ.)

Nejvíce aktuality mají pro nás přirozeně projevy posledních dvou papežů. Mírové projevy Benedikta XV., zmírnění stanov o návštěvách cizích vladařů, jeho neustálé mírové, diplomatické intervence měly značný význam pro zahraniční politiku válčících států.

Nynější papež již ve své první encyklice „Ubi arcana Dei“ se dotkl věcí politických. Prohlásil v ní, že duch válečný žije v celém světě. Následky jsou sociální zápas třídní, rozervanost politických stran, rozvrat rodinný, zkracování práv církve. Příčiny těchto poměrů jsou: vítězství síly hmotné nad duchem, pohrdání lidskou důstojností, nezřízená touha po pozemských statcích a trojí žádostivost, přehnaný nacionalism, vyloučení Boha ze společenského života, zavádění anarchie, laicisace manželství a laická škola. Prostředky záchrany jsou: Proti nenávisti pokoj Kristův, založený na nadpřirozené důstojnosti lidské, který se nedá srovnati s nezřízenou touhou po pozemských statcích. Proti anarchii obnova autority. Papež reklamuje práva církve v rozhodování ve sporech národů. V tomto duchu jsou

psány také všechny apoštolské listy nynějšího papeže a zvláště encyklika „Quas primas“ z roku 1925, v níž, jak již řečeno, jest zaváděn svátek Krista Krále, aby i vnější formou liturgickou bylo věřícím uvedeno na paměť, že Kristovo království není pouze soukromé, nýbrž veřejné a universální. V této encyklice jest velmi výmluvně tlumočeno politicky aktivistické stanovisko církve.

Z apoštolských listů nynějšího papeže uvádíme zvláště tyto: „Annus fere iam“ z r. 1922 o hladovějícím Rusku, z téhož roku list „I disordini“, v němž nařizuje biskupům italským, aby mírnili politické spory mezi věřícími, sami jsouce přísně neutrální, „E noto“, v němž papež doporučuje italským kněžím zdrženlivost ve vnitropolitických sporech italských. V témže duchu jsou pronášeny i konsistorní allokuce. Tak zvláště v první z nich, v roce 1922 „Vehementer gratum“ promluvil papež o východních věcech a o Rusku a prohlásil svůj pacifický program „Pax Christi in regno Christi“. Podobné myšlenky se opakují i v allokuci „Gratum nobis“, kde rovněž jest mluveno o politických aktualitách té doby. Přímo do věcí politických pak zasáhly některé diplomatické dopisy nynějšího papeže. Sem náleží zejména list „Con vivo piacere“ z r. 1922, adresovaný arcibiskupu janovskému Msgru Signorimu, aby jej doručil předsedovi janovské konference, italskému ministerskému předsedovi Factovi. V něm nabádá papež shromážděné delegáty ke vzájemné důvěře a přátelství. Tento dopis nalezl na konferenci oficiálního ohlasu. Podobnou tendenci měl i druhý dopis „Il vivissimo desiderio“ z téhož roku, v němž jest opět rozvinut ruský problém. Dále bylo zasláno janovské konferenci memorandum o Rusku a o úpravě tamních náboženských poměrů atd. atd.

Nemáme v úmyslu vypočítávati všechny jeho projevy

politické a diplomatické. Jsou mezi nimi nesčetné intervence ve prospěch pronásledovaných a ohrožených krajů, osobností a skupin, hladovějících území atd. Velmi značnou pozornost vzbudily však některé projevy nynějšího papeže, pokud se týkaly bezprostředně náboženství a politiky.

Za velmi významnou politickou událost poslední doby jest pokládáno rozřešení římské otázky. Jest těžko za dnešních diskusí říci, co tento krok znamená pro poměr náboženství a politiky. Zdá se však, že obavy z italianisace a fašisace papežství jsou liché. Naopak se zdá, že dnešní stav povede k větší internacionalisaci Kurie, jež bude míti nadále volné ruce pro Katolickou Akci a že tato událost znamená větší zdůrazňování politiky duchovní proti t. zv. politice reální.

II.

Zrušením Církevního Státu v r. 1870 počíná se, jak jsme již řekli, zcela nové období papežské politiky. Dokud existoval Církevní Stát, politika papežů opírala se o tuto viditelnou suverenitu, ačkoli papežové nikdy svoji suverenitu neodvozovali od Církevního Státu, nýbrž ze svého úřadu, jakožto hlavy katolické církve, jež jest podle svého učení „societas perfecta“. Ale po zrušení Církevního Státu opírá se papežství toliko o svou pravomoc duchovní a přes to zůstalo mocí v politice a diplomacii velmi respektovanou, takže jest živým dokladem toho, co duch znamená v politice.

Církevní Stát vznikl vlastně až v VIII. stol. po Kristu. Již za Konstantina směla církev nabývatí jmění i území, ale nadržela je z titulu suverenity. Teprve Pippin Krátký byl vlastním zakladatelem Církevního Státu, Karel Veliký pak, Jindřich III. a komtessa Matylda území Pippinem církvi věnovaná velmi rozšířili a moc jeho pomáhali zvětšovati.

Není nám zde možno sledovati pestré a nesmírně komplikované dějiny střídavého rozkvětu a úpadku Církevního Státu. Ještě od století XV. do XVIII. moc Církevního Státu vzrůstala. Ale koncem XVIII. století počíná ponenáhly rozklad tohoto útvaru a pokračoval přes všecky obnovovací snahy r. 1815. Když se počíná tvořit sjednocená Itálie, snaží se všemožně oslabit Církevní Stát. Toto oslabení dosahuje vrcholku za papeže Pia

IX., jenž vládl od r. 1846 až do r. 1878. Ačkoli Pius IX. byl přízniv všem tehdejšími reformními snahám a jeho nastolení bylo vítáno s jásotem, dochází přece za jeho vlády k úplnému zániku Církevního Státu v roce 1870.

Papež Pius IX., původním jménem hrabě Mastai-Feretti, narodil se r. 1792 v Sinigaglii. Studoval v Římě, r. 1823 doprovázel apoštolského vikáře Muciho do Chile, v r. 1825 se vrátil do Říma, r. 1827 se stal arcibiskupem spoletským, r. 1832 biskupem imolským, roku 1840 kardinálem a po smrti Řehoře XVI. stal se dne 16. července 1846 papežem. Jeho vláda je nejdelším pontifikátem v dějinách papežů. Byl papežem celých 32 let.

V otázkách čistě církevních, ve kterých projevoval nesmlouvavou přísnost, bylo za jeho pontifikátu dosaženo velikých úspěchů, o čemž ještě budeme mluvit. Jako světský suverén však ztratil svoje panství.

Jsa povahy mírné, domníval se, že hrozícímu revolučnímu hnutí ve svém státě bude nejlépe čelit tím, že zruší nenáviděné vojenské komise v Romagni; sesadil neoblíbené úředníky, zrušil tísnivá policejní omezení a vyhlásil amnestii na politické delikty. R. 1847 svolal státní consultu, jakýsi druh lidového zastupitelstva, jež se sešlo dne 15. listopadu a po únorové revoluci v r. 1848 vyhlásil 14. března t. r. konstituci. Byl to systém dvou komor, z nichž jedna byla jmenována vládou a druhá byla zvolena. Současně vytáhlo papežské vojsko do Horní Italie, zesílené o dobrovolníky do války za osvobození Italie od Rakouska. Ale kapitulace této armády u Vicenzy a porážka Karla Albrechta Sardinského způsobila, že Pius IX. úplně se zřekl italské věci.

To rozhořčilo lid. Vzpouza přinutila papeže, aby jmenoval radikální ministerstvo Mamianiho, které však bylo velmi brzy odvoláno. Hrabě Rossi, kterého papež pak

jmenoval prvním ministrem, se domníval, že udrží pořádek a konstituční formu, ale byl 15. listopadu zavražděn a 25. listopadu byl Pius IX. nucen prchnouti do Gaety a odvolal všechna opatření nového ministerstva. Římská komora ustanovila zatím provisorní vládu a usnesla se, že svolá konstituantu. 9. února 1849 byla prohlášena Římská republika. Měla v úmyslu pomoci Sardinii v novém tažení proti Rakousku, ale v bitvě u Novary 23. března, byly její naděje pohřbeny.

Papež se mezitím dožádal intervence velmocí. Francouzský president Ludvík Napoleon byl ochoten poskytnouti papeži pomoc. Francouzské loďstvo přistálo 24. dubna v přístavě Civitavecchia. Tuto expedici vedl generál Oudinet. Římané jmenovali dne 24. března triumvirát za předsednictví Mazziniho a svěřili Garibaldimu obranu města. Po marném útoku počali Francouzi s pravidelným obléháním a vynutili si 3. července kapitulaci města. Současně potlačili Rakušané a Neapolitáni revoluci v ostatních částech Církevního Státu. Pro zavedení pořádku byla ustanovena komise tří kardinálů, t. zv. purpurový triumvirát. Pod ochranou Francouzů, kteří obsadili Řím a okolí, a Rakušanů, kteří obsadili Romagnu a Ankonu, vrátil se papež Pius IX. dne 12. dubna 1850 do Říma.

Podle zákona ze dne 22. listopadu 1850 patřily k Církevnímu Státu provincie: Viterbo, Civitavecchia a Orvieto, které spolu s městským okresem římským (Roma e Comarca) měly titul *Roma e circondario*, a dále čtyři legace Romagně, Marky, dále Umbrie, Campagna a Marittima, které byly rozděleny zase na 20 delegací. Je to území, které asi odpovídá nynějším italským provinciím: Bologna, Ferrara, Forlì, Ravenna, Ancona, Ascoli-Piceno, Macerata, Pesaro a Urbino, Perugia a Řím, a mělo dohromady něco přes 40.000 m² a více než 3 miliony obyvatelů. Když r. 1859 vypukla

válka mezi Rakouskem a Sardinii, kterou podporovala Francie, zůstal papež neutrálním. Když však Rakušané po bitvě u Magenty 4. června odvolali své vojsko z An-kony a Romagne, povstala Romagna proti papežské vládě a vyhlásila za diktátora Viktora Emanuela Savojského. Národní Shromáždění, svolané královským komisařem, usneslo se 1. září na sjednocení Legací se Sardinii. 11. a 12. března 1860 potvrdil plebiscit toto usnesení, načež vtrhlo sardinské vojsko do Romagne.

Všechny snahy Napoleona III., aby papež uznal italské aspirace, byly marné. Mezitím dobyl Garibaldi království obou Sicílií a ohrožoval Řím. Aby byl Řím zajištěn a aby nevzniklo revoluční hnutí, dovolil Napoleon v srpnu r. 1860, aby sardinské oddíly vnikly Markami a Umbrií do Neapole. Vojsko vstoupilo 11. září do Církevního Státu, porazilo 18. září papežskou armádu, vedenou generálem Lamoricièrem u Castelfidardo a přinutilo ke kapitulaci Lamoricièra, jenž ustoupil do An-kony dne 29. září.

Papeži zůstalo jen t. zv. Patrimonium Sancti Petri, jež chránili Francouzi. Byl to Řím a Comarca, legace Veletri a tři delegace: Viterbo, Civitavecchia a Frosinone (bez Pontecervo), území, jež odpovídá nynějšímu Compartimento Latium (Řím), velké skoro 12.000 km² a čítající něco přes 700.000 obyvatelů.

Národní strana v Italii žádala bouřlivě, aby Řím byl hlavním městem Italie. Napoleon však žádal rozhodně, aby zbytek Církevního Státu zůstal nedotčen a italská vláda musila ustoupiti. Když Garibaldi vytáhl r. 1862 z Kalabrie proti Římu, byl napaden 29. srpna italským vojskem u Asprù a zajat. Záříjovou konvencí (15. září 1864) se Italie zdánlivě vzdala Říma a učinila svým hlavním městem Florencii. Naproti tomu slíbila Francie, že vyklidí Církevní Stát, což se stalo koncem roku 1866. Okamžitě se však připravila strana italské akce

na nové tažení dobrovolníků proti Římu, povzbuzována tajně ministerstvem Rattazziho. V říjnu 1867 vtrhl Garibaldi do Církevního Státu a dostal se do území vzdáleného od Říma jen několik hodin cesty, ale byl poražen u Mentany 3. listopadu papežským vojskem, zesíleným o francouzský armádní sbor, spěšně poslaný do Civitavecchia. Na zpáteční cestě jej Italové zajali a odzbrojili.

Papežské panství drželo se již jen francouzskou pomocí. Sotva počátkem srpna 1870 opustilo francouzské vojsko Civitavecchiu a sotva dobyli Němci prvních vítězství, žádala strana italské akce obsazení Říma. Po pádu francouzského císařství dala vláda 11. září vtrhnouti italskému vojsku do Církevního Státu, jež dorazilo 19. září před brány Říma. Papežský generál Kanzler obdržel rozkaz, aby ustoupil jen před násilím a vzdal se teprve tehdy, když Italové učinili průlom u brány Porta Pia 20. září. Plebiscit z 2. října vyzněl pro sjednocení Italie, které bylo vysloveno královským dekretem ze dne 6. října. Tím se skončila existence Církevního Státu.

Po vykonaném plebiscitu usadil se Viktor Emanuel jako italský král v Kvirinale, kdežto papeži zůstaly Vatikán, Laterán a Castelgandolfo. Byla mu italským státem nabídnuta civilní lista 3 milionů franků ročně, ale papež ji odmítl. Prohlásil se za vězně italského krále a nevykročil od té doby již z Vatikánu. Italie se snažila nalézt modus vivendi s papežem ve formě tak zvaného garančního zákona, jímž zaručovala papeži některé atributy jeho suverenity, vytvořivši jakousi kvasi-suverenitu či suverenitu čestnou. Ale papež této úpravy nikdy nepřijal, i byl garanční zákon úpravou unilaterální. Plebiscit o zabrání římských provincií konal se dne 13. května 1871.

Podstatou garančního zákona bylo, že se uznává inviolabilita papežova, jež je rovna inviolabilitě králově.

Apoštolské paláce jsou sice exterritoriální, ale netvoří suverénního území. Vedle civilní listy zaručoval garanční zákon papeži volný styk s katolickým světem, právo mít u svého dvora cizí diplomaty, nadané všemi immunitami, a právo dáti se zastupovat. (O praerogativech papežových, jakožto světského suveréna, a o tom, jak tuto suverenitu vykonává, viz v příslušných kapitolách o organisaci kurie.) Pro volbu papežovu zaručoval dále italský zákon svobodu konklave, zaručil mu pravomoc nad italským kněžstvem a nad biskupy, odstranil „Placet“ a „Exequatur“ a j. státní schválení dekretů církevních vrchností a povolení k jejich provádění.

Hlavní námitka, kterou uváděli kurialisté proti italskému garančnímu zákonu byla ta, že vnitropolitické zákonodárství jednoho státu nemůže zaručovati suverenitu druhého státu či panovníka, neboť právě z pojmu suverenity vyplývá, že suverén nemůže stát pod legislativou cizí.

Aby byl garanční zákon nabyt povahy mezistátního ujednání, byl by musil být mezinárodně uznán. Tomu se však vždy bránila Italie. Bála se, aby se nedostala do podobné situace, jako předválečné Turecko a jiné státy polokulturní, aby v ní nebyl zaveden protektorát velmocí nad křesťanstvem. Viděla v tom zásah do suverenity svojí. Po válce proto také Italie velmi se chránila, aby římská otázka nepřišla před Svaz Národů. (O tom uvádí některé zajímavé detaily i ministr Beneš ve svých pamětech, když líčí postup Sonniniův a londýnskou konferenci.) Po těchto událostech trval neustále antagonismus mezi papežstvím a mezi vládami italskými, které byly vesměs liberální.

Papežství bylo neustále podezíráno, že nepřeje jednotě Italie. R. 1873 byl přijat zákon proti klášterům, z nichž skutečně některé byly zrušeny. Naproti tomu komora odmítla vypovězení Jesuitů.

V r. 1877 byl podán v komoře návrh zákona proti zneužívání náboženských úkonů ku protistátní propagandě, ale senát tohoto návrhu nepřijal. Téhož roku byl uzákoněn návrh o obecném školství, jenž zdobrovolnil vyučování náboženství.

Italie odmítla papežův návrh, aby odstoupila papeži Città Leonina s územím při Tibeře až k moři. R. 1888 byl pojat do italského trestního zákona paragraf, kterým se zakazovaly kněžím rejdy proti existenci, zařízením a zákonům státu a jednání úřadů. Také reforma rozdělení obcí a provincií byla namířena proti vlivu farářů. Za skutečnou provokaci pokládal papež Lev XIII. oslavu při odhalení pomníku Giordana Bruna r. 1899. Téhož roku byla kněžím vzata správa dobročinných ústavů, kterýžto zákon neprošel bez obtíží v senátě.

20. září r. 1895 konalo se slavnostně výročí zabrání Říma, při čemž pronesl ministerský předseda Crispi řeč, obsahující hroty proti papežství, při odhalení pomníku Garibaldiho na Janiculu. Odezva Vatikánu spočívala v tom, že kardinál-státní sekretář opět zdůraznil nároky papežů na světské panství a že Vatikán zmařil návštěvu portugalského krále v Římě.

Při všech těchto a jiných vzájemných nevlídnostech zůstával proticírkevní režim v praxi daleko mírnějším, než se jevil na papíře, protože Italie nechtěla se s papežstvím znepřáteliti tak, aby tím byl poškozen mezinárodní význam Říma a nechtěla se vzdáti pomoci katolických misíí ve své koloniální politice. Čas sám pak dával ponenáhlu zapomínat na staré konflikty.

Při římské otázce v podstatě nešlo už pak o území, nýbrž o to, aby papež se nestal patriarchou římským v rukou italského krále, aby papežství nepotkal osud patriarchátů pravoslavných. Proto dali papežové raději přednost vězení vatikánskému, jež se v prvních letech

dodržovalo velmi rigorosně. Později však nevyhnutelným sousedským stykem se jeho formy značně zmírnily.

Ještě na počátku pontifikátu Lva XIII. docházelo k některým sousedským incidentům. Nechyběly ovšem pokusy se strany Italie nalézt nějakou formu řešení. Vatikán se pokoušel zainteresovati některé velmoci na obnovení Církevního Státu, ale přes to nepřátelský stav s malými změnami potrval až do 11. února 1929, kdy učinil papež Pius XI. a Mussolini radikální obrat smlouvami Lateránskými.

Římská otázka musila býti řešena již proto, že stav vzájemného fiktivního nepřátelství při tak blízkém sousedství se již nedal udržet, neměl-li nabýti forem přímo groteskních. Obě strany se pilně střežily, aby nedohnaly situaci na ostří nože, protože obě byly stejně zainteresovány na tom, aby Řím byl a zůstal středem katolického křesťanstva.

Za Lva XIII. se ještě udržovala vzájemná distance velmi přísně. Lev XIII. si také nepřál dohody s Itálií, protože se obával, že by tato dohoda způsobila přílišnou italianisaci kurie. Již za Pia X. nastaly však některé sbližovací akty, alespoň po stránce společenské. Ale v mezinárodní etiketě byl Vatikán stále neúprosný. Navštěvou presidenta Loubeta u krále, ale ne u papeže, začal za Pia X. konflikt s Francií. Proto také nikdy František Josef I. nenavštívil papeže, aby se vyhnul etiketnímu konfliktu s Kvirinálem. Teprve Benedikt XV. zmírnil toto ustanovení v tom smyslu, že připustil, aby panovník odjel od italského krále na exterritoriální území (na př. jenom na římské vyslanectví svého státu) a odtamtud, z půdy, jež již po stránce právní nebyla italskou, mohl navštívit papeže.

Pius XI. udělil již svoje požehnání *Urbi et orbi* z vnějšího balkonu Loggie delle Benedizioni a v první své encyklice „*Ubi arcana Dei*“ r. 1929 vyslovil naději

i touhu, aby i Italie byla mezi státy zastoupenými u jeho dvora.

Následovala řada pozorností se strany italského státu. Nejcennější koncesí bylo částečné zavedení náboženství do škol. Ministr, který to provedl, nebyl nikterak mužem katolického smýšlení, nýbrž pantheistický filosof, novoidealista Gentile. Odůvodnění tohoto zákroku také nebylo nikterak náboženské, nýbrž kulturní. Prohlásil, že italská mládež, jež by nebyla vzdělávána v katolickém náboženství, by ztratila souvislost s italskou kulturní tradicí. Nerozuměla by největším zjevům italské kultury, jako byl svatý František, Dante, Michel Angelo, Lionardo da Vinci atd. Odůvodnění bylo tedy světsky kulturní, nikoli náboženské. Mimo to dal — z týchž světsky kulturních důvodů — Mussolini vztyčiti kříž na Kapitolu a na Kolosseu, aby manifestoval synthesu kultury pohanské a křesťanské, kterou chce representovat jeho caesarský Řím. Dále vrátil Mussolini Assisi Františkánům a daroval papeži chiginskou bibliotéku. Ke každému církevnímu jubileu a ke každé větší slavnosti vydal italský poštovní erár zvláštní známky, italský stát se staral vydatně o propagandu těchto jubilejí, což obyčejně mocnosti navzájem znepřátelené nedělávají. (Milostivé léto, jubileum Propagandy, jubileum františkánské i aloisianské atd.)

Mussolini dal svůj občanský sňatek církevně konvalidovat, dal pokřtít své děti a snad přistupuje i ke Svátostem. Tvrdí se o něm, že nosí u sebe relikvii Pia X. a že působení této relikvie připisuje svoje zachránění před atentátem Mrs. Gibbsonové.

Již před uzavřením Lateránských dohod byli kardinálové zváni na recepci kvirinálské, „bílé“ šlechty, ale nevykonávali nikdy obřadů v rodě savojském. Na janovské konferenci italský ministerský předseda Facta zmínil se o papežově projevu k této konferenci. Také za-

kročení Vatikánu proti katolické politické straně Popolarů, jež stála v ostré opozici proti fašistickému režimu, bylo pokládáno za sbližovací krok. Toto opatření se stalo nutným proto, že kdyby byl býval italský katolicismus ztotožněn s politickou stranou Popolarů, byli by se katolíci ocitli nutně v nejostřejší protivládní opozici. Při známém názoru fašistů na stát byla by tato situace vedla nutně k pronásledování katolíků, tím spíše, že fašismus se ztotožnil se státem. Proto Vatikán výslovně prohlásil, že se s touto politickou stranou neztotožňuje a dal pokyn jejímu vůdci Don Sturzovi, aby odešel z politického života. Toto opatření bylo tím nutnější, že i v řadách fašistických bylo mnoho katolíků a mezi nimi i vysocí církevní hodnostáři. Svým zákrokem chtěla také Svátá Stolica zabránit sporu mezi katolíky a proto se opírala výhradně o Katolickou Akci. Rozumí se však, že tento zákrok přišel fašistickému režimu velmi vhod.

Tak byly ponenáhlu prolamovány ledy, ale oficiálně se nezměnilo nic, dokud nevešly v platnost Lateránské smlouvy. Dle těchto smluv papež se spokojil územím vpravdě minimálním. Přijal území jenom tolik, aby mohl manifestovat svoji suverenitu. Také z reparační sumy značně slevil a nepřijal ani částky, již mu byl italský stát dlužen podle svého vlastního garančního zákona. Chtěl zdůraznit, že nejde ani o otázku teritoriální, ani finanční, nýbrž o svobodu hlavy katolické církve, jež nesmí býti poddána žádné jiné suverenitě. Ve svých allokucích projevil, že bere osobní odpovědnost za tento akt. Informovaní novináři tvrdí, že předmětem kontroverze byl do poslední chvíle také název tohoto papežského území. „Città del Vaticano“ navrhol Mussolini, kdežto papež si prý přál název „Roma Vaticana“, ale v této věci byl prý Mussolini neústupný, jsa žárliv na jméno Říma. (Srv. C. Haraoui: Konec konfliktu mezi Itálií a Vatikánem. Moderní Stát II. 5.)

Maličké území vatikánské jest opatřeno všemi attributy suverenity. Má vyslanectví, veřejné komunikace, vlastní zákonodárství i soudnictví. Vatikán vydá Itálii ty zločince, jejichž činy jsou trestné na základě zákonodárství obou států. Státní občanství Città del Vaticano mají lidé tam usedlí, kteří jsou vesměs ve službách kurie a příslušníci jejich rodin. Kuriální kardinálové bez ohledu na bydliště mají příslušnost vatikánskou.

Tvrdí se, že papeži bylo nabízeno území větší, ale že je odmítl. Toto odmítnutí bylo i se stanoviska politického velmi moudré, protože čím větší území, tím větší administrativní obtíže, což prakticky znamenalo větší závislost na Itálii, jejímž územím je Vatikánská Obec obklopena. Drasticky to prý vyjádřil kardinál Gasparri slovy: „Nechtěli bychom jednou rovnat stávku tramwayových zřízenců.“ (Haraoui, loc. cit.)

Jak jest vidět, otázka mezinárodních garancí, jež až dosud byla největší překážkou dohody mezi Vatikánem a Itálií, úplně odpadla. Důvody proto jsou jednak rázu vnitropolitického, jednak rázu zahraničně-politického, jednak náboženského.

Kdyby podobná smlouva byla bývala uzavřena za režimu parlamentního, byla by jistě ohrožena liberálními stranami, které by byly proti ní. Proto by se byl musil Vatikán za demokratického režimu zabezpečovati mezinárodními garancemi. Za dnešního režimu odpadají tyto starosti. Mezinárodní garancie pozbývají pro Vatikán ceny také proto, že dnes by jistě žádná moc nevystoupila vojensky na obranu Církevního Státu, jako svého času Francie. Vatikán neodvozuje svou suverenitu od mezinárodních konstelací a proto nepotřebuje výslovného mezinárodního uznání. Vysílá-li tak veliký počet států své vyslance k Vatikánu, uznává tím zajisté jeho suverenitu. Jest vůbec v celé církevní politice dnes tendence neopíratí se o protektoráty a jiné státní prae-

rogativy, naopak, jest spíše tendence tyto praerogativy odstraňovati, aby církev měla volné ruce pro svoje posílání duchovní.

Tyto tendence se zejména velmi zřetelně projevují v politice missijní. Jestliže Italie snad čekala, že Vatikán bude na mezinárodním fóru hájit její zájmy, pak již poslední zkušenosti na blízkém Východě ji mohly přesvědčiti o opaku. Také na Balkáně nemůže Vatikán dělati politiku Italie, protože mu záleží na sblížení s pravoslavnými. Vidíme také, že šetří glagolského ritu a že balkánští Františkáni dostali již pokyn, aby zbytečně nelatinisovali. To zajisté není politika italská. Nynější papež je především papežem Katolické Akce, papežem prostředků duchovních. Není pochyby, že nebezpečí italianisace neustále jest, ale právě nynější situace vyvolala zvýšenou bdělost neitalských katolíků, kteří zdůrazňují, že jest třeba, aby v centrálním aparátu Kurie měli větší zastoupení. Tyto snahy se setkávají s porozuměním. Vatikán upustil od mezinárodních garancí patrně také z toho důvodu, že by byl nemohl obejít Svaz Národů. Bylo by však mylné domnívati, že Vatikán zaujímá ke Svazu Národů stanovisko předem odmítavé a nevlídné. Bylo to velmi jasně naznačeno v nedávném článku Brucculeriho v polooficiální katolické revui „*Civiltà cattolica*“. Byla-li jakási rezervovanost, pak by byla nejlépe ji odůvodniti slovy Žalmu: „Nebude-li Hospodin stavěti domu, nadarmo pracují ti, kdož jej stavějí.“ Ve zmíněném článku vypočítává P. Brucculeri zprostředkovací snahy papežů mezi národy a státy, počínaje papežem Lvem Velikým, až po papeže moderní. Lev XIII. zprostředkuje v otázce ostrovů Karolinských a v listě, zaslaném holandské královně Vilemíně u příležitosti mírového sjezdu v Haagu, mluví o zřízení „*Societas civitatum*“. „*Civiltà cattolica*“ poukazuje dále na

zprostředkovací mírové snahy papeže Benedikta XV. i na dnešní počiny Svatého Otce. Třeba měl Svaz Národů mnohé nedokonalosti, neznamená to nikterak, že by jej katolíci měli zavrhovati, neboť jeho myšlenka jest v podstatě křesťanská.

Jaké nedokonalosti jsou ve vatikánské revui míněny, jest nasnadě. Vnější náter Svazu Národů jest protestantský, neboť v této příčině žije stále ještě ve Svazu Národů duch Wilsonova puritánství. Anglikánská církev, jež usiluje na podkladě britského imperia o to, aby se stala církví světovou, vidí i ve Svazu Národů vhodnou příležitost, aby tu uplatňovala svoji doktrinu a svoje vynikající osobnosti.

Ovšem i vynikající katoličtí jednotlivci mají dnes již dobré posice a dobré styky ve Svazu Národů. Postavy prelátů nejsou žádnou vzácností v kuloárech ženevského reformačního paláce. Nunciatura v Ženevě nebyla jistě zřízena k vůli nepatrnému počtu švýcarských katolíků a nebyla obsazena diplomatem první garnitury, Msgrem Maglione, který se stal nyní nástupcem kard. Cerettiho v Paříži; tedy na místě, pro církev politicky snad nejdůležitějším. Některé humanitní instituce Svazu Národů vstoupily ve styk s některými církevními institucemi, tak zejména Podkomise pro potírání obchodu opojnými drogami, zvláště opiem a Podkomise pro potírání obchodu se ženami obrátily se přímo na některé missijní stanice katolické o spolupráci.

Ve Freiburgu jest sídlo Katolické unie pro studium otázek mezinárodních, jež pracuje na podkladě přísně vědeckém na řešení problémů, jimiž zabývá se i Svaz Národů a jednotlivé jeho komise a jest s generálním sekretariátem ženevským ve stálém styku. Na varšavském kongresu této instituce bylo mnohými řečníky zdůrazněno, že katolíci musí si zvykati širokým světovým obzorům a že nesmějí ignorovati velkých otázek

světových. Kdyby byl býval politický obzor katolíků méně provinciální, nebylo by jistě došlo k takovému odkřesťanštění veškerého evropského života, jak k němu došlo dnes. Tato instituce má i československou odbočku, jejímž předsedou jest opat Zavoral a jež měla i mezinárodní slavnostní schůzi v rámci svatováclavských oslav v Praze.

Vatikán by nemohl býti členem Svazu Národů z několika důvodů. Předně by nemohl zakročiti brannou mocí proti eventuálním rušitelům míru. Jeho postavení se prakticky rovná postavení těch malých států, jež jsou pod cizí vojenskou ochranou, ježto jeho území je se všech stran obklopeno Itálií. Za druhé musí papež zdůrazňovat svůj duchovní primát nad králi a knížaty křesťanskými a mohl by podle svého pojetí podobnému shromáždění jedině předsedat. Jest dále vyloučeno, že by se Vatikán, byť i jen theoreticky, mohl podřídití mezinárodnímu soudnictví. Spolupráce se Svazem Národů ve formě expertisy jest ovšem vždy možná a praktikuje se. Totéž platí o součinnosti Vatikánu v Mezinárodním Úřadě Práce, kamž byl Vatikán svého času Albertem Thomasem přímo zván.

Pokud se týče mezinárodních zprostředkovacích zásahů Vatikánu, má umluveno s Itálií, že učiní tak jedině v tom případě, že by obě sporné strany jej o prostřednictví požádaly. Vidíme, že Lateránskými dohodami se na praxi příliš mnoho nezměnilo; hlavně se změnilo to, že papež jest osobně svobodný. Důležité ovšem jest, že se změnilo postavení církve katolické v Itálii. Lateránské dohody se staly totiž předpokladem pro uzavření konkordátu o 45 paragrafech, jehož podstatou jest, že katolictví se stává v Itálii státním náboženstvím. Jmenování církevních hodnostářů provádí Vatikán sám, oznámí však předem vládě jména kandidátů a vláda může pronést své politické námitky. Man-

želství, jemuž požehnal kněz, jest ipso facto platné i pro stát. (Totéž platí o rabínech vůči židům a o evangelických duchovních vůči protestantům a o státních úřadech vůči bezkonfesním.) Pro vyslovení neplatnosti katolického manželství jsou kompetentní církevní tribunály, státní soudy provádějí toliko exekutivu. Dále byla zrušena skoro všechna omezení, týkající se církevního majetku a obsazování církevních beneficií.

Jaké důvody vedly asi Mussoliniho k onomu kroku? Jistě mu šlo o posvěcení své autority, jež vyšla z revoluce. Dále mu šlo o to, aby nebylo rozporu mezi autoritou světskou a duchovní v Itálii. Možná, že chtěl angažovati Vatikán pro svoji politiku, ale to se mu nezdařilo.

Aby Pius XI. ukázal, že ani po Lateránských dohodách nehodlá v ničem ustupovati režimu a systému, k tomu byla příležitost hned po ratifikaci. Mussolini totiž pronesl ve sněmovně a v senátě dvě řeči, v nichž se dotkl nešetrně katolíků, zejména tím, že prohlásil, že křesťanství by bylo zůstalo pouhou židovskou sektou, omezenou na Palestinu, kdyby nebylo vševládného Věčného Říma. Také o papežově suverenitě se vyslovil tak, že jeho projev vzbudil velmi nelibý ohlas ve Vatikáně. Papež odpověděl nejprve nepřímou allokucí k chovancům koleje mondragonské, ale když Mussolini svoje řeči publikoval, odpověděl v dopise, adresovaném kardinálu Gasparrimu a pak ještě v jedné allokuci a později v encyklice, ve kterých se velmi ostře ohradil proti thesím Mussoliniho o výchově mládeže. Přitom ukázal, že třebaže tyto konflikty předvídal, přece pokládal za nutno Lateránské smlouvy a konkordát uzavřít, protože jde-li o spásu duší, bude jednati s každým, třeba s ďáblem. (Skutečně také církev je diplomaticky zastoupena i u států rozlukových i u států nekatolických — diplomatické zastoupení a jednání neznamená ještě ztotožnění se s režimem.)

Předmětem stálých konfliktů jest zejména snaha Mussoliniho monopolisovati pro stát výchovu mládeže, což odporuje církevnímu učení. Třebaže v organizaci fašistické mládeže italské, v „Balile“, jest o náboženskou výchovu postaráno, přece jenom Vatikán těžce nese principiální stanovisko Mussoliniho tím spíše, že katolická mládež, jež se zdráhá vstoupiti do „Balily“, jest všelijak šikanována.

O mládež a o katolické odborové organizace dělnické docházelo ke konfliktům již před uzavřením Lateránských dohod. Tyto konflikty mají hlubší podklad. Jest totiž zásadní rozpor mezi katolickým pojetím státu a mezi pojetím fašistickým. Fašism buduje svůj režim na státní všemohoucnosti a jest v podstatě stoupencem filosofie Hegelovy, jako by stát byl nejvyšší lidskou koncepcí. Naproti tomu církev katolická trvá na Božím původu i přirozeného mravního řádu. Zamítá mussoliniský caesarism, podobně jako zamítla ve Francii analogickou „Action française“, proti níž užila i nejostřejších církevních trestů. V těchto zásadních rozporech jest zdroj nynějších a možnost i budoucích konfliktů, ale přes to soudí obě strany, že tyto konflikty budou se lépe řešiti, budou-li pro obě strany existovati „clara pacta“, jasné smlouvy, obsažené v Lateránských dohodách a v konkordátu.

III.

Francie má v církevní terminologii starobylý titul: „Antiquissima Ecclesiae Filia“ (Nejstarší dcera Církve), Lze říci, že málokteré dítě způsobilo Matce Církvi a Svatému Otci tolik starostí, jako tato nejstarší dcera. Ze své anciennity již od prvních dob svého pokřesťanění vyvozovala si dalekosáhlé svobody a privilegia, jež byly uplatňovány daleko dříve, než vyústily v heterodoxii gallikanismu. Vždyť názvu „Ecclesia gallicana“ se užívalo již od dob svatého Ludvíka. Papežské schisma, autonomie Sorbonny, gallikanism, koncil kostnický, vzrůst moci královské — to vše utvrdilo zvláštní postavení francouzského katolicismu uvnitř obecné církve a způsobilo také, že církev ve Francii do Velké Revoluce byla činitelem neobyčejně mocným a bohatým, ovšemže mnohonásobnými vztahy svázaným se světskou mocí.

Velká Revoluce znamená vyvrcholení racionalismu, optimistické víry v lidský rozum. Zdálo se, že stačí rozumu dopomoci k vítězství, aby se uplatnila přirozená dobrota člověka, v níž encyklopedisté s Rousseauem věřili a aby nastal zlatý věk, jenž byl rovněž oblíbenou fikcí tehdejší spekulace. Není tedy divu, že hněv Revoluce se obrátil především proti církvi, jako by ona byla jedinou škůdkyní lidského pokolení, protože „poutala autonomní rozum svými dogmaty“. Církevní statky jevily se jako panství mrtvé ruky, protože re-

voluční doba byla opojena dobytélstvím emancipované buržoasie, jež porazila feudální systém. I byly zkonfiskovány církevní statky, byl učiněn pokus zříditi autonomní obvody církevní a rozbíti tak hierarchickou strukturu církve. Církev měla se úplně podříditi státu, k čemuž ovšem nikdy nedošlo. Jest známa persekuce nepřisezných kněží, jest znám pokus zavésti kult Rozumu a později Nejvyšší Bytosti, jest známo, k jakým důsledkům vedlo revoluční opojení.

Roku 1794 přichází první formální rozluka církve a státu. Jak se staví církev k rozluce? Zásadně pokládá rozluku za stav abnormální, protože podle církevního učení církev a stát mají kooperovati, třebaže se jejich prostředky navzájem liší a třebaže stát spravuje toliko věci časné. Církev trvá stále na učení o dvou mečích, o meči moci světské a moci duchovní, jež oba papež má ve své ruce. Ale přes tyto theoretické výhrady existují formy rozluky tolerované.

Za ideální typ rozluky jest pokládán církví typ americký, kde skutečně jest svobodná církev ve svobodném státě. Tato svoboda nevyplývá však v Americe ani tak z právního řádu, jako z vývoje. V Americe nikdy žádného souručení církve se státem nebylo, takže vlastně k rozluce, totiž k rozchodu obou mocností nikdy nedošlo a praktický smysl Američanů doplňuje to, co chybí v literě zákona. Princip americké rozluky spočívá zkrátka v tom, že uvnitř církve platí neomezeně církevní právo a že reprezentantem církve před státem je biskup, jenž církevní „trust“ spravuje v mezích své kompetence, do níž mu stát nezasahuje.

Církev se vůbec vždy smíří jen s takovou rozlukou, jež netanguje dogmatické, věroučné zásady, t. zv. ius divinum, totiž ustanovení církevního práva, odvozovaná z výroků Kristových nebo ze zjevení. Kdyby od těchto zásad církev upustila, přestala by být katolickou církví.

Jakmile forma rozluky snaží se tangovat její hierarchickou strukturu, biskupskou moc, jež jest iuris divini, pak církev v této věci neuzavře se státem žádného kompromissu. Vývoj francouzské rozluky jest přímo školským dokladem těchto thesí.

Jednota mezi církví a státem byla obnovena Napoleonem. Církev snesla poměrně klidně, aby Napoleon ke konkordátu z r. 1801 přidal organické články o „placetu“ i „deklaraci“ a aby reklamoval gallikánské svobody. Přivtělení Církevního Státu k Francii a internování papeže ve Fontainebleau bylo chápáno se strany církve spíše jako akt politický, než jako konflikt náboženský. Pokus o francouzskou církev z r. 1811 ztroskotal a znám jest výrok Napoleonův, jenž by se dal aplikovati i jinde než ve Francii: „Ve Francii jest málo víry pro církev jednu, natož pro dvě!“

Následuje restaurace, působení Lacordairovo a Veuilotovo, který jest jedním z prvních typů novodobého katolického žurnalisty. Revoluce z r. 1830 má opět ráz proticírkevní, podobně jako r. 1848 revoluce únorová, nesená ideami novodobého liberalismu. Jejím výsledkem je druhá republika, po níž přichází druhá restaurace. Ludvík Bonaparte, ochránce papežského státu, stává se roku 1852 císařem Napoleonem III. Po válce proti Italii a Rakousku obrací se však proti církvi, proti „ultramontanismu“, a dává svolení k úplnému zabrání Církevního Státu k sjednocené Italii.

Po prusko-francouzské válce r. 1870, skončivší vojenskou katastrofou u Sedanu, je založena III. republika, dnešní Republika francouzská. I ona jest inaugurována proticírkevními tendencemi. Kommuna z roku 1870—79 obnovuje rozluky a sahá i k persekuci církve. Od Thierse však až po MacMahona má katolicismus ve Francii poměrný klid a těší se značnému rozvoji vnitřnímu, zvláště ve školství. Z této doby pocházejí kato-

lické university francouzské, které jsou vrcholem rozkvětu církevního školství, jehož kvalita je ve Francii dodnes značná.

Po odstoupení Mac Mahonově však republikáni stále energičtěji uplatňují požadavek rozluky. Zvláště radikálním hlasatelem rozluky je tehdejší poslanec Briand. V roce 1901 jest z Francie vypověděna většina řeholí, přes protesty papeže Lva XIII. Jest to introdukce k provedení rozluky, jejíž vývoj jest typický nejenom pro poměry francouzské, ale poučný i pro státy ostatní. Prvním sporem byl tak zvaný spor „Nobis nominavit“. Francouzská vláda jmenovala totiž tři biskupy bez předchozího svolení papežova, ačkoli jmenovací formule papežská začínala slovy „Nobis nominavit“, nikoli jen „Nominavit“, na znamení, že papež není pouhým pasivním potvrzovatelem vládní nominace. Zatím nastoupivší papež Pius X. odepřel těmto biskupům kano-nickou instituci, neboť Pius X. postupoval od počátku vůči Francii daleko radikálněji než Lev XIII.

Pontifikát Lva XIII. je možno rozdělit zřetelně na dvě periody. Asi do roku devadesátého doufal v obnovu Církevního Státu pomocí Trojspolku a hledal za tímto účelem politické aliance. Od této doby však chápe, že jest nutno konciliantní politikou zesilovati duchovní autoritu papežství. Proto také za Lva XIII. Vatikán celkem se choval v politických sporech velmi rezervovaně, pokud nebyl příliš překročován status tollerabilis. Spolupůsobila tu jistě okolnost, že Francie hledala spojení s Ruskem a že Lev XIII. pojal koncepci unionistickou, sjednocení církve Východní a Západní. Je až nápadno, jak blahovolně se choval Vatikán za Lva XIII. resp. za kardinála Rampolly k Francii, srovnáme-li s tím na př. ostré vystoupení papežovo proti Belgii nebo proti liberálním školským zákonům uherským. Tato frankofilská a Slovanům příznivá politika Rampollova byla také

jednou z příčin rakouského veta proti jeho zvolení papežem.

Za Pia X., který byl více papežem náboženským, než politickým a kterému záleželo na jasnosti principů, dochází k otevřené roztržce s Francií. Mezi tím, co se jednalo o odklizení incidentu „*Nobis nominavit*“, vznikl incident druhý. President francouzské republiky Loubet navštívil v Římě italského krále, čímž si znemožnil návštěvu u papeže. Následoval protest Vatikánu z roku 1904, ale vláda protest zamítla. Ministr věcí zahraničních Delcassé odvolal francouzského vyslance z Vatikánu, ale ještě nedošlo ku přerušení diplomatických styků; francouzské vyslanectví u Svaté Stolicе nebylo zrušeno. Nastal však brzy incident nový. Z disciplinárních důvodů potrestal papež biskupy z Lavalu a z Dijonu a obeslal je do Říma. Biskupové však nepřišli, načež jim bylo pohroženo sesazením. Vláda se za ně postavila, ale k jejich sesazení došlo přes to. Vláda viděla v tomto aktu porušení konkordátu a přerušila diplomatické styky s Vatikánem. Téhož roku ještě následovala velmi ostrá konsistorní allokuce, v níž Pius X. odsoudil jednání francouzské vlády, ale napomenul — zcela ve smyslu svého předchůdce Lva XIII. — francouzské katolíky, aby byli a zůstali věrni republice. Není totiž pochyby, že francouzští katolíci si svojí neobratnou politikou zavinili mnoho sami. Spatřovali v republice, jež vyšla z ideí revolučních, státní formu, se kterou se nemohou smířiti a byli namnoze otevřenými royalisty.

Toto stanovisko odporuje však katolické věrouce, neboť katolická církev jest vůči státní formě lhostejna a uznává za legitimní každý režim, který pokojně drží moc. Usurpace zůstává ovšem hříchem, ale osobním hříchem usurpátorovým. Deposedovaný dosavadní držitel moci má ovšem právo domáhat se restituce, ale jenom on sám, ne občané. Církev nedává nikomu do

ruky právo insurekce. Poukazuje na příklad Kristův, který řekl Pilátovi: „Neměl bys žádné moci nade mnou, kdyby ti nebyla dána šůry.“ Kristus to řekl, ačkoli šlo o režim pohanský, nepřátelský a nespravedlivý. Podobně jednali vůči římskému režimu apoštolové i první křesťané. Odpírali poslušnost jenom, když se od nich výslovně žádalo zapření Krista. Ale jinak platili peníz daně a dávali, což jest caesarovo caesarovi.

Francouzští katolíci však sympatisovali s restaurací monarchie. Spojovali tyto sympatie s krajním nacionalistickým šovinismem. Mnozí spisovatelé vytvořili řadu pozoruhodných literárních děl s touto tendencí. Někteří však, ve své touze obnoviti rytířství a starou romantiku, slučovali tuto snahu často i s podivným dekadentním erotismem, jenž směšoval erotiku s falešným mysticismem, který byl Svatou Stolicí několikrát odsouzen, naposled nynějším papežem v době nejnovější.

Francouzský katolicism abstinovat od politiky. Jeho duchovní tradice nikdy nepřestala, neboť byla úzce spojena s nejhlubší tradicí národní. Jeho náboženská hloubka a charitativní působení bylo značné. Ale na poli sociálním a politickém zůstal daleko pozadu za katolictvím německým. Tato abstinence katolíků jednak se vysvětlovala jejich odporem k republice, jednak ovšem také zvláštní strukturou francouzského politického života, jenž není založený na stranách, nýbrž na osobnostech. Ve volbách dávají francouzští katolíci hlas poslanci, jenž prohlásí, že nebude hlasovat proti církvi. Odezíráme-li od pokusů málo významných, lze říci, že ve Francii neexistuje politická strana katolická. Katolictví jest ve Francii rozšířeno na všechny vrstvy národa a jest obava, že kdyby se vytvořila zvláštní strana katolická, bylo by to na újmu universálnímu charakteru katolictví. Jak vnitřně silný je ostatně francouzský katolicism, toho dokladem jest právě fakt, že ani kul-

turní boj spojený s rozlukou a s konfiskacemi tak radikálními nebyl s to, aby katolictví podstatně ublížil. Katolictví francouzské má tak mocné duchovní rezervy, že mu politická porážka celkem neublíží.

Jest právě snahou nynějšího papeže, aby katolictví učinil co možno nezávislým na vnitřní politice v jednotlivých státech a aby vybudoval v Katolické Akci duchovní rezervu, jež působí náboženskou stabilitu, ať politika jest jakákoli.

Roku 1905 padl sice Combes, ale ministerstvo Rouvierovo pokračovalo v rozlukové politice. Konečně podává ministr kultu Bienvenu roku 1905 návrh rozlukového zákona, jenž jest i přijat. Zákonem ze dne 9. prosince 1905 byla rozluka uskutečněna. Republika neuznává, neplatí ani nepodporuje žádného kultu.

Tím přerušena jednota mezi církví a státem, restaurovaná po dočasné rozluce z r. 1795 Napoleonem I. konkordátem z r. 1801. Pro sdružení obranná k výkonu a podpoře kultu byla předepsána forma sdružení kultových. Na tato kultová sdružení mělo přejíti jmění dosavadních církví. Správa tohoto jmění měla býti kontrolována valnou hromadou sdružení. To však byl zásah, který odporuje hierarchické struktuře katolické církve, jejíž úřady spočívají na svěcení, nikoli na majoritě a v níž laikové jsou „ecclesia oboediens“. Organizace vyžadovaná ve Francii odporuje ustanovením iuris divini. Biskupové tudíž odmítli vytvořiti taková sdružení a církev setrvala v odporu, ač to pro ni znamenalo ztrátu majetku v ceně kolem 400 milionů franků. Papež Pius X. encyklikou „Vehementer Nos“ z r. 1906 ostře odsoudil zákon rozlukový. Téhož roku encyklikou „Gravissimo“ zakázal výslovně tvoření kultovních spolků i jakýchkoli jiných sdružení mimo rámec kanonických předpisů. Vláda francouzská zalekla se očividné revolty a prodloužila zákonem stanovenou lhůtu pro utvoření

kultovních asociací o dva roky. Po této lhůtě teprve vyvodila důsledky.

„Podle zákona z 9. XII. 1905 měl majetek církví, tímto státem po konkordátu z r. 1801 postoupený, připadnouti zpět státu.

Pro převzetí kultovými spolky zbývalo jmění, obtížené přímo určením kultovým nebo nabyté ne od státu.

Pokud by se ve lhůtě jednoho roku nepřihlásilo kultové sdružení o toto jmění, stanovil zákon, že bude jmění přičteno dekretem obecním ústavům charitativním na teritoriu interesovaného kultu, neb není-li jich, obcím a čtvrtím obecním, aby jich důchody užily ve prospěch účelů dobročinných. Výjimkou platí, že stavení kultovní a příslušné mobilie přejdou ve vlastnictví státu, departementu neb obcí, na jichž území stojí.

Budovy, kultu přímo sloužící (kostely, kaple, příslušenství), ač ne vlastnictví komun, jsou za určitých podmínek k bezplatné dispozici příslušným kultům k veřejnému výkonu kultu ponechány. Používající jich sdružení nesou náklady oprav a udržování (též důvod, proč církev katolická formální dispoice nepřijímá, ač de facto dobrovolně příslušné udržovací náklady nese). Stát a komuny mohou nést náklady na budovách kultových, které jsou v jejich vlastnictví.

Budovy nepřímě kultu sloužící (obytné budovy arcibiskupské, biskupské, farní, semináře, teologické fakulty protestantské) jsou ponechány v dispozici kultových sdružení bezplatně, pokud běží o budovy biskupské a arcibiskupské po 2 roky, ostatní po dobu 5 let. Po této době se vrátí státu a komunám jejich volná dispoice. Mohou však býti najaty za plat znovu dosavadními uživateli. Nízký nájem nemá býti obcházením zákazu podporovati kulty. Ve skutečnosti však dosáhli katolíci od obcí, že nájemné z těchto budov bylo daleko nižší než jiné.

Tyto, jen v stručnosti uvedené důsledky, postihly církev katolickou, která neutvořila kultových sdružení. Nebylo zde nikoho, kdo by jmění bývalé církve katolické po právu převzal, nebylo tu nikoho, kdo by po právu najímal od komuny budovy kultové do bezplatné dispozice. Církev katolická právně neexistovala.

A přece — klidně dále užívala kostelů, které nebyly už její a neucházela se o jejich propůjčení. Konala v nich své obvyklé „schůze“, nejsouc právně organizována, netvoříc výborů spolkových, neohlašujíc jmen svolavatelů. „Žila nejen mimo zákon, nýbrž ve vzpouře proti zákonu.“ (Dr. V. Bušek: „Poměr státu k církvím ve Francii.“ Právní Obzor. V. 7.)

Protože se ukázalo, že zákona nelze provést, ustoupil zákonodárce. 1907 bylo ustanoveno, že i mimo kultová sdružení s valnou hromadou věřících může být veřejný výkon kultu zajištěn podle obecných předpisů shromažďovacího zákona. Nebylo tedy třeba, aby spolky měly svou kancelář, jak se vyžaduje pro spolky vůbec. Ale na základě encykliky „Gravissimo“ nebylo možno ani toto, protože byly zakázány všechny mimokanonické organizace. Stav *ex lex* trval. Ukázalo se, že nestačí zákon odhlasovati a vyhlásiti, nemá-li opory ve veřejném mínění.

Stát šel dále: Byl ochoten pokládati bohoslužby za schůze, svolané jednotlivcem, ale nikdo jich úřadům neohlašoval a církev užívala kostelů dál. Nastala druhá kapitulace zákonodárcova (r. 1911). Byla obecně zrušena povinnost schůze ohlašovati. Církev nadále nemá ve Francii právní osobnost, ale alespoň bohoslužby se nekonají proti zákonu. Ještě výmluvněji však hovoří judikatura, jež důsledně přisuzovala užívání kostelů katolíkům a uznávala předpisy kanonického práva o příslušnosti k církvi. Briandovo velké slovo: „Zhasili jsme

všecka světla na nebi“ ukázalo se v tomto případě hyperbolou.

Za války pak francouzský národ vytvořil „svatou jednotu“. Protože kněží neměli žádných privilegií, musili narukovat jako prostí vojáci. Bojovali v zákopech zároveň s ostatními, nanejvýš že nosili v tornistře fialový proužek látky — štolu, již si přehodili, když dávali svým kamarádům v zákopech poslední útěchu, a když vyslýchali jejich zpovědi. Tím však nastalo neobyčejné sblížení mezi klérem a ostatním lidem, zvláště když se ukázalo, že řeholníci, které Francie vypověděla, dobrovolně přispěchali z ciziny pod prapory francouzské.

Důležitým činitelem ve francouzském katolicismu jsou dále missie. V Alžíru, Maroku a na Blízkém Východě vůbec byl missionář průkopníkem francouzské kultury, a to i protikatolické francouzské vlády vždy uznávaly a nešetřily vyznamenáními pro tyto řeholníky a řeholnice. Zvláště Saharští Otcové a jejich velký zakladatel, kardinál Lavigerie, prosluli jako obětaví šířitelé francouzské aktivity na Východě. Není tudíž divu, že po válce, když se veřejné mínění změnilo, bylo alespoň těmto kongregacím vráceno částečně jmění.

R. 1920 byly konečně zase obnoveny diplomatické styky mezi Francií a Vatikánem, které trvají přes některé drobné neshody dodnes a jsou stále upevňovány. Předcházelo svatořečení Johanky z Arcu Benediktem XV., které se vykonalo za oficiální účasti vlády. Za blahoslavenou prohlásil tuto francouzskou národní světici již r. 1909 Pius X., aby ukázal, že jeho hněv nestíhá Francii, nýbrž jediné její protikatolické vlády. Také celá řada jiných náboženských osobností francouzských byla již v době francouzského kulturního boje vyzdvížena na oltář. Nynější papež pak povolil fakultativní zřizování kultovních spolků, na podkladě, jenž neodporuje kanonickému právu. Kultovní spolek musí být

sdužením diecézním, ne farním a v jeho čele musí být jen biskup, takže hierarchický řád církve je zachován. Ale biskupové celkem nepoužili této možnosti. Těmto asociacím by nebylo však vráceno zabrané církevní jmění.

Zvláště zesnulý arcibiskup pařížský, kardinál Dubois, se poctivě snažil o dobré soužití s republikou. Vatikán schvaluje locarnskou politiku Briandovu, což se již několikrát projevilo v řečech nunciů pařížského i berlínské. Až nepochopitelně se to zdálo těm francouzským katolíkům, kteří pamatovali Brianda z dob proticírkevního zákonodárství a měli sklon v něm spatřovat vtěleného Antikrista. Francouzský katolicismus pak hledá smír s demokratickými formami, čemuž nasvědčuje i pokus o založení demokratické strany katolické, Parti démocrate populaire. Velkou službou Francii, vykonanou Vatikánem, jest i zavržení Action française s jejími nacionalistickými, caesarskými tendencemi.

Katolicismus francouzský se demokratisuje a tam, kde trvá tvrdošíjně ve formách minulosti, užívá Vatikán prostředků donucovacích, sahaje i k interdiktům a exkomunikacím. Francouzský stát naproti tomu seznal, že církev se smíří jen s takovou rozlukou, jež neodporuje „právu Božímu“. Revolty, spojené svého času s prováděním kostelních inventur, ukázaly, že ke každému zákonu jest třeba toho, co vyžadovali již staří Římané k vytvoření práva zvykového: „opinio necessitatis“, obecného přesvědčení o nutnosti té či oné právní normy. Angličané o tom mají přísloví, že Anglie nikdy nedává svým občanům zákona, kterého občané již nemají. Chce se tím říci, že jenom takové zákonodárství jest živé, jež neodporuje obecnému cítění a myšlení. V tomto smyslu skončilo příliš radikální rozlukové zákonodárství francouzské blamáží zákonodárcovou, již musila napravovat judikatura. Ale tato zkušenost ne-

byla marná, neboť podobně, jako německá zkušenost s kulturním bojem názorně ukázala, jakých hranic je třeba šetřit, aby soužití mezi církví a státem posilovalo stát a neohrožovalo jeho konsolidaci neplodnými spory. Jedno z tajemství úspěchů vatikánské politiky je věrnost principům a umění čekat.

IV.

Přesto, že Pius IX. ztratil Církevní Stát, byl jedním z nejvýznamnějších papežů. Uzavřel řadu konkordátů a obnovil hierarchii v Holandsku a v Anglii. Vytvořil řadu církevních provincií mezi pohany a také po dlouhé době provedl řadu svatořečení. Konal čtyři veliká shromáždění biskupů z celého světa a po stránce vědecké nutno poznamenati, že jeho munificencí vyšlo nákladné a klasické dílo De Rossiho, „Roma sotteranea“, jež do dnes je základem badání o katakombách. Roku 1854 vyhlásil dogma o Neposkvrněném Početí Panny Marie. Roku 1864 vydal Syllabus errorum, jenž obsahuje 80 thesí, týkajících se novodobých směrů filosofických a sociálně politických, jež se nesrovnávají s učením katolickým. Tyto these týkají se naturalismu, racionalismu, liberalismu, socialismu a komunismu, indiferentismu a učení o poměru církve a státu. Roku 1869 svolal koncil Vatikánský. Themata jeho týkala se v podstatě týchž thesí, jako Syllabus. První část jeho sezení zabývala se učením o katolické víře, druhá učením o církvi a třetí otázkou papežské neomylnosti, jež byla prohlášena za dogma ve 4. sezení dne 18. července.

Podstatou tohoto dogmatu jest, že papež rozhoduje neomylně, mluví-li *ex cathedra* ve věcech víry a mravů. (Podrobnosti viz v kapitole „Papež“). Dogma bylo formulováno takto: „Římský velekněz, mluví-li se stolce svého, t. j. když koná úřad pastýře a učitele všeho kře-

stanstva a definuje-li ze své nejvyšší apoštolské autority článek víry, který má býti zachován od veškeré církve, s pomocí Boží slíbenou mu ve svatém Petru, má takovou neomylnost, s jakou si Božský Vykupitel přál, aby byla vyučována Církev, mají-li býti stanoveny články víry a mravů“. Koncil vatikánský nebyl formálně ukončen, neboť byl přerušen vpádem Piemontanů do Říma. Tvrdí se, že nynější papež míní opět svolati ekumenický koncil, jenž by byl pokračováním koncilu vatikánského.

Syllabus i dogma o infallibilitě znamenaly, že světu liberálnímu i světu křesťanskému s liberalismem se smiřujícímu byla hozena rukavice a že byla vedena přesná rozhraničovací čára mezi evoluční filosofií, jež v tehdejší době, kdy lidstvo bylo oslněno prvním rozmachem přírodních věd, byla na vrcholu slávy a mezi církví a její „Philosophia perennis“. Budoucnost ukázala, že tato neohroženost víry a trvání na zásadách papežství posílilo, ač bezprostřední následky náboženské i politické zdály se katastrofálními pro papežství.

První bitva, již musilo papežství svěsti s moderním státem, odehrála se v Německu, v tak zvaném kulturním boji Bismarckově, jenž vlastně byl úplně zlikvidován teprve novým pruským konkordátem z r. 1928. Pruský kulturní boj měl ohlas i v jiných zemích a je proto klasickou epizodou v novodobé papežské politice.

V universální katolické církvi reprezentuje německý katolicismus typ zcela zvláštní. Rostl v protestantském okolí, jímž byl neustále kontrolován a posuzován a vůči němž musil vynaložiti veškeren svůj apologetický um a zkum. Odtud pramení jeho mravní přísnost, jeho snaha operovat rozumovými argumenty, jeho organizační, sociální a politické vybudování, jež jej typicky odlišuje od katolicismu zemí románských. Ale nejenom s protestantismem a s moderní skeptickou filosofií, nýbrž i s moderním liberálním státem a jeho mocenskou

přesilou musili katolíci v Německu a zvláště v Prusku měřiti svoje síly.

Když Piemontané dobyli Říma a skončilo se světské panství papežů, domnívali se odpůrci katolicismu, že je to smrtelná rána pro katolickou církev. Německo, zvláště Prusko, zesílilo neobyčejně slavným vítězstvím nad Francií. Odpůrci katolicismu pokládali tento moment za vhodný pro založení národní církve na Římě nezávislé, t. zv. církve starokatolické, o kteréž se ještě zmíníme. Parlament odmítl návrh centra pojmouti do říšské ústavy paragraf o rovnoprávnosti katolické církve s protestantskou.

Nejcharakterističtější a nejtíže vyvíjely se poměry církevně politické v Prusku. Nebývalá svoboda, kterou církvi přinesl r. 1848, netrvala dlouho. Když se stal r. 1862 kancléřem Bismarck, začala protikatolická ofensiva, jež se stále stupňovala, když bylo Rakousko vyloučeno z německého spolku. Tento protikatolický nápor souvisel s celou státní koncepcí Bismarckovou. Bismarck usiloval totiž o hegemonii Pruska a proto šlo o to, aby se rozešel co nejdříve a nejradikálněji s tradicemi Svaté Římské Říše německé národnosti, s „romanismem“. Snažil se, aby katolickou církev plně podřídil státu, jež pokládal za onnipotentní, nejvyšší výtvor lidského genia, zcela ve smyslu filosofie Hegelovy. Jeho plány prováděl ministr kultu Falk.

Prohlášení dogmatu o papežské neomylnosti bylo východiskem proticírkevního zákonodárství, jehož prvním aktem byl kazatelnicový zákon z r. 1871. Roku 1872 byli zrušeni Jesuité a kongregace jim příbuzné (Redemptoristé, Lazaristé, Dámy Božského Srdce Páně, kněží Ducha Svatého atd.) Cizozemští členové těchto kongregací byli vypověděni za hranice. Roku 1874 vyšel tak zvaný zákon expatriační. Podle tohoto zákona kněží, kteří byli vládou sesazeni, nebo kteří byli ustanoveni

protizákonně, mohou býti vypovězeni. V Prusku zrušeno při ministerstvu kanonické oddělení, protože jeho úředníci trvali na infallibilitě. Řeholním kněžím bylo zakázáno vyučovati na školách.

To však byla jen předehra. Přišly známé „májové zákony“ z r. 1873. Prvním z nich byl zákon o stanovení duchovních. Podle tohoto zákona každý kněz, který měl v Prusku působiti, měl studovati 3 roky na některé universitě a podstoupiti státní zkoušku z filosofie, z dějin a z německé literatury, t. zv. Kulturexamen. Ustanovení kněze muselo býti hlášeno vrchnímu presidentovi politickému, jinak bylo jeho ustanovení neplatné. Druhý zákon jednal o církevní pravomoci disciplinární a o zřízení soudního dvora ve věcech církevních. Disciplinární pravomoc smí býti vykonávána jenom německými církevními úřady. Proti disciplinárnímu výroku církevního soudu lze se odvolat ke státu, ke královskému soudnímu dvoru pro církevní záležitosti, jenž rozhoduje v poslední instanci. Třetí zákon se týkal mezí, v nichž bylo dovoleno užívati církevních trestů a disciplinárních prostředků. Představení církevní smějí užívat jen trestu rázu duchovního, jako je vyobcování z církve, odnětí duchovních práv a výhod. Zapovídá se však veřejné oznamování exkomunikace a klatby pro výkon politických práv a pro poslušnost vůči státním zákonům. Stalo se, že byli trestáni kněží i pro odepření absoluce ve zpovědnici. Čtvrtý zákon jednal o vystupování z církve. Stanovil, že kdo vystupuje z církve a předloží místnímu soudci prohlášení o tom, jest osvobozen od církevních dávek této náboženské společnosti.

Ještě před vydáním těchto zákonů obraceli se prušti biskupové na krále, na ministerskou radu a na zemský sněm, aby k nim nedošlo, ježto tyto zákony odporují samé podstatě církevního učení. Poznamenali jsme již, že zkušenost učí, že církev přijme toliko takovou formu

rozluky, která není v rozporu s dogmatem. Raději přijde o miliony svého jmění a o všechny světské výhody, než by ustoupila ve věcech, které se týkají t. zv. práva Božího. Že naproti tomu bývá dosti ústupná v ostatních otázkách.

To se osvědčilo i v Prusku. Pius IX. obrátil se na Viléma I. dopisem, ale král odpověděl, že biskupové, kněží a katolíci vůbec vystupují proti státu. I prohlásili biskupové po vydání květnových zákonů, že nemohou spolupůsobiti při jejich uskutečňování. Stanovili kněze, aniž je oznámili nadřízeným úřadům. Roku 1873 nařídil ministr Falk, aby každý výkon kněží, kteří byli ustanoveni, aniž jejich ustanovení bylo oznámeno úřadům, byl pokládán za přestupek zákona. I počaly pršeti peněžité pokuty pro biskupy při každém jmenování a pro kněze při každém výkonu. R. 1874 vydán říšský zákon, jenž stanovil další tresty. Nový zákon z téhož roku pokládal za neobsazené ty diecése, kde biskup byl státem sesazen. Bylo ustanoveno, že biskupové a jiní odpovědní správci diecesí, jako kapitulní a generální vikáři, musí vyhovovati podmínkám pro ustanovení kněží a přísahati státu věrnost a poslušnost zákonu, čítaje v to i zákony májové.

Roku 1875 bylo stanoveno, že stát bude plniti své finanční závazky vůči církvi, jenom když církevní funkcionáři splní ustanovení májových zákonů. Téhož roku byly vypověděny všechny řády i kongregace až na ty, které ošetřovaly nemocné. Ale i tyto řády byly postaveny pod státní dozor a vláda měla právo kdykoli je zrušiti. Zavírány semináře a konvikty, na kněze a biskupy byly uvalovány pokuty, vězení, vyhnanství, biskupové a kněží byli zbavováni úřadů. Královský soud sesadil biskupa hnězdensko-poznaňského, vratislavského, paderbornského, münsterského a limburského. Biskupové hnězdensko-poznaňský, kolínský, trevírský, pader-

bornský a münsterský byli uvěznění. Biskupem hnězdensko-poznaňským byl tehdy hrabě Ledóchowski, známý polský vlastenec. Mezi tím, co byl ve vězení, jmenoval jej papež kardinálem. Vzhledem k tomu, že kardinál má v mezinárodní etiketě postavení prince z panujícího rodu, nebylo možno tuto situaci držeti a kardinálovi byl umožněn odjezd do Říma, kdež se stal prefektem Kongregace Propagandy, politicky velmi důležité i pro Německo, jež tehdy bylo státem koloniálním. Tvrdí se, že Vilém II. se snažil tohoto kardinála všemožně usmířiti. (V roce 1926 byly ostatky tohoto kardinála slavnostně přeneseny do Poznaň — již polské — a byl to vjezd přímo triumfální.)

Na tisíc far zůstalo bez bohoslužeb. I udělování svátosti umírajících v „uzavřených“ farnostech bylo trestné. Ale katolíci snesli všechnu tuto persekuci. Kde neměli kněze, shromažďovali se ku pobožnostem bez něho a často si dali na oltář místo Nejsvětější Svátosti pouhý prázdný kalich či rozprostřeli pouhé corporale, jenom aby měli vzpomínku na Nejsvětější Svátost. Přijali raději všechny trestní sankce, takže se vyvíjel v katolických krajích Německa stav *ex lex*, který jest vždy blamáží zákonodárcovou.

Zatím zemřel roku 1878 papež Pius IX. a nastoupil Lev XIII., jemuž se podařilo kulturní boj likvidovati alespoň částečně. Vláda vydala tak zvané diskrecionární zákony v roce 1880. Podle nich mohl ministr kultu od případu k případu zprostit biskupy přísahy a dovolit řádům, jež se zabývají ošetřováním nemocných, aby zakládaly nová sídla. Neobsazené diecése byly obsazeny. Zákonem z let 1882—83 byli ustanoveni pomocní kněží. V letech 1886—87 bylo zrušeno „Kulturexamen“. Dále zrušen zvláštní státní dozor nad semináři a konvikty a rozpuštěn duchovní soudní dvůr. „Anzeigepflicht“ však zůstala a s ní se Vatikán smířil. Duchovním řá-

dům, až na Jesuity, bylo dovoleno se vrátiti, ale chtěly-li tyto řády založiti si nová sídla, rozhodovala o tom vláda. Některá z těchto omezení zůstala až do nového konkordátu.

Aby Bismark ukázal, že uznává papežovo mezinárodní postavení, svěřil mu r. 1885 úlohu smírčího soudce ve sporu Německa a Španělska o ostrovy Karolinské. To znamenalo velmi mnoho pro uznání duchovní autority papežství i ve věcech politických. Akci spojenou se zprostředkovatelskou úlohou papežovou vedl tehdy Msgr. Galimberti, který byl v r. 1887 jmenován mimořádným vyslancem v Berlíně a později nunciem ve Vídni. Harmonie mezi Německem a Vatikánem byla nyní taková, že Bismarck posléze obdržel řád Kristův s brilianty a Vilém II. třikrát navštívil papeže Lva XIII. (1888, 1893, 1903).

Ostatní předválečná léta nezměnila celkem mnoho na postavení katolíků v Německu. O vztazích následujících papežů k císaři učiníme ještě několik zmínek v kapitolech dalších. Teprve po válce utvořily se nové, církevně politické poměry uzavřením pruského konkordátu v roce 1929.

Uvádíme stručně obsah pruského konkordátu, jenž nemá oné slavnostní formy, jako konkordáty předválečné a také se nezmiňuje o otázce školské. Smlouva jest uzavřena mezi papežem Piem XI. a mezi pruským státním ministerstvem. Svobodě vyznání a výkonu katolického náboženství zajišťuje pruský stát zákonnou ochranu. Znovu se zřizuje biskupství v Cáchách a bude patřiti k církevní provincii kolínské. K biskupství osnabrückému budou přidělena území, jež dosud byla pokládána za missijní. Dosavadní apoštolský administrátor bude biskupem suffragánem arcibiskupa kolínského. Biskupství paderbornské stane se metropolí a budou k němu náležeti Hildesheim a Fulda. Mimo to byly nově roz-

hraničeny fary biskupství fuldského. Vratislav rovněž se stane sídlem metropolit. Berlín se stane biskupským sídlem katolickým. V Schneidemühlu jest zřízena prelatura nullius pro západní zbytková území arcibiskupství hnězdensko-poznaňského a biskupství kulmského. Území pomořanské dostane se pod biskupství warmijské. Všecky tyto provincie náležejí pod arcibiskupství vratislavské.

Konkordát upravuje také složení kathedrálních i kolegiátních kapitul, jejich obsazování, jakož i stanovení světicích biskupů, resp. i eventuální zřizování církevních provincií dalších. Státní součinnost při změnách a tvoření církevních obcí bude dohodnuta s biskupy. Církevní úřady mohou býti i nadále přeměňovány a nově zřizovány, nebudou-li při tom činěny nároky na stát. Dotace diecézí a diecésních ústavů bude činiti napříště 2,800.000 říšských marek.

Konkordát obsahuje dále ustanovení o ostatních majetkových poměrech církve a jejich zajištění. Důležitá jsou ustanovení nominační. Uprázdnil-li se biskupské sídlo, biskupové podávají Svaté Stoliči seznamy kandidátů kanonicky vhodných. Svatá Stoliče nominuje kapitule 3 osoby, z nichž kapitula zvolí ve svobodné tajné volbě arcibiskupa nebo biskupa. Svatá Stoliče neustanoví za arcibiskupa nebo biskupa nikoho, o němž kapitula při volbě nezjistí dotazem u pruské vlády, že není proti němu námitek politického rázu. Totéž ustanovení platí i při ustanovení preláta nullius.

Vidíme tedy, že církev nedává z ruky práva nominačního, což je charakteristickým znakem všech novodobých smluv podobných. Církev raději se vzdá některých úsluh se strany státu, než by připustila, aby stát vykonával pozitivní vliv na jmenování jejích biskupů, což odpovídá i tendencím projeveným v novém Kodexu církevního práva.

Další paragrafy konkordátu se týkají stanovení kapitulních dignit, jež rovněž zůstává v rukou církve. Státní dotace bude zajištěna diecézním ústavům jenom tehdy, když ordinář bude mít německou státní příslušnost, německou maturitu, nejméně tři absolvovaná léta filosoficko-theologického studia na některé německé státní vysoké škole nebo na biskupském semináři či na některé římské papežské vysoké škole. Od těchto ustanovení jest však po dohodě možna dispensace. O obsazení ordinariátu bude státní úřad včas vyrozuměn. Pro ustanovení farářů platí podobné podmínky. Presentace na podkladě státního patronátu bude prováděna státními úřady a to teprve po jednání s diecézním biskupem, resp. hodnostářem jemu na roveň postaveným. Důležitá je pravomoc biskupů na státních theologických fakultách a na ústavech pro vzdělání duchovních. Článek 12. konkordátu stanoví:

„1. Pro vědecké předběžné vzdělání duchovních budou zachovány katolické bohovědné fakulty na universitě ve Vratislavě, v Bonnu a Münsteru, jakož i na akademii v Braunsbergu . . .

2. Arcibiskup v Paderbornu a biskupové v Trevíru, Fuldě, Limburgu, Hildesheimu a Osnabrücku jsou oprávněni mít seminář pro předchozí vzdělání duchovních ve svých biskupstvích. Vyučování na těchto seminářích bude odpovídati jak církevním předpisům, tak i německému theologickému vysokoškolskému studiu. Jmenování diecézní biskupové uvědomí pruského ministra pro vědu, umění a lidové vzdělání o statutech a učebním plánu těchto seminářů. Za učitele na těchto seminářích budou povoláni toliko takoví duchovní, kteří pro učební činnost v příslušném oboru budou mít schopnosti odpovídající požadavkům, které jsou činěny na vysokých školách vědeckých.“

K tomu pak jest řečeno v závěrečném protokolu:

„Dříve nežli na některé katolické theologické fakultě bude někdo ustanoven nebo připuštěn k vykonávání učitelského úřadu, budiž slyšeno příslušné biskupství, nemá-li odůvodněných námitek proti učením nebo způsobu života navržené osobnosti. K ustanovení nebo připuštění osobnosti, proti které by byly takovéto námitky, nedojde.

Povolání, které předchází ustanovení (odst. I), to jest nabídnutí příslušné stolice ministrem pro vědu, umění a lidové vzdělání, bude provedeno v důvěrné formě a s výhradou slyšení diecézního biskupa. Současně bude biskup vyrozuměn a požádán o vyjádření, pro které mu bude poskytnuta dostatečně dlouhá lhůta. Ve vyjádření mají být podány event. námitky proti učením resp. způsobu života navrženého kandidáta. Jak daleko biskup ve svém vyjádření může jíti, zůstává vyhrazeno jeho uvážení, jež mu ukládá jeho povinnost. Povolání bude vyhlášeno teprve tehdy, když biskup ministrovi prohlásí, že nevznášá námitek proti učením a způsobu života navržené osobnosti.

Jestliže by některý učitel některé katolické theologické fakulty ve své učitelské činnosti nebo ve svých spisech jednal proti katolické víře, anebo že by se dopustil těžkého, resp. pohoršení vyvolávajícího přestupku proti kněžskému způsobu života, jest biskup oprávněn učiniti ohlášení ministru pro vědu, umění a lidové vzdělání. Ministr sjedná v tomto případě nápravu — ovšem bez poškození práv, která pro viníka vyplývají z jeho poměru státně-zaměstnaneckého; zejména bude pečovati o náhradu odpovídající učebním potřebám.“ Po této stránce bylo tedy kulturkampfové zákonodárství likvidováno nejradikálněji.

Kulturní boj pruský měl ovšem veliký vliv na vývoj církevně politických událostí v ostatních státech Německa. Vedlo by daleko, kdybychom se chtěli jednotli-

vými státy zabývat. V celku se forma těchto bojů příliš nelišila od kulturního boje pruského.

Jest však nutno zmíniti se o Bavorsku, jehož konkordát, uzavřený dříve než konkordát pruský (již roku 1924) a to rovněž zásluhou nynějšího kardinála Pacelliho, jest pokládán kanonisty za jakýsi vzorný konkordát XX. století. (Srv. Bušek „Poválečné konkordáty“, Bratislava 1926.) Budil proto velikou pozornost i mezi diplomaty. Jest zajímavý hlavně tím, že církvi byly učiněny značné koncesse na poli školském. Ukázalo se národně, že církev se nikde boje o školu vzdát nemíní. V konkordátu jest uznávána pravomoc církve ve vnitřních věcech, právo na nerušený výkon kultu a na ochranu se strany státu. Tím byl zrušen státní dozor nad církví z periody dřívější, zvláště Placet ze starého konkordátu s Wittelsbachy z roku 1817.

Řeholím zaručena je svoboda. Kláštery mohou zakládati školy s právem veřejnosti. Provedena cirkumskripce diecézí. Při theologickém studiu postaveny papežské university na roveň státním theologickým fakultám. Nominace zůstává v rukou Sváté Stolicе, Apoštolská stolice vybírá kandidáty ze seznamů, předložených kapitulami. (Před tím měli jmenovací právo Wittelsbachové jako Habsburkové v Rakousku.) Státu jest vyhrazena politická námitka proti navrhovanému. Námitky jsou vázány na státní příspěvek církvím. Kapituly jsou státem dotovány. Jmenní církve, řádů a kongregací je jmením účelovým. Stát se těmito koncesemi hlavně bránil proti možnosti zřízení saarské diecése. O profesorech theologie rozhoduje biskup, jenž bdí nad jejich věroukou i chováním. Značná je pravomoc biskupů na církevních školách. Učitelské ústavy se budou starati o dorost pro tyto školy.

Zcela zvláštním případem jest Alsasko a Lotrinsko. V těchto zemích platil francouzský konkordát z roku

1801, ač tyto země připadly od roku 1871 Německu. Ačkoli francouzský konkordát v Alsasku a Lotrinsku nebyl obnoven, přetrvaly jeho důsledky i německé panství a platí i nadále, kdy ve Francii samotné trvá rozluka církve od státu. Tento rozdíl mezi konkordátním zákonodárstvím alsaským a rozlukovým zákonodárstvím francouzským vede čas od času k nesrovnalostem, tím spíše, že alsaští katolíci stojí z největší části za programem autonomistickým.

Teprve po uzavření konkordátu bavorského a pruského lze říci, že kulturní boj v Německu jest zcela likvidován. Nyní jedná se o konkordát celoříšský, jímž budou odstraněny všechny zbytky zákonodárství vyšlého z epochy kulturního boje, jež jest charakterisována vědeckým optimismem své doby, sebevědomím buržoasie, vyšlé z bouří roku 1848, liberalismu, jenž ve svých začátcích je naprosto neskeptický a jenž proto také podceňoval sílu duchovní moci. Doba kulturních bojů jest vyvrcholením racionalismu, jenž se domníval, že již pokrok přírodních věd sám způsobí, že již brzo nebude žádných problémů vůbec.

Po stránce politické jest velmi pozoruhodno, že Kulturkampf vytvořil a zkonsolidoval v Německu politickou stranu, založenou na podkladě světového názoru katolického, ale nikoli konfesní, totiž německé Centrum. Ačkoli Centrum hájí práv katolické církve, má i některé členy protestantské, kteří souhlasí s jeho programem. Centrum ve své nynější formě vzniklo hned bezprostředně po vatikánském koncilu. Bylo pokládáno s počátku za stranu čistě římskou, jež bere direktivy z ciziny, jež má sklon za Alpy, „ultra montes“. Praxe strany však dosvědčila brzo opak. V r. 1870 vystupuje ve volbách do pruského zemského sněmu, a pak do prvního říšského sněmu německého již jako frakce sice katolická, ale ne konfesní. V říšském sněmu získává na-

ponejprv 63 poslance. Jeho vůdčími individualitami jsou Windhorst, oba Reichenspergerové, Mallinckrodt a Jörg, kteréžto osobnosti formulovaly program strany. Strana pokládala za svůj programový úkol pečovat o zachování a o organickou výstavbu ústavního práva vůbec a o samostatnost církve a všech jejích institucí. Program svůj formulovala pružně, že mohla vcházeti v kompromisy a v souhlasu se všemi stranami. Od roku 1871 vychází její deník „Germania“, jenž zůstal orgánem Centra až dodnes.

Jakmile počal Kulturkampf, vstupuje strana v ostrou opozici proti vládě (1871). V roce 1879 má již v pruském zemském sněmu 95 členů a r. 1878 dosahuje v Reichstagu počtu 100 poslanců, k čemuž jest ještě přičísti hlasy katolických Alsasanů a Poláků.

V programu z roku 1878 hlásí se Centrum k formě spolkového státu a opět zdůrazňuje hájení práv církve, a zároveň žádá velmi důrazně omezení výdajů na armádu, čímž se dotýká Bismarcka na místě zvláště citlivém. Ale již v roce 1879 podporuje Centrum říšského kancléře v politice celní a hospodářské a obratná taktika strany přispívá ke smíření mezi pruským státem a papežem Lvem XIII.

V letech 1881—87 a pak v letech 1890—1906 jest Centrum jazýčkem na váze. Windhorst je obecně uznávaným vůdcem strany a vstupuje opět do opozice. Vystupuje proti říšskému kancléři v otázce polské a hlasuje proti vojenskému septennátu, ač přáním papežovým, tlumočeným kardinálem Jacobinim, bylo, aby Centrum vyhovělo říšskému kancléři.

Tato epizoda je velmi poučná potud, že se ukázalo, že i strana, založená na světovém názoru katolickém, není povinna, pro svou politickou taktiku přijímat direktivy od kurie, což bylo také kuriálními kruhy po-

zději uznáno. Na tomto konkrétním případě vyjasnil se poměr mezi kurii a politickou stranou, čehož analogii jsme prožili do jisté míry v Československu, když, jak jsme se již zmínili, nuncius Marmaggi na znamení protestu opustil Prahu, ale katoličtí ministři zůstali ve vládě, aby zabránili většímu zlu.

Jedním z vůdčích hesel Centra byl vždy boj o katolickou školu. Strana ostře vystupovala proti nauce o státní omnipotenci, vyšlé z Hegelova pojetí státu, jakožto nejvyšší lidské koncepce.

Centrum mělo své obtíže při řešení poměru mezi svým křídlem aristokratickým a demokratickým, jako mělo v nejnovější době obtíže s dělnictvem, typické to nesnáze stran založených na křesťanském solidarismu.

Roku 1891 zemřel Windhorst. Strana kráčela v jeho šlépějích. Vystupovala vždy ostře proti pruskému militarismu, hájila politiku malého člověka, zastávala se programu pokřesťanění veřejného života, bojovala odborně i účinně za pojištění dělnické a za ochranu práce a to i v letech 1903—06, kdy byla stranou vládní. Později byla v opozici společně se sociálními demokraty.

Za války její vůdce Erzberger byl zavražděn proto, že byl stoupencem pacifismu a demokracie. Po válce se Centrum osvědčilo jako opora republikánského režimu a v těchto tendencích jest vedeno i nyní. Jeho aktivita sociálně politická jest zvláště pozoruhodná.

Řekli jsme, že kulturní boj v Německu byl provázen rozsáhlým schismatem starokatolickým, jehož motivy se pak v nové době ještě několikrát opakovaly, naposledy v Československu.

Hned po prohlášení dogmatu o neomylnosti papežské chtěl bavorský ministr kultu vyvolati diplomatickou demarši vlád proti tomuto dogmatu, ale ostatní vlády tuto

demarši odmítly. V Neapoli povstala sekta Italokatolíků, jež však neměla dlouhého trvání. Daleko vážnější bylo schisma starokatolíků v Německu, jež vyvolal Döllinger. Roku 1871 konal se kongres starokatolíků v Mnichově. Do té doby starokatolíci tvořili jen jakousi oposiční skupinu uvnitř církve, jež byla stíhána církevními tresty a klatbami, které Döllinger respektoval, nechtěje církev katolickou opustit. Než mnichovský kongres zvolil si svého biskupa Reinkense, ježž vysvětili dva biskupové Jansenistů Heykamp a Deventre, aby byla zachována apoštolská posloupnost. Prusko vidělo v nové církvi vítanou podporu v kulturním boji a proto ji všemožně podporovalo a přidělilo jí i některé kostely, tudíž katolické. Starokatolíci rozšířili se i do Švýcarska a do německé části Čech. V Čechách mají biskupa ve Warnsdorfu, kde mají také velký, umělecky cenný kostel. Zajímavo jest, že starokatolickým biskupem warnsdorfským byl Miloš Čech, bratr Svatopluka Čecha.

Starokatolíci se ani po stránce dogmatické, ani po stránce liturgické neodlišili příliš od katolictví. Nepřijali dogma o infalibilitě, zavedli liturgii v jazyce německém, odstranili ušní zpověď, neuznávají některých manželských překážek, jež uznává katolická církev, odstranili celibát a zavedli zřízení synodální. Jednali také s Anglikány o splnutí v t. zv. církve Janovu, ale jednání nevedlo k cíli. Jejich případ, první to moderní schisma, byl častěji opakován v měřítku menším, kdykoli se nacionalism ocitl v konfliktu s katolickým universalismem.

Likvidace kulturního boje a poválečné konkordáty pruský i bavorský ukázaly empiricky, kam až jest možno modernímu státu jíti a kdy nastává v boji prostě stav *ex lex*. Každé zákonodárství musí odpovídati skutečnému stavu veřejného mínění, jinak se neudrží. Zvláště však zajímavý jest fakt, že po dobu trvání mo-

narchistických režimů nemohla církev dostati konkordát. Musila přijíti demokracie, aby bylo možno se dohodnouti i v těchto věcech, protože dynastické zájmy a obavy již nebrzdily dohodu. Ukázalo se, že v demokracii se volněji dýchá všem, tudíž i katolíkům.

V.

Habsburská dynastie byla okázale katolická, až na Josefa II. a jeho matku Marii Terezii. Josefinism vnikl velmi hluboce do rakouského života církevního potud, že smísil stát s církví na škodu obou. Rakouský katolicism neměl opory v lidu, nýbrž u dvora. Neměl v sobě vnitřní síly, držel se konnexemi, čehož si v Římě byli vždy vědomi. Masaryk ve svých pamětech uvádí, že za války v nejvyšších hierarchických kruzích římských označovali rakouský katolický život jako „bahno“. Tento režim byl zvláštní směsí krajního liberalismu s krajní hierokracií a kde nestačilo zákonodárství, zakročila dynastie, nebo se prostě zavřelo oko, vypomohla pověstná rakouská Schlamperei. Každý biskup, který bral svůj úřad vážně, ať chtěl cokoli, upadl vždy v nemilost u dvora. (Rudigier, Brynych, Kohn). Proto také rakouský katolicism byl po stránce duchovní a literární až na malé výjimky nejméně produktivní v Evropě, ba byl přímo dekadentní. Církev měla četná vnější privilegia, ale byla závislá na státu na každém kroku i po zrušení konkordátu z roku 1855. Také do volby papeže Rakousko zasahovalo svým vetem.

Když Rakousko uzavřelo 1855 konkordát, očekávalo, že katolické duchovenstvo se stane oporou jeho centralistického režimu. Ale poměry v Uhrách a v Lombardii ukázaly, že toto očekávání se nesplnilo. Rakousko hledalo důvod k vypovězení konkordátu, zvláště po

syllabu Pia IX. a pod vlivem politických událostí z let 1866 a 1867. Státní základní zákony a květnové zákony z r. 1868 neodstranily sice konkordátu, ale hmotně jej pozměnily v podstatných věcech. Prohlášení dogmatu o infallibilitě r. 1870 bylo vnější příčinou, že tehdejší ministr kultu a vyučování Stremayer navrhoval císaři zrušení konkordátu, poukazuje k tomu, že spolukontra-hent se stal činitelem jiným.

Roku 1874 byl zrušen konkordát jako zákon státní a místo něho byly upraveny zevní poměry církve katolické. Po nich následovaly další zákony podobného obsahu, přes protesty papeže i episkopátu. V praxi se však poměry utvářely daleko klidněji, ježto stát neměl intencí podniknout kulturní boj a dal pokyn úřadům, aby jednaly v dohodě s vrchnostmi církevními. Následovala pak ještě řada zákonů majetkově právních, jež nebyly pro církev nepříznivé. Byla sice vyslovena zásada, že stát nebude zasahovati do vnitřních záležitostí církevních, ale sám si vyhradil, co za takovou záležitost chce pokládati. Církev tohoto stanoviska principálně neuznala, ale stav tento tolerovala vzhledem k daným poměrům.

Není naším úkolem rozbor církevně politického zákonodárství rakouského, jenom chceme věnovati pozornost otázce nominační, protože tato otázka byla ještě donedávna aktuálním problémem i v Československu i ve všech ostatních nástupnických státech. V Rakousku většinou jmenoval biskupy císař.

Kapituly volily jenom arcibiskupy solnohradského a olomouckého, při čemž bylo třeba zeměpanského stvrzení volby. Arcibiskup solnohradský dosazoval jménem papežským biskupy sekovského, labudského v Mariboru a krckého v Celovci při každém třetím uprázdnění. Dosaditi směl však jenom *personas gratas*, t. j. osoby státně nezávadné. Toto právo k odporu se nevztaho-

valo na dočasné správce církevních úřadů, ale církvi byla dána lhůta pro obsazení definitivní. Proti státnímu vetu nebylo možno beneficium obsadit se státní platností. Církev dosazovala kandidáty jenom v práva spirituální, kdežto v práva majetková je uváděl stát za účasti biskupů, farních osad a soukromých patronů. (Srv. Kamil Henner: Poměr mezi církví a státem v Rakousku ve sbírce „Česká politika“. Laichter, 1906.)

Vážný církevně politický konflikt vypukl v Uhrách za Lva XIII. v roce 1894. Počátkem bylo tak zvané „odkřtívání dětí“. Stávalo se totiž, že někteří katoličtí kněží svémocně křtili děti ze smíšených manželství, aniž o tom vyrozuměli podle zákona z r. 1868 duchovní správce druhé konfese. Tyto spory způsobily, že ministr kultu Csáky vydal výnos proti tomu postupu, roku 1890. Toto ustanovení narazilo na odpor duchovenstva, a jako opatření retorsní prohlásil ministr spravedlnosti, Szilágyi, že zavede civilní sňatek a ohlásil vůbec zásadní změny v církevně politickém zákonodárství. Ministerský předseda Szapáry však nebyl srozuměn s tímto postupem a odstoupil, ježto nepřivolil také císař. Jeho nástupce Weckerle však byl s to, aby s povolením koruny předložil říšskému sněmu návrhy zákona o zavedení civilního sňatkového rejstříku, o obligátním civilním manželství, o svobodném výkonu kultu, o recepci israelského náboženství, o náboženství dětí ze smíšených manželství, o němž nadále bezpodmínečně rozhodovali rodiče. Ale teprve roku 1894 se mu zdařilo, že v parlamentě byly přijaty dva zákony. Civilní sňatek byl sněmovnou magnátů nejprve odmítnut, ale byl přijat po odstoupení Csákyho (jehož nástupcem se stal B. Eötvös).

Papežův protest proti liberálnímu zákonodárství zůstal bezvýsledný. Církev se spokojila tím, že neuznávala

těchto zákonů jako závazně platných pro svědomí, ale zachovala jim v praxi vnější poslušnost. Teprve zemský smutek za Košutha přivodil pád režimu v roce 1894. Po dlouhé krizi přišel však opět liberální kabinet Bánffyho, za něhož prošel zákon o svobodném výkonu kultu po novém jmenování členů panské sněmovny. Počínání tohoto kabinetu vyvolalo konflikt s nunciem Agliardim, jež však nemělo jiného následku, než že padl ministr věcí zahraničních, hrabě Kálnoky. Liberální zákonodárství zůstalo v Uhrách až do převratu a protože jsme zdědili s územím části bývalých Uher i právní řád tam platný, platí toto zákonodárství nadále i na Slovensku a Podkarpatské Rusi, jak ještě uvidíme.

Když padlo Rakousko a vznikla Československá republika, zdálo se, že tato chvíle není příliš příznivá pro československý katolicismus. Inteligence i lid měli náladu protikatolickou, což souviselo hlavně s tou okolností, že za Rakouska byla církev příliš spjata s nenáviděným státem. Rakouský režim dosazoval hierarchii podle vlastní vůle, hierarchii, jež se jevila nepřátelskou národu. K tomu přistupovaly vzpomínky reformační a dějinná filosofie, podle níž je třeba navazovati na reformaci. Ačkoli původní husitství bylo dávno i u protestantů absorbováno kalvínstvím a lutherstvím, přece nemohl lid český zapomenouti, jak velký význam národní mělo toto období.

Přes to však lze říci, že habsburská protireformace provedla dílo rekatolisace národa důkladně. Ani když byla za císaře Josefa II. dána náboženská svoboda, lid se již nevrátil ku protestantismu a některé reformační ideje splynuly spíše s osvícenstvím.

Jinak se věc měla na Slovensku. Na Slovensku zasáhlo ovšem také hnutí reformační. Ale protože šlechta uherská dovedla si uhájiti náboženskou svobodu, protestantismus se mohl šířiti nerušeně a co se nestalo pro-

testantským, zůstalo spontánně katolickým. Bylo provedeno čisté třídění duchů, takže reformační a osvícenská tradice nemohla vnitřně rozkládati katolicismu, jak se dalo namnoze na území historickém, v zemích koruny Svatováclavské.

V Podkarpatské Rusi byl opět jiný stav. V 16. století byla tam prohlášena unie s Římem, ale i tu spolupůsobil značně moment národnostní, takže po převratu se velmi rozmohla propagace pravoslaví, souvisící s orientací velkoruskou. Pro náboženské poměry byla důležitá ta okolnost, že v Uhrách již za starého režimu platil jiný právní řád, než v bývalých královstvích a zemích na říšské radě zastoupených. Úplná unifikace práva není provedena dodnes. Ve starých Uhrách byl liberální režim (obligátní civilní sňatek, civilní matriky atd.). V Uhrách byla však také značná školská autonomie, takže je na Slovensku na 1000 konfesních škol, kterých historické země neznají. Z titulu nejvyššího práva patronátního jmenoval uherské biskupy král.

Také v rakouské části staré monarchie, třeba z jiného titulu měl až na výjimky císař nominační právo biskupů a církevních hodnostářů, anebo alespoň vykonával na jejich jmenování rozhodující vliv.

Toto jmenovací právo bylo také jednou z prvních příčin sporů mezi Československem a Svatou Stolicí. Nicméně však je jisto, že Svatá Stolica byla mezi prvními, kdož uznali Československou republiku a vídeňský nuncius byl mezi prvními diplomaty, kteří pozdravili československého vyslance, a to na přímý pokyn papeže Benedikta XV., který 8. února roku 1918 poslal přípis kardinálu státnímu sekretáři, v němž vyložil, že není příčiny, proč by Svatá Stolica nemohla uznati nástupnických států.

Tím otevřena cesta k navázání pravidelných diplomatických styků mezi Svatou Stolicí a republikou Čes-

koslovenskou. Rakouské zákony platily od počátku i ve státě novém, a platily ovšem také v oboru církevním. Řím ničeho nenamítal proti odstranění staré hierarchie, národu cizí, což se speciálně týkalo arcibiskupa Huyna v Praze a kardinála Skrbenského v Olomouci a Svatá Stolicе ihned jmenovala biskupy věrné republiče. Roku 1921 bylo zřízeno československé vyslanectví u Svaté Stolicе a prvním apoštolským nunciem v Praze se stal auditor papežské nunciatury vídeňské Msgr. Clemente Micara a prvním vyslancem u Vatikánu dr. Kam. Krofta.

Masaryk i Beneš píší ve svých pamětech, že si přáli, aby se Svatou Stolicí existovalo vzájemné zastoupení, ačkoli osobně jsou pro rozluku mezi církví a státem. Přejí si však rozluku církvi přijatelnou, bez kulturního boje. Jak známo, neznamená navázání styků se Svatou Stolicí naprosto žádný praejudic pro církevní politiku, neboť i některé státy rozlukové mají vzájemné diplomatické styky se Svatou Stolicí (viz Francie).

Nejdůležitější požadavek Československa vůči Svaté Stolicі spočíval v rozhraničení diecézí ve shodě s hranicemi státními. V Čechách a na severní Moravě náleží několik far pod pravomoc biskupa svatohypolitského, tedy pod biskupa rakouského (Vitorazsko a Valčicko). Část Slezska náleží k diecési vratislavské. Část pruského Slezska, Kladsko, náleží pod církevní pravomoc arcibiskupa pražského. Na Slovensku jest šest diecézí, ale toliko dvě z nich jsou celé v Československu (Nitra, Báňská Bystrica). Spiš náleží několika farami do Polska, Rožnava, Košice, Ostřihom náležejí částečně do Maďarska, částečně do Československa. Nejtěžší otázkou jest však problém diecése ostřihomské, protože biskupské sídlo jest v části maďarské. Nadto jest tento biskup primasem uherským, což jest hodnost i politicky svrchovaně důležitá. K ostřihomské diecési náleží více než třetina katolíků slovenských.

Jiným těžkým problémem jest otázka církevních statků. Vratislav a Ostřihom mají většinu svých statků na území československém. I v této věci vyhověla Svatá Stolica vůli československé republiky a jmenovala v těchto územích apoštolské administrátory. Nejpozději se tak stalo v Trnavě (1922), protože ustanovení tamního apoštolského administrátora bylo komplikováno problémem nominačním.

Současně s rozhraničením diecézí žádala československá republika také, aby se hranice řádových provincií shodovaly s hranicemi státními. I tuto snahu podporovala Svatá Stolica, československý episkopát i českoslovenští členové těchto řeholí. Lze říci, že Svatá Stolica nikde nedávala přednost formám starým před novými. Chtěla však ve všech nástupnických státech osvoboditi církev od státních praerogativ.

První vlády československé uplatňovaly skutečně snahy po rozluce. Začátkem byl malý školský zákon, jímž bylo uvolněno vyučování náboženství na školách a zrušen obligátní charakter sňatku církevního. Jinak však republika podporuje církev finančně, vyplácí kněžím kongruu, vydržuje theologické fakulty a částečně i biskupské semináře. Když však chtěla republika založiti novou theologickou fakultu v Bratislavě, Svatá Stolica nepřistoupila na organisaci fakulty podle staré tradice rakouské, nýbrž trvala na fakultě podle nového kodexu kanonického práva. Fakulta nebyla dodneška zřízena, ale je naděje, že k jejímu uskutečnění brzo dojde.

Nevyřešené otázky však den ze dne komplikovaly vztahy mezi církví a státem, ačkoli lze říci, že obě strany se vystříhaly politiky prestižní. Spor soustředil se zvláště v otázce nominační. Republika československá pokládala se za oprávněnou dědičku všech práv rakouských císařů a uherských králů a stála na stanovisku, že na ni přešlo i jejich právo jmenovací. Svatá Stolica však

spatřovala v tomto právu toliko osobní privilegium rakouských císařů, které nepřešlo na dědice. Tím se komplikovala i otázka správy církevního majetku a československá judikatura rozhodovala v poslední instanci ve prospěch státu.

Mezi tím také přišlo do parlamentu několik návrhů zákona, jež se nepříznivě dotýkaly katolíků. Byly to interkonfesní zákon o užívání hřbitovů a zákon o svátcích a památných dnech, jenž byl sice výsledkem kompromisu mezi politickými stranami, ale nikoli výsledkem jednání se Svatou Stolicí, ačkoli Svatá Stolica měla v Praze svého nuncia. Podání těchto návrhů bylo způsobeno tím, že strany pokrokové naléhaly na řešení otázek církevně politických. Bezprostředním podnětem k tomu byl pastýřský list slovenských biskupů, vydaný o vánocích roku 1924, v němž věřícím byla zakazována účast v liberálních socialistických spolcích a jenž zvláště socialisty značně pobouřil. Tento spor pak vyvrcholil v konflikt o památném dni Husově roku 1925, kdy nuncius Marmaggi dotčen rázem oslav na znamení protestu opustil Prahu.

Ku přerušení styků se Svatou Stolicí však nedošlo. Diplomatické noty o běžných věcech byly vyměňovány i nadále. Mezi tím bylo neoficiálně jednáno o tom, jak by incident mohl býti napraven. Roku 1927 po důležitých změnách vnitropolitických, počalo jednání oficiální. Vnitropolitická stránka těchto otázek nenáleží do rámce této knihy a jest vyličená s mnohými detaily dotud neznámými v knize šéfredaktora Lidových Listů dra Josefa Doležala: „Politická cesta českého katolicismu 1918—1928“.

Do Prahy přijel Msgr. Ciriaci, podtajemník Kongregace pro mimořádné záležitosti církevní, do Říma pak přišel dr. Krofta ve funkci ministra zmocněného pro jednání církevně politická. Toto jednání mělo výsledek.

Byla uzavřena církevně politická konvence *modus vivendi*.

Po stránce mezinárodně právní jest tento pakt do jisté míry novum. Jaký jest rozdíl mezi konkordátem, speciální dohodou a *modus vivendi*? Konkordát jest úplnou a vyčerpávající smlouvou o všech otázkách, týkajících se poměru církve a státu. Dále se v konkordátu dávají záruky i pro přímou spolupráci církve a státu v některých věcech. Forma konkordátu je detailně předepsána a jest slavnostní. Konkordát bývá dále uzavírán mezi hlavou státu a papežem. (V tom smyslu není pruský konkordát pravým konkordátem.) Speciální konvence se netýkají všech otázek církevně politických, nýbrž jen některých, přesně vypočítaných. *Modus vivendi* jest však regulována většina otázek církevně politických, ale prostou výměnou not mezi kardinálem státním sekretářem a ministrem zahraničních záležitostí. *Modus vivendi* určuje dohodu, nikoli však přímou spolupráci církve a státu. Obsahuje konvenci o rozhraničení diecézí, o právu nominačním o přísaze věrnosti, již mají skládati biskupové a vyšší církevní hodnostáři republiky a o provádění těchto ustanovení. Diecése a řádové provincie nebudou přesahovati hranic státních. Jmenování biskupů provádí Svatá Stolica a oznámí státu své kandidáty. Stát pak oznámí Svaté Stolicí své eventuální politické námitky. Pojem politické námitky jest v našem *modus vivendi* přesně definován, což je rovněž novum. Biskupové skládají přísahu věrnosti republice. Provádění těchto stanov mají na starosti dvě komise, státní a církevní. V komisi církevní mají své delegáty všechny ordinariáty, jež jsou na věci interesovány. Apoštolský nuncius pražský jest pak zmocněn k jednání nejen pro Československo, ale také pro Polsko, Rakousko a Německo. *Modus vivendi* jest stilisován tak, aby byl přijatelný netoliko jedné vládě, nýbrž i všem vládám

příštím, ať se politická konstelace změní jakkoli. (Srv. Krofta: *Zahraniční politika 1926.*) Otázka Husova památného dne jest vyřízena mimo rámec modu vivendi, aniž vláda republiky nebo Svatá Stolica ustoupily od svých zásad. Msgr. Ciriaci poznal na místě samém, že theologický spor o učení Husovo není podstatou sporu, a že tedy neběží o potírání nějaké aktuální herese. Vatikán se spokojí tím, že při Husových oslavách nebudou city katolíků uráženy.

Svržení mariánského sloupu po převratu a vznik československé národní církve způsobily, že katolíci rychle zreorganisovali svou vnitropolitickou obranu a tvoří dnes důležitou složku v politice československé republiky. O katolickém bloku stran lze mluvit jenom od případu k případu; strany vybudované na světovém názoru katolickém se liší od sebe navzájem programem, taktikou i národností. Pokud po převratu vypukly spory o kostely, československá judikatura se postavila na stanovisko, že jde o jmění účelové a že tudíž tyto kostely náležejí katolické církvi bez ohledu na náboženskou příslušnost obce.

Také v Podkarpatské Rusi docházelo ke sporům mezi uniáty a pravoslavnými, ale i tyto poměry se již uklidnily. Nejsilnější ze stran, založených na světovém názoru katolickém, totiž československá strana lidová, nebyla nikdy radikální ve věcech církevně politických a vystříhala se vyvolávání kulturního boje. Nejpregnantněji se tato taktika projevila, když odjel v roce 1925 nuncius Marmaggi z Prahy na znamení protestu proti jednání vlády, v níž katoličtí ministři i po jeho odchodu setrvali, aby zabránili většímu zlu. Tato taktika byla také po uzavření modu vivendi Vatikánem schválena.

Katolíci českoslovenští přijali dále spontánně formu republikánskou a demokratickou. Též v národních věcech byli vždy solidární s ostatními Čechoslováky. Tato

stanoviska podstatně zjednodušila řešení otázek církevně politických v našem státě. Dnes mají řadu vynikajících jmen i v československém životě intelektuálním, třebaže tito intelektuálové, zvláště pokud náležejí k mladé avantgardě, nejsou namnoze spolupracovníky politické strany. Jsou toho názoru, že katolický universalism nežádá již dnes obranných hradeb, nýbrž pronikání do všech vrstev a skupin, za hranice politických stran. Tak rozumějí také tito mladí katolíci Katolické Akci.

V katolické mladší inteligenci se jeví zřejmě dvojitý směr. Jeden je nepolitický, lépe řečeno nestranický, kontemplativní a literární, bližší formám katolictví francouzského, druhý směr jest spíše extensivní než intenzivní, organisativní, politický a sociální, podobný formám katolictví německého a rakouského. Jde mu o překonání baroka konstruktivistickou věcností, nejenom v umění, ale hlavně v životě.

Velká pozornost jest věnována v poslední době otázkám sociálním, zvláště pastoraci mezi předměstským továrním proletariátem. Nedávno věnoval nynější papež Pius XI. značnou sumu na stavbu kostelů na pražské periferii pro t. zv. Dílo Blahoslavené Anežky České. Existuje také v Československu křesťanské odborové hnutí dělnické, jež v poslední době provedlo částečný odboj proti mateřské straně, takže byla obnovena předválečná strana křesťansko-sociální, ale zatím jest zastoupena toliko jediným poslancem, jenž jest hospitantem slovenské strany ľudové.

Za Rakouska byly totiž katolické strany dvě: katolicko-národní rázu šlechticko-konservativního a křesťansko-sociální.

Také usiluje Svatá Stolica o to, aby do Československa přišly řehole, pracující moderními sociálními metodami mezi chudými lidmi. Reformou řádového života a

zpřísněním theologického studia, chtějí Svatá Stolica s episkopátem čeliti zvláště nedostatku kněží, neboť jsou přesvědčeny, že palliativní prostředky nepomohou a že pro první doby musí kvalita nahrazovat kvantitu. Proto pražský arcibiskup Msgr. Kordač vybudoval v Praze moderní seminář a proto byla zřízena nová československá kolej v Římě. Do Československa pak byl vyslán apoštolský visitátor, aby reformoval československé řády ve smyslu návratu k přísnosti původních řeholí.

Také eucharistický kult jest značně zdůrazňován, hlavně zásluhou Praemonstrátů. V čele tohoto hnutí stojí opat Zavoral, prelát značných zahraničních styků, osobnost evropského formátu, jehož osobnímu působení se podařilo zažehnat sta sporů v době, kdy kulturní boj byl ještě akutním nebezpečím. Na pokyn Říma zavádí se v Československu Katolická Akce za přímého vedení biskupů.

S katolíky německými a maďarskými neměla republika celkem rovněž obtíží a němečtí křesťanští sociálové byli mezi prvními aktivisty.

Dějinná tradice, ke které se hlásí českoslovenští katolíci, jest dvojí: cyrillometodějská a svatováclavská. Křesťanství přišlo do našich zemí z Východu prostřednictvím slovanských věrozvěstů Cyrilla a Methoda. Ale forma našeho křesťanství nezůstala byzantskou, nýbrž — hlavně zásluhou mučednické smrti svatého Václava — byl navázán styk s latinským křesťanstvím, reprezentovaným Svatou Říší Římskou, a to nejenom styk politický, ale i kulturní. Československo náleží od těch dob definitivně do komplexu kultury západní. Tento styk dvou tradic působí, že Vatikán spatřuje v Československu jeden ze svých opěrných bodů v cestě na Východ a přikládá mu po této stránce značnou důležitost. Svatováclavské millenium připomnělo tyto myšlen-

ky, jež jsou s to, aby posílily i aktivitu státu a v tento harmonický akord vyzněly také projevy zástupců katolické církve i vlády.

Při této příležitosti by bylo zajímavo připomenouti, jak vypadá zastoupení Československa v Římě. Čím více který národ má v Římě institucí a osobností, tím větší jest jeho vliv. Jest známo, co dovedl na této půdě vykonat na př. takový abbé Duchèsne pro Francii, co vykonali pro svůj národ na půdě římské Němci a Rakušané, jak po stránce vědecké, tak i po stránce politické. Maďarští a rakouští katolíci stále ještě používají římské půdy jako vhodného místa pro mezinárodní propagandu a často ovšem i proti nám a čeliti tomu lze nejenom tiskem, nýbrž i propagandou osobní. K tomu jest však třeba, abychom měli v Římě osoby a instituce, jež by imponovaly, ať již vědecky, nebo jinak a abychom tam měli vlivné kněze, kteří se dovedou zastat svého národa proti případným předsudkům, třeba i u kurie.

Náš vliv byl dosud minimální, v poslední době se trochu poměry zlepšily. Nehledě k diplomatickému zastoupení naší vlády u papežské kurie naším vyslanectvím, můžeme s potěšením konstatovati, že již několik význačných míst obsazeno jest našimi lidmi. Čechoslovák jest rektorem ruského semináře papežského (P. Javorka), jiný český kněz jest profesorem Papežského ústavu orientálního (P. Spáčil), konsultorem několika kongregací je Čech (P. Hudeček). Máme také nyní světského komořího di capa e spada, který je současně kancléřem řádu Božího hrobu (dr. Rueckel). Nedávno byl jmenován český lektor na Collegium Anglicum (P. Braito). Kromě české bohoslovecké koleje máme v Římě dva hospice, z nichž jeden jest řízen Školskými sestrami z Prahy, druhý Anglickými Pannami ze Štěkne. Nedávno také stal se český novinář, v Římě usedlý, stá-

lým a definitivním spolupracovníkem papežského deníku „Osservatore Romano“ (dr. Weirich).

Proti institucím, jež mají v papežském Římě jiné národy, jest to však vše ještě velmi málo.

O historickém ústavě československém a o studiu českých badatelů v Římě budeme mluvit v kapitole následující.

VI.

Pojednal jsem poněkud podrobněji o novějších poměrech církevně politických v Itálii, ve Francii, v Německu, v Rakousko-Uhersku a v Československu. Kdybych chtěl věnovat takovou pozornost vývoji poměru církve a státu v každém jednotlivém státě, kde katolictví má politickou váhu (Belgie, Portugalsko atd.), vzrostla by příliš moje knížka. Každá země má své vlastní problémy, o nichž psát by nebylo nezajímavé. Ale mně neběží o to, psát novodobé dějiny církve. Věnuji zřetel jen takovým událostem, které jsou typické pro směrnicí dnešní kuriální politiky. Tak na př. kulturní boj v Německu za Bismarcka je typem pro všechny ostatní kulturní boje právě tak, jako je francouzská rozluka typem všech ostatních rozluk. Historický materiál lze nalézt v každé příručce církevních dějin.

O novodobých událostech církevně politických v ostatním světě, pokud byly zvláště zajímavé, učiním zmínku — pokud jsem tak již neučinil v kapitolách předešlých — v kapitolách následujících, v nichž podávám přehled života i pontifikátu posledních čtyř papežů.

Lev XIII. pocházel z rodu hraběcího, nazýval se Giacchino Vincenzo Pecci a narodil se v Carpinetu 2. března 1810 a zemřel dne 20. července 1903. Byl záhy pověřen úkoly politickými, jako papežský delegát v Beneventě a jako legát Spoletský a Perugijský. Byl nun-

ciem v Bruselu, kdež se osvědčil jako velmi dobrý diplomat v boji církve za její nezávislost na státě. Roku 1846 se stal biskupem perugijským. Jako biskup dovedl přes to, že poměr Svaté Stolice k Itálii byl velmi napjatý, dobře vycházeti s italskými úřady. Roku 1876 stal se kardinálem-kamerlengem (viz díl II, 1.). V této hodnosti řídil církevní věci po smrti Pia IX. Dne 20. února 1878 byl zvolen papežem a 3. března korunován tiarou.

Ačkoli trval na požadavku restaurace Církevního Státu, přece jenom jeho politika vůči vládám byla reserвовaná a za tímto účelem volil si také státní sekretáře umírněného smýšlení, jako byl Franchi, Jacobini atd. Úspěšně zasáhl papež do irské otázky, čímž si zavázal britskou vládu, upravil hierarchické poměry ve Skotsku a ve Východní Indii, v Australii a v Asii.

Nebyl toliko politikem. Nebylo téměř jediné současné otázky, k níž by nebyl zaujal stanovisko. Sbírka jeho encyklik jest hotovou theologickou, politickou a filosofickou encyklopedií novodobé církve. Mimo to byl i talentovaným básníkem. Lev XIII. náleží mezi největší papeže, kteří kdy řídili církev, ježto jeho duch byl vskutku universální.

Epochální význam pro vědu, zvláště historickou, mělo jeho rozhodnutí z roku 1880, jímž otevřel vatikánské archivy vědeckému badání. Chceme si povšimnouti této okolnosti podrobněji, protože měla značný význam i pro dějezpýt český. Před rozhodnutím Lva XIII. byl přístup do vatikánských archivů zakázán pod trestem exkomunikace. Jen papež, prefekt a korunované hlavy směly tam vstoupiti. Jinak bylo nesmírně nesnadné dostatí dovolení užívati alespoň některé části archívalíí.

Jest zajímavo, že náš František Palacký byl druhým z moderních historiků (prvním byl H. G. Pertz), který badal v Římě, a to po 10 neděl roku 1837. Pracovati

směl však ještě jen v bytě tehdejšího prefekta Marino Mariniho, který mu přinášel k nahlédnutí jednotlivé listiny a svazky podle seznamu, jež vyhotovil tento prefekt již roku 1835 pro Královskou Českou Společnost Nauk. Mimo to pracoval Palacký také v bibliotéce vatikánské, kde prohlédl značný počet rukopisů českého původu i obsahu. Po něm pracoval v knihovně a v archivu vatikánském Dudík. Když pak papež historikům archivy otevřel, navštívili je z českých historiků Gindely, Werunsky, jako rakouský stipendista a člen Rakouského ústavu historického, pak rajhradští Benediktini Jan Navrátil a Karel Štastný, dále Bachmann, jenž v zastoupení Sickelově vedl v roce 1887 Rakouský historický ústav.

Na podnět prof. Golla, posl. Kytky a j. odhodlal se český zemský sněm financovati toto badání. Zemský výbor zřídil historickou komisi roku 1887. Na návrh historické komise byla vyslána česká expedice historiků do Říma a jejími členy byli ve Věčném Městě rozličně dlouho tito badatelé: Tadra, Mareš, Vojt. Nováček, Knott, Kollmann, Krofta, V. Kratochvíl, K. Ludwig, Lad. Klicman, Viktor Prochaska, G. Friedrich, Ant. Seibt, V. Novotný, V. Dürschmid, J. B. Novák, S. Binder, Isidor Zahradník, O. Trautmann. Všichni tito badatelé byli mimořádnými členy „Istituto Austriaco“, řízeného Sickelem a Pastorem. Přímou však podléhali historické komisi českého zemského sněmu.

Mimo českou expedici pracovali znovu v Římě Bachmann, Keller, Teige, Šusta, Kybal, Bretholz, Ad. Krejčík, Boh. Navrátil, Rudolf Wolkan. Archivalie vytěžené jsou obsaženy ve sbírce „Monumenta Bohemiae Vaticana“ a má v nich vyjítí veškeren materiál papežských register, českých dějin se týkající.

Domníváme se, že jest vhodno při této příležitosti upozornit ještě také na to, že také v jiných odděleních

archivu vatikánského, než v papežských registrech, pracovali čeští badatelé. Tak zvláště jeví se pro české dějiny důležitým studium nunciatur XVI. a XVII. století, o kterých se ještě zmíním, a v archivu Kongregace Propagandy. (Viz díl II. Kap. 6.)

Badatelé čeští se dostali do archivu Propagandy náhodou. Roku 1890 sbíral Gindely látku k dějinám proti-reformace české po bitvě bělohorské. Hledal při tom korespondenci kapucína P. Valeriana de Magni. (Postava tato oživila v nejnovější české literatuře v Durychově románě „Bloudění“.) Uslyšel, že svého času generál Kapucínů odvezl ji z kláštera na Hradčanech do řádového archivu v Římě. I vyžádal si souhlas historické komise zemské, aby historikové čeští, zvláště Kollmann, směli v této korespondenci badati. Ukázalo se, že zpráva o přenesení korespondence do generalátu Kapucínů byla mylná a badatelé byli odkázáni na archiv Propagandy, kdež po delších obtížích bylo jim dovoleno pracovati, hlavně po intervenci tehdejšího rektora České Kolleje, pozdějšího kardinála Lorenzelliho. Pracovali tam Kratochvíl a Kollmann. Přes všechny obtíže a přes to, že každé chvíle dalo se čekat, že povolení bude odvoláno, byl tam nalezen dějinný materiál neobyčejně bohatý. Kromě Kollmanna a Kratochvíla pracovali v tomto archivu také ještě Ludwig, Klicman, Procházka a Krofta. Soustavné badání trvalo až do roku 1903.

Výsledek oceňuje Hynek Kollmann ve své studii „O badání českém v archivě Kongregace de Propaganda Fide“ (Zprávy zemského archivu království Českého 1906), odkud jsou hořejší údaje čerpány, takto:

„Od listu Viléma Slavaty a Jaroslava Bořity z Martinic, kterým upozornili Kongregaci de propaganda fide r. 1622 na dílo, které na ni čeká v zemích staroslavné koruny České, až daleko od století XVIII., lze v opisech, pořizených z archivu Propagandy, stopovati hor-

livou činnost kongregace samé, kardinála Harracha i nástupců jeho na pražském arcibiskupském stolci, biskupů, suffragánů jejich, nunciů stolice apoštolské, Karlem Carafou počínaje, kněžstva světského i řeholního, bystrých i méně schopných missionářů, horlivců ze šlechty i z lidu a zase zasahání dvoru císařského do koloběhu toho — vše plno sytých barev k obrazu nejen církevních, nýbrž i kulturních a politických dějin zemí našich. Správa „pokladny solní“, dávky to z výnosu monopolu solního postoupené od Ferdinanda II. stolici papežské, v náhradu za odcizené v dobách předešlých statky duchovenstva českého, vrhá od prvopočátku až hluboko do věku XVIII. často velmi ostré světlo také na finanční stav země i dvoru panovnického a dlouhý boj, vedený hned o založení její a později o míru vlivu na ni, zřetelně objasňuje vzájemný poměr mezi mocí papežskou a císařskou. Prameny archivu Propagandy řeší také jednu z t. zv. palčivých otázek dnešního dne, totiž zřízení čtvrtého biskupství českého, jehož sídlem už v prvních letech trvání kongregace té byla ustanovena Plzeň, a první biskup plzeňský byl jmenován od císaře Ferdinanda II. současně s biskupy litoměřickým, královéhradeckým a budějovickým dávno dříve, než skutečně mohlo býti založeno biskupství litoměřické. Postup katolické reformace, vznik a správa solní pokladny, nejsou však jediným obsahem opisů, načerpaných ze zřidel archivu Propagandy. S pokladnou solní souvisí, jak už naznačeno, zakládání nových biskupství a seminářův (arcibiskupského i rozličných řádů řeholních), kromě toho však i pro dějiny university pražské, Obnoveného zřízení zemského a j. důležitých institucí Propaganda poskytla velmi mnoho cenných příspěvků. Nepřeberné poklady archivu jejího zvěábily pracovníka také daleko mimo hranice zemí našich po stopách mi-

sionářů českých v cizině; putoval za nimi nejen do různých zemí evropských (na Rus, do Švédska, na Balkán), nýbrž i v jiných dílech země do Egypta, Habeše, po Sahaře, do Mesopotamie, na Kavkaz, do Indie a Číny.“

Skoro všichni čeští badatelé pracovali také v knihovně vatikánské s výsledkem velmi bohatým. Mimo to byl a jest věnován zřetel i jiným knihovnám římským. (Alessandrina, Angelica, Barberini, Chigina, Casanattense, Corsiniana, Vittorio Emanuele, Valliceliana a j.) Také v mimořímských biblitekách a v archivech je badáno. (Srv. Kamil Krofta: „České badání v archivu vatikánském“. Zprávy zemského archivu království Českého a Vlastimil Kybal: „Čeští historikové v Římě“ — „Česká kultura“ 1913).

Nejen pro uvedené publikace úřední využili čeští badatelé výsledků svého studia. Těžili z nich také pro práce soukromé. Také ti historikové, kteří ve Vatikáně nebadali, kořistili vydatně z římského materiálu českou expedici sebraného. Studium římské znamenalo — nehledě k těmto výsledkům — také rozšíření obzorů těchto badatelů v jednom ze středisek historického badání světového. Nelze přezíratí propagačního významu římského pobytu našich historiků, za něhož byla navázána řada důležitých osobních styků.

Po převratu byl založen v Římě Československý historický ústav. Naši vyslanci římsští, Krofta u Vatikánu a Kybal u Kvirinálu, jsouce sami historiky, byli tomuto ústavu radou i skutky nápomocni. Ústav zabývá se nyní nunciaturami a právě v poslední době byly v Českém Časopise Historickém uveřejněny některé výsledky tohoto badání, pocházející z pera Stloukalova. Z těchto prací vidíme zejména, jak se historie často opakuje — i v dějinách zásahů kuriální politiky do českého prostředí.

Po této digressi vracíme se k pontifikátu Lva XIII., který neopomněl nic, co by mohlo pozvednouti význam papežského Říma i za vězení vatikánského. Jakmile viděl, že Trojspolek nemůže a nechce rekonstruovati Církevního Státu, věnoval svoji pozornost Francii. Napomínal francouzské katolíky, aby se smířili s republikánským režimem a podporoval spojení Francie s Ruskem. Než nemohl zadržeti již událostí, jež pak vyvrcholily ve Francii za Pia X. Velmi ostře se naproti tomu postavil proti uherskému liberálnímu zákonodárství za Weckerleho (viz díl I., kap. V.), kterážto politika jest přičítána jeho státnímu sekretáři kardinálu Rampollovi. Za svého pontifikátu přijal v Římě anglického krále a německého císaře.

Jeho oblíbenou myšlenkou byl návrat schismaticů, zvláště pravoslavných Slovanů do církve. Této věci týkají se hlavně jeho encykliky „Praeclara“ a „Grande munus“ (viz díl II., kap. IX.). Zásadního významu jsou jeho projevy pro studium thomismu, hlavně proto, že v tehdejších noetických sporech byl takto pevně stanoven vztah mezi vírou a rozumem. Že i v této věci viděl skutečně papež daleko dopředu, toho dokladem jsou nyní obnovené snahy neothomistické mezi laickou inteligencí, zvláště francouzskou, jak je pěstuje na př. ve Francii Maritain. Právě v dnešní době, kdy racionalismus je překonáván a kdy filosofie se utíká ráda z rozumu do podvědomí a k intuici, ukázalo se, že učení o objektivitě rozumového poznání jest skutečnou Philosophia perennis, vytyčující střední cestu mezi pozitivismem a agnosticismem.

*

Nástupce Lva XIII. Pius X., původním jménem Giuseppe Sarto, pocházel z rodiny velmi chudé, narodil se v Riese, v provincii a v diecési Treviské 2. června 1835. Studoval v Padově, 1858 byl vysvěcen, pak byl kapla-

nem v Tombole. Roku 1867 stal se arciknězem v Salzaně, 1875 kanovníkem treviským a spirituálem tamního semináře. V letech 1884 až 1893 byl biskupem mantovským, 1893 byl jmenován kardinálem a patriarchou benátským. 4. srpna 1903 se stal papežem.

Byl-li hlavní zřetel pontifikátu Lva XIII. obrácen především k tomu, aby mezinárodní význam papežství byl stabilisován po událostech roku 1870, lze říci, že pontifikát Pia X. byl koncentrován ke vnitřní konsolidaci církve. Pius X. byl především knězem a jeho život byl takový, že jsou dnes snahy, aby byl prohlášen za blahoslaveného. Jeho dekrety mají trvalý význam pro náboženské prohloubení života v katolické církvi, zvláště jeho ustanovení o kultu eucharistickém, jeho nové vydání katechismu, jeho iniciativa pro novou redakci kodexu církevního práva, jeho snahy charitativní atd. Sem náleží i jeho opatření rázu čistě administrativního, jako byla reforma kurie. Forma, v níž se nám dnešní papežská kurie jeví (viz díl II.), jest v podstatě dílem reformy Pia X.

Velmi ostře vystoupil proti modernismu a také proti některým snahám protestantismu. Modernismem nazývány jsou novodobé snahy, nalézt vyrovnání mezi církevními dogmaty a některými moderními myšlenkovými proudy. Předchůdcem modernismu byl t. zv. amerikanism, rovněž církevní autoritou odmítnutý. Dnes, když se díváme na zákroky Pia X. s časovou distancí, musíme uznat, že znamenaly vedení přesné rozhraničovací čáry mezi dvěma světy. V době nejvyššího vzepětí racionalismu, kdy věda zasahovala do věcí víry způsobem často noeticky nepřipustným, kdy mnozí se domnívali, že záchrana náboženství jest jedině v jeho racionalisaci, kdy byly přeceňovány výsledky přírodních věd, kdy kulturní boj znamenal pro sebevědomou buržoasii více, než všechny boje sociální, postřehl papež správně nebezpečí,

jež by povstalo z toho, kdyby sféra Absolutna byla subsumována obecnému zákonu relativity. Byl v tomto smyslu skutečně „Ignis ardens“. (Viz díl II., kap. I.)

I on trval vůči Italii na znovuzřízení Církevního Státu, ale dovolil katolíkům r. 1904, aby se zúčastnili voleb. Nepřál si však zřízení katolické strany. (Znám jest jeho výrok: „Katolíky poslance — ano, katolické poslance — ne!“) Tímto ustanovením zmírnil formuli „Non expedit“, vyslovenou r. 1868 v encyklice Pia IX., jíž byla zakázána katolickému kléru účast na politickém životě italském. Jeho státní sekretář Merry del Val opustil ústupnou linii Rampollovu vůči Francii a dal událostem dozrát. Jinak však se skoro veškeren zájem Pia X. soustředil na disciplinu kněžskou, na věci liturgické, studium bible atd., atd.

I tento papež provedl řadu svatořečení, mezi jiným prohlásil za svatého našeho krajana, blahoslaveného Klementa Hofbauera-Dvořáka z Moravských Budějovic, který uvedl do Rakouska kongregaci Redemptoristů.

O tomto papeži, jenž byl v pravém slova smyslu anima candida, se tvrdí, že zemřel žalem nad vypuknutím světové války. Velmi zajímavou ilustrací k tomuto tvrzení jest vypravování Francesca Zanettiho: „Nella Città del Vaticano. Cinque Papi attraverso gli aneddoti.“ (Roma 1929.) V této knize, v níž jest kreslen lidský profil posledních pěti papežů v řadě historek, jež jsou ilustracemi historie a z nichž některé mají politickou cenu přímo dokumentární, se vypravuje mezi jiným i toto: „Došlo k vraždě sarajevské, jež byla začátkem nesmírné války. Papež poslal dopis vídeňskému nunciovi Scapinellimu, který byl určen pro císaře Františka Josefa. Existence tohoto dopisu byla popírána, dnes však jest nade všecko jasně dokázána. Po dopisu Pia X. následoval telegram, kterým se papež osobně obracel

KARDINÁL GASPARRI.

KARDINÁL PACHELLI

**ZÁPADNÍ A VÝCHODNÍ PRELÁTI
PŘI MILLENNIOVÝCH SLAVNOSTECH SVATO-
VÁCLAVSKÝCH VE STARÉ BOLESLAVI
v roce 1929.**

la nuncia. Depeše byla císaři doručena s velkým zpožděním a nuncius musil dlouho antišambrovati, než byl přijat. Pius X. dal si také zavolati rakouského velvyslance u Svaté Stolyce a řekl mu, že zapřisahá císaře, aby neposkvřňoval svých šedin krví celé Evropy. Když počaly boje, prosil rakouský velvyslanec o požehnání pro rakouské zbraně. Ale papež odpověděl: „Řekněte císaři, že nežehnám ani válce, ani tomu, kdo ji chtěl. Žehnám míru!“ A když velvyslanec prosil o požehnání alespoň pro osobu císařovu, odpověděl Pius X.: „Mohu jen prositi Boha, aby mu odpustil.“ Velvyslanec opouštěl rozladěn audienci, ale i zdravotní stav Pia X. se zhoršil do té míry, že tímto okamžikem vlastně již počiná jeho smrtelná nemoc.“ — Potud Zanetti. Posud byl líčen poměr papežův k rakouskému císaři jako příznivý a většinou bylo tvrzeno, že Pius X. cítil se Rakousku zavázán proto, že byl prý zvolen následkem rakouského veta proti kardinálu Rampollovi. —

Rozdíl mezi Piem IX., Lvem XIII. a Piem X. bývá formulován takto: Pius IX. obracel se k národům, Lev XIII. k jejich vládám, Pius X. k jejich srdcím. V této charakteristice je jistě mnoho správného.

VII.

Byl-li pontifikát Pia X. věnován především vnitřní obnově církve, pak byl pontifikát jeho nástupce Benedikta XV. věnován opět upevnění její mezinárodní vážnosti. Není možno podrobně se rozepisovati o těžkém postavení papežství za války, ale lze říci, že autorita Svaté Stolice vyšla ze světové války nejen neotřesena, nýbrž i posílena, mezi tím, co tolik jiných autorit zaniklo.

Životopis Benedikta XV. jest prostý: Giacomo markýz della Chiesa bylo jeho původní jméno. Narodil se v Janově 21. února 1854, kdež i studoval. Studia dokončil v Římě a stal se knězem 1878. Pak vstoupil do papežské diplomatické akademie Accademia dei Nobili Ecclesiastici, načež se stal sekretářem španělského nuncia, jímž byl pozdější kardinál státní sekretář Rampolla del Tindaro. Kardinál jmenoval jej minutantem Státního Sekretariátu, později se stal della Chiesa sekretářem šifry a profesorem diplomacie na Accademia dei Nobili Ecclesiastici. Pius X. jmenoval jej arcibiskupem boloňským a udělil mu 1914 kardinálský purpur.

3. září 1914 stal se papežem. Jeho státním sekretářem se stal kardinál Ferrara a po jeho smrti kardinál Pietro Gasparri. Snažil se o zmírnění osudu zajatých a internovaných a také hleděl zprostředkovati mír. R. 1920 zmírnil předpisy o návštěvách panovníků u Vatikánu, ať náleželi ke kterémukoli náboženství. Italským kato-

líkům nejenom dovolil zúčastňovati se politiky, ale i utvořiti stranu Partito Popolare — stranu lidovou. Dovedl býti nad válčícími stranami, a přece nebýti k válce lhostejným. Pro návrat orientálních schismatiků do církve založil Papežskou Akademii Orientální a podřídil sjednocené Orientály kongregaci vlastní. (Viz díl II.)

Za jeho pontifikátu bylo dokončeno velkolepé dílo kodifikace kanonického práva, k němuž vyšla iniciativa od Pia X. Zvláště velkým Benediktovým úspěchem jest obnovení diplomatických styků s Francií a s Anglií. Těžce nemocen zemřel 22. února 1922.

Jak řečeno, snažil se za války papež Benedikt XV., aby zprostředkoval co nejdříve mír. Tuto tendenci uplatňoval hned po prohlášení války. O tom píše dosti podrobně ministr dr. Beneš ve své „Světové válce a naší revoluci“. Papež vytýčil tyto směrnice své mírové politiky: 1. Zachovati nestrannost k oběma táborům. 2. Věnovati všechny síly ke zmírnění válečných běd, pomáhati zajatcům, vystěhovalcům, obyvatelstvu v okupovaných zemích, ženám, dětem. 3. Usilovati o skončení války a připravovati jednání mírová.

Již 8. září 1915 činí svůj první projev pro urychlené jednání o mír, na vánoce učinil totéž a v únoru 1915 nařídil modlitby za brzký mír.

Kdykoli bude mluveno o thematu „Církev a světový mír“, nelze nikdy zapomenouti těchto zprostředkovacích snah Benedikta XV., jejichž poctivou snahu uznal i sám Scheidemann, a zvláště snah katolických politiků německých, z nichž Erzberger se stal obětí svého pacifismu.

„Ve svatém jméně Boha, našeho nebeského Otce a Pána, pro požehnanou krev Ježíšovu, jež byla cenou lidského spasení, zapřisaháme vás, kteří jste Prozřetelností Boží ustanoveni, abyste vládli válčícím národům,

učiňte již konec tomuto strašlivému vraždění. Jest to krev bratrská, jež je prolévána na zemi, na moři. Nejkrásnější krajiny Evropy, této zahrady světa, jsou posety mrtvolami a zříceninami. Nesete před Bohem i lidmi strašlivou odpovědnost za mír i válku. Přestaňte na naši prosbu, na otcovský hlas vikáře Věčného a Nejvyššího Soudce, jemuž budete musit klásti počet. Náplň bohatství, jímž Bůh Stvořitel obdařil země vám podřízené, dovoluje vám, abyste pokračovali ve válce. Ale za jakou cenu? Nechať jest odpovědí na tuto otázku tisíce mladistvích životů, jež zhasínají denně na bojištích . . .“ —

Uvažme, že v době, kdy mluviti o míru bylo pokládáno div ne za velezradu, tato slova zaznívala s kazatelen katolických chrámů jako jediná dovolená pacifistická propaganda. Rakouský stát nestíhal ovšem kněze za čtení papežského listu, ale jsou doklady, že byli stíháni čeští kněží, kteří si dovolili sebe menší výklad nebo parafrázi.

Po stránce politické se papež snažil působiti svým vlivem, aby počet bojujících byl co nejvíce omezen, protože tuto cestu pokládal za nejschůdnější k dosažení míru. Proto — podle dra Beneše — činil také vše, aby zabránil vstupu Italie do světové války. V tomto smyslu také informoval Rakousko-Uhersko. V prosinci 1916 se vyslovil pro obnovu právního řádu na základě respektu ke spravedlnosti a právu a pro mír spravedlivý a trvalý. Vyslovil politování nad bombardováním otevřených měst, vystěhováním civilního obyvatelstva z jeho domovů a nad zlými důsledky ponorkové války. V roce 1917 formuluje pak konkrétně svoje mírové návrhy v mírové notě ze dne 1. srpna. Ve své notě uvedl především zásady, které si stanovil při svém nastoupení. Prohlásil dále, že nemá zvláštního politického zámeru a že se neřídí radami nebo zájmy žádné z válči-

cích stran, nýbrž toliko vědomím povinnosti. Zásady pro trvalý mír papežem navržené jsou tyto:

1. Na místo hmotné síly budiž postavena mravní síla práva.

2. Zbrojení budiž zmenšeno a omezeno jen na udržování veřejného pořádku státu.

3. Armády budtež nahrazeny arbitrážní institucí.

4. Budiž zaručena svoboda moří.

5. Vzájemné prominutí náhrad za způsobené škody, kromě těch případů, kde by se stala dohoda o jejich hrazení.

6. Vzájemné vrácení nyní obsazených území, t. j. úplné vyklizení Belgie Německem s poskytnutím záruk její úplné nezávislosti politické s obou válčících stran, vyklizení francouzského území a s druhé strany navrácení německých kolonií.

7. Územní otázky, na př. mezi Rakouskem a Itálií, mezi Německem a Francií, mají býti posuzovány v duchu smířlivém a s ohledem na přání národů.

8. V témž duchu budiž přezkoušena územní otázka armenská, balkánská a otázka bývalého království polského, k jehož vznešeným tradicím zvláště nyní mají se upínati sympatie národů.

Na těchto základech měl by býti založen podle mínění Vatikánu budoucí mír národů. Papež předkládá tyto své názory všem hlavám válčících států s nadějí, že budou přijaty a že tím budou ukončeny bědy válečné. Nápadná je podobnost mezi těmito požadavky a 14 body Wilsonovými, na jejichž základě byl později mír skutečně uzavřen.

Účinek papežské noty na válčící mocnosti líčí dr. Beneš takto: „Oficielní Berlín byl ovšem zdrželivý, zejména pro kategorické stanovisko Vatikánu ve věci Belgie, tisk, zejména pravý, dosti odmítavý. V Turecku byli dotčeni zmínkou o Armenii, Bulharsko vyčkávalo.“

— Papežská politika octla se tehdy na stejné linii s mírovými snahami sociální demokracie. „Souhlas s notou papežskou vyslovili socialistický „Vorwärts“ ze dne 17. srpna 1917 článkem, jenž charakterizuje tehdejší situaci a v němž se mezi jiným praví: „Řím jde podobnou cestou, jakou šel Stockholm. Nikoli cestou stockholmskou, po které toužili Henderson a Albert Thomas, nýbrž tou, po níž jdou soudruzi holandští, skandinávští a ruští. Cestou smíření mezi národy a práce pro mír. Budiž nám dovoleno dodat, že po našem soudu hlava katolické církve stojí právě ideí mezinárodního socialismu blíže než francouzský ministr.“

O těchto snahách papežových máme ostatně autentické svědectví samotného Scheidemanna, který jako sociální demokrat dává kurii toto vysvědčení: „Ztroskotání stockholmské konference jsem považoval za velkou ránu. K našim snahám připojil se papež, jenž podnikl vážné kroky, aby byla zahájena mírová jednání. Dnes však víme, že jeho snahy byly zcela vědomě sabotovány z Berlína. Nikdo ovšem nemůže s jistotou říci, zda by bylo bývalo papežovo prostřednictví vedlo k míru, kdyby je byl Berlín lépe podporoval. Jisto však jest, že se dál pravý opak toho, co papež považoval za nezbytné, aby jeho snahy měly výsledek.“ (Papst, Kaiser und Sozialdemokratie in ihren Friedensbemühungen im Sommer 1917 von Philipp Scheidemann).

Násilnosti německé na Belgii kalily vůbec zdvořilý poměr mezi Německem a Vatikánem, ač Vilém II. přes svůj okázalý protestantism zdůrazňoval svoje sympatie ke katolictví a byl zvláště příznivcem beuronských Benediktinů. (Je zajímavé, že známý „Kaiserkreuz“, kříž darovaný tomuto řádu Vilémem II., jest dílem českého sochaře Weiricha, jehož syn je československým dopisovatelem „Osservatore Romano“.) Katolická bohoslužba a její velkolepá scenerie patrně imponovala Vi-

lémovu romantickému duchu, ale jinak se dopustil Vilém II. vůči Vatikánu řady těžkých neobratností, jako bylo na př. spílání italskému králi v přítomnosti papežského nuncia, čímž se domníval Vilém, že udělá dobrý dojem na papeže, ač vzájemný poměr papeže a krále byl daleko delikátnější, než si dovedl Vilém představit. Jistě neprospěla také k utužení styků známá aféra, ve které se Německo snažilo získat a podplatit pro špiónáž jednoho z tajných kaplanů papežových a vystupování kardinála Hartmanna vůči belgickým biskupům.

Mírové jednání s Německem líčí dr. Beneš takto: „Je historickým faktem, že už dne 26. června 1917 byl mnichovský nuncius Msgr. Pacelli přijat Bethmannem-Holwegem, aby s ním jednal o mírových podmínkách; přinášel zároveň papežův dopis císaři Vilémovi. Tři dni po té, dne 29. června, byl přijat Vilémem samým. Dne 19. července vlivem akce poslance Erzbergera — jenž věděl v hrubých rysech o papežské akci — byla odhlasována mírová resoluce v říšském sněmu německém. V prvních dnech srpna 1917 (Nota papežova, datována 1. srpnem, byla vládám dodána až po 10., event. až po 15. srpnu. Císař Karel dostal ji do ruky až 19. nebo 20. srpna, zahraniční úřad vídeňský měl její text neoficiálně po prvé dne 16. srpna.) odevzdal pak novému říšskému kancléři Michaelisovi písemně skoro doslovné znění konkrétních podmínek mírových, obsažených v notě papežské, po dvou týdnech vládám válčících států oficiálně dodané a uveřejněné; německá vláda pokládala memorandum Pacelliho za papežský návrh mírových podmínek, připravila odpověď a odevzdala vše do Vídně. Czernin dal dne 6. srpna souhlas s Michaelisovou odpovědí na memorandum Pacelliho; působil však ve své odpovědi na Berlín, aby odpověď byla jasnější ve věci Belgie, tak aby z ní spojenci nemohli vyvozovati v ni jaké formě anekční úmysly Německa. Nepokládal for-

mulaci Berlína v otázce belgické za dostatečnou pro jednání mírové.“

Dr. Beneš líčí pak dále, jak zvláště belgická otázka činila obtíže: „Zejména nebyl Berlín spokojen se zněním noty ve věci Belgie, odmítaje a priori jednak své jednostranné vyjádření v té věci, jednak jakoukoli diskusi o hranicích franc.-německých (Alsasko-Lotrinsko). Nakonec ustoupil na naléhání Vídně aspoň do té míry, že odmítнув dáti požadované podmíněčné prohlášení o Belgii, žádal za její vyklizení záruky pro bezpečnost Německa. Turecko velmi rozhodně odmítalo diskusi o Armenii a Bulharsko si přálo takového znění, aby mu nevznikl prejudic pro eventuální anexi Makedonie.“ —

V Rakousku však byli mírovému jednání celkem povděční, protože chápali kritickou situaci lépe než Berlín: „Vatikán přijal s povděkem odpověď Vídně, odpověď berlínská ho neuspokojila, ba přímo se ho dotkla, především v otázce Belgie a také pro některé důvody formální.“ (Beneš: loc. cit.) Žádný nezdar však neodstrašil Benedikta XV. od dalšího jednání. Dáváme zase mluvit ministru Benešovi: „Vatikán přes neúspěch své akce se nevzdal naděje, že by mohl dále působiti na zahájení mírového jednání. Obrátil se, obdržev odpovědi z Vídně a z Berlína ve věci Belgie, znovu na berlínskou vládu skrze Pacelliho, aby se vyjádřila jasněji. Zároveň poslal Benedikt XV. osobní dopis císaři Karlovi, žádaje, aby působil svým vlivem v Berlíně, pokud jde o Belgii, ve smyslu noty papežovy ze dne 1. srpna. V témž dopise se přimlouval papež, aby císař Karel neodmítal diskuse s Itálií o Tridentu. Karel mu odpověděl dne 4. října dopisem, slibuje, že ve věci Belgie v Berlíně zakročí, že by byl ochoten mluvit o postoupení části Tridentska třeba za kompensaci v koloniích a konečně, že Rakousko-Uhersko je ochotno vykliditi země balkánské za určitých záruk pro svou bezpečnost.

Papež děkuje novým dopisem ze dne 24. října za toto příznivé sdělení a přijímá s radostí na vědomí stanovisko Karlovo. Dopis papežův však přichází do Vídně v době vítězství u Kobaridu. Kühlmann zatím odpovídal znovu Pacellimu o Belgii neústupně, neústupněji než v odpovědi Michaelisově na papežovu notu ze dne 19. září. Vídeň sama, obsadivši nové území italské, také mění stanovisko a nemá už v úmyslu jednati s poraženou Itálií o Tridentě. Czerninova řeč ze dne 4. října 1917 v Budapešti hrozila, že centrální mocnosti, nepřijmou-li Spojenci jejich nabídek, vyjádřených v jejich odpovědích na papežovu notu, nebudou se pokládati jimi za vázány. Papež naproti tomu dobře věděl, že bez ústupků Italie, aspoň v otázce tridentské, nedá se s brzkým jednáním o mír vůbec počítat. Vídeňský nuncius Valfrè di Bonzo a Msgr. Pacelli zakročili tedy znovu. Obrátili se na císaře Karla a na vládu berlínskou, aby obě vlády potvrdily papeži, že vídeňská vláda v žádném případě nemíní nic podržet z nově obsazeného území italského.“ — Potud dr. Beneš.

Jak víme již z kapitoly o římské otázce, snažila se Italie jak jenom mohla, aby papež na konci války nebyl účasten mírových jednání, bojíc se rozvinutí římské otázky. V londýnském paktu o vstupu Italie do války umístila článek, znemožňující eventuální účast Vatikánu. Benedikt XV. protestoval proti tomuto článku londýnské smlouvy a tvrdí se, že vyjednával prostřednictvím nuncia Pacelliho, aby se Německo nestavělo proti papežově účasti na mírových konferencích.

Jak je vidět, byla za války mezinárodní situace papežství velmi obtížná. Bylo vskutku třeba ruky diplomata tak zkušeného, jakým byl Benedikt XV., aby loďčku Petrovu vyvedl ze všech Skyll a Charybd, jež jí hrozily, a aby po uhasnutí světového požáru vyšel Vatikán nadán větší autoritou, než kdy měl. Válka ohro-

zila mezinárodní charakter církve a její centrální správu již tím, že styk Vatikánu s katolickým kněžstvem ve válčících státech byl velmi obtížný. Moc států nadměrně vzrostla a tato okolnost omezovala i svobodu kněžstva. Šířil se mravní rozvrat a nevěra, která nebyla působena argumenty filosofickými, nýbrž zoufalstvím, tedy ten druh nevěry, proti němuž se bojuje nejtíže. Obtížno bylo konečně dále zachovat neutralitu, již vyžadoval papežův úřad a nevyřaditi se při tom z aktivity vůbec.

Ačkoli Rakousko ve své vnitřní politice podrobovalo církev státu jak jen mohlo, přece jenom za tuto cenu činilo církvi značné ústupky a celou svou tradicí platilo za stát katolický. Politicky bývalo často oporou papežských snah na Balkáně, v Německu, v Rusku a v Itálii. Jeho úřady se exponovaly proti protikatolické agitaci a omezovaly značně pravoslavi. Tyto prostředky státní resony sice — jak se ukázalo později — církvi v rakousko-uherských zemích spíše uškodily, než aby jí byly prospěly, ale přece zavazovaly Vatikán k jistým ohledům. Podle obvyklého pojmání věcí bojovalo přece jenom katolické Rakousko proti pravoslavnému Rusku a Srbsku. Ale ani protestantské Německo nemohlo být Vatikánu lhostejno, neboť skončením Kulturkampfu si Vatikán zavázalo a mimo to chránilo katolíky v Turecku a na Dálném Východě. Přes to však vítězství Německa by bylo znamenalo velké posílení světového protestantismu a toho si ovšem Státní Sekretariát vatikánský byl dobře vědom. Kdyby bylo Německo vyhrálo válku, bylo by to mezi jiným znamenalo uskutečňování pangermánských plánů v Turecku a v přední Asii pomocí misí na nedozírnou škodu missijní aktivity katolické.

Z důvodů propagandy unionistické velmi musilo záležet Vatikánu na restituovaném katolickém Polsku, na

omezení ruského vlivu na Balkáně a zejména ovšem na plném osvobození Belgie, pro niž se Benedikt XV. nejvíce exponoval.

Ačkoli papež nechtěl řešit otázku viny na válce, přece jenom ve své konsistorní allokuci ze dne 22. ledna 1915 vyslovil se proti nespravedlnosti ve válce spáchané. Vládě belgické pak důvěrně naznačil, že formuluje všeobecně toto své stanovisko, myslil přímo na německý vpád do Belgie. Vláda belgická se na to pak ve své odpovědi na notu papežovu z 1. srpna veřejně odvolávala.

Veliký význam měla papežova akce charitativní. Dr. Beneš, jenž z důvodů níže uvedených zaujímal k papežově politice stanovisko velmi kritické, praví o této charitativní akci, že byla konána „důsledně, účinně a dobře po celou dobu války. Dostalo se jí za to se všech stran opravdového a upřímného uznání. Tu měl papež Benedikt XV. skutečný úspěch.“

Charitativní akci Benedikta XV. lze shrnouti do těchto hesel: Dal iniciativu ku propuštění vojenských i občanských zajatců, invalidů, k jejich výměně a pro pohostiný pobyt v neutrálních zemích, dal podnět k tomu, aby bylo umožněno a usnadněno dopisování z obsazených krajín, dále aby bylo dosaženo svátečního klidu pro zajatce, aby bylo zavedeno a dodržováno příměří vánoční a aby bylo pečováno o hroby spojenecké u Dardanel. Podnikl nesčetné kroky ve věcech soukromých osob válkou ohrožených, staral se o hmotnou pomoc nejnuznějšímu obyvatelstvu, snažil se o organisaci působení náboženského a mravního, jednáje za tímto účelem se státy, soustřeďoval charitativní akci do zemí nejvíce postižených a dal podnět ke zřízení úřadu pro zprostředkování zpráv o zajatcích v Římě, v Paderbornu, ve Freiburgu a ve Vídni. (Srv. „Skutky a nikoli pouhá slova papeže míru Benedikta XV.“ Napsal

dr. Karel Kašpar, biskup královéhradecký. Hradec králové 1922.)

Liberální tisk zemí spojeneckých, zvláště tisk italský (Sonnino), vytýkal papeži Benediktovi toliko jedinou věc: Že nevystoupil nikdy jako soudce. Mnozí žádali od papeže, aby se vyslovil přímo o vině na válce. Toho však papež učiniti nemohl, nechtěl-li se sám státi stranou ve sporu. Závažnější jest, co uvádí se stanoviska československého ve svých pamětech dr. Beneš a nač naráží ve svých pamětech i Masaryk. Že totiž mírová politika papeže Benedikta XV. křížila mimovolně plány našich bojovníků za osvobození. V posledních letech války nic by nebylo poškodilo naše osvobozené snahy tak, jako předčasný mír, to jest mír, který by byl neskončil úplnou porážkou centrálních mocností. Proto naše akce zahraniční musila proti této papežské akci jít, třebaže dr. Beneš uznává ve své knize, že Benedikt XV. jako papež nemohl nic jiného dělat, než snažit se o mír v době co nejkratší. Byla to situace v pravém slova smyslu tragická, neboť skutečný tragický konflikt nastává teprve tam, kde obě strany mají v jistém smyslu pravdu, kde narazí dvě pravdy na sebe, než se sloučí v pravdu vyšší. V zájmu lásky bylo válku brzy skončit, v zájmu spravedlnosti bylo třeba ji ještě prodloužit. Povinností papežovou bylo pracovat pro mír, povinností zástupců nesamostatných národů bylo bojovat až do konce.

V boji za osvobození hledali naši zahraniční pracovníci styky u každé moci mezinárodně významné, a tedy ovšem také u Vatikánu. Píše o tom i Masaryk i Beneš ve svých pamětech a dr. Beneš uvádí řadu osobností, u nichž našel pro tyto snahy plné porozumění, jako byl nynější arcibiskup Baudrillard, nynější kardinál Cerretti, Msgr. Deploige, kardinál Bourne a kardinál Mercier. Rozumí se, že i centrální mocnosti hleděly zase

proti nám uplatňovati u Vatikánu svoje vlivy pomocí vysokého kleru a aristokracie. Naše zahraniční vedení však s politickým významem Vatikánu vždy počítalo. Podle Masarykových pamětí zvláště Štefánik dovedl ve Vatikáně najíti přátele. Dr. Beneš vyjadřuje svoje přesvědčení o velkém politickém významu Vatikánu ve svých pamětech takto: „Bylo by politickou slepotou neviděti, že papežství, katolická církev a katolicism vůbec za války byly a nyní po válce jsou vážným mezinárodním činitelem, že jsou a budou mocným činitelem duchovním. Je možno býti politickým odpůrcem a míti jiné názory mravní i náboženské, ale nelze toho neuznati. Politik se musí zaříditi podle toho. A ani odpůrce nemůže zapomenouti kladných hodnot duchovních, plynoucích z učení Kristova, jehož se katolicism dovolává.“

*

Přes to, že Svatá Stolica nemohla aktivně zasáhnouti do mírového jednání, zůstala důležitým činitelem diplomatickým. Z celého světa se obracel na ni katolický episkopát, ale prostřednictvím tohoto episkopátu mluvily k Svaté Stolicí neoficiálně často vlády. Vatikánu také ovšem musilo záležet na tom, aby zůstal ve spojení s činiteli, kteří měli největší vliv na průběh mírového jednání. Nejdůležitějším faktorem byla tehdy Amerika, resp. její prezident Wilson. Příležitost navázati spojení užší, než prostřednictvím apoštolské delegatury, se našla u příležitosti 50. výročí kněžství Nestora amerického episkopátu, kardinála Gibbsona. Tomuto církevnímu hodnostáři dovezl osobně Msgr. Ceretti, tehdy sekretář Kongregace pro mimořádné záležitosti církevní, r. 1919 gratulační projev papežův. Na cestě navštívil také kardinály pařížského a londýnského. Ve Washingtoně byl přijat slavnostně presidentem Wilsonem, jemuž ode-

vzdal vlastnoruční papežův list. Když pak přijel prezident Wilson do Evropy, byl všude vítán episkopátem a konečně navštívil v Římě i papeže.

Benedikt XV. neustal ve své mezinárodní charitativní akci, v níž nečinil konfesních rozdlůů, a věnoval zvláštní pozornost pravoslavným. Již tato činnost vedla k tomu, že musil být ve spojení s vládami a státy, zvláště ovšem Amerikou. Když Wilson navštívil papeže, zdůrazňovaly tiskové komentáře souběžnost zásad papežovy mírové akce se zásadami Wilsonovými.

V době poválečné nejistoty zřejmě počal stoupati význam Svaté Stolice. Byla jednou z mála pevných, neotřesených autorit, byla neutrálním střediskem a často byly její instituce vítanými prostřednicemi ve stech záležitostech, jež souvisely s válečnou rekonstrukcí. Již za války obnovily některé státy své styky se Svatou Stolicí, jež jich dříve neměly, mezi nimiž sluší na prvním místě jmenovati Holandsko. Po válce však následovala řada nových států. Přímý nábožensko-politický interes měla ovšem Svatá Stolica na Svatých Místech v Palestině. V roce 1915 Turecko jednostranně zrušilo kapitulace, čímž odepřelo uznání francouzskému protektorátu nad katolíky sídlícími na jeho území. Vatikán uznával francouzský protektorát dále, ale události válečné a poválečné způsobily, že tento protektorát prostě přestal sám sebou.

V r. 1917 vstoupili do Jerusalema Angličané. Křesťanské církve všech denominací v dohodových zemích konaly děkovné bohoslužby, že země Krista Pána, Svatá Země je vysvobozena z rukou vyznavačů pŮlměsíce. Také v Římě se rozhlaholily všechny zvony, slavnostní děkovné bohoslužby byly konány v Santa Croce in Gerusalemme. Jen v jediném kostele se nevyzvánělo a to byl — chiám svatého Petra ve Vatikáně. Svatá Stolica chápala a schvalovala, že Dohoda oslavuje získání an-

glického mandátu nad Palestinou, ale neviděla v něm příčiny universální slavnosti všeho katolického křesťanstva. Proto zvonily sice zvony na půdě italské, ale ne na půdě vatikánské. Podle rozhovoru mezi P. Loiseau s kardinálem Gasparriem chtěl zůstat papež neutrálním vůči Turecku hlavně proto, že právě na tureckém území bylo třeba četných jeho charitativních intervencí, zvláště ve prospěch Armenů a jiných pronásledovaných křesťanů. Svatá Stolica byla si dále vědoma, že následkem pádu carského Ruska se sice zmenší vliv pravoslavných na Svatých Místech v Palestině, ale že se zvýší vliv protestantismu a ovšem také — následkem smlouvy San Remské — i sionismu, a že se tedy nikterak neopakuje historie Godefrieda z Bouillonu.

Vatikán chtěl zejména zachovat naprostou neutralitu v otázce missijní, neboť v této věci se velmi uplatňovala rivalita francouzská a anglická. Zajímavé jest, že papež nevystupoval v této věci jenom pro zájmy katolíků, nýbrž všeho křesťanstva vůbec. Latinský patriarcha jerusalémský Msgr. Barlassina si zejména často stěžoval, že Svatá Místa jsou znešvařována dráždidly moderní civilisace. Velmi rozhodně vyslovil Benedikt XV. toto stanovisko Svaté Stolicy zvláště konsistorní allocucí v roce 1909. (Srv. Lama: Papst und Kurie.)

Vůči revolučnímu Německu s jeho socialistickými vládami zůstal poměr Vatikánu neobyčejně korektní, díky umírněné politice centra. Tato politika nesla také ovoce, jak ukazují německé konkordáty. Po válce se ukázalo, že každá evropská země má své vlastní problémy, že v každé bude třeba upravovat zvláště hierarchické poměry, že téměř všude bude nutno najít nový poměr ke státu. Není možno, abychom vcházeli do detailů.

Celkem lze říci, že Vatikán snažil se znovu nabýti svobody církve, podržeti jmenovací právo církevních

hodnostářů ve svých rukou a nevydávati do světských rukou práv církve za cenu státních praerogativ. Tuto směrnicí zachovával v Uhrách (kde vzhledem ke státoprávnímu postavení primasa tento postup byl zvláště nápadný), v Rakousku, v Československu, v Rumunsku i v Jugoslavii, v Polsku i v Německu. Vůbec rychle se hleděl přizpůsobit stavu danému mírovými smlouvami a obecnou demokracií.

Počet legací u Vatikánu se rozmnožil, protože se ukázalo, že i státy nekatolické mají v novém rozdělení světa daleko více styčných bodů se Svatou Stolicí, než se kdy za to mělo. Největším diplomatickým úspěchem papeže Benedikta XV. jest obnovení diplomatických styků s Francií. Tomuto aktu předcházelo diplomatické jednání, jež mělo několik přípravných stadií a peripetií. Předcházel mu akt národně náboženský, totiž svatořečení Panny Orleánské, jež bylo vhodnou příležitostí, aby Francie a Vatikán svými oficiálními delegáty se setkali na neutrální půdě. Jaký politický význam mělo toto svatořečení, jest vidět z řeči, kterou pronesl 6. dubna 1919 Msgr. Touchet, biskup orleánský v konsistorní aule jménem biskupa domácí diecése světice, který fungoval jako promotor. Biskup a nynější kardinál Touchet řekl mezi jiným toto:

„Zkřížila meč s Angličany, když jim byla třikrát před tím nabízela dohodu. Především a nade vše chtěla spravedlivý a trvalý mír. A Vy, Svatý Otče? Což jste Vy první nevyslovil myšlenku, o které pracují nyní vytrvale apoštolové mezinárodního pacifismu? Světice nedělala politiky, ale přes to byla její politika jednoduchá a prostá. Každý národ pro sebe, hlavy všech národů na svých místech, Anglie na svém ostrově, Francie ve svých hranicích a Vy, Svatý Otče, což jste nechtěl totéž řešení? Belgie, Srbsko, Italie, Francie jsou osvobozeny od invase, jsou pány ve vlastním domově a národy jsou

svobodny, aby mohly projevovati svou vůli.“ — Biskup mluvil dále o charitativní akci papežově, líčil obranu Francie a prohlásil, že papež Benedikt bude vždy sloužit papežem Panny Orleánské. Skončil pak svou řeč takto: „Požehnej, Svatý Otče, této vděčné Francii, tak krásné v její jednotě, které již tak dávno neokusila, tak krásné v jejím idealismu, jež postavila do služeb spravedlnosti a práva! Tak krásné v jejím hrdinství, v jejím náboženském smýšlení . . . požehnej této Francii!“ — V tomto smyslu odpověděl biskupovi i papež a tak byla připravena cesta, aby cesta do Říma nebyla pro Francii cestou do Canossy.

Anglie za irského povstání žádala o intervenci Vatikánu a také v palestinské otázce pocítovala potřebu, aby byla ve styku s Vatikánem. Jak známo, navštívili angličtí manželé královští papeže v r. 1922 a mimořádné vyslanectví u Svaté Stolicе bylo povýšeno na vel-vyslanectví. Když došlo k dohodě mezi Dublínem a Londýnem, pozdravil tuto dohodu papežský orgán jménem všeho katolického světa a papež sám blahopřál anglickému králi, irskému parlamentu a kardinálu Logue. Byl to poslední diplomatický akt jeho života. 9. ledna byl tento akt vykonán a 17. ledna objevily se první příznaky jeho smrtelné choroby. 22. ledna zemřel Benedikt XV.

VIII.

Občanským jménem nazýval se nástupce Benedikta XV. Achille Ratti. Narodil se v Desiu, v provincii milánské, 30. května 1857, čtvrtý z pěti synů. Pochází z občanské středostavovské rodiny. Studoval v Monze a v Miláně, a pak na universitě Gregoriánské v Římě. Je doktorem theologie, filosofie a kanonického práva. Na kněze byl vysvěcen roku 1879 (loni slavil padesáté výročí svého kněžství). V roce 1882 se vrátil do Milána a byl jmenován profesorem homiletiky v kněžském semináři a docentem dogmatiky. Pak se stal jedním z knihovníků slavné milánské knihovny Ambrosiánské. V této knihovně zůstal 24 let. Čeští historikové, kteří studovali v milánských archivech, se na něho dobře pamatují a mnozí z nich mají ještě dnes jeho rukopisem psané výpisky. Také podával jednou dobrozdání o rukopise královedvorském a zelenohorském a našel dopis Blahoslavené Anežky České, určený svatě Kláře. Během času, po smrti svého předchůdce, se stal prefektem knihovny. Byl z nejlepších knihovníků tohoto ústavu. Nejen že od něho pochází řada edicí, provedl také novou katalogisaci.

Papež Pius X. povolal jej do Říma jako asistenta učného německého jesuity P. Ehrleho, tehdejšího bibliotekáře Vatikánské knihovny, jenž nyní jest kardinálem. I tu získal si značných zásluh, zvláště o restauraci starých rukopisů, neboť jest velmi dobrým odborníkem

v paleografii. Roku 1914 se vzdal P. Ehrle svého místa a monsignor Ratti přišel na jeho místo. Vydal Studie a Texty a spolu s Msgrem Mercatim reorganisoval službu v knihovně.

V roce 1918 poslal papež Benedikt XV. Msgra. Rattiho do Polska a do Litvy jako apoštolského visitátora. Později byla rozšířena jeho misse i na území bývalého ruského Polska, jež tehdy bylo ještě částečně okupováno Němci a Rakušany. V roce 1919 jménem papežovým uznal *de jure* sjednocené a svobodné Polsko. Na žádost polské vlády se pak stal nunciem ve Varšavě a titulárním arcibiskupem Lepantským. V květnu roku 1920 byl jmenován papežským komisařem při plebiscitu v Horním Slezsku a v plebiscitním pásmu Marienwerder-Allenstein.

Když zemřel roku 1921 kardinál Andrea Ferrari, arcibiskup milánský, papež povolal Msgra Rattiho na jeho místo, uděliv mu současně purpur kardinálský. 16. února roku 1922 byl zvolen papežem a přijal jméno Pia XI., jako 261 nástupce svatého Petra.

Pius XI. jest osobností evropského formátu, mluvící všemi hlavními evropskými jazyky a jest znám i jako sportovec-alpinista, který vystoupil na Monte Rosu a popsal svou cestu vědecky i turisticky. Jest podobně jako Lev XIII. duch velkého rozpětí a jest těžko jej charakterisovati několika epithety. Osobně jest velmi energický a odvážný. Lidé, kteří jej znali jako varšavského nuncia, líčí jej jako diplomata, jenž se nikdy nebál osobní odpovědnosti a byl vždy ochoten riskovat svou kariéru. Za bolševického vpádu zůstal také jediný z diplomatů na svém místě. Čechoslováky bude zajímati, že nynější papež zná také Prahu z autopsie.

Heslem svého pontifikátu zvolil nynější papež „*Pax Christi in regno Christi*“, „Pokoj Kristův v království Kristově“, které oznámil ve své encyklice „*Ubi arcana*“

z 23. prosince 1922. V tomto listě vyložil svůj nábožensko-pacifistický program, věnovav v něm obzvláštní pozornost otázce sjednocení církví a stavu Ruska. (O tom viz kap. IX.)

Nesčetné jsou jeho projevy obsahu charitativního, nesčetné jeho intervence diplomatické. Jeho program jest na jedné linii s duchem Locarna, arbitráže a Kelloggova paktu, což zdůraznil zejména ve svém listě, adresovaném kardinálu-státnímu sekretáři v r. 1923. Svou intervencí dosáhl také smírného vyřízení konfliktu mezi Bolivií a Paraguayí, když již došlo k vojenské mobilisaci. Mírovou manifestací bylo také Milostivé Léto roku 1925.

Liturgický výraz dal těmto snahám tím, že zavedl svátek Krista-Krále a doprovodil jej encyklikou „Quas primas“, 1925, jejímž hlavním obsahem jest, že Kristovo království musí býti veřejné a že nemůže býti omežováno na sféru soukromou. Tato slavnost, spojená se zasvěcením lidstva Nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu v duchu jeho předchůdců, byla manifestací katolického universalismu a Pacis Romanae. Myšlenky spojené s tímto svátkem Krista-Krále vyjadřuje snad nejlépe preface tohoto svátku, jež zní:

„V pravdě jest hodné a spravedlivé, slušné i spasitelné, abychom Tobě vždycky a všude díky vzdávali, Pane Svatý, Otče všemohoucí, věčný Bože, který jsi Jednorozeného Syna svého, Pána našeho Ježíše Krista pomazal olejem radosti na kněze a Krále všehomíra, aby Sebe sám obětoval na oltáři Kříže jako oběť neposkvřněnou a dar pokojný, a tak, až dokoná tajemství lidského vykoupení, by podřídil Tvému panství všechno tvorstvo a aby zřídil Tvoji Nesmrtelné Velebnosti věčné a obecné království: království pravdy a života, království svatosti a milosti, království spravedlnosti, lásky a pokoje.“ —

Zavedení svátku Krista Krále bylo i v liberálním i protestantském tisku označováno jako velký čin na poli duchovní politiky. Nacionální šovinism, ovládající dnes státy a národy, zesilovaný stupňovaným bojem konkurenčním, nebylo možno zakázati jako blud, ale bylo možno postavití pozitivní příkaz proti němu. Zavedením svátku pak stalo se to takřka názorně, ne pouze teoreticky. Anglikánská církev dokonce projevila ochotu, slaviti tento svátek spolu, jakožto velkou mírovou manifestaci křesťanského lidstva. Někteří protestanté se zadostučiněním konstatovali, že zavedení tohoto svátku jest nejlepší obranou katolíků proti námitkám, jako by v katolicismu mizel kult Ježíše Krista za kultem mariánským a ctěním svatých, jak se často v protestantských kruzích tvrdívá. I někteří protestanté spatřovali v encyklice „Quas primas“ projev „christocentrismu“, abychom mluvili názvem v protestantské theologické terminologii oblíbeným.

Kristus má podle této encykliky býti Pánem veškerého života soukromého i státního. Jím má se řídití zákonodárství i soudnictví a výchova mládeže. Kristovým zákonem má býti ovládáno manželství i život rodinný. Novodobé pohanství má býti vystřídáno vládou Kristovou. Čím více mizí úcta k autoritě Boží, tím více jest také otráasána úcta k autoritě státní i soukromé i veřejné vůbec. Anarchistické zjevy nové doby jsou smutným průvodním zjevem tohoto myšlenkového procesu. Proto obrací se papež v této encyklice proti bludu laicismu, proti odkřesťanštění a zesvětštění všeho života, proti laicismu, jenž popírá právo církve učiti všecky národy, jenž je nábožensky lhostejný, podřizuje církev státní moci, nepopřáváje moci duchovní, aby vedle vnější moci státní vedla lidstvo za cíli vyššími, než je časný cíl států, jenž zavádí morální relativismus. Proto prohlašuje papež nauku o absolutním panství Kristově

nad veškerým tvorstvem, nikoli snad jenom nad katolickými křesťany a to nejen v říši ducha, nýbrž v celém životě.

Tato encyklika vyslovuje myšlenky, které byly vyjádřeny již v jeho encyklice vstupní, v níž zejména zdůraznil význam Katolické Akce.

Není možno vypočítávati všechny jeho projevy, protože se týkají téměř všech oborů theologie a náboženského života. Zejména věnuje pozornost otázce školské a výchovné kleru. V Itálii pokračoval v programu svých předchůdců a pečoval zvláště o vybudování krajských seminářů a úpravy studijního plánu pro chovance. Také velmi mu záleží na vybudování jednotlivých národních kolejí v Římě. Založil, resp. podstatně rozšířil Institut Biblický, Institut Orientální, Institut Archeologický, seminář etiopský a ruský, kolej Propagandy, universitu Gregoriánskou a československou kolej „Nepomucenum“. (Viz díl II., kap. X.)

Jak známo, vydal nynější papež také okružní list o sv. Václavu arcibiskupům a biskupům československým 4. března 1929. Již před tím vydal list ku počtě sv. Cyrila a podporuje vůbec unionistické snahy československých katolíků.

Nejvýznamnějším jeho krokem po stránce politické jest jistě Lateránská dohoda, po stránce náboženské jest to pak zejména jeho živá účinná podpora díla misijního. Tato snaha, souvisící s katolickým universalismem, se projevila zvláště na misijní výstavě, jež byla právem nazvána katolickým Wembley. O misijní akci vydal encykliku „*Rerum Ecclesiae gestarum*“ z 28. února 1926. Pozoruhodná jest zejména po této stránce politika Vatikánu na Dálném Východě. Vatikán byl jeden z prvních, který uznal sebeurčovací snahy Číny ještě dříve, než se tato otázka stala předmětem diskuse mezi evropskými diplomaty. Náboženský výraz propůj-

čil tomuto přesvědčení tím, že vysvětlil šest čínských biskupů a že takto ukázal, že církev katolická nezná plemenných predsudků. V missijní politice sleduje vůbec zásadu, ustanovovati v missijních územích co možná klerus domorodý.

Ve většině evropských států mají dnes katolíci velmi značný vliv politický a viděli jsme několikrát vynikající katolické osobnosti v čele evropských kabinetů, nebo jako vynikající jeho členy. Největší konflikt za pontifikátu Pia XI. se vyskytl v Mexiku, ale i ten skončil již „modem vivendi“.

Papež jest veden energickou snahou, aby církev působila hodnotami duchovními a byla na světských vládách co nejméně závislá. Nejlepším dokladem toho jsou konkordáty po válce uzavřené. O konkordátu německém a bavorském jsme pojednali ve zvláštních kapitolách. Obzvláštní pozornosti zasluhuje však také konkordát lotyšský, polský a rumunský.

První stát, který přikročil po válce k dohodě o úpravě vzájemných poměrů, bylo Lotyšsko, stát převážně protestantský. Hlavním cílem konkordátu z r. 1922 byla shoda hranic diecésních s hranicemi státními. Na rozdíl od ruského režimu nabyl katolicism v zemi svobody. Nominační právo zůstává v rukou Svaté Stolice, ale vláda má možnost politických námitek. Biskupové musí býti národnosti lotyšské, a skládají přísahu věrnosti státu. Pro jmenování kněží platí ustanovení práva kanonického a klerus kurátní musí býti národnosti lotyšské. Kněží cizí národnosti mohou býti povolávání jen se svolením vlády. Vláda podporuje finančně vyšší církevní hodnostáře a zachovává vojenská privilegia stavu duchovního. Také před soudy existují určité ohledy na stav duchovní, jakož i při případném vykonávání trestní praxe nad nimi. Kostely, hřbitovy jsou majetkem katolické církve. Církev má právo zakládati

konfesní školy. Konkordát jest uzavřen na tři roky. Celkem lze říci, že v tomto konkordátu jest uplatněna Cavourova zásada: „Svobodná církev ve svobodném státě.“

10. února 1925 uzavřel president Republiky Polské, Stanislaw Wojciechowski, konkordát s papežem Piem XI. Kurie byla zastoupena kardinálem Gasparrim, president polský vyslancem Polsky u Vatikánu, min. Ladislavem Skrzynským, a univ. prof. Stanislavem Grabskim, býv. ministrem kultu a veřejného vyučování. Konkordát, který je převážně sdělán podle projektu prof. Abrahama, byl ratifikován ve Varšavě 10. června 1925 a vstoupil v platnost dva měsíce po ratifikaci. Na rozdíl od konkordátu lotyšského uzavírá tu konkordát země převážně katolická, oddaná církvi a také církvi katolickou vždy milovaná. Již úvodní formule polského konkordátu, „ve jménu Nejsvětější a Nerozlučné Trojice“ ukazuje, že jde o konkordát se zemí hluboce katolickou. (Srv. Bušek: *Poválečné konkordáty*. Bratislava, 1926.) Jde opět o nové rozhraničení diecésí, resp. o zřízení diecésí nových, a to obojího ritu. Mluví se o zřízení nunciatury a nominační právo opět zůstává v rukou Svaté Stolicе. Konkordát obsahuje ustanovení o církevním majetku, při čemž se církev zavazuje, že uzná pozemkovou reformu. Vyučování náboženství na školách jest povinné a stát podporuje kult finančně. Opět je jurisdikce kanonická uvnitř církve téměř neomezeně platná. Jest zajímavé, že konkordátem vyžaduje si Polsko také určitý počet kardinálů.

V Rumunsku se stal konkordát nutným, protože po převratu přistoupila ke starému státu celá katolická území. Jde v podstatě o to, aby katolicism měl svobodu kultu, ačkoli státní církví zůstává pravoslavi. Celkem je i rumunský konkordát zbudován na týchž zásadách,

jako konkordáty předchozí. Uzavřen byl 14. června 1929.

S Jugoslavií se právě o konkordát vyjednává a jeho směrnice budou asi podobné, jako v Rumunsku.

Po převratu měl téměř každý stát svoje speciální církevní problémy, ale není naším úkolem je podrobně vypočítávati. Pokud tangují obecné směrnice církevní politiky, byla již o nich řeč na svých místech. Jest jistě možno míti různé názory o podstatě papežské suverenity a o výkonu diplomacie a politiky, jež z tohoto jedinečného postavení papežova vyplývá. Jisto však jest, že každá mezinárodní politika s touto mocí počítat musí, třeba tato moc nespočívala ani na bajonetech, ani na teritoriu, ani na bankovním kapitálu. Jsou na světě miliony katolíků, pro něž papež není „ultramontanním cizím suverénem“, nýbrž Svatým Otcem a vikářem Ježíše Krista. Jsou miliony lidí, kteří k jeho sídlu hledí jako ke středu jednoty u víře a přistupují k němu se slovy krásné staré poutnické písně na rtech:

„Urbs aeterna, Urbs beata,
supra Petram collocata,
Urbs in portu satis tuto,
de longinquo te saluto!
Te saluto, te suspiro,
te acquiro, te requiro!“*)

*) „Město Věčné, Město svaté,
na skále jsi rozepjaté,
Město, přístavem jsi pravým
a já zdálky tebe zdravím,
tebe zdravím, v každé zmínce,
v touze své i ve vzpomínce!

IX.

Jednou z nejtypičtějších tendencí novodobé politiky kuriální jsou obnovené snahy unionistické, t. j. snahy po sjednocení církve západní a východní. Velkým propagátorem těchto snah byl již papež Lev XIII., ale zejména nynější papež jim věnuje zvýšenou pozornost. Poválečné období, za něhož největší pravoslavná církev, církev ruská, ztratila svoji viditelnou hlavu, dalo povstati novým nadějím kurie.

Unionismem v nejširším smyslu rozumíme snahu po sjednocení všech křesťanských církví, křesťanů všech věr a denominací, všech těch, kteří se hlásí ke jménu Kristovu. Za dnešních poměrů v křesťanstvu podle lidského výpočtu je to však úkol přesahující síly člověka. A přece tu běží o jeden z nejaktuálnějších problémů celé křesťanské civilisace. Zvláště za války si to lidstvo uvědomilo. Celá Evropa a Amerika nazývala se hrdě křesťanskou a přece toto společné hlášení se ke jménu Kristovu nebylo s to, aby zabránilo hrůzám světové války. Přes tuto roztržitost všichni tito vyznavači Kristovi jsou přesvědčeni, že Kristus chtěl založiti jenom jednu jedinou církev. Nebude-li společného náboženského a kulturního podkladu, pouhá vnější civilisace nás nezachrání. Již dnes ozývají se velmi vážné hlasy, že Svazu Národů je třeba duše, vyššího jednotícího hlediska. Je třeba společného orgánu křesťanské kultury, je třeba koncentrace v dnešní katastrofální roz-

tříštěnosti křesťanstva. Odtud snahy sjednocovací. Při tomto sjednocování jest možno míti různá hlediska. Jest možno chtít sjednotit církve na společném podkladě věroučném, nebo usilovati o pouhou jejich federaci, o jakousi spolupráci od případu k případu asi tak, jako spolupracují v politice koaliční strany, při čemž každá trvá na svém programu. Nutno však míti stále na zřeteli, že v otázkách spolupráce církví neběží o pouhé otázky dočasné a časné, o jaké běží v politice, nýbrž o otázky dosahu věčného, o otázky absolutní, o otázky spásy duše, kde nelze dělati kompromisů. Věřoucný podklad zůstane proto vždy nejbezpečnějším základem sjednocovacím.

Při otázce sjednocení křesťanských církví musíme rozeznávati dvoje veliké skupiny církví: Episkopální a presbyterní, biskupské a staršovské. Co jest rozdělejícím mezníkem? Jest jím učení o tak zvané apoštolské posloupnosti. Co rozumíme apoštolskou posloupností? Církve, jež věří v apoštolskou posloupnost, učí, že Kristus ustanovil apoštolský úřad jako úřad zvláštní a že apoštolové vzkládáním rukou tento úřad předali svým nástupcům. Jenom tito pravoplatní nástupci apoštolů mohli tento úřad biskupství pravoplatně dále sdíleti a tato posloupnost biskupství a kněžství, zakládajícího se na svěcení, nepřerušila se až po naše časy. Jenom kněží mohou udělovati platné svátosti. V tuto apoštolskou posloupnost věří, nehledíme-li k menším skupinám a sektám, církev anglikánská, pravoslavná a starokatolická. To jsou církve episkopální.

Církve presbyterní, jež se kryjí s církvemi, jež můžeme a potiori nazývati protestantskými, neuznávají svěceného kněžství. Jejich duchovní nemají zvláštního svěcení, toliko mají zmocnění kázati slovo Boží; jejich kvalifikace spočívá v theologickém odbornictví, nikoli

v moci udíleti svátosti. V názoru na svátosti a na jejich počet se pak presbyterní církve značně rozcházejí.

Katolická církev uznává apoštolskou posloupnost církve pravoslavné. Pokládá pravoslavné pouze za schismatiky, nikoli za heretiky. Rozkol nastal v historické době, za biskupů pravoplatně vysvěcených, kteří biskupskou hodnost pravoplatně dále předali. Pravoslavným knězem konsekrovaná Nejsvětější Svátost Oltářní je tedy i pro katolíka Nejsvětější Svátostí a obráceně.

Jinak je tomu u anglikánské církve, jejíž jednu část tvoří tak zvaní ritualisté. I oni přejali zevní formy katolického kultu, ale katolická církev neuznává u nich apoštolské posloupnosti a proto spatřuje v jejich svátostech pouhý obřad. Přestoupí-li anglikánský kněz ke katolictví, jest vysvěcen znova, chce-li býti nadále knězem, neboť při schismatu anglikánském byla apoštolská posloupnost přerušena.

Z této situace vyplývá, že půjde-li o sjednocení církví, budou míti blíže k sobě církve episkopální v jedné skupině a v druhé skupině církve presbyterní.

Dříve ještě, než promluvíme o snahách sjednocovacích, jest nutno věnovati několik slov vnitřnímu složení církve anglikánské, jež tvoří přechod mezi oběma skupinami. Skládá se totiž sama ze tří církevních skupin. High Church (Vysoká Církev) — to jsou ritualisté, Low Church (Nízká Církev) — to jsou kalvinisté, Broad Church (Široká Církev) — to jsou liberálové. Nelze tedy zařaditi anglikánskou církev dobře mezi episkopální církve bez výhrad. V anglikánství jsou směry značně blízké katolicismu a to nejen vnější formou, ale i sympatiemi, ale jsou v ní i směry, jež jsou blízké nejlevějšímu individualismu náboženskému, neuznávajícímu vůbec žádné církevní formy po způsobu baptistů nebo kvékrů. Četli-li jsme svého času o konfe-

rencích kardinála Merciera s vynikajícími církevními hodnostáři anglikánskými, nesmíme nikdy podobné snahy generalisovati na celou anglikánskou církev. Než o tom níže, až se porozhlédneme po poměrech v protestantismu.

To, co obyčejně nazýváme unionismem, není snaha smyslu tak širokého, totiž sjednocení všech křesťanských církví, ač by to zajisté bylo ideálem, podle slov Kristových, „aby všichni jedno byli“ a „aby byl jeden ovčinec a jeden pastýř“. Unionismem v užším smyslu nazýváme snahu o sjednocení církve katolické a pravoslavné, poněvadž je tu společný podklad apoštolské posloupnosti. Jde o zacelení schismatu, rozkolu.

Pod slovem „schisma“ rozumíme porušení jednoty církevní tím, že některá část věřících se oddělila od církve, různíc se co do ústavy a řádů církevních, nikoli co do dogmatu. Takovým schismatem bylo odloučení církve východní v roce 1054 za Fotia a Caerularia. Roku 1453 dobyli Cařihradu Turci. Od té doby až do dnešního dne klesal stále význam cařihradského patriarchátu, kdysi tak hrdého. Nyní byl patriarchát angorskou vládou úplně ochromen v činnosti.

Od dobytí Cařihradu Turky nastupuje v jeho dědictví Moskva. Petr Veliký podřizuje církev státu. Nastává caesaropapism, soustředění moci světské a duchovní v jedné osobě. I to dnes padlo. Není již cara, nastalo již schisma ve schismatu, proti starobylé církvi pravoslavné staví sovětská vláda svoji „Živou církev“. Vždy znovu opakovaly se pokusy o unii. Vždyť rozkol nenastal z důvodů věroučných, nýbrž z důvodů politických a rozpor věroučný byl vyhledáván ex post. Již na sněmu v Lyonu r. 1274 byla naděje v unii, ale zmařili ji patriarchové cařihradští. Roku 1439 vyjednával za pontifikátu papeže Eugena IV. litevsko-ruský metropolita Isidor na rozkaz cara Vasila o sjednocení církví na

sněmu florentském a bylo docíleno i částečných úspěchů. Když však Isidor se navrátil do Moskvy, našel tam zcela jinou náladu nežli tu, jaká byla před jeho odjezdem. Vliv mnichů z Athosu byl na Rusi příliš silný a podporoval vzrůstající se ruský caesaropapismus, který spatřoval v aktu unie nebezpečí pro nacionální hrdost mladého moskevského státu. Roku 1596 dva jesuité P. Antonín Possevin a Petr Skarga zahájili jednání v Brestu o unii florentské a skutečně devět diecézí přistoupilo k unii.

Myšlenka unionistická má i svoje mučedníky. Roku 1623 zemřel mučednickou smrtí arcibiskup Polocký, svatý Jozafat Kuncewicz a asi 100 kněží. I za Kateřiny II. a za cara Mikuláše II. byli katolíci vražděni. I arcibiskupa Cieplaka, uvězněného bolševickou vládou, i popraveného preláta Budkiewiczze můžeme pokládati za mučedníky unie. Bolševická vláda se domnívala, že popravou Budkiewiczovou pohrbí missijní dílo v Rusku. Docílila však pravého opaku. Způsobila jenom, že nedůvěra, která dosud byla mezi katolíky a pravoslavnými, roztála u vědomí společného utrpení.

Za carského režimu byla snaha po unii krutě pronásledována. Vadil jí antagonismus mezi Rusy, Rusíny a Poláky, živěný jak vládou ruskou, tak i rakouskou, která všude, na severu i na jihu říše, čenichala za těmito snahami panslavismus. Velký biskup Chorvátů Strossmayer to byl, který inspirován myšlenkami encyklik Lva XIII., vytvořil slovanský program unie v tradicích cyrilometodějských. Nalezl zejména mnoho porozumění na Moravě v cyrilometodějském hnutí velehradském. Mariborský biskup Slomšek založil první bratrstvo svatého Cyrila a Metoděje, jehož úkolem byly modlitby za unii. Papež Lev XIII. rozšířil svou encyklikou „Grande munus“ kult svatých věrozvěstů Cyrila a Metoda po celém vzdělaném světě křesťanském (roku

1880). Encyklikou „Praeclara gratulationis“ potvrdil práva sjednocených Orientálů na východní ritus a zaručil jeho nedotknutelnost.

Uvádíme z celé řady fakt jenom několik významných událostí, jež svědčí o tom, jak poslední papežové podporovali unionism. Roku 1881 založena byla v syrském Bejrutě Orientální Akademie, roku 1893 byl konán eucharistický kongres v Jerusalemě, kde došlo ke sbližení s Orientály.

Nástupce Lva XIII., Pius X., zřídil čistě řecké biskupství v Cařihradě roku 1910, roku 1912 v Hajdu Doroghu. Rusínům ve Spojených státech zřídil východní sjednocené biskupství ve Filadelfii, v New Yorku a v Kanadě. ve Winipegu roku 1912 dovolil, že katolík latinského obřadu smí, je-li k tomu rozumný důvod, vykonnati svaté přijímání i podle ritu východního, kteréžto ustanovení jest již pojata do nového Kodexu.

Velmi důležité kroky pro unii byly učiněny za papeže Benedikta XV. Papež tušil správně, jaká asi nastane po válce konstelace, a dovedl se na ni připravit. Již za války poslal na příklad do Ukrajiny apoštolského visitátora s úkoly studijními. Dvě důležité instituce děkují tomuto papeži za svůj vznik. Jest to Orientální Kongregace a Orientální Akademie v Římě. (Organisaci této kongregace viz díl II., kap. III.)

Orientální Akademie jest studijní ústav, určený především k tomu, aby se na něm vzdělávali latiníci, chtějící působiti mezi Orientály. Na ústavě však mohou studovati i Orientálové, ba dokonce i schismaticové. Ústav byl nejdříve ve starém Palazzo dei Convertendi na Borgu a nyní jest v Biblickém ústavě ve via Pilotta. Byl s ním spojen proto, že Biblický ústav má velmi bohatou knihovnu a museum, týkající se Orientu, takže tyto pomůcky jsou dnes oběma ústavům společné. Přemístění se stalo r. 1922 listem „Decessor noster“. Na tom-

to ústavě právě působí, jak již jsme poznamenali, i český profesor, totiž P. Spáčil S. J. Kurs trvá dva roky. Jeho učební předměty jsou tyto: pravoslavné bohosloví, patristické bohosloví, východní liturgie, východní právo církevní, východní právo občanské, politické dějiny Východu, dějiny východních literatur, orientální archeologie a dějiny umění, východní zeměpis a východní řeči, totiž: ruština, řečtina, staroslověnština, syrština, arabština, koptština, armenština, ethiopština a turečtina.

Uniáty nazýváme katolíky východního obřadu, kteří si zachovali svoje východní tradice, velmi ctihodné a starobylé. Jest nutno si uvědomit, že obojí tradici musíme pokládat za rovnocennou: uniáti nejsou toliko trpění, nýbrž jsou platnou složkou církevního života, jak nasvědčují všechny projevy posledních papežů. Orient i Okcident jsou o sobě kulturními světy, schopnými vlastní tvorby a vlastního života na společném podkladě.

Nyní je třeba věděti, kolikeří jsou uniáté a kolik jich asi je. Dělí se celkem na čtvero hlavních obřadů s jazykovými pododděleními:

1. Předně k nim náležejí Armeni. Jest jich asi 100.000 duší. Jejich patriarcha sídlí v Cařihradě, ale má titul patriarchy kilikijského. Mají 15 biskupství a arcibiskupa ve Lvově. Jejich právní poměry upravil papež Pius IX. konstitucí „Reversurus“ ze dne 12. června 1867. Patriarcha je volen biskupy a papež potvrzuje volbu. Synod navrhuje terno. O provedení voleb pečuje Orientální kongregace. Konají svůj vlastní ritus a liturgickým jazykem jest buď spisovná armenština nebo staroarmenština. Mají v Evropě i v Asii několik klášterů benediktinských armenského ritu. Tito mniši se nazývají Mechitaristé, podle svého zakladatele. Kláštery ty jsou skutečnými útočišti kultury tohoto proná-

sledovaného, od Turků systematicky donedávna vyvražďovaného národa, který jest prvním národem, jenž přijal jako celek křesťanství. V těchto klášterích jsou armenské tiskárny, galerie obrazů armenských umělců a nalézají tam útočiště četní armenští uprchlíci, kteří i jinak těší se velké pozornosti při charitativních akcích papežových. Jeden z nejkrásnějších jejich klášterů jest klášter San Lazaro u Benátek, klášter uprostřed moře, s bohatými sbírkami a zahradami, který uprostřed mořského vlnobití jest skutečným symbolem osudu tohoto národa. V Římě mají kostel na via Giulia St. Biaggio.

2. U n i á t i r i t u k o p t s k é h o mají patriarchu od roku 1895. Čistě koptského ritu užívá asi 22.000 duší a mají 3 biskupství. Patriarcha je volen jako u Arménů. Residencí patriarchovou je Alexandrie a liturgická řeč je koptština. Dále jsou Koptové ethiopští v zemi Nēgušově. Jest jich asi 3000 duší. Jejich liturgickým jazykem jest habešština. Jsou spravováni latinskými apoštolskými vikáři a papež Benedikt XV. jim zřídil v Římě kolej, která jest za Vatikánem ve Fondamentě; mají kostel zasvěcený svatému Michalu. Jsou to černoši. Kdo v Římě ponejprv viděl v klerikách Indy, Čiňany, černochoy, teprve dovede si udělati náležitý pojem o světovosti církve katolické.

3. Dalším starobyklým orientálním ritem jest r i t u s ř e c k ý. Dělí se na několik jazykových pododdělení. Ritus čistě řecký obsahuje asi 73.000 věřících. Mají v Evropě biskupství v Hajdu Doroghu a světícího biskupa v Cařihradě. K témuž ritu náleží také Italoalbánci v jižní Itálii a na Sicílii, kde mají řadu far a světícího biskupa. U Říma mají znamenitý klášter Grotta Ferrata, obývaný Basiliány. Klášter má skvělou knihovnu a velmi vzácný rukopisný archiv a jest zajímavé, že v tom klášteře udržel se původní starořecký

ritus v takové ryzosti, v jaké jej nedovedla zachovati ani sama pravoslavná církev východní. Kolej a chrám mají v Římě ve Via Babuino.

Ritus řecko-rumunský má 4 biskupství s jedním metropolitou a jeho věřící nalézají se na území maďarském a rumunském, jest jich asi 1 milion. Liturgickou řečí jest rumunština a jazyk církevně slovanský, kostel mají v Římě ve Via Copella.

Nyní byl vytvořen také r i t u s ř e c k o - r u s k ý, s liturgií staroslověnskou hlavně pro ruskou emigraci, pro kterou byl i zřízen vlastní klerus. Vedle Rusů sjednocených pracují pro ideu unie také někteří pravoslavní filokatolíci. U nás náleží mezi přední propagátory filokatolického hnutí dr. Valerij Vilinskij.

Velmi důležitý je pro nás ritus řecko-rusínský, jednak proto, že k němu náležejí částečně obyvatelé naší Podkarpatské Rusi a za druhé proto, že při unionistických snahách právě oni padají na váhu, neboť užívají téhož ritu jako pravoslavní Jihorusové a pravoslavní Ukrajinci. Jest jich asi 3 a půl milionu. Mají arcibiskupa ve Lvově a jest jím známý unionistický pracovník metropolita Szeptycki. Jejich liturgie je řecká, jazyk staroslověnský. V Římě mají chrám v Santa Maria ai Monti. Lvov byl považován za opěrný bod unionistických snah před válkou a za války. Dnešní politická situace však způsobila, že nastal mezi Rusíny a Poláky takový antagonismus, že sotva bude možno vycházeti při těchto akcích ze Lvova.

Když na janovské konferenci bylo jednáno se zástupci sovětské vlády o možnostech charitativní akce v Rusku, bylo se strany ruské vlády přímo vysloveno přání, aby missionáři nebyli Poláci. Tehdy si toho všiml zejména veškeren francouzský tisk, který vyslovil obavu, aby do Ruska nešli missionáři němečtí a nestali se tak průkopníky německé aktivity v Rusku. A tehdy ve fran-

couzském tisku bylo již poukazováno na Velehrad a jeho unionistickou tradici, jakožto na budoucí opěrný bod při cestě na východ.

Chceme uvést v této souvislosti několik dat z církevních dějin karpatoruských uniátů: První Rusíni obdrželi své kněze od biskupů kijevských, cholmských a przemyslských. Roku 1491 jmenoval jim prvního biskupa papež Inocenc VIII. Biskupové obyčejně byli voleni z řeholníků Basiliánů, sídlících na hoře Černeku u Mukačeva, kde byla také biskupská residence. Biskupové byli navrhováni černeckými Basiliány a jejich návrh musil býti schválen uherskými králi. Schisma bylo dokonáno v tomto území již v 16. století. Ke konci tohoto věku podepsali však biskupové rusínští v Haliči brestskou unii s Římem. Biskup Vasil Tarasovič prohlásil pak slavnostně unii roku 1646 v Užhorodě. Basiliáni černečtí ji uznali až 1662. Roku 1771 bylo sídlo diecése přeneseno do Užhorodu do bývalé jezuitské koleje. V příčleněném semináři vyrostl básník tohoto lidu, Duchnovič. Řecko-katolická (uniátská) diecése prešovská, založená roku 1818, jest spravována apoštolským administrátorem. (Srv. Jaquet Paget: „Dans les Carpaths“. (Les Etudes 1924).

Ritus řecko-bulharský užívá liturgie řecké, jazyka staroslověnského a má v Macedonii a v Thrakii na 13.000 příslušníků, spravovaných dvěma apoštolskými vikáři.

Velmi starým ritem jest ritus řecko-melchitický. „Melchité“ nazývají se křesťané podle hebrejského slova „melek“, jež znamená král, a říkalo se jim tak proto, že následovali stanov chalcedonského koncilu, za nímž stála císařská autorita. Jest jich na 160.000, mají patriarchu a 12 biskupů. Patriarcha má titul patriarchy antiochijského, ale sídlí v létě v Damašku a v zimě v Alexandrii. Má jurisdikci pro Jerusalem. Potvrzuje

biskupy klérem volené, světi je, přijímá od nich slib poslušnosti papeži. Má právo svolávat synody. Ritus je řecký, s obřadní řečí arabskou.

4. Čtvrtým ritem jest ritus s y r s k ý. Věřící ritu čistě syrského mají patriarchu v Mardině, který má titul patriarchy antiochijského. Mají 8 diecézí asi s 25.000 dušemi. Liturgie a řeč je syrská. Patriarcha je volen biskupy a potvrzován papežem. V Římě mají kostel v S. Maria in Campo Marzio.

Ritus syrsko-chaldejský má patriarchu titulu baby-lonského, ale patriarcha sídlí v Mosulu. Mají 12 diecézí s 45.000 dušemi, ritus syrský s řečí chaldejskou a jejich hierarchické poměry upravil papež Pius IX. bullou „Cum Ecclesiastica“ z roku 1869. Mosul je velmi zajímavý pro každého badatele v otázkách náboženských, neboť se tam nacházejí zbytky nejstarších křesťanských sekt z prvních století po Kristu. Historie missií v blízkém Orientě jest ostatně ukázkou, že Vatikán dlouho není a nebude politickou quantité negligeeable.

Ritu syrsko-maronitského používá celý národ Maronitů na Libanoně, jehož příslušníků jest asi 350.000. Patriarcha titulu antiochijského sídlí v Bekerki na Libanoně. Je potvrzován Římem, jinak má rozsáhlou pravomoc nad svými biskupy, má právo svolávat národní koncily, ukládati daně atd. Je mu podřízeno 9 biskupů.

Křesťané ritu syrsko-malabarského používají syrsko-malabarského jazyka liturgického a náležejí k nim křesťané tomášští ve východní Indii. Jest jich asi půl milionu a jsou spravováni apoštolskými vikáři. Nejasné pověsti o těchto křesťanech vedly bezpochyby ke známému středověkému okruhu legend o křesťanském císaři Janovi.

Tak vypadá tedy rozdělení dnešních uniátů, kteří podléhají Kongregaci pro Východní Církev. Pro nás přirozeně jsou nejzajímavější Slované ritu řecko-rusín-

ského, kteří jsou nejnadějnější oporou unionismu. Má-li práce mezi nimi mít úspěch, bude třeba odpolitisovati všechny otázky, které dnes jsou mezi pravoslavnými a uniáty na Podkarpatské Rusi. Bude jistě také třeba určité úpravy otázek církevně administrativních, aby právě do tohoto území lépe mohly proniknouti vlivy velehradské.

Velehradská kolej byla roku 1919 papežem Benediktem XV. slavně potvrzena a udělen jí titul koleje papežské. Dne 21. května 1920 povolil též papež na některých místech a v některé dny liturgii v jazyce staroslověnském a již od roku 1918 organisoval pomoc pravoslaví proti násilnostem bolševické vlády.

Nynější papež Pius XI. nepřestává věnovati unionistické otázce značnou pozornost, neboť ona tvoří význačnou část jeho světového programu: „Pax Christi in regno Christi“. Jeho sbírky pro hladovějící Rusko dosáhly sum, jdoucích do milionů. Papež poslal do Ruska pomocnou missi. Také při dobytí Smyrny pečoval papež o postižené.

Armenským uprchlíkům v téže válce bylo vydáno 150.000 lir; kromě toho vzal papež do svého zámku Castel Gandolfo 400 armenských sirotek s 50 sestrami, které uprchly z Arménie. Polovina dětí je nekatolických.

Poslední dobou vydržuje papež 800 dětí řeckých uprchlíků v Selimii v Malé Asii, uprchlíkům v Cařihradě věnoval 100.000 lir. To jest akce čistě charitativní.

Není však také téměř ani jediného diplomatického projevu papežova, ve kterém by nebyla zmínka o ruské otázce. Dne 7. dubna 1922 zaslal dopis „Con vivo piacere“ arcibiskupu janovskému Msgru Signorimu. List týká se janovské konference, na níž bylo, jak známo, jednáno neoficiálně s ruskými zástupci o možnostech missie v Rusku. 29. dubna 1922 dopis „Il vivissimo desiderio“, zaslaný kardinálovi Msgru Gaspar-

rimu, v němž opět nabádá konferenci ke smíru a upozorňuje na hladovějící Rusko. 9. května r. 1922 zaslal Pius XI. memorandum konferenci janovské o Rusku, v němž žádá tuto úpravu náboženskou: svobodu svědomí, svobodu kultu a ochranu církevního majetku. Nejenom ruští, ale i řečtí pravoslavní stali se předmětem diplomatických intervencí papežských. Tak zaslal papež dne 24. září telegram Kemalovi pašovi s prosbou, aby šetřil života uprchlíků. 3. prosince 1922 zakročil u Venizela ve prospěch prince řeckého Ondřeje a ostatních obviněných, aby života jejich bylo ušetřeno. 14. května 1922 zakročil v Moskvě ve prospěch patriarchy Tichona a nabídl koupi kostelních pokladův. 15. května 1923 zakročil po druhé ve prospěch preláta Budkiewiczze a patriarchy Tichona u bolševické vlády.

Do kapitoly diplomatických akcí Vatikánu, týkajících se unionismu, náleží zajisté i návštěva anglického krále Jiřího V. a královny Mary ve Vatikáně dne 9. května 1923 a nedávno ohlášené smíření s dynastií rumunskou a konkordát s Jugoslavií, která již ve smlouvě italsko-jugoslávské získala znovu od Quirinalu slovanskou kolej s illyrským kostelem na Via Ripetta, San Girolamo dei Schiavoni.

Systematická pozornost jest věnována rovněž ruské emigraci, které bylo vysvěceno již několik biskupů a která má kostel v Římě na Foro Traiano.

Na den sv. Tří králů, kdy církev slaví památku klanění se mudrců od východu Kristovi, celebruje se v římském kostele San Andrea della Valle mše svatá ve všech čtyřech východních ritech. Dnes jest unionistickému problému věnována řada časopisů i vědeckých prací, na Velehradě samotném jest Accademia Velehradensis, jež vydává vědecké spisy, týkající se unionistické otázky. Pravidelné unionistické sjezdy, jejichž duší býval zejména zesnulý arcibiskup Stojan a v jehož tradici

pokračuje i nynější arcibiskup olomoucký dr. Prečan, těší se pozornosti celého světa, čemuž bude věnována zvláštní kapitola. Papež sám vydal loni encykliku o sv. Cyrillu a Methodovi, adresovanou biskupům jugoslávským a československým. Také pražští nunciové několikrát zdůraznili význam těchto tradic. Velkou pozornost vzbudil list nynějšího papeže proti pronásledování křesťanství v sovětském Rusku v polovici února 1930. Tento projev vzbudil živý ohlas ve všech křesťanských církvích a způsobil i zmírnění některých opatření v Rusku samém. V tom listě byl vyzýván křesťanský svět k jakémusi druhu morální křížové výpravy, k morální bloádě sovětů, před níž — jak se zdá — se vládní činitelé sovětští vskutku zalekli.

Co však v praxi obě církve nejčastěji spojuje, jest snad kult mariánský, přes některé odchylné věroučné názory. Jest řada společných poutních míst, řada společných milostných obrazů. Nynější papež povýšil velehradský chrám na basiliku a těchto dnů byl posvěcen ve velehradské „Cyrillce“ ikonostas.

Těmito několika fakty a daty není však otázka unionistická daleko ještě vyčerpána. Unionism, sjednocovací snahy mezi Západem a Východem otvírají daleké a široké perspektivy kulturní.

Kulturní problém unionismu jest: Nalézti synthesu kultury latinské a byzantské a tak přispěti k vyvrcholení a snad k záchraně západní civilisace a kultury.

Nezapírejme si to: Neustále častěji ozývají se hlasy, že Západ již snad ani nemá vlastní tvůrčí kultury, že žije pouhou civilisací. Západní civilisace má ráz již převážně technický, mechanický. Nedovedeme již stavět chrámů, stavíme toliko továrny. Stroj se stal naším pánem. Ve světové válce jsme pak prožili tu strašnou zkušenost, že stroj vzbouřil se proti člověku. Člověk stal se otrokem stroje, stal se otrokem techniky. Hmota se

vzbouřila, jako to čarodějovým učněm oživené koště v Goethově básni.

Civilisace způsobila, že žijeme pohodlněji, ne však šťastněji. Za světové války jsme viděli, že na nejrychlejších automobilech člověk vozil svoji — smrt. Člověk chtěje redukovat svět na pouhá data a čísla, stal se nakonec sám číslem, pouhou součástí armády, číslem bez individuality, bez vědomí nekonečné ceny každé jednotlivé lidské duše, o které učí křesťanství. Západ stůně svojí pochybovačností, svým hyperkriticismem.

Vyskytli se již i pessimisté, kteří hlásají zánik západní kultury a srovnávají situaci dnešní Evropy i Ameriky se situací pohanského Říma před příchodem křesťanství. Dokazují, že i tehdy byla civilisace značně vysoká, ale i tehdy že byla již podemleta skepsí, neměla duše. Nebylo společné víry, svět klaněl se všem možným bohům, pěstoval všechny možné exotické kultury a pověry a nakonec zvítězila nad touto složitou civilisací prostota neučených rybářů gallilejských. I když nesdílíme pessimism takového Spenglera nebo Coudenhove-Calergiho, přece jenom jest jisto, že Západ bez Východu zůstává torsem, tak jako zůstává torsem Východ bez Západu. Obě strany mají si navzájem co dát. Arnošt Hello to kdysi formuloval dvěma slovy: Práce a klid. Západ je pracovitý, ale ztratil velmi mnoho z rozjímavé schopnosti. Východ zná umění klidného rozjímání, ale nedovede organisovat práci. Západ vytvořil velkolepý systém scholastiky, církevního i světského práva, umění renesance, technickou civilisaci. Východ zůstal však při své kultuře byzantské a svém novoplatonismu. Za touto byzantskou hieratickou ztrnulostí skrývá se však úžasná hloubka vnitřního prožívání náboženského. Novoplatonská mystika, jež tvoří podklad východní theologie, vede do úžasných hloubek filosofických i psychologických, jak tomu nasvědčuje na př. hluboká introspekce

Dostojevského a jiných ruských autorů, vyšlých z kultury pravoslaví. Rus nedovede s myšlenkou koketovat. Dobře napsal Dostojevský, že Rusa myšlenka srazí na kolena, přimáčkne ke zdi.

Merežkovskij, sám propagátor unie, jakožto kulturní synthesisy, praví o Rusech: „Je velmi těžko námi pohnout; ale když už jednou se hneme, ve všem, v dobru i ve zlu, v pravdě i ve lži, v moudrosti i v šílenství, docházíme do krajnosti.“ My západníci dovedeme o myšlenkách apartně debatovat a vymluvíme se z nich v kavárně. Rusovi stane se myšlenka osudem. Dovede jej učiniti hrdinou i zločincem. I bolševické pojetí marxismu jest toho dokladem. Východ ještě není vůči myšlenkám skeptický. Této východní vroucnosti potřebuje rozumový Západ. Jeho jednostranná chytrost musí býti vyvážena východní moudrostí. Oba světy se nedoplňují pouze hospodářsky, nýbrž i kulturně. Bez této kulturní synthesisy jest navazování styků po stránce hospodářské a diplomatické budováním domu od střechy. Vroucnost východní mystiky musí proniknouti hloubku západní intelektuality. Není pochyby o tom, že tato kulturní synthesisa musí býti především provedena na půdě náboženské, která jest základem veškeré kultury, tradice, od abecedy počínaje a uměním konče. Západ musí poznati krásu a hloubku východní theologie, koncentrované spíše k Synu Božímu, jakožto k Věčnému Slovu, na rozdíl od Západu, který věnoval pozornost Kristovu člověčenství. Západ musí pochopiti krásu východní liturgie, hymnologie, ikonografie, zkrátka celého tohoto světa úžasné citové hloubky. Západ má dobrou hlavu. Východ má dobré srdce. Srdce a hlava však nesmějí býti ve sporu, má-li býti křesťanství zdravé.

Jeden z našich básníků označil Východ a Západ jako dvě sestry, které se rozešly v nevoli. Jedna z nich je energická, druhá snívá. Jedna budující na vědomí jisto-

ty a pravdy, druhá na naivnosti své dětské svatosti a lásce k utrpení. Není pochyby, že obě sestry mají navzájem pro sebe bohaté dary pro okamžik, kdy se smíří.

Oba světy, Západ a Východ křesťanský, se pronikaly navzájem vždy a tvořily dohromady nejenom syntheses evropské zbožnosti. V západní liturgice a ikonografii, v západníologii i v náboženské filosofii jsou stopy Východu právě tak, jako ani zbožnost a asketika, theologie a filosofie Východu nezůstala na př. bez vlivů thomistických. Toto pronikání bylo neuvědomělé a dnes děje se uvědoměle. Musíme se od sebe učit navzájem. Již dnes je znáti v katolické církvi obohacující vliv studia unionistických problémů. Studuje se více východní patristika, klade se opět větší důraz na bohoslovné směry předthomistické, zejména na sv. Augustina.

Asie i Amerika se tlačí stále více do Evropy a mezi Asií a Amerikou je nebezpečná duševní příbuznost. „Žluté nebezpečí“ náleželo k oněm formulcám světové politiky, které se tradovaly téměř bezmyšlenkovitě a nikdo v ně nevěřil. A přece toto žluté nebezpečí jest stále akutnější. Nejenom pro vnější události politické, jako jest právě aktuální napětí americko-japonské, nýbrž nebezpečnoství jest především rázu kulturního. Ve své „Luze na postupu“ (Graduščij Chám) to již roku 1906 formuloval dobře Merežkovskij asi v tom smyslu, že základy evropské kultury jsou křesťanské, kdežto žlutý člověk je v podstatě praktickým positivistou, neboť znetvořená zászvětná mystika budhistická a šintoistická jest prakticky bezvýznamná, ježto nezasahuje do životní praxe. Staví se ke světu příliš lhostejně. Rassa, jež neprožila problémů gotiky a romantismu, stává se nebezpečnou Evropě i Americe právě proto, že nebude mítí zděděných skrupulí při užívání evropské civilisace, kterou si osvojila, aniž navázala na její duševní tradici. Čím dále se vzdaluje evropský člověk od společných

ideálů filosofických a náboženských, čím více ztrácí jednosměrnou orientaci, tím více roste vítězství positivismu, jenž sice byl formulován evropskými filosofy, ale který znal Východ se svými žlutými lidmi, prostými všeho individualismu odedávna v praxi. Čím více se naše kultura stává pouhou civilisací, tím více roste nebezpečnoství zániku jejího. Žluté nebezpečí není tedy jenom politické, nýbrž především kulturní. Kulturní význam unionismu spočívá především ve snaze připoutati Rusko k Evropě, aby nebylo připoutáno k Asii a nestalo se jejím předbojníkem.

V poslední době ukázaly časopisecké zprávy, jak úzké je spojení mezi Moskvou a církevními vrchnostmi lamaismu, to jest „Živým Budhou“ v Urze, hlavním městě mongolském, Dalajlamou a Tašilamou ve Lhasse, v hlavním městě Tibetu. Vládce Mongolska, „Živý Budha“, byl jmenován sovětským komisařem. Rusko-mongolská součinnost jde ještě dále. Čínské a mongolské oddíly jsou jádrem Čeky. Církevní politika lamaismu způsobila, že Rusko má veliký vliv na severočínskou vládu v Peking. Zdá se, že brzo dojde ke smlouvě rusko-severočínské, kterou by ruská přání v severní Číně došla splnění přes všechny snahy americko-anglické, a francouzsko-japonské. Do Peking. utekl se nyní také Taši-Lama, protože se necítil dosti jistým ve Lhasse, má strach před anglickými agenty. Rusko již počalo vystrkovati svoje tykadla přes Urgu a Peking do Lhassy. Činí závažný tah ve své velké šachové hře proti-anglické. S mongolského stanoviska však jeví se věc takto: „Živý Budha“ prohlásil střízlivě: „Je třeba se modliti, aby jeho náboženství proniklo na severozápad, tedy do Evropy.“

Čelná zahraniční revue „Weltbühne“ zaznamenávajíc tato fakta, táže se teskně: „Stojíme my, Evropané, opravdu zase po pěti letech před vpádem nové

mongolské útočné záplavy, my, Evropané, kteří jsme ponořeni do rozjímání o exportních statistikách, o valutních kursech, politických odznacích, o šimy a jazzbandu? Zajisté: žluté massy nepřijdou zítra. Ale duševní zátoka buddhistických představ bude toliko předcházeti zátokě vojenské i politické. A zajisté jest dnes veliké množství vzdělaných Evropanů disponováno pro pronikání buddhistických idejí. Jsme v podobné duševní situaci, jako byli Římané před dvěma tisíci lety, kdy přicházely rovněž náboženské představy z Východu. Světové změny byly vždy nejprve duševní. I křesťanství porazilo nejprve duševními zbraněmi světovou říši římskou. U srovnání s tím bylo událostí druhého řádu zhroucení politické, sociální, vojenské, hospodářské. Kdo může říci, zda naše Evropa, jež je tak vyčerpána válkou i revolucemi, ještě má dosti odolnosti, aby se ubránila asijským představám, ano, zda Evropa ve svém nejhlubším podvědomí to vůbec ještě chce. Či chce se vrátiti na hrud' své velké asijské matky, když Evropa a Amerika tonou v epikureismu, agnosticismu, a okultismu?" — — Potud hlas německé revue.

Evropa blíží se stále více Asii tím, že i v ní, podobně jako u Číňanů a Japonců, ztrácí stále více význam lidská osobnost, nekonečně cenná a že v ní vládne absolutní dav shluklé prostřednosti (conglomerated mediocrity). Ukazuje na to i nedostatek vůdčích osobností v nynější Evropě. Všichni t. zv. vůdcové mluví toliko o práci a organizaci, ale neukazují, k jakému vyššímu cíli se má pracovat a organisovat. Společnost bez společného ideálu jest však jenom systemisovaným chaosem. Termín o „shluklé prostřednosti“ razil snad první anglický pozitivista John Stuart Mill, který již vidí velmi dobře, že vše kolem něho zevšedňuje tím, že vše ovládá dav bez nevědomosti a hrubosti, ale také bez vzdělání. Se zoufalstvím pohlíží na utlačující masy ja-

kýchsi stlačených jiker, natlačených myriad šosácké plochosti. Nikterak nepřeháněl, mluvě o scvrkání rozumu, energie, o šetření osobnosti, o neustálém změlčování života, o neustálém vylučování z něho všelidských zájmů, o svedení jeho k zájmům obchodní pisárny a měšťáckého blahobytu. Mill přímo praví, že touto cestou stane se Anglie Čínou — my k tomu připojujeme: „a ne pouze Anglie“. Merežkovskij cituje tato slova Millova a táže se:

„Možná, že nějaká krise zachrání nás před čínským marasmem. Ale odkud přijde, jak? — to nevím, a ani Mill toho neví. Kde je ona mocná myšlenka, ona vášnivá víra, ona vroucí naděje, jež může zocelit tělo, dovést duši do křečovitého tvrdnutí, které necítí ani bolesti, ani ztrát, a pevným krokem kráčí na hranici? Pohleďte kolem, co pozdvihuje národy?“

„Všude, kde lidská mraveniště a úly dosáhly poměrného uspokojení a zrovnovážení — tam pokrok stával se pomalejším a pomalejším, až konečně nastal poslední klid Číny.“

Po stopách „asijských národů, vyšlých z historie“, celá Evropa „tichým, znepokojujícím krokem jde k onomu poslednímu klidu šťastného mraveniště, k „měšťácké krystalisaci — kytaisaci, počínštění“. Potud Merežkovskij.

Povrchnímu pozorovateli by se zdálo, že tato úžasná komercialisace života chová v sobě záruku míru. Ale národy se vraždí ne vždy z idealismu, nýbrž často i z kupecké zbabělosti, ze starosti o svůj krám. Roku 1901 předpověděl Merežkovskij světovou válku, jejíž příčinu vidí právě v této komercialisaci života. „Až budou říkat mír, tehdy neočekávaně padne na ně zkáza.“ I v antice se válčilo, ale svět antický znal „Pacem romanam“. Středověk dovedl ustati ve vraždění na pokyn nástupce sv. Petra v Římě. Kde však jsou dnešní společné ide-

ály, ideály skutečně živé? Po zkušenostech světové války vracíme se proto ke křesťanským základům evropské kultury. Činí tak všichni, kdož se ještě hlásí ke jménu Kristovu. I současné snahy protestantů o církevní kollaboraci jsou obdobou našich snah unionistických. Dobře praví Merežkovskij: „Číňané jsou dokonalí žlutolící pozitivisté; Evropané jsou dosud nedokonalí bělolící Číňané.“ V tomto smyslu jsou Američané dokonalejší Evropanů. Krajní Západ splývá tu s krajním Východem. Parafrazuji ještě některé myšlenky z tohoto díla Merežkovského:

Čína dovedla do krajnosti pozitivní nazírání, ale pozitivního konání, veškeré užité technické stránky pozitivního vědění se Číně nedostávalo. Japonsko, nejen vojenský, nýbrž i kulturní předvoj Východu, osvojilo si od Evropanů tuto technickou stránku civilisace a ihned stalo se jimi nepřemožitelným. Pokud Evropa stavěla proti špatným dělům svá nejlepší, vítězila a toto vítězství zdálo se triumfem kultury nad barbarstvím. Ale když děla stala se stejnými, bylo třeba, aby Evropa vítězila převahou své kultury. Jest otázka, dovede-li toho. Křesťanství jest kvasem v evropské krvi — jest právě tím, co jí nedá úplně se ustáti, co překáží poslední „krystalisaci“, kytaisaci, počínštění Evropy.

Tady je hlavní „žluté nebezpečí“ — ne zevně, nýbrž uvnitř: nejen v tom, že žlutý člověk jde do Evropy, nýbrž v tom, že Evropa jde do Číny. Tváře máme ještě bílé: ale pod bílou kůží neteče již dřívější rudá, hustá krev, nýbrž vždy řidší „žlutá“ krev, podobná mongolskému hnisu: oči máme rozříznuty rovně, ale pohled začíná šikmět, zužovati se. A přímé bílé světlo evropského dne stává se kosým „žlutým“ světlem čínského zapadajícího aneb japonského vycházejícího slunce. V nynější době Japonci zdají se převlečenými opicemi Evropanů, kdo ví, časem snad Evropané nebo dokonce

i Američané budou se zdáti převlečenými opicemi Japonců a Číňanů. Positivism v tomto širokém smyslu jest přitakáním světu otevřenému smyslovým zkušenostem, jako jedině skutečnému a jest zavržením světa nadsmyslného; zavržením konce a počátku světa v Bohu a potvrzením nekonečného a nepočínajícího pokračování světa ve zjevech nekonečného, nepočínajícího, člověku neproniknutelného prostředí zjevů, prostředků, prostřednosti, té absolutní, jako čínská zeď svrchované pevné, „nahromaděné prostřednosti“ (conglomerated mediocrity), onoho absolutního šosáctví.

To jest asi volná parafráze tohoto ruského unionistického myslitele, jenž ve svých dílech dovedl spojití tak dokonale Východ se Západem, Rusko s Evropou.

Jeho prognosy právě tak, jako jeho prognosy ruské revoluce, ukázaly se bohužel správnými. Je tedy skutečně Evropa a Amerika vydána na milost a nemilost podnikavosti amerických miliardářů, a později poznenáhle mu počínštění a pojaponštění nejprve duševnímu a později snad i vojenskému, neboť ideje vždy předcházejí vojska?

Katolická církev a Řím jsou pokladnami západní tradice a kultury. Řím cítí odpovědnost za tuto kulturu, kterou vybudoval tím, že navázal na římskou antiku. Rusko jest jedinou evropskou velmocí, jež svoje kulturní dílo nebudovala na římském státě. S tímto východním světem je nutno se dnes dohovorit, aby se nestal předvojem Asie. Jde o to, aby širé nivy východoevropské byly získány nejenom pro církev, ale vůbec pro způsob evropského myšlení. Jde o záchranu kultury nejen před vládci moskevskými, ale před celou Asií. V tom spočívá podle této dějinné koncepce velký kulturní význam unie.

Nebezpečím Západu jest nadbytek skepse, relativismu, racionalismu a organisace, nebezpečím křesťanské-

ho Východu jest často nadbytek neplodné kontemplace. Oba světy se mají spojit. Nebezpečím asijského Východu pak jest nedostatek smyslu pro individualitu, filosofický kolektivism a positivism, který spojen s novodobým positivismem evropským značí konec dnešních kulturních statků.

Zeměpisná poloha československého státu mezi Západem a Východem, slovanský původ obyvatelů jeho, ale při tom jeho západní civilisace — tradice cyrilometodějská i svatováclavská působí, že českoslovenští katolíci vidí v unionismu svoje dějinné poslání na mezinárodním fóru církve.

Podstatnou částí unionistického problému jest totiž otázka sjednocení Slovanstva u víře, neboť největší část pravoslavných jsou Slované. Ideu sjednocení Slovanů u víře nazýváme obyčejně ideou cyrilometodějskou, také ideou velehradskou. Jest pochopitelné, že tato idea jest spojována se jmény svatých věrozvěstů, neboť celý jejich život a jejich působení jest předobrazem budoucí synthesy Západu a Východu. Přinesli křesťanství z Východu, ale podrobovali se ve všem autoritě papežů římských. I na naší půdě odehrál se zápas mezi Západem a Východem. Svatý Václav svou mučednickou krví zpečetil naši souvislost s kulturou západní. U nás definitivně zvítězil Západ v náboženství, v kultuře, v civilisaci. Přes to však obracely se zraky vlastenců často k Východu, k mátušce Rusi, nejmocnější kdysi slované říši. Toto vlastenecké horování bylo přenášeno i na půdu náboženskou a docházelo formulací namnoze dosti zmatených a nejasných. Často byla cyrilometodějská tradice hledána docela jinde, než tam, kde skutečně jest. Čím méně bylo o ideji cyrilometodějské pozitivně známo, tím více bylo do ní vkládáno prvků často již naprosto protichůdných. Tak již roku 1537 utrakvistický kronikář Bílejovský se domníval spatřovati konti-

nuitu své církve s církví Metodějovou, protože prý večeře Páně pod obojí se udržela od dob Metodějových. Témuž omylu podléhá i Stránský. Udržovala se dokonce i tradice, jako by církev moravská byla bývala pravoslavná, kteréžto tvrzení přešlo částečně i do evangelické literatury německé a dosti dlouho se v ní drželo. Dobner a Dobrovský postavili se kriticky k těmto legendám a Dobrovský spatřuje v cyrilometodějské ideji potud pozitivní obsah, že vyslovuje lítost nad tím, že se neudržel staroslověnský ritus, čímž bylo by jistě získalo české písemnictví v minulosti.

V době obrozenské byly sice mocné sympatie k Rusku, ale náboženská otázka ustupovala do pozadí ve všeslovanských snech. Marek i Jungmann neměli vůbec smyslu pro náboženské rozdíly mezi katolictvím a pravoslavím. Jim stačilo, že pravoslaví bylo slovanské a byli ochotni je schvalovati právě tak jako samoděržaví, jež rovněž bylo sympatické jejich slovanskému romantismu. Kollár ve svých panslavistických snech na sjednocení církevní nepomýšlel. Sám evangelický duchovní, viděl nejlepší náboženství ve své konfessi a jinak byl veskrze proniknut ideami humanity. Literatura měla sjednotiti Slovaný. Dosah náboženských sporů necenil příliš vysoko. Ještě dnes občas se citují jeho verše ze Slávy dcery:

„Nechte svár, co hrob už vlasti vyryl,
slyšte národ, ne křik Feáků,
váš je Hus i Nepomuk i Cyril.“

Palacký postřehl správně, že otázka bohoslužebného jazyka je cosi vedlejšího, akcidentálního a neviděl nikterak v slovanském ritu rozřešení náboženské otázky Slovanstva. Na své cestě do Ruska postřehl a poznal, kterak pravoslaví si vytvořilo životní formy, jež by byly sotva slučitelný s naší západnickou orientací. Rozhodně

zamítá omyl, jako by byla nějaká ideová souvislost mezi cyrilometodějstvím a českou reformací a ukazuje, že nejen svatí věrozvěstové, ale i pozdější náboženské postavy z českých dějin, svatý Prokop a mniši sázavští, byli poslušnými Říma. Havlíček je dojat krásou pravoslavných obřadů a přeje si vroucně sjednocení všeho Slovanstva u víře již proto, že se mu zdá, že u Slovanů více zasahuje náboženství do skutečného života, než u národů jiných. Ale je příliš prozíravý, než aby utkvěl na formě. Přeje si pro Slovaný onoho náboženství, v němž podle jejich vlastního poznání „nejvyšší poklad duchovní se nalézá“.

Svobodomyslná orientace české politiky vrátila se opět ke staré povrchnosti pouhého vlastenčení. Národní strana svobodomyslná přijala dokonce do svého programu ideu cyrilometodějskou, ale neprecisovala vůbec svojí náboženské orientace. Sladkovskému a jeho kruhu byla hlavním bodem programu domáhání se slovanských bohoslužeb, abychom byli proti Němcům pevnou, nerozbornou baštou. Mnozí z mladočechů přestupovali okázale k pravoslaví. I staročeská strana měla svoji interpretaci ideje cyrilometodějské. Dr. Rieger se vyslovil pro východní obřad a staroslověnský jazyk církevní, ale setrvává v církvi katolické, podobně jako v ní setrval dr. Grégr. Dr. Rieger pokládal za nejlepší řešení problému takové, v němž by se dostal český národ k Římu do poměru dnešních uniátů.

Ve své „České otázce“, z níž jsou čerpána většinou hořejší data, právem napsal Masaryk proti tehdejšímu povrchnímu mladočešství, že idea cyrilometodějská může mít jenom tehdy smysl, je-li ideou náboženskou. Ve své humanitní orientaci a ve svém navazování na reformaci ideje cyrilometodějské nepřijímá. Nicméně ji formuluje tak, že právě dnešní doba a poslední události mu dávají za pravdu: Může míti smysl toliko na půdě po-

sitivního katolicismu. Celá velehradská tradice potvrzuje tento názor snad více, než se domníval ten, který jej tak pregnantně formuloval. Tím ovšem nemá být řečeno, že idea cyrilometodějská neměla i velikého významu národního. Byla na Moravě vůdčí ideou obrozenskou. Již „rajhradský Benediktin Řehoř Volný († 1871), přesvědčen byv, že zemi může povznést jen veliká myšlenka dějinná, zdůrazňoval ve svých pracích historických pamět říše Velkomoravské a sv. Cyrila a Metoda jako osvoboditelů od cizáctví. Odtud pak zemi ovládla idea cyrilometodějská, s níž veškero nábožensko-mravní podnikání se spojuje pod vedením šlechtěného a věhlasného prof. Fr. Sušila, jenž měl na kněžstvo mladší nesmírný vliv, jehož není hned tak brzy druhého příkladu.“ (Josef Hronek: Kněz v českém národním obrození. II. Praha 1924.)

Význam Velehradu, kam tradice klade hlavní město říše Velkomoravské za knížat Rostislava a Svatopluka (894), jakož i sídlo moravsko-pannského metropolity svatého Metoděje, který zde zemřel a byl pochován, rozmohl se zejména jubilejními slavnostmi v letech 1863, 1869 a 1885, konanými na tisíciletou pamět příchodu slovanských apoštolů na Moravu (863), smrti sv. Cyrila v Římě (869) a smrti svatého Metoděje. Na těchto oslavách měl účast všechen slovanský svět jak katolický, tak pravoslavný. Rusové poslali ke dni 14. února 1869 jako jubilejní dar starou ikonu sv. Cyrila a Metoděje, zlatou lampu a listinu, podepsanou nejpřednějšími muži. Po encyklice „Grande munus“ poutí na Velehrad stále přibývalo, zejména když se našel velký jeho obnovitel Antonín Cyril Stojan, který učinil Velehrad dějištěm pravidelných sjezdů unionistických. První sjezd konal se v roce 1907 za předsednictví metropolity Szeptyckého. Druhý konal se roku 1909 za téhož předsednictví. Třetí sjezd byl konán v roce 1911 za před-

sednictví dra Stojana, tehdy probošta v Kroměříži. O všech těchto třech sjezdech vyšla „Acta Congressus Velehradensis“. Čtvrtý sjezd byl připraven na rok 1914, ale zabránila mu válka. Roku 1921 a v následujícím roce pořádal arcibiskup Stojan sjezdy menší, aby myšlenka unionistická neupadla v zapomenutí. (Srv. dr. Vašica: „Velehrad“ v publikaci „IV. unionistický kongres na posv. Velehradě“. Olomouc 1924.) Čtvrtý unionistický sjezd byl uskutečněn v rozměrech nebývalých roku 1924 iniciativou arcibiskupa olomouckého dra Prečana za účasti skutečně světové. Od předešlých sjezdů lišil se tím, že tentokrát za ním stála oficiálně nejvyšší autorita celé katolické církve. Papež Pius XI. vydal ke sjezdu apoštolské Breve a dal se zastoupit pražským nunciem jakožto zvláštním legátem. Účastnilo se ho 36 biskupů od Prahy až po Mohylev, od Gdanska až po Sarajevo. Jeho vnější lesk pak byl zvýšen ještě okolností, že ponejprv byl na Velehradě posvěcen biskup a nad to ještě slovanským obřadem řecko-východním za účasti tak slavné. Sjezd přispěl značně nejenom k získání kontaktu mezi unionistickými pracovníky a k rozšíření Apoštolátu svatého Cyrila a Metoda po celém světě, nýbrž i ke sblížení stanovisek mezi církví západní a východní. Ukázalo se, že rozkolní Orientálové věří implicate mnohemu, co Západ explicite formuloval a že mnoho věroučných sporů spočívá spíše na nedorozumění a vzájemné neznalosti. Podněty k organizaci unionistické práce na něm přednesené, zvláště biskupem D'Herbignym S. J., rektorem Orientálního ústavu v Římě, mají svoji trvalou cenu. Předloni se konal další unionistický sjezd. V roce 1925 byla menší konference v Lublani, 1929 konala se podobná konference v Praze.

Zmínili jsme se již o anglikánské církvi, že má také svoje unionistické snahy. Chce vybudovati světovou cír-

kev na podkladě světového britského imperia a dáti ideovou nadstavbu Svazu národů. Nynější delegát Anglie u Svazu národů, Lord Paarmoor, je generálním vikářem canterburského arcibiskupa. Vysoká církev nechce být nazývána protestantskou a hledá styčné body s katolíky, jak svědčí porady, které konal svého času zesnulý kardinál Mercier s anglikánskými církevními hodnostáři. Při těch sjednocovacích snahách anglikánské církve je ovšem nutno mít na paměti, že daleko aktuálnějším problémem je pro anglikány t. zv. Home reunion, otázka sjednocení domácího. Vždyť právě u protestantských větví církve anglikánské hrozí naprostá atomisace, jež jde až k individuu a k naprostému zamítání jakýchkoli církevních forem. Proto sjednocovací snahy Vysoké církve anglikánské musí se obracet také k vlastním kalvinistům a liberálům a k ostatním protestantským církvím, sektám a denominacím. Protože tu pak chybí společná věroučná autorita, tříští se tyto snahy namnoze o rozpory dogmatické. Ani princip majority tu nepomůže, neboť právem jest namítáno, že majorita není ničím proti svědomí. V malém měřítku jsme ostatně viděli tyto konflikty na církvi československé, kde episkopalism se srazil příkře s presbyterianismem. Abychom viděli, jak daleko tento desintegrační proces, v anglo-americkém protestantismu jde, uvádíme několik dat: V Anglii ve Walesu bylo napočítáno roku 1890 daleko přes 300 rozličných společností náboženských. V Německu bylo napočítáno roku 1907 podle úředního seznamu konfesního 235 rozličných protestantských církví. Na Edinburské světové konferenci missijní roku 1910 bylo 160 protestantských církví ze všech zemí od ritualistů až po směry nejliberálnější.

Číselně vypadá poměr křesťanských vyznání takto:

Katolíků jsou 294 miliony, protestantů je 188 milionů, pravoslavných je 136 milionů. Mezi protestanty

jest pak reformovaných 100 milionů, lutheránů 60 milionů, anglikánů 26 milionů. Katolíků jest tedy 47½% veškerého křesťanstva. Protestantů 30½%, pravoslavných 22%. Z protestantů dle procent jest reformovaných 16%, lutheránů 10%, anglikánů 4½%. Úhrnem tedy lze říci, že 74% křesťanů, tedy ¾ křesťanstva věří v biskupský úřad, jakožto v podstatnou složku církevního života.

A nyní o sjednocovacích snahách v tomto neutěšeném obrazu roztržštěnosti. O katolických snahách jsme již mluvili. Jejich sjednocovacím středem jest přirozeně Řím. Anglikáni pokládají za svůj sjednocovací střed Londýn, a skupina církví presbyterních, skupina reprezentovaná hlavně protestanty švédsko-americkými, pokládá za svůj sjednocovací střed Oslo, resp. Upsalu. Kontinentální protestantismus chová se v těchto snahách passivně a podobně i pravosláví. Toliko s rozmachem řeckého nacionalismu vyskytla se i snaha učiniti Athény střediskem světového křesťanství, ale tato snaha byla efemerní. Anglikáni se domnívají, že jsou obzvláště povoláni ke sjednocování pravoslavných, protože podobně jako pravoslavní jsou církví episkopální, ale nezávislou na Římě. Obtíž však tvoří právě tato nezávislost, jež brání tomu, aby se mohli shodnouti na společném dogmatickém podkladě, pro který chybí „vivum magisterium“, živý úřad učitelský, autorita. Jsou zhusta ovládáni ideologií, že k podobnému cíli by na základě vzájemných ústupků věroučných bylo možno stvořit církev docela novou s novým ekumenickým úřadem pro pravé učení.

Zcela jiná jest mentalita církví reformovaných, presbyterních. Jejich věřící nevěří totiž vůbec na viditelnou církev, která by byla mystickým tělem Kristovým. Podle nich jenom Bůh sám ví, kdo jest v pravé Církvi Boží. Co se na světě nazývá církví, jest pouhou zevní

organisací. Proto také ani ve svých unionistických snahách neusilují vůbec o organickou jednotu, nýbrž toliko o federaci církví, o účelový svaz, o církevní koalici. Chtějí přirozeně dostat do tohoto svazu i církve episkopální. Tím ovšem komplikují se v těchto snahách nejen otázky dogmatické, nýbrž i utilitaristické, oportunistické, politické. Je to komplex problémů velmi zajímavý. Bohužel není místa tyto otázky rozváděti. Pacifistický kongres pravoslavně-protestantský byl kompromisem mezi oběma směry.

Když vypukla světová válka, byl v Kostnici založen „Svaz pro přátelskou práci skrze církve“. V čele těchto snah stáli hlavně anglikáni a francouzští valdenští. Nevyhýbali se ani otázkám vysloveně politickým, při čemž církve měly býti nástrojem. Zastoupení jsou anglikáni, protestanti všech směrů a pravoslavní z Balkánu a z Turecka. (Zajímavost jest na př., že sesazený cařihradský patriarcha Meletios byl exponentem anglické vlády a že zřídil dokonce v Londýně exarchát.) Biskup Dositej, u nás známý, studoval v Oxfordu. Kompetenční spor o československé pravoslavné má tedy širší podklad i rázu ideového. Předsedou tohoto svazu jest primas anglikánské církve.

Ale vedle této koalice čili federace církevní má anglikánská církev, jak řečeno, ještě druhé želižko v ohni, totiž přípravu skutečné organické jednoty. Podkladem pro ni má být „Světová konference pro práci a ústavu“, „World Conference of Faith and Order“, jež bude usilovati také o sjednocení domácích. Velké shromáždění, sledující tyto cíle, konalo se roku 1910 v Cincinnati. Propaganda pro tuto předporadu byla skutečně světová. Že dějištěm byla právě Amerika, není nic divného, neboť právě Amerika jest i dějištěm největší roztržitosti církevní. Novým útvarem, jenž měl vzniknouti z těchto porad, měla být tak zvaná „Církev učedníků Kristo-

vých“. Také pravidelné lambethské konference v Londýně, jimž předsedá anglikánský londýnský primas a z nichž vyšla známá anglikánská encyklika „Ad universam Christi plebem“, náležejí do kategorie těchto podniků. Roku 1919 konal se preliminář k chystané světové konferenci v Ženevě. Ukázalo se opět, že největší překážkou jsou rozpory dogmatické, otázka episkopátu a otázka společného vyznání víry. Apoštolské symbolum, jež mělo býti vzato za základ, nikterak všem nevyhovovalo a mezi episkopalismem a presbyterianismem nejevila se vůbec možnost kompromisu. Pravoslavní prohlásili se pro pouhou solidaritu pracovní ve smyslu encykliky cařihradského patriarchátu. Toto prohlášení bylo učiněno roku 1920. Mezi pravoslavními církevními hodnostáři jsou po této stránce rozpory: Někteří z nich mají orientaci spíše anglikánskou, jiní spíše tíhnoucí ke katolicismu a někteří konečně, zvláště bolševiky protežované církevní novotvary v pravoslaví, liberálně protestantskou. Anglikánsky je orientován na příklad Platon Chersonský. Patriarcha Tichon jest sice pro spolupráci s anglikány, ale nikoli s protestanty atd. Pravoslaví jest roztrženo na národní autokefální církve do té míry, že jenom ojedinělý metropolita nubijský Nikolaos Evangelides připadl na myšlenku, že by pravoslaví mohlo být světovým náboženstvím. Velmi zajímavé jest, co předcházelo této ženevské konferenci. Poselstvo zvalo na ni zástupce všech křesťanských církví a bylo i u papeže. Papež Benedikt XV. přijal poselství se svrchovanou osobní vlídností. Slíbil, že se bude modlit za sjednocení křesťanů, ale odepřel přímou spolupráci. Katolická církev nemůže vejíti na dogmatické kompromisy a hlásati tak náboženskou lhostejnost. S lidmi odlišného názoru lze se lidsky sblížit, je možno být snášlivým ve smyslu zásady „Člověka milovati, blud nenáviděti“. Pokud jde o práci charitativní a o lidské sblí-

žení, není zajisté s katolického stanoviska proti těmto snahám námitek, ale přímá účast není možná z důvodů věroučných. V podobném smyslu promluvil nynější papež proti „panchristianismu“ v encyklice „Mortalium animos“. V roce 1925 konal se čtvrtý kongres ve Stockholmu. (Srv. Georg Pfeilschifter: „Die kirchlichen Wiedervereinigungsbestrebungen der Nachkriegszeit“. Mnichov. 1923.)

Nakonec chceme věnovati pozornost sjednocovacímu centru reformovaných církví švédsko-lutherských. Jde o reformovanou církev švédskou a severoamerickou, jež se staví v čelo těchto snah. Jména, jež charakterisují tyto snahy, jsou: Söderblom a Macpharland. Jde jim spíše o kooperaci než o sjednocení. Söderblom razil pro tyto snahy výraz: evangelická katolicita. I tento směr chce svolat obecnou konferenci církevní: „Universal Conference of the Churches of Christ on Life and Work“. Jde tedy o pouhý účelový svaz nekatolických církví. I tato instituce byla ve styku s patriarchou cařihradským a s arcibiskupem canterburským. Též tento směr svolal předběžnou konferenci na rok 1920 do Ženevy a je zajímavé, že na ni nepřišli pozvaní anglikáni proto, že tam nebyli zváni katolíci. Heslem tohoto směru je, že učení rozděluje, služba spojuje. Jejich delegát Atkinson byl také u Pia XI. a u kardinála Gasparriho. Opakovalo se celkem to, co se stalo za anglikánské akce za Benedikta XV. Papež schválil vše, co může přispěti ke sblížení lidí a k rozvíti charitativní práce, ale vyloučil jakékoli kompromisy po stránce věroučné, neboť tu jde o pravdy absolutní, o nichž není možno se smlouvat. Křesťanství nespočívá toliko ve službě lidské, v humanitě, neboť cílem křesťanského náboženství není člověk, nýbrž Bůh, jakožto poslední cíl všeho křesťanského snažení. Bez tohoto vrcholného svorníku jest snaha sebe humánnější pouhým bezúčelným marným shonem.

Nelze zaměňovati úkolů Marie a Marty. Jak mizí těmito snahám hranice pozitivního křesťanství, jest viděti z okolnosti, že hnutí má mezi svými spolupracovníky i některé liberální židy, kteří rovněž prohlásili ochotu spolupracovati po stránce humanitní. Křesťanství rozplývá se tu v široké kontury novodobé filantropie.

Podle lidského výpočtu jest sjednocení všeho křesťanstva v dohledné době sotva možné. Lidské sblížení a pravá tolerance jest však možná vždycky. Správně a krásně to formuloval kardinál Mercier ve svém arcipastýřském listě, vydaném po konferencích s anglikány: „Lidské sblížení není daleko ještě jednotou, ale disponuje pro ni srdce . . .“

X.

Abychom doplnili nástin směrnic vatikánské novodobé politiky, je nutno promluvit ještě o poměru Vatikánu k sociální otázce. První, kdo začal řešit poměr sociální otázky a náboženství byl papež Lev XIII.

S myšlenkami socialistickými, komunistickými a anarchistickými setkával se již jako apoštolský delegát a arcibiskup a zabýval se jimi již ve svých biskupských pastýřských listech. Tím spíše jim věnoval pozornost ve svých papežských projevech. S počátku bylo jeho stanovisko spíše negativní, akcentoval totiž to, co v těchto myšlenkách se nedá srovnati se světovým názorem katolickým. Ale došel i k formulaci pozitivní v encyklice „*Rerum novarum*“ z r. 1891 a také v řadě projevů pozdějších. Tato encyklika stala se východiskem sociálního hnutí mezi katolíky a zavdala podnět i k četné katolické theologické i státovědecké literatuře, psané se stanoviska katolické morálky o otázkách rázu sociálního a hospodářského. Vedle encyklik, jimiž jsou formulovány ideje křesťanské demokracie, jsou tyto projevy papeže Lva XIII. základem hnutí, jež teprve dnes nabývá plné aktuality.

Aby tyto ideje byly odlišeny od modernismu, o to pečoval Pius X., takže dnes po provedených diskusích, po řadě autoritativních rozhodnutí a po zkušenostech hospodářství válečného a poválečného, jest křesťanský socialism a křesťanský solidarism, odvozovaný z těchto

encyklik, velmi důležitou složkou sociálně politických snah novodobých a základem programů řady politických stran, vybudovaných na podkladě světového názoru katolického.

Tyto ideje měly vliv i na protestantské církve, jež právě v poslední době se těchto encyklik dosti často dovolávají. Důležitá je hlavně ta okolnost, že v encyklice *Rerum novarum* jest vyjádřeno stanovisko církve k otázce soukromého vlastnictví.

Encyklika vychází z rozumového poznání, že životní „potřeby člověka ustavičně trvají a v jiné podobě se vracejí, takže když dnes byly ukojeny, zítra nové se hlásí. Proto od přirozenosti potřebí jest člověku stálého a neutuchajícího pramene, jenž by dával naději, že mu bude skýtati trvale prostředky potřebné. Avšak trvalou pomoc nic nemůže skýtati, leč země svou plodnou úrodou. Není pak potřebí dovolávati se opatrné pomoci státu, neboť jest člověk starší státu a proto musil míti již dříve právo přirozené na to, čeho k tělesnému životu potřeboval, než se utvořil kterýkoliv stát.

Že však Bůh dal zemi veškerému pokolení lidskému, aby jí užívalo, nemůže býti nikterak na úkor soukromému majetku. Neboť Bůh dal sice zemi veškerému pokolení lidskému dohromady, avšak nikterak v tom smyslu, aby všichni bez rozdílu byli stejnými pány jejími, nýbrž spíše tím způsobem, že žádnému nepřidělil majetek některé části, nýbrž zůstavil rozdělení soukromého majetku píli člověka a opatřením národů. Ostatně, ačkoliv jest země mezi osoby soukromé rozdělena, nepřestává přece sloužiti obecnému blahu všech, neboť není smrtelníka, jenž by nebyl živ z úrody polní.

Kdo postrádá majetku, nahrazuje nedostatek prací, takže se v pravdě může tvrditi, že zaopatřování veškerých potřeb k živobytí zakládá se na práci, buď vzděláváním vlastního pozemku, nebo jiným druhem živnosti,

jejíž mzda však odnikud konečně neplyne, leč z mnohob-
tvárního užitku země a za plody země se vyměňuje.

Země skýtá sice v hojnosti vše, čeho potřebí jest
k zachování a zvláště pokroku vezdejšího života, avšak
sama ze sebe, bez péče a pěstování lidského by toho ne-
mohla. Když však člověk k získání darů přírodních při-
čiňuje se duchem i silami tělesnými, tím si přivlastňuje
takřka onen díl přírody, který prací svou vzdělal, jemuž
jakousi pečeť své osoby vtiskl, takže jest zajisté sprave-
dливо, aby onoho dílu jako vlastnictví svého užíval a
nikomu není dovoleno, jakkoli práva jeho rušiti.

Neboť role, lidskou rukou a uměním vzdělaná, mění
svou podobu, z divokého lesa stává se úrodné pole,
z neúrodné pustiny výnosný lán. To, oč však pole to lep-
ším se stalo, tak nerozlučně je s půdou spojeno a smí-
šeno, že po většině nelze to nikterak od půdy odloučiti.
Může toho spravedlnost strpěti, aby někdo se zmocnil
a užíval toho, co jiný v potu tváře vzdělal?

Nikoli. Jako účinek následuje příčinu, tak zcela
správně patří užitek práce tomu, jenž pracoval.

Právem tedy veškeré pokolení lidské, nevšímajíc si
odlišných názorů několika jednotlivců, pozorujíc bed-
livě přírodu, shledávalo v zákoně přirozeném základ
rozdělení statků a privátního majetku. Tím pak, že prá-
va toho po staletí užívalo, posvětilo je takřka jako vý-
sledek přirozeného řádu a hlavní požadavek klidného
a pokojného spoluzití. Zákony pak státní, které, pokud
spravedlivé jsou, moc svou od zákona přirozeného od-
vozují, právo toto, o němž mluvíme, potvrzují a i trest-
nou mocí obhajují. Totéž právo majetku káže i zákony
Boží a to tak důrazně, že i pouhou žádost cizího ma-
jetku zakazují. Desáté přikázání Boží: „Nepožádáš
manželky bližního svého: ani domu, ani pole, ani slu-
žebníka, ani děvky, ani vola, ani osla, ani cožkoli jeho
jest.“ (5. Mojž. 5, 21.)

„Práva tato, jež má jednotlivec, mnohem jasněji se poznávají, jestliže je pozorujeme v poměru k rodině. Přísluší-li právo majetku člověku jako jednotlivci, tím více mu přísluší vzhledem k životu rodinnému. Jest to nejsvětějším zákonem přírody, aby otec rodiny opatřil všechny potřeby životní svým dítkám, jež zplodil. Podobně vede otce sama příroda k tomu, aby se snažil dítkám svým, v nichž takřka osoba jeho žije a v nich se znova opakuje, získati a opatřiti, čeho potřebují, aby se mohly slušně v nejistém běhu života před nedostatkem ubrániti. Toho však nemůže způsobiti jinak, než majetkem, který nese užitek, a který dítky po něm po-
dědí. (Srv. Doležal: cit. kn.)

Encyklika odmítá proto komunism a poslední cíle socialismu marxistického, ale zároveň nedívá se na majetek očima římského práva jako na neomezené právní panství člověka nad věcí, nýbrž omezuje dispoici nad ním povinnostmi jednotlivcovými vůči společnosti, Bohu a bližnímu, neboť člověk je odpověden Bohu za správu svého majetku.

V době, kdy liberalism se svým vykořisťujícím systémem byl na vrcholu, připomíná papež, že dělník není otrokem. Podle encykliky musí být respektována jeho lidská důstojnost, korunována nad to důstojností křesťana. Člověk nesmí býti oceňován jenom podle svých pracovních schopností. Jest třeba dbáti o jeho duchovní potřeby a nevydávati jej při práci mravnímu nebezpečství. Nesmí se s dělníky zacházeti tak, aby v nich byl pohřben smysl pro šetrnost a pro založení domácnosti, a nesmějí býti zaměstnáváni pracemi, jež neodpovídají jejich věku nebo pohlaví. Práv jejich skrovného majetku musí vždy býti šetřeno. Tyto základy v době neomalthusianismu a raného kapitalismu nebyly nikterak tak samozřejmé, jako jsou dnes! Bylo to v době, kdy se pracovalo až 16 hodin denně, kdy pra-

covaly děti, kdy karabáč v továrně ještě patřil ku prostředkům disciplíny a kdy tovární dělník byl pokládán za nebezpečného petrolejníka, za individuum policejné podezřelé, kdy opravdu byl „psancem této země“.

Jak řečeno, ocitly se za Pia X. snahy křesťansko-sociální opravdu v povážlivé blízkosti modernismu, zvláště ve Francii a v Itálii. Když se však jejich vůdce, Marc Sagnier, podrobil podle papežské výzvy církevní autoritě, nabylo toto hnutí ukázněnosti a dobylo si uznání.

Stálo by za monografií ukázati, jak tyto myšlenky působily v rozličných zemích. Všude bylo nutno o jejich realizaci teprve bojovati. Také v Rakousku se hlasatelé křesťanského socialismu ocítali v konfliktech s vrchnostmi světskými i duchovními (biskup Rudigier). Masaryk praví ve svých „Ideálech humanitních“, že organizace křesťansko-sociální na Moravě byly vůbec prvním počátkem sociálního hnutí mezi dělnictvem u nás. Také Šrámek byl za svých kaplanských let pronásledován, ba i podezírán z modernismu pro svoje snahy křesťansko-sociální.

Za pontifikátu nynějšího papeže jsou tyto snahy plně uznávány. V létě roku 1926 konala se ve francouzském městě Bierville řada konferencí s programem demokratickým, pacifistickým a sociálně reformním. Organizátorem a duší jejich byl vůdce sillonistů Marc Sagnier. Na konferencích bylo přítomno 1500 Němců. Mezi účastníky byli protestanti, pravoslavní, ano i volnomyšlenkáři a komunisté, Francouzi a Němci si podávali ruce, katolíci a protestanté jednali o společných otázkách za vedení katolického. Konference poslala holdovací telegram papeži Piu XI. Papež odpověděl velmi vřele. Neodmítl demokratické, protinacionalistické, pacifistické, socialistické hlasy konferenční; neodsoudil spolupráci katolíků s nekatolíky. Tento akt nabývá

zvláště zajímavého důrazu, srovnáme-li jej se zavrženíhodným hnutím francouzských royalistů „Action Française“.

Dnes papež dává direktivy pro spolupráci katolíků se socialisty ve věcech odborových i politických a výslovně rozhodl, že ve věcech odborových mají dělníci plné právo spojovati se se svými soudruhy nekatolického smýšlení, nejsou-li tímto spojením tangovány věci víry a mravů. Duch liberalismu a kapitalismu, jenž vyvolal všude kulturní boje, byl i největším nepřitelem církve, protože se s ní rozcházel názorově i sociálně. (Srv. Čecháček: „Protiklerikální legenda“, v níž autor, mladý sociální demokrat a marxista dokazuje, že kulturní boj není věcí socialismu, nýbrž že byl věcí liberální buržoasie, a v níž velmi podrobně dokládá, proč právě kapitalistický liberalism se musil rozcházet s církví. Týž duch, jenž zplodil kulturní boj a krajní nacionalistický egoism a individualism, zplodil i kapitalism.)

Řekli jsme již, že století 18. a 19. byla dobou, kdy se neomezeně věřilo ve vědu a pokrok. Byla to doba největšího vědeckého optimismu. A není také divu. Byla to doba úžasných vítězství páry a elektřiny, kdy se lidé domnívali, že brzo snad již nebude problémů, kterých by empirické vědy nerozřešily. Nevěřilo se již v Tajemství, věřilo se toliko v Neznámo, které se snad již brzo stane známým, protože věda rozřeší brzo všechny záhady života. Vědci dokazovali a básníci opěvovali toto brzké vítězství lidského rozumu nade všemi problémy. Vzpomeňme si na příklad na Nerudovy „Kosmické písň“, kde stojí:

„My světa původ seznáme
a sil všech tajné zdroje . . .
Před žádnou, žádnou záhadou
své šije neskloníme,

o nebes klenby nejzazší
svým duchem zazvoníme!“

Z této bezmezné víry ve vědu vyšel kapitalistický liberalismus právě tak, jako socialistický marxismus. Oba směry se domnívaly, že život lidský bude možno úplně racionalisovat, že otázky přírodních věd a otázky výrobního procesu jsou totožné s posledními otázkami filosofů. Odvěkou otázkou člověkovu: „Odkud jsem a kam jdu?“ snad opravdu, ba jistě rozřeší jednou přírodní vědy.

Tak se domnívaly tyto optimistické věky. Proto si také slibovaly od přírodních věd i rozřešení sociální otázky. Ohrožuje lidstvo chudoba? Ale my máme stroje, jež nám vyrobí tolik statků, že zažehnáme všechen nedostatek! Je země přelidněna? Což nemáme parní stroje, jež nás dovezou do nejvzdálenějších končin, jež budeme kolonisovat a nemáme dost pokročilou techniku, abychom dovedli zúrodnit kraj sebe pustší? Chtějme jen pokrok a vše se rozřeší! A tak si liberalismus vytvořil svůj ideál silného jedince, podnikatele, majetníka výrobních prostředků, jenž je nositelem pokroku, je- muž je jenom třeba dáti svobodu: „Freie Bahn den Tüchtigen!“

Že tento pokrok sociální otázky nerozřešil, je známo. Ale z týchž základů vyšel i materialistický, marxistický socialismus. Právem byl proto nazván „liberalismem čtvrtého stavu“. Marxismus a liberalismus jsou dva póly téhož materialistického magnetu, dva znepřátelení bratři, ale přece jenom bratři. I marxismus vyšel od bezmezné víry ve vědu. Proti hračkářským pokusům svých předchůdců znamená ovšem veliký pokrok, protože se snažil postavit řešení sociální otázky na základ vědecký. Abychom viděli, oč je Marx a Engels dál, než na př. Saint-Simon, na to uvádí pěkný doklad Masaryk ve

svých „Ideálech humanitních“. Někteří stoupenci Saint-Simonovi doporučovali svým stoupencům, aby nosili bluzy, které se zapínají vzadu. Proč asi? Nuže proto: budou-li lidé nosit bluzy, které se zapínají vzadu, pak se nebudou moci bez cizí pomoci zapnouti. Budou potřebovati pomoci bližního. A tak poznají, že je třeba vzájemnosti a budou se tužit v lásce ku bližnímu. Úsilným pěstěním lásky se rozřeší sociální otázka. Proti takovému hříčkám ovšem znamenal marxism úžasný pokrok metodický. Ale věda let třicátých není již vědou dnešní. Marxism chtěl budovat na exaktních vědách. Ty byly tehdy ve vleku materialisticky interpretovaného darwinismu, jako by jediným činitelem pokroku byly hmotné podmínky životní. Tento názor byl však dávno již zkorigován v samotných přírodních vědách, jež se vracejí od Darwina k Lamarckovi, uznávajíce vedle podmínek hmotných i činitele psychické, ať se již nazývají dominanty, účelnost životní autonomie nebo vitalismus atd.

Marx však pojímal sociální otázky zcela ve smyslu darwinovského boje o život. Proto pokládal třídní boj za přírodní zákon, jímž není. Třídní boj je ovšem fakt, ale není normou. Proto také marxism si sliboval, že na-
dejde světová revoluce nějakým mechanickým procesem, že — jak se říkává na schůzích — se kapitalism udusí ve svém vlastním sádle. Musí zvítězit silnější. Ale silnější není jednotlivec, nýbrž masa. Marxism nevěřil v duši. Proto věřil v masu.

Křesťanství naproti tomu jest individualistické. Nezná mas, protože jest přesvědčeno o nekonečné ceně každé jednotlivé lidské duše, neboť za každou jednotlivou lidskou duši kanula s kříže Kristova krev. Jakmile byly v socialismu samotném revidovány tyto základní materialistické these, musilo se jít s revisí dál. Co vytýká socialismu marxistickému De Man? Přílišnou mecha-

nisací, neradostnost, nepočítání s duší dělníka, slepou víru ve vývoj, totéž, co mnohem dříve vytkl marxismu Masaryk ve své knize „Otázka sociální čili základy marxismu filosofické a sociologické“, kde to všechno bylo řečeno dříve a lépe.

Život není mechanism. Stojíme před problémem dělníkovy duše. Vzpomeňte na známou Bechyňovu řeč o saxofonu, jeden z nejpozoruhodnějších projevů novodobého našeho socialismu. Řekl v ní výslovně, že nedělí svět na vykořisťované a vykořisťovatele, nýbrž na idealisty a materialisty, při čemž se hlásí k idealistům. Toto prohlášení znamená však rozchod s marxistickou ideologií v samotných základech. Nejde již jen o ukojení hmotných požadavků dělné třídy, nýbrž jde o problém dělníkova štěstí. Nejde již jenom o boj proti chudobě objektivní, nýbrž o boj proti chudobě subjektivní.

Tyto dva pojmy, chudobu subjektivní a objektivní rozeznává Guglielmo Ferrero. Co tím chce říci? Chudobou objektivní rozumí nedostatek nejprimitivnějších prostředků k životu. Objektivně chudobný je ten, kdo nemá co obléci, kdo nemá střechu nad hlavou, kdo nemá co jíst. Jest jisto, že proti středověku na příklad této objektivní chudoby hodně ubylo. Ale tato objektivní chudoba není pramenem sociální otázky. Pramenem sociální otázky jest chudoba subjektivní. Tím se rozumí pocit, že jednotlivec nestačí ve svém životním standartu svým spoluobčanům a je proto nešťastný. Aby tomu bylo ještě lépe rozuměno: Pomeranče a citrony byly kdysi, ve středověku, pochoutkami na tabulích královských. Dnes je možno je dostat u každého hokynáře. Tak, jak bydlil rytíř ve svých hradních kobkách ve středověku, by nechtěl dnes bydlet ani proletář.

Životní úroveň se tedy zvýšila, ale nebylo nespokojenosti, nýbrž naopak jí přibýlo, protože čím vyšší je standart, tím tíže se ho dostihuje. Splní-li se ideál

v Americe prý částečně uskutečněný, že každý dělník jezdí svou Fordkou do továrny, pak ten, kdo nebude mít automobilu, bude se cítit strašně deklasován, kdežto dnes se ještě tak příliš deklasování necítíme, když nemáme vlastního auta. Pocit sociální méněcennosti stoupá a neklesá zvyšováním úrovně. Dělník není nešťasten jenom proto, že má nízkou mzdu, ale protože jej jeho práce deklasuje, protože se cítí sociálně, třídně izolován.

Zdroj sociální otázky je v duši. K tomu přistupuje i ta okolnost, že moderní výroba vzala dělníkovi radost z práce. Kdo mu ji vrátí? Ne nadarmo položil Albert Thomas ve své pražské přednášce těžiště celé otázky do volných chvil dělníkových. Taylorism nebyl původně vymyšlen na to, aby dělníka zotročil. Měl mu ulehčiti. Ale jakou radost z práce může mít člověk, jehož úkolem jest tisíckrát denně stisknout tutéž páku a jenž nikdy nevidí celého výrobku, nýbrž jenom část? Kdo posvětit tu tvůrčí manuální práci, která by jinak musila člověka učinit nešťastným, neboť nejnešťastnější jest ten, kdo není šťasten svou prací? Amor et labor vita sunt. Tady stojíme před problémem duchovním a duševním.

Liberalism také již dávno nehlasá bezohledné nadčlověctví silného jedince. Vzpomínám zde zejména přesvědčivých revisionistických knih Keynesových. Nelze hlásati filosofii silného jedince již proto, že kapitál se, ne-li socialisuje, tedy přece jenom kolektivisuje. Nesplnilo se proroctví Marxova chlíasmu, že kapitál se nashromáždí v pokladnách několika jednotlivců a pak že stačí prostě do těchto pokladen sáhnouti. Na místo jednotlivcov nastupuje akciová společnost, společnosti se sdružují v trusty, v kartely a v koncerny. Jakmile však kapitál takto sdružený nabývá převážného vlivu, významu a moci, musí nutně do výrobního procesu za-

sahovat i stát a kontrolovat jej. Kapitál přestává být nástrojem jednotlivcovým a stává se „službou veřejnosti“. I kapitalism jest dnes ovládán principem služby, ale i on se vybavuje ze svých materialistických předsudků a dochází k názoru, že jest třeba respektovat ducha ve hmotě.

Dnes již chápou i národohospodáři čím dále tím více, jak úzká je souvislost mezi věcmi duchovními a národním hospodářstvím a že existuje nejenom technická civilisace, ale i technická kultura. Svět techniky přináší s sebou i nové druhy mravní odpovědnosti. I kapitál se v jistém smyslu spiritualisuje. Zástupci kapitalismu počínají však nahlížet dále, že kapitalism nesmí sám sebe uvádět ad absurdum, že nesmí ničit středních stavů a středních podniků, již proto, že i ony mají své hospodářské a sociální poslání. Jsou jisté úkoly, jež mohou plnit jenom ony.

I v liberalismu děje se myšlenková revise zcela obdobná socialismu. Touhu po majetku jest nutno usměrniti morálními normami. Touha po majetku jest lidem přirozená. Proto nelze uskutečniti komunismu jinak, leč jako výjimky, na základech duchovních, morálních, na základě sebezáporu.

Ale ani kapitál nesmí převýšiti jisté maximum, aby si člověka, svého nositele, nezotročil, aby člověku nepřerostl přes hlavu. Ve své přednášce o problematice socialismu mluvil dr. Jaroslav Stránský svého času o „sociálním donjuanství“. Co tím chtěl říci? Don Juan chce mít každou ženu, na kterou se podívá, protože doopravdy nemá rád ani jednu. Podobný poměr k majetku má mamonism. Nejde o přirozenou lásku k majetku, jenž tvoří součást naší existence, nýbrž o chorobné, monomanické uvádění světa na společného jmenovatele peněz, jde o ztracený vztah k věcem a k lidem. I kruhy zaměstnavatelské chápou dobře, že katastrofy, jako by-

la poříčská, semtínská nebo bratislavská, jsou výplod nejenom špatné kalkulace, ale i špatné morálky. Tábor práce a tábor kapitálu revidují své teorie zcela tak, jak to předpověděl v encyklikách „Graves de communi“ a „Rerum novarum“ Lev XIII.

Křesťanství dívá se na práci jako na následek dědičného hříchu. Mystická vina člověčenstva může být vykoupena jedině prací. Každý zisk neproduktivní nespočívající na práci, jest tedy ziskem nemorálním, hříšným, i kdyby byl jinak legálním. Jaký zisk jest čistě spekulativní, neproduktivní? Kdo je parazit? Na to není obecné národohospodářské formule. Otázku lze řešit od případu k případu, což jest věcí svědomí, resp. jeho dobrého vedení.

A již jsme zase u ducha a duše. *Metaphysicam expellas furca, tamen usque recurret*. Středověký feudální řád nebyl kapitalistický. Byl založen na práci a na službě, jež jedině nobilitovala. Teprve moderní, sombartovský *homo oeconomicus* se odchýlil od principu služby. Vždyť církve založila všechnu péči o slabé v lidské společnosti a její jmění platilo vždy za jmění chudých, jež chránila před mocnými tohoto světa. Ve středověku nikdy nevydrancoval kláštery a kostely lid, ale velmi často tak učinili světští velmožové. Teprve církve sekularisacími připravená o jmění a vliv byla označena jako nepřítelkyně chudého lidu. Jde proti ní svorně měšťák osvobozený Velkou Revolucí jako dělník, jenž čeká vysvobození od socialismu.

A tu se dopustili někteří katoličtí politikové osudného omylu. Podlehli optickému klamu, jako by jim byl bližší liberalism, spokojující se se *statem quo*, než „svatý hlad“ chudých, jenž, třebaže byl sveden na materialistické scestí, obsahuje pravdivou touhu po vykoupení. Vyskytly se také na fóru církve několikrát v nové době směry, jež správně viděly v politických kompromi-

sech s liberalismem žalostnou úchylku. Řím nikdy těchto sociálních směrů nezavrhl, ač bylo často na ně žalováno. Ani křesťanský socialism nezůstal na své původní linii. Cesta od Vogelsanga k Luegrovi ukazuje tento úpadek, zejména v Rakousku, a tento úpadek má být napraven návratem k ekonomii, jež vyplývá z thomistické filosofie.

Církev nikdy nezakazovala, aby lidé usilovali o lepší život na zemi. Ukazovala však vždy, že každé pozemské štěstí jest jen relativní. „Nebo co platno jest člověku, kdyby celý svět získal a na duši své škodu utrpěl?“ Jak potlačit pocit subjektivní chudoby? I při sebe lepší sociální péči nelze jinak, než apelovati k hodnotám vyšším, metafysickým. Proti marxistické „Lohnsklaverei“ postavit důstojnost práce, i práce manuální, anonymní, opovrhované. Ale to neznamená stavět Martu nad Marii. Lev XIII. mluví o lidské důstojnosti dělníkově, korunované nad to důstojností křesťanovou.

Jest třeba dělat poctivě dělnickou odborovou politiku. Ale tím se všechno nekončí. Co dáti dělnictvu, když je odvedeme od saxofonu? Jak vyjádřiti důstojnost jeho práce? Jak mu dáti z ní radost? Nynější papež zavedl svátek Krista Krále, aby liturgickou formou zjevně naznačil, že náboženství není věcí soukromou. Brzo po zavedení tohoto svátku obrátila se naň řada biskupů, kněží a věřících, aby byl zaveden i svátek Krista Dělníka a tento svátek také jistě zaveden bude. Opět liturgickým symbolem má býti ukázána důstojnost práce, vyznamenaná skrytým životem Spasitelovým v Nazaretě. Práce není otročinou. Je posvěcena. Není jiné cesty ku přemožení pocitu chudoby subjektivní, než byla cesta svatého Františka z Assisi, jenž se radostně zasnoubil se Sestrou Chudobou a velebil Boha za všechny prosté a sladké dary života. Proč světec stigmat a kříže je zároveň světce nejradostnějším? To jest jeden z pa-

radoxů křesťanství: immanentní pessimismus, spojený s transcendentním optimismem. Země jest slzavým údolím. Ale právě proto, že to víme, umíme se radovat. Správně říkají i sami socialisté, že dosavadní dělnická literatura byla příliš pochmurná, třídní a nenávistná a že dělnictvo ji nečte. Čtou ji komunističtí intelektuálové. Dělník hledá v literatuře i v biografu jiné prostředí, než je to, s nímž se denně setkává ve fabrice. Kdo řekne dělníkovi, že i pro něho svítí bratr oheň, že i pro něho září sestra voda? Kdo mu řekne, že má právo volat Boha slovy: „Otče náš?“

Ano, jest třeba zlepšovat pozemský blahobyť, ale jest třeba si býti vědom, že se změnou institucí nezlepší nic, nebudou-li lepšími lidé. Politika se může starat jen o věci časné a dočasné a nemůže udělat ze země ráj. Nikdy nebude světa, v němž nesmí býti žádných béd. Socialism již překonal svoje chiliastické omyly. Ale vedle zla metafysického jest zlo, jež si lidé dělají sami. Jest příkazem lásky mírnit bolest.

V této práci pak mohou katolíci jít velký kus cesty se socialisty, nechtějíce popírat, co dobrého socialism udělal pro chudé. Moderní sociální péče jest mladší sestrou křesťanské charity. Katolíci nechtějí jen, aby socialism se stal zázrakem Antikristovým. Materialistická nauka a proticírkevní agitace není podstatou socialismu. Že lze dělat sociální politiku i bez toho, tomu nasvědčuje socialism v Anglii, jenž žije v nejlepší shodě s církvemi, i s církví katolickou.

Když se diskutovalo r. 1928 v Československu ponejprv o rudočerné koalici, tázal se jeden konservativní katolický deník, jaké že prý může být spojení mezi Kristem a Belíálem. Ale socialism není Belíál. Může se však snadno Belíálovým nástrojem státi. Kdyby byla volba mezi Kristem a Belíálem tak primitivní a jednoduchá, kdyby na jedné straně bylo jen samé dobro a na

druhé straně jen samé zlo, bylo by spasení velmi snadné. Svět je však takový, že dobro a zlo je v něm promícháno. Na středověkých rytinkách bývá znázorněn Kristus a ďábel, jak spolu hrají šachy o lidské duše. V této naivní symbolice je něco správného potud, že po každé šachové partii se figurky vyměňují, takže jednou na téže figurce spočine prst Boží a po druhé prst ďáblův. Kdo stojí, hleď, aby nepadl. Ještě této chvíle plníme radostně Boží úkoly, ale může přijít sebemenší pokušení a stáváme se figurkou na druhé straně šachovnice.

A tak je to i se socialismem. Socialism není Belial. Může býti nástrojem Belialovým. Jest jím, pokud zdůrazňuje, že jeho království jest jenom s tohoto světa, pokud trvá na svém materialismu. Ale socialistické ideje v mnohé příčině jdou také v dobrých stopách křesťanské lásky k bližnímu. Z toho, co udělal socialism pro chudé lidi, z toho se musí radovat každý křesťan.

Úkolem křesťanů jest, aby se socialism nástrojem Belialovým nestal. To znamená za určitých okolností spolupráci v těch úkolech, které podle svého křesťanského světového názoru mohou nejen akceptovati, ale na nichž spolupracovati pokládají přímo za svou povinnost. Antithesa „Kristus a Belial“ je ovšem snadno pochopitelná, ale v politice a v životě vůbec čern a běl nestojí tak ostře proti sobě, jako v mravoučných povídkách.

Vracíme se k ideji „Zázraků Antikristových“. Jest to, jak známo, titul slavného románu Selmy Lagerlöfové, v němž symbolicky jest naznačena spolupráce obou světů, křesťanského a sociálního. Celý pak román jest založen na sicilské legendě, kterou výtvarně znázornil Signorelli na své fresce „Zázraky Antikristovy“ v Orvietě. Podle této legendy, až přijde Antikrist, nebude se nikterak podobat ďáblu, nýbrž bude ve

všem podoben Kristu. Bude vracet slepým zrak, hluchým sluch, bude uzdravovat nemocné, bude hodný k chudým, bude se jeviti vůbec tak dobrým, jako sám Kristus, ale nepovede lidstvo ke spáse, nýbrž do záhuby, protože na jeho koruně bude napsáno: Moje království jest z tohoto světa!“ Jakmile sociální království jest pouze královstvím z tohoto světa, pak se s každým zvýšením životního standartu stupňuje nesnesitelnou měrou i závist a nenávist, pocit subjektivní chudoby. Pro věřícího člověka má však život a práce v něm hodnotu metafysickou. Nelze nikdy empiricky dokázat, že život opravdu stojí za to, abychom jej prožili přes všechna protivenství, jež nás v něm mohou potkat. Kdo však vidí v životě vyšší příkaz Boží, dovede jej zachovávat i ve chvílích nejzoufalejších. Jde o duchovní doplnění péče o blaho pozemské.

Materialism, liberalism i marxism jsou stejně bezúčelné. Jest třeba bojovati za lepší osud chudých, ale jest třeba hledati také království, jež není z tohoto světa. Aby však řeč kazatelů mohla býti vůbec na dělnické periferii slyšena, musí svoje kázání spojit s akty sociální péče a především s péčí o zanedbanou mládež, zvláště ve vagonových koloniích. Ani tak mezi dělnictvem, jako mezi lumpenproletariátem. Mnoho se podniká. Jsou již kněží, již hledají své ovečky na místech nejohroženějších, pracují také řeholní sestry nejnovějšími metodami. Pro naši dobu jest fabrika tak charakteristická jako byl pro středověk hrad nebo klášter.

Z toho plyne, že i pastorec, péče o duše se musí přizpůsobit tomuto charakteru novodobé společnosti. Za starého Rakouska se i tu mnoho zameškalo. Rozdělení farností zůstalo namnoze v městech v tom stavu, jaký byl v idylické době biedermajeru, kdy lidé se ještě tak často nestěhovali, kdy poměr hospodářův k čeledi byl patriarchální, kdy farář znal svoje osadníky. A tak vidí-

me, že máme na př. na takové pražské Malé straně kostel na kostele, fary, jež obsahují sotva jednu ulici, kdežto na periferiích nám vyrostly čtyřicetitisícové farnosti. Kdyby na takové periferii všichni katolíci vykonali velikonoční zpověď, jak jest jejích povinností, tedy by musili své kněze ve zpovědnici umačkat. Dosud se však nikdy nic takového nestalo. To jest však pastore, jež počítá se ztrátami nesmrtelných, nekonečně před Bohem cenných duší a to jest pro věřícího myšlenka nesnesitelná. Proto zdůrazňují neustále církevní vrchnosti, že nestačí, když dnes farář úřaduje, sedí ve farní kanceláři a čeká, že až si někdo přijde pro výtah z matriky, že jej snad při této příležitosti obrátí na víru. Jest třeba ztracené ovečky hledat. Jest třeba farních kartothek, jako je mají již dávno v Německu, z nichž pozná farář nejenom duchovní stav, ale i sociální poměry a potřeby všech svých farníků. Musí mít v každé ulici důvěrníky, musí být ve spojení s charitativními institucemi, aby mohl pomáhat, jak toho vzorem byl slavný katolický apoštol velkého Berlína Sonnenschein, nebo jak pracují faráři na periferii pařížské.

Sebe lépe organisovaná sociální péče nestačí nikdy, bude třeba vždy ještě i osobních skutků lásky a milosrdenství. Vždy bude třeba osobního taktu, tepla a lásky, působení od člověka k člověku, od duše k duši, podle krásného latinského přísloví: „Anima charitatis est charitas animae“ — „Duší lásky jest láska k duši“.

DÍL II.

ORGANISACE

PAPEŽSKÉ KURIE

I.

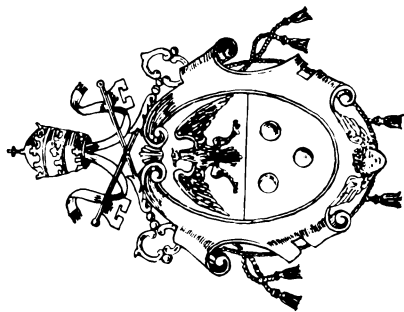
Autorita papežská se zakládá na principu theokratickém, jest odvozována ze zjevení. Papež jest v církvi monarchou absolutním. Správně však podotýká protestantský theolog dr. Hromádka: „Ale tento aristokratism a monarchism je podstatně jiný, než aristokratism politický; nezávisí na krvi a rodu, na kastách a třídě, nýbrž svou podstatou ruší organistickou koncepci antickou i orientální. I když se církev přizpůsobovala laické společnosti anebo zase, zejména v absolutistických státech novodobých, podepírala společenskou soustavu světskou, přece svou strukturou a svým původem paralysovala nejen všemohoucnost státu, nýbrž i tlak společenských řádů. Církev není záležitostí státní ani národní, nesplyvá se společností pozemskou a tím právě je stálou nepřímou kritikou řádů společenských. Papežem se mohl státi každý věřící, rodový původ nebyl mu překážkou. Co to znamenalo přímo i nepřímě, v době, které se o demokracii ani nesnilo!“ — Potud dr. Hromádka (J. L. Hromádka: „Masaryk“. Praha 1930.)

Proto ani politický význam papežův, ani jeho funkce suverénní nejsou odlučitelné od jeho hierarchického postavení v církvi katolické, ať se již jedná o papeže, jakožto o římského biskupa anebo jako o nejvyšší věroúčnou autoritu v církvi.

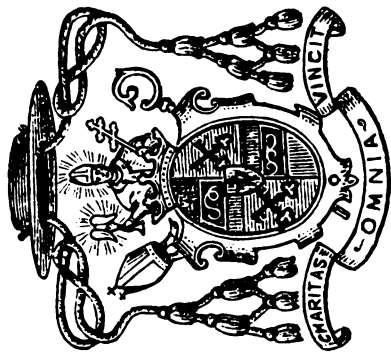
Neběží nám o to, abychom seznamovali čtenáře s bohoslovným podkladem papežské autority. Po

stránce sociologické bychom chtěli říci pouze toto: Weber dělí autoritu na charismatickou, legální a účelovou. Autoritou charismatickou nazývá takovou autoritu, jež je závislá na vlastnostech osobních, na vůdcovském daru (charisma — milost), autoritou legální nazývá takovou autoritu, která jest odvozena ze zákonů, autoritou účelovou nazývá pak takovou, která vyplývá z prosté účelnosti díla, protože má-li být jakékoli dílo dokončeno, musí někdo poroučet a někdo poslouchat. Papežova autorita se nezakládá na vlastnostech osobních, nýbrž na objektivním principu. V tomto smyslu tedy papež není charismatikem, jako jsou jiní světci nebo proroci. Mínilo-li ovšem charismatem metafysické, theologické pojmy, na nichž je církev založena, pak ovšem bychom mohli po stránce sociologické, nikoli však theologické, nazývat i autoritu papežovu autoritou charismatickou. Rozumí se ostatně samo sebou, že žádná z těchto autorit se nevyskytuje sama o sobě a také autorita papežova obsahuje jak prvky osobní, tak i prvky účelové. Čistý typ té nebo oné autority se vyskytuje jen v sociologii, ne však v životě.

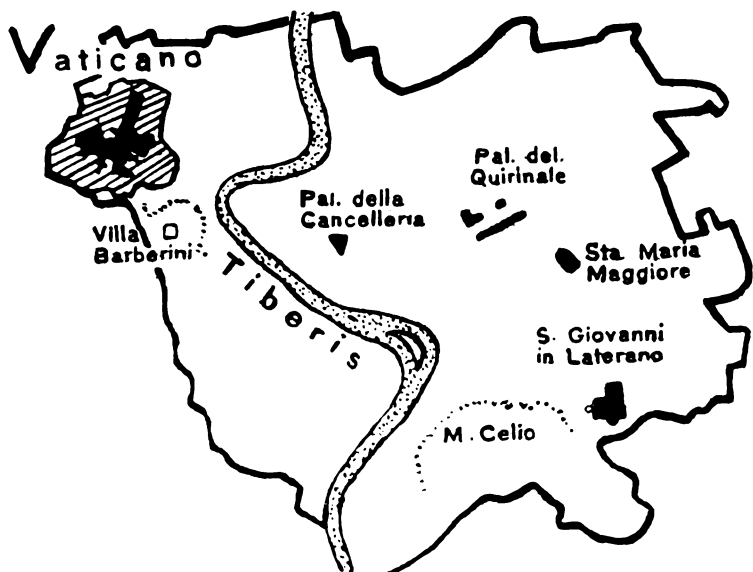
V těchto kapitolách budeme se také zabývat mnoho obřady. Obřady v některých případech v církvi nemají významu pouze symbolického nebo deklaratorního, nýbrž mají význam přímo konstitutivní. Po stránce sociologické bychom upozornili na zajímavý názor prof. Kallába, který srovnává obřady v náboženství po psychologické a sociologické stránce s hesly v politice. Heslo v politice jest pregnantní formulkou, která soustřeďuje lidi za stejným cílem. Při tom však jest každé politické heslo dosti mnohoznačné, aby si každý do něho při stejné formě mohl vložit svoje osobní přání a tužby. Podobnou koncentrační funkci vykonávají obřady v církvích. Kromě obecného úmyslu církve může každý ještě je aplikovati na svůj dočasný duševní stav.

ZNAMENÍ PÍPÍ XI. PÁPÍ

ZNAMENÍ SV. SV. SV.

PLÁNEK CITTA DEL VATICANO.
(Plánek Vatikánského Města.)

V tom smyslu praví sv. František Sáleský, že v růženci nemá se ani jediný Zdrávas shodovati se Zdrávasem předchozím. Obřady se vyvinuly z úkonů všední praxe, jež ustrnuly a staly se aktem modlitebním. Co jedné generaci bylo prací, stává se druhé generaci modlitbou.

Tím okamžikem, kdy kardinál přijme volbu za papeže, obdrží plnou moc nejvyšší autority církevní po stránce jurisdikční. Kdyby však neměl biskupského svěcení, nemohl by ani biřmovati, ani světit kněží, protože tyto funkce nezávisí na jurisdikci, nýbrž na svěcení. Kdyby byl za papeže zvolen laik, což jest theoreticky možné, nemohl by konati kněžských funkcí, třeba jurisdikčně byl nabyt plnosti práv. V církvi katolické v celém církevním právu jdou souběžně dva systémy: právo Boží a právo lidské. Ustanovení, vyplývající z práva Božího, odvozují se od výroků Kristových a ze zjevení vůbec. Na těchto ustanoveních ani papež nemůže ničeho měniti. Právo lidské jest pak pozitivní právní řád, jenž se může měniti a v němž papež je nejvyšším zákonodárcem.

Řekli jsme již, že theoreticky může býti papežem i laik. Prakticky volí se papež jen z kardinálského kollegia. Jest dále známo, že většina papežů byli Italové. Poslední papež Neital byl Nizozemec Hadrián VI. (1523). Proč kardinálové volí pravidelně Itala, má předně důvod v tradici Říma. Papežská kurie zdědila jistě po této stránce nejlepší tradice italského národa. Dokud papež byl vězněm vatikánským, byl vzájemný vztah s velikou péčí vybalancován tak, aby byl oběma stranám snesitelný a aby Italie neměla snad důvodů k dalšímu zasahování do svobody papežovy. Dnes, po rozřešení římské otázky, tento důvod vlastně odpadá. Ačkoli by se zdálo, že rozřešením římské otázky italianisace kurie vyvrcholuje, není tomu tak. Právě proto, že nastalo zvýšené nebezpečí, zvýšila se také obrana u zahraničních katolíků,

kteří dnes naléhají na větší zmezinárodnění papežské kurie a jistě ho také dosáhnou, jak nasvědčují již dnes některé symptomy. Byly vysloveny domněnky, že papežství stane se exponentem Italie. Je však již jisto, že tomu tak nebude. Zmínili jsme se již o tom, jak energicky odmítl papež parlamentní a senátní řeč Mussoliniho provázející ratifikaci, v níž projevil Duce jiné názory na suverenitu církve, než má kurie. Mimo to nesmíme zapomínat, že jeden z hlavních cílů Vatikánu jest alespoň částečné sjednocení s pravoslavnými. Již proto nesmí být kurie exponentem Italie na Balkáně, jak jsme viděli výše podrobněji. Také energický projev Pia XI. ve prospěch jihotyrolských Němců v nedávné allokuci nasvědčuje tomu, že kurie si chce zachovat svoji samostatnost vůči Italii, aby nebyla nijak ohrožena universalita církve. Dojde jistě také k většímu zmezinárodnění kardinálského kollegia, takže italianita papežů v budoucnosti se jeví řadě kurialistů již dnes problematickou. Často se vyskytuje proti italianitě papežů také námitka rázu spíše věroučného. Podle církevního učení jest papež volen na základě Ducha Svatého, ježto Bůh nikdy neopustí své církve. Jak jest s tímto zaslíbením možno srovnati výlučnou papabilitu Italů? Apologetové odpovídají, že se tyto světské ohledy s metafysickým systémem nevylučují, ježto církev, jež chce působiti na tomto světě, musí hledati takové formy, aby její působení nebylo předem znemožněno a to se nevylučuje ani s učením o jejím božském poslání a o stálé božské pomoci. Opět tu nacházíme to, s čím se setkáváme tak často, s energickou snahou vpraviti požadavky Absolutna v pozemskou relativnost, tvořiti zemskou věčnost.

Po svém zvolení přijme kardinál nové jméno, kterého chce užívati jako papež. Podle jména, které přijímá, soudívá se, jaký asi bude jeho režim. Když nynější papež přijal jméno Pius XI., soudilo se, že chce pokračo-

vati v tradicích Pia X., který byl především papežem náboženským a v druhé řadě teprve politikem. Jak však takovéto kombinace mohou klamati, ukazuje nejlépe složitá osobnost dnešního papeže.

Po svém zvolení svlékne papež roucho kardinálské a obleče daleko jednodušší oblek papežský. Jest to jeden z nejpůsobivějších dojmů při papežských ceremoniích: papež mezi svým skvělým komonstvem uprostřed zářících uniforem a fialových rouch prelátů jej obklopujících jest oblečen naprosto jednoduše. Obyčejným oblekem papežovým jest bílá klerika s malou pelerinkou a s rukávci, tedy s těmi odznaky, kterým se u nás říká „expositorium canonicale“ a „synodalie“. Jsou to odznaky duchovní správy. Klerika jest přepásána hedvábnou stuhou (cingulum), na jejímž konci bývá zlaté třepení a vyšit papežský znak. K tomu nosí papež červené střevíce s vyšitým křížem. Na krku má jednoduchý náprsní kříž biskupský, na ruce prsten, nikoli pečetní „rybářský“, na hlavě bílou čepičku, zvanou „soli Deo“, která se tak nazývá proto, že jest snímána toliko, když jest Nejsvětější Svátost na oltáři. Při slavnostních audiencích nosí papež červenou uzavřenou pláštěnku (mozettu), olemovanou bílou kožišinkou. K tomu nosí štolu širokou s papežským znakem. Tato štola nebývá ve všech liturgických barvách v církvi obvyklých, nýbrž bývá toliko červená nebo bílá. Bílá štola se nosí v určité dny církevního roku. Na hlavě nosívá papež venku klobouk červené barvy se stuhou zlatě vyšitou a tmavočervený plášť zlatě olemovaný. Někdy nosívají papežové na hlavě t. zv. camauro, t. j. tmavočervenou kulatou kápi, olemovanou bílou kožišinou.

Jakmile jest papež zvolen, oznámí to děkan kardinálů-jáhnů shromážděnému římskému lidu, načež papež udělí „Urbi et Orbi“ požehnání. Po zabrání Církevního Státu udělovali papežové toto požehnání toliko z vnitřního

balkonu Loggie delle Benedizioni, nynější papež však udělil toto požehnání s balkonu vnějšího a rozumí se samo sebou, že toto gesto bylo interpretováno i politicky.

Několik dní po volbě koná se korunovace, která papeži ničeho nepřidá na jeho moci duchovní, ale jest manifestací jeho panství nad králi a knížaty světskými a proto také koruna jeho jest trojnásobná — tiara. Jest zvykem, že papež, dokud není korunován, nevydává bully, nýbrž toliko brevia. Korunovací také bývá označován počátek pontifikátu.

Chceme se zmíniti na tomto místě o zajímavé tradici t. zv. prorocství Pseudomalachiášova, hlavně proto, že při papežských volbách bývá často v novinách připomínána. Existuje totiž ze středověku prorocství, které ovšem není věcí víry, nýbrž toliko zajímavou legendou, podle níž všichni papežové příští jsou označováni zvláštními přívlastky, které je mají charakterisovati. Lze říci, že tyto přívlastky se z největší části shodují, ovšem některé z nich musí býti interpretovány. U posledních papežů vypadají tato epitheta takto: Pius IX. má přívlastek „Crux de cruce: Kříž z kříže“. Vykládalo se to tak, že tento papež tím, že byl zbaven svého území, byl nucen nésti těžký kříž a že tento kříž mu nastrojila savojská dynastie, která, jak známo, má kříž ve znaku. Lev XIII. měl epitheton „Lumen de coelo: Světlo z nebes“, což se vykládá dvojím způsobem: Jednak jest to aplikováno na vynikající duševní vlastnosti tohoto papeže, který vlastně byl tvůrcem novodobé kurie, jednak jest to interpretováno rodinným znakem hrabat Pecci, z nichž pocházel Lev XIII., kteří měli ve znaku kometu. Pius X. nastoupil s označením „Ignis ardens: Oheň hořící“, což jest vykládáno jeho známou náboženskou horlivostí a pak také energickým bojem proti modernismu. Nápadně se shoduje epitheton papeže Benedikta

XV., který má přívlastek „Religio depopulata: Vylidněné náboženství“. Jest to papež, který přišel do světové války. Nynější papež má epitheton „Fides intrepida: Víra neohrožená“. Epitheta dalších příštích papežů jsou: „Pastor angelicus: Andělský Pastýř“, „Pastor et Nauta: Pastýř a Lodník“, „Flos florum: Květ květů“. „De medietate lunae: Z úplňku měsíce“, „De labore solis: Z práce slunečné“, „De gloria olivae: Ze slávy olivy“. Poslední papež pak bude se nazývati „Petrus Romanus“. Za jeho pontifikátu bude podle této legendy zničen Řím a to tak, že nejdříve bude se zemí srovnáno Kolosseum. Pak bude zničen Jerusalems, načež nastane konec světa a poslední soud. Podle této tradice by tedy do konce světa mělo býti již jen šest papežů. Rozumí se samo sebou, že tato eschatologická tradice vždy lákala fantasii spisovatelů a básníků. Jeden z nejkrásnějších románů jest román Bensonův „Pán světa“, líčící tyto poslední chvíle Města a světa. Při této příležitosti bychom chtěli upozorniti, jak i tu souvisí křesťanská tradice s tradicí antickou, jak osud Kolossea jest spínán „teste David cum Sybilla“ s osudem křesťanstva. Evropská kultura, jež jest v podstatě synthesou antiky a křesťanství, jest do značné míry dílem katolictví, jež se cítí ovšem za tuto kulturní synthesesu spolupovědno. Krásně a monumetálně jest to vyjádřeno ve verších Byronovy „Childe-Haroldovy pouti“:

„Řím trvá, dokud Kolosseum stojí,
až klesne Kolosseum, zajde Řím.
A s Římem padne svět!“ — To z vlasti mojí
všem chodcům příšlým bylo příslovím,
již v Sasů věk, jenž nám je prastarým!

— — — — —
A ty, ó prostý, vážný, vznešený
všech světců oltáři, všech bohů chráme,

i Jovišem i Kristem svěcený
ty trváš dál, když vše kol v prach se láme!“

*

Řekli jsme již, že suverenita papežova podle názoru kurialistů nevyplývá snad z toho, že jest papež suverénem nad Città del Vaticano. Jeho mezinárodní praerogativy nejsou vázány na territorium, podobně asi jako praerogativy Svazu Národů. Territoriem papežovým jest celý katolický svět a jeho suverenita vyplývá jediné z toho, že jest hlavou Obecné církve, která jest podle svého právního učení „societas perfecta“. Proto také byla velmi prudce odmítnuta papežem slova Mussoliniho, že církev nemá v Itálii suverenity, že papež je suverén jenom v „Città del Vaticano“. Suverenita církve vyplývá podle katolického učení z jejího božského poslání a territorium a ostatní praerogativy mají jen ten účel, aby tuto duchovní suverenitu světu viditelně manifestovaly. Tím také odůvodnil Pius XI., proč při sjednávání Lateránských dohod se spokojil territoriem tak malým a proč plně neuplatňoval reparačních požadavků vůči Itálii, ani nežádal mezinárodních garancí. Papež neodvozuje své suverenity z Lateránských smluv, jako pro kurii nikdy ovšem nevyplývala práva papežova z garančního zákona.

Podle italského práva jest osoba papežova inviolabilní, exterritoriální, papež jest neodpovědný, má lokální a reální imunity a je ve svém území nejvyšším soudcem i zákonodárcem. Má právo aktivního i passivního diplomatického zastoupení, má právo na vlastní vojsko, uděluje šlechtictví i řády a v mezinárodním styku náleží mu tituly suverénů. (Za sporu o ostrovy Karolinské, v nichž papež Lev XIII. jak známo zprostředkoval, byl Bismarckem osloven: „Sire!“)

Z papežských vojsk zbyly dnes již jenom gardy. Pa-

pežské gardy jsou tyto: Šlechtická garda, švýcarská garda, palatinská milice, papežští četníci. Šlechtická garda má skvělou uniformu podobnou uniformám francouzské gardové kavalerie s helmami a chocholy, švýcarská garda má pestrrou uniformu středověkých lanc-knechtů s halapartnami, palatinská milice, jež se rekrutuje z občanských kruhů římských dobrovolně, na způsob našich „Ozbrojených jednot“, má uniformu předválečných infanterií, kdežto papežští četníci mají uniformy napoleonské s medvědicemi. Papež těmito zbytky vojsk manifestuje svoje suverénní práva a dodává svému vystupování značné skvělosti, ježto tyto uniformy jsou barevně velmi působivé. O uniformě švýcarských gardistů se tvrdí, že ji navrhoval Michel Angelo. Okolnost pak, že se papežské uniformy po celé věky nemění, ukazuje světu, kterak jest Řím povznesen nad čas a jeho změny.

Řády a vyznamenání, jež papež uděluje, jsou tyto: Řád Kristův a řád Zlaté ostruhy, t. zv. Milice Pána Ježíše Krista a Milice zlatá. Řád Kristův jest nejvyšším papežským řádem, udíleným za výlučné náboženské zásluhy a má jedinou třídu rytířů, kteří mají kříž a zlatý řetěz. Jeho nositelů jest dnes pouze dvánáct. Pak řád Pia IX., na modré stuze s červenými okraji, řád sv. Řehoře Velikého na stuze červenožluté, řád sv. Sylvestra na červené stuze s černým okrajem, pak jsou vyznamenání: záslužný kříž „Pro Ecclesia et Pontifice“ a „Bene merenti“ (záslužné medaile). Dále jest papež velmistrem řádu Božího Hrobu (papežského řádu Jerusalemského), ale propůjčuje jej jakožto řádový „rector et administrator perpetuus“ latinský patriarcha jerusalémský (toto zvláštní privilegium bylo patriarchovi poskytnuto brevem „Quas multa“ ze dne 3. května 1907 a znovu potvrzeno brevem „Decessores nostri“ ze dne 6. ledna 1928), — ostatní řády propůjčuje Státní Sekretariát. Řád Božího Hrobu, jež ve dnech svatováclav-

ských obdržel prezident Masaryk, jest nejstarším řádem světa, byl založen 25. července 1099 na paměť dobytí Jerusalema Godefrídem Bouillonským. Tento řád, jako jediný řád katolické Církve, mohou dostávat i dámy. Jeho nositelé tvoří v každém státě provincie (řádové kapituly), jichž šéfem jest vždy doživotní plnomocník patriarchův, t. zv. velkobailli. Tato hodnost, spojená s titulem Excellence, má jako hlavní privilegium právo promotora, t. j. výlučné právo předkládati návrhy na propůjčení dalších řádových hodností na území provincie. Československým velkobaillim byl nedávno jmenován dr. Rueckl. Všechny tyto řády, které se vyvinuly jako řády všech států, buď z původních rytířských kollegií neb jejich napodobením, mají velkokříže, komandeuery s hvězdou, t. zv. velkodůstojníky, komandeuery (německá literatura mluví o komthurech, originální název jest však „commandeur“), a rytíře. K vyšším řádům náleží také uniforma podobná uniformám diplomatů. Mimo to uděluje papež tituly šlechtické a to baronský, hraběcí, markýze, knížete a vévody.

Biskupové, kteří jsou trůnními asistenty, jsou falckrabaty neboli římskými hrabaty. V Římě existuje dvojí šlechta rodová: Královská (bílá) a papežská (černá). Nejvyšší funkce ve Vatikáně mají vyhrazeny dva rody známé z renaissance: Colonna a Orsini.

Naši Rožmberkové dokazovali, že jsou s rodem Orsini zpřízněni a dodnes existují v Rakousku hrabata Rosenberg-Orsini, kteří mají ve svých tradicích, že jsou potomky pánů z Růže.

Po rozřešení římské otázky, kdy papež se stal suverénem se všemi attributy, byly v některých státech (v Německu a ve Švýcarsku) řešeny otázky, zda bude možno nadále přijímati papežské řády, protože se stávají nyní řády cizího suveréna. Ve Švýcarsku byla také nadhozená otázka, zda mohou nadále Švýcaři sloužiti

v papežské gardě, když se papež stal suverénem. Tyto otázky jsou ovšem více méně theoretické. Katolíci na ně odpovídají tak, že papež není pro ně suverénem cizím, ježto, jak řečeno, jeho attributy pro ně nevyplyvají z fakt státoprávních, nýbrž z důvodů dogmatických.

Dále uděluje papež tituly komoří světských i duchovních. O komořích duchovních budeme jednati v kapitole o prelaturách. Komoří světští, t. zv. komoří meče a pláště (*Camerieri di Cappa e Spada di Sua Santità*) jsou dvojí kategorie, tajní a čestní. Liší se výložkami na uniformách. V každé kategorii jsou čtyři t. zv. „di numero“, kteří musí v Římě bydleti po celý rok, a ostatní „supranumerarii“, kteří konají službu u papeže každoročně vždy jen několik týdnů. Jejich dvorní uniforma je ministerská, černá se zlatem, jejich uniforma salonní jest červená, uniforma parádní jest španělský кроj s okružím, pláštěnkou a kordem. Odznak komoří jest zlatý řetěz. Právě těchto dnů byl ponejprv jmenován příslušník československého státu takovýmto laickým komořím „di Cappa e Spada“ — totiž dr. Rueckel. Až dosud byl Vatikán pro tyto dvorní hodnosti vůči příslušníkům našeho státu uzavřen. Lze vůbec říci, že Svatá Stolica bývá v této věci velmi rezervovaná. Papežské šlechtictví i titul komoří papežských udílí Státní Sekretariát ve funkci papežského ministerského předsednictva (úřad major-domo byl letos zrušen a jeho funkce přešla na kardinála státního sekretáře, jednak na papežského ministra dvoru (*Maestro di Camera*)).

Po rozřešení římské otázky razí papež zase mince, vydává poštovní známky, vykonává pravomoc soudní atd. Jakmile papež učiní krok ze svých komnat, stává se zajatcem etikety. Jeho úřední byt jest v II. poschodí v Cortile San Damaso nad bytem kardinála státního sekretáře.

Za papežskou barvu platí barva červená, papežská

vlažka jest běložlutá. Červeně jsou vyčalouněny místnosti, v nichž se papež nejdéle ve dne zdržuje, totiž jeho knihovna, kde přijímá soukromé audience. Mimo audience dlí ve třetím poschodí, kdež bydlí spolu se svými tajnými kaplany. Největší část jeho dne zaujímají audience, jež ustávají toliko na neděle a svátky. Tento audienční ceremoniel podléhá prelátovi, o němž bude řeč, až budeme mluvit o prelaturách. Jest to Maestro di Camera. Tento prelát, ve fialovém mantellonu, vždy papeže doprovází.

Kdo se hlásí k audienci u papeže a obdrží její povolení „bigliettem“, jež se mu doručí do bytu, projde řadou skvělých sálů, většinou renesančních. První z nich jest mramorová Sala Clementina, v níž jsou na stráží švýcarští gardisté. V druhém sále konají službu červeným hedvábím oděni sediarii, služebníci, kteří při slavnostních příležitostech nosí nosítka s papežem, t. zv. Sedia gestatoria. Tam jest odebrána návštěvníkovi garderoba. Páni musí se před papežem objevit ve fraku s černou kravatou a s černou vestou, dámy v černém dlouhém obleku s rukávy a na hlavě musí míti krajkový šáteček. Kdo má papežské řády, má je při audienci míti na sobě. Při hromadných poutních výpravách jest v poslední době od těchto přísných předpisů upuštěno. V dalším sále jsou papežští četníci. Až do tohoto sálu smějí ti, kdož tvoří doprovod návštěvníkův. Pak následuje sál gardy palatinské, načež doprovodí návštěvníka do krásného gobelinového sálu, kdež čeká na svůj turnus. Jest to sál tak zvaných dveřníků čili bussolanti. Další sál jest sál šlechtické gardy, po němž následuje trůnní sál, kdež konají službu dva čestní komoří, jeden světský a jeden duchovní. Z této místnosti odvedou návštěvníka dva tajní komoří, zase jeden kněz a jeden laik a doprovodí jej do tak zv. Sala del tronetto, Sál malého trůnu, který jest předsíní papežovy knihovny.

Papež se oslovuje „Svatý Otče“, „Vaše Svatosti“. Jeho Svatost a Svatý Otec se však říká toliko o živém papeži, nikoli o papežích zesnulých, proti čemuž i katolický tisk často chybuje. Rozumí se, že se papež oslovuje vždy jen v třetí osobě. Z titulů, jichž papež používá sám, jest nejčastější Pontifex Maximus. Jinak nazývá sebe sám také Dominus Apostolicus, Sanctissimus Dominus Noster. Řehoř Veliký zavedl krásný biblický titul Servus servorum Dei. Z jiných titulů papežových uvádíme: Vicarius Christi, Successor Principis Apostolorum, Catholicae Ecclesiae Episcopus. Biskupy oslovuje papež titulem Ctihodní Bratří. Jde-li o audience důvěrné, jest možno nalézt k papeži ovšem i cestu kratší, než jest tato ceremoniální cesta, jež má manifestovat význam papežské hodnosti. Papež obyčejně celebruje mši svatou denně před sedmou hodinou ranní, načež je přítomen mši, kterou slouží jeden z jeho tajných kaplanů. Nedává nikdy oficiálních hostin, nanejvýš když vysvětlí nějakého biskupa osobně, po obřadech vezme si s ním zákusek, přičemž je stůl papežův oddělen od stolů ostatních hostí. Jinak lze však říci, že téměř nikdo nikdy neviděl papeže jíst. Vypravuje se, že jedině Antonín Cyril Stojan, když přivedl k papeži Benediktu XV. hanácké procesí s obvyklými dary koláčů a slivovice, přiměl svojí srdečnou hanáckou prostotou ke zděšení všech dvořanů, přísného, formalistního diplomata na papežském trůně, Benedikta XV., že si vzal hned kousek koláče. Oficiální hostiny diplomatům dává kardinál státní sekretář. On také přijímá pozvání ku podobným příležitostem. Hned po mši svaté přijímá papež návštěvu kardinála státního sekretáře, jenž mu referuje o církevně politické situaci v celém světě.

Dva dny v týdnu přijímá kardinál státní sekretář diplomaty sám a v tyto dny přijímá papež substituta pro řádné záležitosti církevní a sekretáře Kongregace pro mi-

mořádné církevní záležitosti. Mimo to mají svůj turnus jednou za týden nebo jednou za 14 dní kardinálové-prefekti Kongregací anebo jejich sekretáři. Časem přijímá papež diplomaty, pověřené u svého dvora. Mimo to jsou povinni se ukázati u papeže biskupové, apoštolští administrátoři, apoštolští prefekti a apoštolští vikáři, když navštíví Řím a to dvakrát, při příjezdu a při odjezdu. Uvážíme-li, že na světě počet biskupů a podobných hodnostářů jde do set, znamená to několik návštěv denně. Tutěž povinnost mají ovšem i nunciové. Kromě těchto audiencí soukromých rozeznávají se audience slavnostní, speciální a kolektivní. Audience slavnostní dává papež diplomatům, kteří odevzdávají svoje pověřující listiny, nebo významným skupinám poutníků v trůnním sále, oděn mozettou a štolou červenou nebo — od Bílé soboty až do prvních Nešpor Bílé neděle — štolou bílou. Audience speciální se poskytují osobám o církev zasloužilým. 3—5 takovýchto osobností jest rozestaveno každý po jednom do papežských sálů a papež v každém z nich osloví návštěvníka a udělí mu obyčejně apoštolské požehnání. Konečně jsou audience obecné, pro ty, kdož chtějí papeže toliko viděti. Konají se tak, že papež projde všemi sály kolem klečícího zástupu poutníků a žehná. Odpoledne věnuje papež procházce nebo projížďce vatikánskými zahradami a k večeru začínají audience znovu. Vedle ložnice papežovy spí jeho zpovědník. Papež jako soukromá osoba jest podroben hříchům jako každý jiný křesťan. Vidíme tu přesné odlišování mezi osobou a úřadem, jež jest pro katolictví tak charakteristické. Papežova zpověď jest stejná jako u každého jiného věřícího. Liší se od ní toliko tím, že zpovědník při ní neseď, nýbrž stojí a že absoluční formule neobsahuje zproštění církevních trestů, kterými papež disponuje sám.

O papeži jakožto římském biskupovi a primasovi celé

církve jest třeba říci také několik slov: Může se i prakticky stát, že jest papežem zvolen někdo, kdo nemá biskupského svěcení, protože kardinálové-jáhnové bývají co do svěcení pouze kněží. Stane-li se takový kardinál-jáhen papežem, musí být ihned vysvěcen na biskupa. Na rozdíl od ostatních biskupů má papež některá liturgická privilegia, celkem nedůležitá. Neužívá ve slavnostních mších všech liturgických barev, nýbrž toliko červené a bílé. V tichých mších však používá týchž barev jako každý biskup jiný, vyjma černou. Má o dvě roucha víc, než arcibiskupové a to faldu a fanon. Falda jest dlouhá bílá vlečka připínaná k albě a fanon jest červený zlatě pruhovaný hedvábný přehoz, který se nosí na mešním ornátě. Dále má na albě zlaté cingulum a na něm malou torbu, podobnou jako nosí kněží pravoslavní. V papežském rituálu zbylo vůbec leccos z východního ritu a tyto zbytky východního ritu jsou slavnostně zdůrazňovány na znamení snah o sjednocení církví. Proto má papež při slavné mši vedle latinských jáhnů a podjáhňů také jáhna a podjáhna řeckého, kteří čtou řecky evangelium a epištolu. Papežská Cappa magna má podobu pluviálu bohatě zlatem krumplovaného. Papežským privilegiem jest dále rovná, nikoli zahnutá berla s řeckým křížem, tak zv. ferula a nosítka, sedia gestatoria. Tiaru nenosí papež u oltáře, nýbrž toliko na cestě k oltáři, protože jest znakem moci světské, nikoli duchovní. Papež užívá biskupské mitry. Má mitru trojí, jako každý jiný biskup: drahocennou (pretiosa), zlatou a bílou. Tato bílá mitra liší se od obyčejné bílé mitry biskupské tím, že jest stříbrná, kdežto ostatní biskupové používají jenom mitry hedvábné. Tiaru má papež také ve svém znaku. Tiary ve znaku, nikoli ovšem ve skutečnosti, smí také používat patriarcha lissabonský, jenž má mezi jiným i to privilegium, že smí v malém měřítku co do své suity napodobovati papežský dvůr. Papežův biskupský prsten,

kterého se však neužívá při obřadech, jest prsten pečetní. Tento prsten nemá veliké hmotné ceny a na jeho kameni jest vyryt apoštol Petr, jak hází sítě. Proto se tento prsten nazývá prstenem rybářským. Dnes se jím již nepečetí. Další papežskou zvláštností jsou vějíře z pavích per, jež jsou za ním nesený v procesi.

Vlastní biskupskou katedrálou papežovou není kostel svatého Petra ve Vatikáně, nýbrž kostel svatého Jana v Lateráně, který má titul: „Sacrosancta Lateranensis Ecclesia omnium Urbis et Orbis Ecclesiarum Mater et Caput“, „Svatosvatý chrám Lateránský, matka a hlava všech chrámů v Městě a na světě“. Proto také byl při smlouvách o rozřešení římské otázky zvolen palác při basilice Lateránské. Při slově „basilika“ musíme mít na mysli, že slovem basilika nevyrozumívá se vždy kostel stavěný ve slohu starokřesťanských basilik. Titul „basilika“ mají staré chrámy v Římě a z nich čtyři jsou t. zv. Basiliky Větší. (Laterán, Svatý Petr, Sta. Maria Maggiore, St. Paolo fuori.) Jinak však může papež udělití svatyním zvláště významným titul papežské basiliky Menší, s čímž je spojeno právo užívati papežského znaku a některá privilegia liturgická. Pius X. povýšil na Basiliku Menší kostel na Svaté Hoře u Příbramě. Nynější papež povýšil na Basiliku Menší chrám velehradský, což jest pokládáno za doklad, že papež připsuje velehradskému hnutí v našem státě veliký význam pro otázku sjednocení církví. Mohou tedy být basiliky co do architektury (jako jest chrám karlínský nebo smíchovský), ale při tom mohou být obyčejnými farními kostely. Staré basiliky římské jsou ovšem basilikami i co do architektury. Dnes jest správcem Archibasiliky Lateránské kardinál vikář.

Mezi biskupská privilegia papežova náleží dále tak zv. *affectatio manus*. Kdyby totiž papež udělil někomu toliko nižší svěcení, pak nesmí nikdo, než zase papež

udělití tomuto klerikovi další stupně, z úcty k papežskému vzkládání rukou.

Chceme stručně vylíčit průvod, v němž se papež bere k slavnostním bohoslužbám, protože je dobrým obrazem církevní hierarchie. Poznamenáváme, že ve všech církevních průvodech jdou nejdříve nejnižší. To platí o venkovském pohřbu, který zahajuje ministrant, právě tak, jako o papežském průvodě, či o procesí božítělovém, kde kněz nesoucí Nejsvětější Svátost jde naposled. Vůbec jest hierarchický pořádek velmi logicky vybudován. Při nešporách na vsi sedí na židli kaplan a na schůdkách ministranti právě tak, jako sedí u stupňů trůnu biskupova kanovníci a u stupňů trůnu papežova kardinálové. Hierarchie jest vybudována podle obrazu pyramidy. Papežský průvod zahajuje ceremoniář, po němž následují advokáti a prokurátoři pověření u papežských soudů. Pak následuje papežský zpovědník v řeholním černém obleku Servitů, spolu s papežským kazatelem, jímž jest kapucín, mající sandály na bosých nohou. Pak jdou prokurátoři žebravých řádů a papežský zlatník se strážcem tiary. Tiaru nese za ním papežský kaplan, obklopený dvěma švýcarskými gardisty. Ostatní tajní kaplani papežovi nesou mitry. Tito tajní kaplani jsou oděni červeně, ale červeň jejich roucha je jiná, než červeň kardinálská. Mají na sobě mantellony, které budou níže popsány v kapitole o prelaturách. Za nimi následují mazzieri, nesoucí obřadní hole, v černě fialové uniformě španělské. Za nimi jde papežský komoří v červené kapse. Další oddíl tvoří papežští kaplani, tajní kaplani a klerici v červených mantellonech. Pak jdou konsistorní advokáti oděni černými hedvábnými sutanami a sameťovými plášti. Následují čestní komoří, přespočetní komoří a tajní komoří v červených mantellonech. Za nimi jde chor sixtinské kaple ve fialových klerikách a v kotách. (Krajkové roucho na způsob rochetty, jenomže

kratší a přiléhavé.) Na znamení své chorální funkce nesou tito zpěváci na rukou almuce. (Kožíšky s ocásky — odznak chorálních funkcionářů. S tímto rouchem bývá znázorňován svatý Jan Nepomucký.) Za chorem sixtinským jsou preláti votanti Signatury a preláti klerikové apoštolské komory, jakož i Uditoři Roty. Jsou oblečeni fialově a mají kotty i rochetty. Pak následuje tak zv. Magister Sacri Palatii, jímž jest dominikán. (Dvorní theolog.) Za nimi jdou dva papežští tajní kaplani opět nesouce mitru a papežští komoři di cappa e spada. Potom jest v průvodu přestávka. Druhou liturgickou část průvodu zahajuje auditor Roty oblečený v tunicellu subdiacona a nese papežský processionální kříž. Jest obklopen akolythy, kteří nesou kaditelnici, lodičku a sedm svíců. Pak následují dva papežští dveřníci. Za nimi jde latinský podjáhén oltáře a po jeho boku jde řecký jáhen a řecký podjáhén. Pak jdou zpovědníci kathedrály svatopetrské v mešních kasulích, za nimi pak infulovaní opati v bílých pluviálech a bílých mitrách a za opaty biskupové, arcibiskupové a patriarchové, rovněž v pluviálech a mitrách. Orientální biskupové mají místo miter zlaté koruny. Pak následuje kardinálské kollegium. Nejdříve jsou kardinálové jáhni v hedvábných mitrách a v dalmatikách, pak kardinálové kněží v kasulích a kardinálové biskupové v pluviálech. Za nimi jde kníže asistent papežského trůnu a dva červeně odění ceremoniáři v kotách. Pak jde kardinál jáhen oltáře v dalmatice a kardinál presbyter assistens v pluviálu. Za ním jde plukovník švýcarské gardy ve zlatém brnění s přílbou, štáb šlechtické gardy a konečně Sedia gestatoria s papežem, která je oklopena 12 sediarii v červené livreji. Nebesa drží preláti referendáři Signatury. Dva tajní komoři nesou za papežem známé charakteristické vějíře a švýcarští gardisté s tasenými meči a v brnění obklopují pa-

peže. Po dobu průvodu hrají papežští hudebníci v arkádách na stříbrné polnice papežský pochod. Za papežem jde děkan Roty s papežovou mitrou provázen dvěma tajnými komořími, pak tak zv. prelati di fiocchi, apoštolští protonotáři, generálové řádů, dva Švýcaři. Průvod uzavírá kardinál arcikněz basiliky svatopetrské, jenž vychází papeži na práh chrámu vstříc.

Kromě pravomoci jurisdikční a čestných práv vyplývajících z primátu v církvi (o němž nepochybují ani episkopální církve nekatolické), jest papež nejvyšší učitelskou autoritou ve věcech víry a mravů. Neomylnost věroučnou má však toliko když mluví *ex cathedra*, když formuluje nové dogma. Nová dogmata se formulují tehdy, když nějaká věroučná these se stane spornou a kdy musí papež rozhodnout, co jest věrou katolické církve. Proto na příklad dogma o tom, že Panna Maria není obtížena hříchem dědičným, bylo vyhlášeno až r. 1854, ačkoli v tuto její vlastnost věří i pravoslavní. Do té doby však tato these nebyla popírána. Tato věroučná moc opírá se jednak o Kristova slova pronesená k apoštolu Petrovi o nejvyšší moci svazovací a rozvazovací a o slovo Kristovo, že zůstane se svými apoštolý po všechny dny až do skonání světa. Apoštolové zemřeli, zbyl tu však jejich úřad. Není tedy možno, aby Kristus nechal svou církev v bludu ve věcech základních. Do kompetence papežovy náleží dále blahořečení a svatořečení. Autoritativně rozhoduje, kdo smí býti vzýván jako přítel Boží a kdo tak smí býti uctíván. Rozdíl jest v tom, že u blahoslavených se povoluje kult místní, kdežto u světců jest dovoleno a doporučeno jejich uctívání v celé církvi.

Podle církevního učení se vztahuje papežova moc na všechny pokřtěné, nejenom tedy na katolíky, což zvláště padá na váhu při novodobých sbližovacích pokusech mezi protestanty a katolíky, jak se jeví v pro-

testantském hnutí liturgickém a ekumenickém. Po stránce jurisdikční jest papežova moc v církvi neomezená. Papeži podléhají tudíž zákony, správa, kázeň církevní, její ústava a dispense od předpisů. Papež jmenuje patriarchy, biskupy a kardinály a má právo je i sesaditi a vyznačuje jim pravomoc. Protože jest biskupem celé církve, není jeho římský biskupský úřad vázán na stabilitatem loci. Svoji vůli projevuje papež podle tradice takto: konstitucemi, encyklikami, chirografy, apoštolskými dopisy sub plumbo, motu proprio, brevů čili apoštolskými dopisy, dekrety jakožto oraculum vivae vocis, jednoduchými dopisy, biglietti, allokucemi, exhortami a kázáními. Papežské konstituce obsahují rozhodnutí ve věcech nauky nebo kázně. Obsahují-li rozhodnutí věroučná, nazývají se konstitucemi dogmatickými. Konstitucemi se dále svolávají koncily, upravuje se volba papežů, mění se kuriální ústava a konečně obsahují ustanovení o církevních trestech a o odpustcích. Jejich formou je bulla, totiž list opatřený pečeti. Blíže o formách těchto dopisů pojednáme v příslušných kapitolách o papežských kancelářích. Takovéto slavnostní dokumenty papež podepisuje obyčejně současně s kardinály, přítomnými tomuto aktu, ale tyto podpisy nemají povahy kontrasignace, které papežský projev nepotřebuje. Bully bývají psány na hrubém tmavém pergamenu frakturou (bollatica) a začínají obyčejně takto: „Ego Pius Catholicae Ecclesiae Episcopus“. Jiným projevem vůle papežovy bývají okružní listy, encykliky. Bývají nadepsány: „Všem patriarchům, primasům, arcibiskupům, biskupům a místním ordinářům, kteří požívají míru a společenství se Svatou Stolicí“. Encykliky týkají se obyčejně nějaké obecné otázky, jež zajímá celou církev. Bývají zvláštní formou tištěny ve Vatikánské Polyglottě a reprodukovány v Aktech Sanctae Sedis a v Ordinariátních listech biskupů. Chirografy

papežské pocházejí buď celé od papeže nebo bývají od něho alespoň podepisovány. Stylisací obstarává Sekretariát latinských dopisů. Apoštolské dopisy s pečeti, tedy bully, obsahují obyčejně jmenování kardinálů, biskupů, jimi se také zřizují a rozdělují církevní provincie. Začínají obyčejně: „Pius Episcopus, Servus servorum Dei“. Obyčejně jest listina podepsána i kardinálem-prefektem oné kongregace, jejíhož ressortu se věc týká. Místo zavěšené pečeti mívají dnes tyto Apostolicae litterae sub plumbo jenom razítko s obrazy svatých apoštolů Petra a Pavla a se jménem papežovým. Motu proprio týká se obyčejně věcí správních. Jím se zřizuje nová Kongregace, nová komise kardinálů pro studium nějaké otázky, jím ustanovuje se vynětí některých chrámů z biskupské pravomoci, zřizují se nové vědecké ústavy a akademie. Začínají obyčejně jménem papežovým a obsahují ke konci ustanovení, jimiž se ruší vše, co by tomu odporovalo. Apoštolské Breve (Apostolicae litterae) vyhotovuje Státní Sekretariát a to jeho pododdělení, zvané Sekretariát papežských Brevií. Jest psáno na bílém pergamenu a jméno papežovo bývá předtištěno s formulí „Ad perpetuam rei memoriam“. Mají červenou pečeť s obrazem rybářského prstenu. Podepsáno bývá takto: Pius XI. Pont. Max. Současně je podepisuje kardinál státní sekretář nebo jeho zástupce. Brevem bývají jmenováni assistenti papežského trůnu, apoštolští protonotáři, domácí preláti. Breviemi zřizují se apoštolské vikariáty, dávají se dispense a různá zmocnění. Oraculum vivae vocis jest ústní rozkaz papežův, daný kardinálovi, týkající se resortu Kongregace, jejímž je prefektem. O této formě bude blíže řeč v kapitole o kardinálech. Kardinál dá vyhotovit o své audienci autentický dokument, opatří jej svým podpisem a svou pečeti. Dekret začíná slovy „Ex audientia Sanctissimi“ a jest promulgován jako papežský dekret. Jinou formou

papežských projevů jsou prosté dopisy, epistolae, jež obsahují gratulace a jiné konvenční pozornosti adresované různým prelátům a duchovním ústavům, poděkování na holdovací projevy kongresů, biskupských konferencí atd. Tyto dopisy papež podepisuje. Vyhotovuje je buď Sekretariát latinských dopisů, nebo Sekretariát dopisů knížatům. Biglietty jsou krátká oznámení o jmenování nejvyšších, vyšších a středních kuriálních úředníků. Jimi se oznamuje udělení kardinálského purpuru, prefektury nějaké Kongregace, protektorátu nad nějakým ústavem. Tyto biglietty vyhotovuje Státní Sekretariát a podepisuje je kardinál státní sekretář. Papežské allokuce týkají se obyčejně aktuálních otázek církevních a bývají tištěny v Aktech Sanctae Sedis a v úřední části Osservatore Romano. Nepřímo projevuje papež svou vůli prostřednictvím kardinálů, kardinálů-legátů, patriarchů, primasů, arcibiskupů, biskupů, opatů, apoštolských vikářů, apoštolských prefektů, generálů a provinciálů řádů nebo Kongregací, jež vykonávají funkci vatikánských ministerstev. Tyto projevy vůle papežovy nabývají platnosti tři měsíce po uveřejnění v Aktech Sanctae Sedis, není-li jinak určeno.

II.

1. Kardinálové.

Jméno „kardinál“ pochází od latinského slova „cardo“, stěžeje. Zprvu byly členy tohoto sboru pouze kněží a jáhnové římské. Kardinálům kněžím byly svěřeny hlavní kostely římské. Kardinálů jáhnů bylo původně sedm. Ti byli náčelníky sedmi chudinských okresů římských. Ve století osmém přibráni do sboru kardinálského i biskupové sedmi okolních diecésí. Tak vznikly tři stupně ve sboru kardinálském: 1. kardinálové-biskupové, 2. kardinálové-kněží, 3. kardinálové-jáhnové. Počet kardinálů byl v různých dobách rozličný, až konečně v 15. století počet jejich byl ustálen tak, že po příkladě počtu rádců Mojžíšových a učedníků Kristových má býti 70 kardinálů, ovšem, jsou-li všechna místa obsazena, což zpravidla nebývá. Plný počet kardinálského kolegia by se pak jevil takto: 6 kardinálů-biskupů, 50 kardinálů-kněží a 14 kardinálů-jáhnů. Od století dvanáctého uděluje se hodnost kardinálská též arcibiskupům a biskupům mimo Řím. Proto se stává, že nyní stupeň kardinálské hodnosti se neshoduje se skutečným svěcením dotyčného kardinála, na př. biskup nebo arcibiskup může býti kardinálem-knězem nebo kardinálem-jáhmem. Kardinály jmenuje papež sám. (Srv. Podlaha: Katolická liturgika. Praha 1925.)

Pro jmenování kardinálů neexistuje žádná norma ani

předpis. Nicméně jsou jisté ustálené zvyky přes to, že o jmenování kardinálů rozhoduje jedině vůle papežova. Kardinálské kollegium tvoří užší sbor papežových důvěrníků, jsouc jakýmsi jmenovaným jeho senátem. Často se také nazývá *Senatus Pontificius Romani*. Počet kardinálů nebývá plný, vždy jest nutno ponechati nějaká místa v rezervě pro případ, že by z politických nebo z jiných důvodů bylo nutno jmenovati kardinály nové. Byly-li nedávno při řešení římské otázky v žurnalistice vyvozovány dalekosáhlé důsledky z toho, že není kardinálské kollegium plné co do počtu, pak bylo to bezdůvodné, ježto je to obvyklý usus.

6 kardinálů-biskupů má obsazeno 7 suburbikárních biskupství. (Ostia, Albano, Frascati, Palestrina, Porta e San Ruffino, Sabina, Velletri.) Sedm biskupství drží 6 kardinálů-biskupů proto, že nejstarší kardinál-biskup, který je děkanem kardinálského kollegia, je současně vždy držitelem biskupství Ostijského. Po smrti tohoto hodnostáře nastupuje na jeho místo automaticky subdekan tohoto sboru, je-li v době smrti beneficiátovy v Římě. Na uprázdněná místa kardinálů-biskupů nastupují kardinálové-kněží, aniž musí být jmenováni v konsistoři a aniž jsou prekonisováni. Stačí, když pro toto místo optují a když papež opci potvrdí. Kardinálové-jáhnové optují po deseti letech na místa kardinálů-kněží. I tak zvaní kardinálové kněží, jimiž jest většina kardinálů, mívají svěcení biskupské. Titul takového kardinála-kněže zněl pak dejme tomu za Skrbenského v Praze takto: „Leo, kardinál-kněz titulu svatého Štěpána in Monte Coelio z Boží a Svaté Apoštolské Stolicе milosti kníže arcibiskup Pražský“. Titul Svatého Štěpána in Monte Coelio jest titulem jeho titulárního kostela, protože každý z kardinálů jest přidělen některé římské basilice a titulární kostel kardinála Skrbenského jest San Stefano Rotondo. Kardinálové-jáhni mívají svěcení

toliko kněžské a bývají jmenováni z vyšších kuriálních prelátů nebo z řeholníků. Co do práv, není mezi těmito kategoriemi takřka rozdílu. Jsou jenom jisté rozdíly liturgické při papežských kapellách a pak co do pořadí v choru. Zhruba řečeno jest pořádek takový: Kardinál-děkan, kardinál-podděkan, kardinálové-biskupové, kardinálové-kněží a kardinálové-jáhnové.

Důležitější jest rozdíl mezi kardinály kuriálními a mimokuriálními. Přímoou účast na centrální správě církevní mají vlastně jenom kardinálové kuriální. (Tito kardinálové jsou dnes ipso facto občany papežského státu.) Kardinálové mimo kurii jsou většinou přiděleni Kongregaci Ceremoniální a ještě nejsou pravidelně informováni o její činnosti. Jsou ovšem výjimky a jsou mezi extrakuriálními kardinály i osobnosti velmi vlivné. Za takovéto platí na příklad primas hnězdensko-poznaňský kardinál Hlond, jenž býval důvěrníkem nynějšího papeže, když ještě byl Msgr. Ratti nunciem v Polsku a který zůstal prý i nadále jeho poradcem pro věci středo-evropské. Pozornost vzbudilo také, že uherský primas kardinál Séredi byl jmenován do Kongregace pro mimořádné záležitosti církevní, tedy do Kongregace politicky nejdůležitější. Vysvětluje se to tím, že bude nutno s ním jednati o rozhraničení diecézí v souvislosti s československým mode^m vivendi.

Některé státy, které mají zájem na tom, aby jejich církevní hodnostáři měli vliv v Římě, mají počet kardinálů vyhrazen přímo v konkordátu, jako na př. Polsko. V poslední době reklamuje pro sebe zvýšenou účast v kardinálském kolegiu také Amerika, vzhledem k rostoucímu významu amerických katolíků i po stránce politické, i co do počtu, a last not least po stránce finanční. Některé církevní úřady platí za místa, jejichž nositelé bývají povyšováni na kardinály. Za taková kardinálská místa platí některé tak zvané nunciatury první třídy. Před

válkou byly takovými velvyslaneckými nunciaturami Madrid, Paříž, Vídeň, Lisabon. Na nunciaturách první třídy zůstává takovýto hodnostář, než jest jmenován kardinálem, v hodnosti pronuncia. Od hlavy státu (i rozlukového: viz případ kardinála Cerettiho v Paříži) obdrží červený biret, načež odjede do Říma. V Římě obdrží v konsistoři červený klobouk a zůstane již v Římě. Nunciatury druhé třídy, jako jest na příklad Mnichov nebo Brusel, nedávají přímo naděje na kardinálský purpur, ale dávají čekatelství na nunciatury první třídy. (Z Prahy byl jmenován do Bruselu první pražský nuncius Msgr. Micara.) Dále platí za kardinálská místa sekretariáty některých Kongregací, vyšší úřady kuriální atd. Také některé staré řády mají podle zvyku vyhrazena některá kardinálská místa. Vždy bývají zastoupeni v kardinálském kolegiu Benediktini, Dominikáni, Augustiniáni a Jesuité. Také některá důležitější biskupství mimo Řím (na příklad před válkou arcibiskupství pražské a olomoucké) platila za místa kardinálská. Ke jmenování kardinálů dochází obyčejně v prosincové konsistoři. Zvláštní způsob jmenování kardinálů jest tak zvaná *reservatio in pectore*. Vedle těch kardinálů, jež papež výslovně jmenoval, může totiž prohlásiti, že jmenuje ještě některé, ale že jejich jména zatím zatajuje ve svém srdci a že je oznámí veřejnosti podle své vůle. Pro takové jmenování mluvívali někdy důvody politické nebo hospodářské. Politický důvod může být ten, že by někdy okamžité oznámení jména kardinálova mohla zkaliti vztah k některé vládě. Hospodářským důvodem takového reservování *in pectore* bývá ta okolnost, že po uveřejnění jména kardinálova počítá se mu nejenom pořadí, ale i gáže od té chvíle, kdy byl reservován *in pectore*, takže dotyčný kardinál disponuje větší částkou peněz hned při svém jmenování. Děje se tak u takových hodnostářů,

u nichž se předpokládá, že by neměli dosti prostředků finančních, aby vyhověli přísným reprezentačním předpisům na kardinála kladeným. Kdyby však papež zemřel dříve, než mohl jmenování uveřejniti, pak pozbývá rezervace in pectore platnosti. To se stalo pozdějšímu papeži Lvu XIII., když jako prelát Pecci byl papežem Řehořem XVI. rezervován in pectore, ale protože papež zemřel, musil na svou kardinálskou kreaci čekati ještě sedm let a stal se kardinálem až za Pia IX.

V tajné konsistoři bývá kreováno obyčejně několik kardinálů najednou. Kandidát bývá o tom, že bude jmenován, vyrozuměn o 4—6 neděl dříve bigliettem státního sekretariátu. V den, kdy se koná tajná konsistoř, čeká buď doma, nebo v nějakém duchovním ústavě, kamž mu papežský ceremoniář přinese červené „soli Deo“ (zucchetto, pilleolus) a oznámí mu, kdy mu papež dá červený biret. Když se jedná o kardinála mimořádného, pak odcestuje ještě téhož dne, kdy se konsistoř koná, ke kardinálovi člen šlechtické gardy papežovy a odevzdá mu purpurovou čepičku. Biret pak mu odevzdá hlava státu, ve kterém se kardinál nalézá, ve slavnostní audienci. Jmenováním nabývá kardinál všech práv. Konsistoř veřejná konává se za několik dní po konsistoři tajné, kdež kardinálové obdrží od papeže kardinálské klobouky, při čemž papež v krátké allokuci obyčejně zdůrazní zásluhy kreovaného kardinála. Pak následuje ještě obřad t. zv. zavření a otevření úst v nové tajné konsistoři.

V ní obdrží kardinálové od papeže prsten, titulární kostel, po případě římskou diakonii. Každý kardinál skládá zvláštní přísahu, že bude hájiti práv církve do krajnosti, až do prolití krve. Purpurová barva rouch symbolisuje mezi jiným také tuto jeho povinnost.

Etiketa pro kardinály předepsaná jest velmi detailní: musí mít zvláštní předsín se služebnictvem, v níž musí

být umístěn jeho znak a jiné emblemy. Druhá místnost kardinálova bytu jest tak zvaná anticamera biretu, kdež pod krucifixem jest vystaven jeho purpurový biret. Třetí síň jest tak zvaná síň trůnní, v níž jest umístěn trůn buď překlopený nebo sedadlem ke zdi obrácený, aby si naň nemohl nikdo jiný sednouti než papež, kdyby kardinála navštívil.

Nyní se zastavíme poněkud podrobněji u kardinálského obleku a to z toho důvodu, že to, co nosí kardinálové, nosí také všichni ostatní preláti, jenomže to, co mají kardinálové v barvě purpurové, to mají ostatní preláti v barvě fialové. Podle roucha, jež má dotyčný církevní hodnostář na sobě, lze poznati nejenom, jakou má hodnost, ale také jakou má právě jurisdikci, takže tato roucha jsou nejenom velmi dekorativní, nýbrž dovedou říci velmi mnoho tomu, kdo se na ně dovede dívat zrakem církevního právníka.

U každého vyššího církevního hodnostáře musíme rozeznávat vedle obleku liturgického, jež nosí v kostele a jímž se tu blíže nezabýváme, oblek ceremoniální a oblek společenský. Ceremoniální oblek kardinálů spočívá v červené hedvábné sutaně s vlečkou, přepásané hedvábným cingulem se zlatými střapci. Na této purpurové klerice se nosí krajková rochetta a na ni buď mozetta nebo manteletta, podle jurisdikce.

Abychom pochopili, co tato roucha znamenají, musíme je trochu popsati. Mozetta jest pelerinka zapjatá u předu drobnými knoflíčky sahající asi až po lokte a nosí se všude v choru, kde má příslušný prelát jurisdikci. Vlastním odznakem jurisdikce jest rochetta. Tam, kde prelát vlastní jurisdikce nemá, zakrývá ji rouchem delším, t. zv. mantelettou, pláštěm, jenž má otvory pro ruce. Nosí-li prelát mantelettou, znamená to, že v místě, kde jest, nemá vlastní jurisdikce. Slavnostním královským rouchem biskupským i kardinálským jest cappa

magna. U kardinálů jest to purpurový plášť s vlečkou, u biskupů jest fialový. V zimě se na něm nosí hermelin. V Římě se při některých příležitostech nosí mozetta i s mantelettou, na znamení, že sice jurisdikci prelát má, ale že jest zastíněna přítomností papežovou. Cappa se nosí toliko v kostele nebo při ceremoniích a nejvyšší církevní hodnostáři si smějí dát vlečku nosit, kdežto nižší církevní hodnostáři ji musí míti zavěšenu. Červený kardinálský klobouk se nenosí. Dříve se nosil jenom při slavnostním vjezdu a pod ním měl kardinál staženou kapuci cappy. Dnes se klobouk dává kardinálům jedině na rakev. Kardinálové nosí, jak řečeno, všacka tato roucha purpurová, v létě hedvábná, v zimě soukenná.

Řeholní kardinálové nosí však tato roucha jenom ze sukna. Kardinálové ze starých řádů neužívají purpuru, nýbrž ponechávají si barvy svého řádu. Purpurové jsou u nich toliko knoflíčky a lemování, biret, soli Deo a cingulum. Benediktini zůstávají tedy i jako kardinálové černí, Olivetáni bílí, Cisterciensští černobílí, Dominikáni bílí, Františkáni nejsou však hnědí, nýbrž šediví. Kardinálové, pocházející z jiných řeholí, jako na př. Redemptoristé, k nimž náleží kardinál Van Rosum nebo Salesiáni, k nimž náleží na př. kardinál Hlond, užívají purpuru, ale nikoli hedvábí, nýbrž po celý rok sukna. Doma, ve společnosti a na ulici nosí kardinálové černou kleriku s malou pelerinkou s purpurovým lemem, s červenými knoflíčky, s červeným cingulem, s červeným soli Deo, červené punčochy a střevíce s přazkami. Na velurovém, širokém kloubouku mají šňůru červenozlatou. Na klerice nosívají ve společnosti purpurový přehoz, zvaný ferraione, a venku nosívají tmavý červený plášť zlatem lemovaný s límcem. O služebnictvu, stráží a kočáru jsou velmi přísné předpisy, ač celkem lze říci, že příjmy kardinálů nejsou velké, není-li purpur spojen s jiným výnosnějším úřadem.

Kardinálové jsou knížata církve. V mezinárodní etiketě jest každý kardinál roven princí z panujícího domu, ježto každý, alespoň theoreticky, může se stát papežem. Náleží jim také podle mezinárodní konvence stejná precedence jako korunním princům. S dvory a vladaři jsou v písemném styku gratulačním a kondolenčním a v samotné Itálii měli již před Lateránskou dohodou precedenci před rytíři řádu Annunziata. — Vzhledem ke své vysoké hodnosti nesmějí kardinálové užívatí jiných titulů a znaků, než znaku kardinálského. Ve znaku mají klobouk s patnácti střapci, nad nímž jest kříž bez mitry. Znak kardinálský jest vždy červený. Mají precedenci před všemi církevními hodnostáři, i před papežskými legáty, nejsou-li tito legáti kardinály. Přijdou-li do cizí diecése, přecházejí na ně automaticky všechna práva biskupa a biskup v jejich přítomnosti obléká mantelettu. Smějí všude celebrovat pontifikální mši svatou a udělovat rozhřešení ze všech hříchů, vyjma případy rezervované specialissimo modo papeži. Takovéto papežské rezerváty jsou: vztažení ruky na papeže, krádež a podržení Těla Páně, prozrazení zpovědního tajemství, absolve při smilstvu se spoluvinicí anebo předstírání takovéto absolve, porušení tajemství Svatého Officia. Z těchto hříchů může rozhřešiti jedině papež.

Jinak mají kardinálové privilegium přenosného oltáře, a právo udělovati všechny benedikce. Toto právo mají tedy i kardinálové-jáhnové, kteří jsou podle svěcení toliko kněží. I oni mají právo nositi pektorál, mitru, berlu, světiti oltáře, benedikovat devocionalie, udělovat nižší svěcení. Zvláštním kardinálským privilegiem je t. zv. oraculum vive vocis, t. j. právo authenticky referovati o výročí papežových. Co prohlásí kardinál za výrok papežův, nesmí býti bráno v pochybnost. Dekrety, vystavené ex audientia Sanctissimi, mají platnost dekretů papežských. Proto také bývají kardinálové protektory

duchovních řádů a bratrstev, aby jim mohli přímo zprostředkovati různé indulgence a duchovní privilegia. Dále mají kardinálové právo dělat závěť. Jejich povinností jest, aby vždy a všude byli k dispozici papeže. Kardinál může se i purpuru vzdáti, jako to nedávno učinil kardinál Billot z řádu Jesuitů, prý pro divergence v otázce Action Française. Papež může kardinála annihilovati a opět mu purpur vrátiti. Kardinálské kollegium má svého sekretáře, který se obyčejně stává kardinálem, když nastoupí nový papež.

Nejdůležitějším úkolem kardinálů jest ovšem volba papeže. Když zemře papež, nepřechází jeho moc na kardinálské kolegium. Kardinálské kolegium nemůže vydávat ani zákonů ani nemůže prováděti nařízení zemřelého papeže. Ba ani kongregace nesmějí prováděti nic, co by spočívalo na zvláštním zmocnění papežově. Také úřady, které těsně souvisí s osobou papežovou, jako jest úřad kardinála-datáře, kancléře a kardinála-státního sekretáře smrti papežovou zanikají. Tato nepřítomnost nejvyšší duchovní hlavy jest naznačována rozbitím prstenů a ještě celou řadou jiných symbolických aktů. Církev zastupuje na venek kardinál-komoří svaté římské Církve, camerlengo, který není totožný s komořím kardinálského kollegia. Právě odstoupivší kardinál-státní sekretář Gasparri byl po smrti papeže Benedikta XV. zároveň camerlengem, z čehož vznikl optický klam, jako by byl zastával úřad státního sekretáře nepřetržitě. Tato kontinuita však vyplývá z té okolnosti, že kardinál Gasparri měl úřady oba. Kardinál-komoří hájí v době vakance všecka světská práva kurie a stará se hlavně o neporušitelnost konklave. On oznamuje také s kardinálem-vikářem papežovu smrt římskému lidu.

Záležitosti centrální správy církevní vede malá rada kardinálská, která se skládá z jednoho kardinála-biskupa, z jednoho kardinála-kněze a z jednoho kardinála-jáhna.

Této radě se říká partikulární kongregace. Shromáždění všech kardinálů nazývá se kongregací generální. Tato malá rada přijímá diplomaty, pověřené u Svaté Stolicе a styk zprostředkuje prelát, který zastává funkci sekretáře kardinálského kolegia a podle tradice stává se kardinálem. Papežská volba byla upravena posledními papeži. Poslední projevy tohoto druhu jsou: konstituce Lva XIII. „Praedecessores Nostri“ s podrobnou instrukcí ze 24. května 1882, a dvě konstituce Pia X. a to „Commissum Nobis“ z 20. ledna 1904 a „Vacante Sede Apostolica“ z téhož roku.

Obsahem všech těchto stanov jest zejména přísná ochrana svobody papežské volby. Přes to uplatnilo, jak jsme se již zmínili, Rakousko svoje veto proti kardinálu Rampollovi, takže byl zvolen benátský patriarcha kardinál Sarto, papež Pius X. Kurialisté neinterpretují však tento zákrok jako veto, nýbrž jako přání, jež bylo dobrovolně respektováno, třebaže členové kardinálského kolegia formálně protestovali proti tomuto pokusu o zásah světské moci.

Konklave se koná za devět dní po smrti papežově. Devět dní trvají totiž smuteční slavnosti (tak zvaný novemdiál). Tyto obřady trvají proto tak dlouho, aby se mohli dostavit k volbě kardinálové extrakuriální. V poslední době domáhají se američtí katolíci, aby tato lhůta byla ještě prodloužena, aby američtí kardinálové měli praktickou možnost voliti papeže. Vzhledem k tomu, že význam amerických katolíků stále vzrůstá, není pochyby o tom, že tomuto přání bude vyhověno. Aby konklave bylo platné, musí býti přítomna alespoň polovina kardinálů žijících.

Způsob papežské volby v konklave jest trojí: buď tak zvanou quasi-inspirací, to jest, že všichni kardinálové se shodnou na témže kandidátu, nebo kompromisem, že se před volbou dohodnou, anebo konečně lístky, kterýžto

třetí způsob se vlastně jedině praktikuje. Obřad v Sixtině, při němž se vkládají lístky do kalicha, byl již nesčetněkrát popisován, právě tak, jako ostatní obřady s volbou papežskou spojené. Dosáhne-li jeden z kandidátů dvoutřetinové většiny, pak signalisuje se tento akt římskému lidu t. zv. sfumatom. V Sixtinské kapli jsou totiž umístěna malá kamínka, v nichž se spalují neplatné hlasovací lístky. Je-li volba neplatná, spalují se s mokřým senem, takže vychází kouř černý. Dojde-li ke zvolení papeže, spálí se lístky samy, takže vychází kouř bílý, což jest shromážděnému římskému lidu znamením, že církev má opět papeže. Volba se koná tak dlouho, dokud se ne-soustředí hlasy dvou třetin na jednoho kandidáta a konají se až dvě volby denně. Papežem stává se kardinál tím okamžikem, kdy přijme volbu. To však již nenáleží do kapitoly o kardinálech, nýbrž do kapitoly o papeži.

*

2. Prelatury.

Prelát jest každý vyšší církevní hodnostář s vlastní jurisdikcí, ale často bývá název preláta udílen jen jako titul i takovým hodnostářům, kteří prelátské jurisdikce nemají. Podle toho rozeznáváme prelaturu jurisdikční, prelaturu světitelskou, prelaturu dvorní a správní a konečně prelaturu čestnou. Opět si musíme uvědomiti, že v církevním právu právo Boží a právo lidské jdou paralelně. Právo Boží se odvozuje přímo ze zjevení a z výroků Kristových a jest nezměnitelné, kdežto právo lidské reguluje jenom otázky jurisdikční. Právo udíleti svátosti jest vázáno na svěcení a jest také třeba biskupského svěcení, aby mohli být další kněží pravoplatně posvěcováni na základě apoštolské posloupnosti. Při tom může nastati případ, že svátosti mohou sice iure ordinis, podle práva Božího býti uděleny platně, ale irregulariter.

(To jest podstata konfliktu Husova s církví, že tvrdil, že kněz ve smrtelném hříchu necelebruje platně.) Pramenem práva, vyplývajícího ze svěcení, jest zjevení samo, kdežto papež jest pramenem práva jurisdikčního. Na právu Božím nemůže ničeho měniti ani papež.

Prelatura, vyplývající ze svěcení, spojená s mocí určité svěcení udíleti, jest dvojí: řádná a mimořádná. Řádná světitelská prelatura se uskutečňuje na základě jmenování na určité místo v rozsahu stanoveném obecným kanonickým právem. K jurisdikčním prelátům řádným náležejí patriarchové, primati, arcibiskupové, biskupové.

Patriarchátů latinských jest, počítáme-li v ně i Řím, celkem sedm. Patriarchát Cařihradský jest toliko titulární. Jeho titulářem jest kuriální prelát. Také patriarchát Alexandrijský jest toliko titulární a jeho titulářem jest bývalý pražský arcibiskup Huyn. (Pensionovaným arcibiskupům dává se obyčejně pro útěchu vyšší titul, který ale naznačuje, že dotyčný hodnostář se již asi nestane kardinálem.) Latinský patriarchát Jerusalemský byl založen až r. 1847 a obsahuje celkem asi 17.000 duší. Patriarchát Západoindický jest rovněž titulární a jeho titulářem jest vždy armádní biskup španělský, jenž má současně titul biskupa sionského. Titul patriarchy východoindického má biskup v Goa v portugalské Indii. Patriarcha lisabonský jest vždy současně domácím kaplanem královského paláce, s nímž jest tento titul spojen. To vše jsou vzpomínky na slavnou koloniální dobu Španělska a Portugalska. Také Benátky jsou latinským patriarchátem. Patriarchou benátským byl, jak známo, před svým zvolením papež Pius X., kardinál Sarto. Opakujeme znovu, že jde o patriarcháty latinské. Patriarcháty uniátů jsou významnější a mluvili jsme o nich v kapitole o unionismu. Dnes jsou práva latinských patriarchátů více méně čestná. Co do precedence mají patriarchové pořadí hned za kardinály, při papežských ka-

pellách smějí míti všecka roucha hedvábná a smějí nosit v přítomnosti papežově mozettu současně s mantelettou a mimo Řím smějí všude nosit mozettu, stejně jako kardinálové. V přímém oslovení náleží jim titul „Beatitudo“, ale jinak jest možno je oslovovat Excellence nebo Vaše Milosti, podobně jako arcibiskupy a biskupy. Titul „Eminence“ zůstává vyhrazen výhradně kardinálům. Ve znaku užívají kříže se dvěma břevny a také klobouk, který mají ve znaku, jest opatřen 15 střapci, ale na rozdíl od kardinálů není jejich znak červený, nýbrž jako u biskupů a arcibiskupů zelený.

Jurisdikčním prelátem v pravém slova smyslu není již primas, neboť i práva primasů jsou více méně čestná. Mají precedenci před arcibiskupy a mají práva diecésního metropolity v celém primaciálním území. Mohou v celém tomto území nosit mozettu i kappu a mohou dát nosit před sebou kříž. Užívají v celém území práva pontifikálií, ale musí dříve o tom zpravit místního biskupa. Na tomto místě jest nutno poznamenati několik slov o primasu uherském. Tato hodnost není pouze církevní, nýbrž, jak již řečeno, státoprávní. Primas měl veliká privilegia. Nejenom že byl virilistou panské sněmovny a členem septemvirální tabule: jemu jedině přísluší právo korunovat uherského krále a koho on by nekorunoval, ten by nebyl uherským králem. Proto se Maďarů tak těžce dotklo, když kardinál Séredi byl jmenován bez předchozího dotazu u maďarské vlády. Tehdy psaly některé maďarské listy, že papež sice má právo jmenovati ostříhomského biskupa, ale nikoli uherského primasa. Vatikánu však neběželo o dějinné praerogativy uherských primasů, jako vůbec ve smyslu nového Kodexu hledí Svata Stolica získati co nejvíce svobody při jmenování církevních hodnostářů a obětovati za to stará privilegia. Maďaři viděli v tomto počínání Vatikánu právem uznání stavu daného mírem trianonským a porušení

posledního zbytku maďarské integrity na půdě církevní. Arcibiskup Séredi byl za to odškodněn purpurem a jinými pozornostmi. Politicky však znamená způsob tohoto jmenování pro Československo nesporné zadostiučinění.

Také arcibiskup není jurisdikcionářem v pravém slova smyslu, má také v podstatě jen jurisdikci biskupskou. Nad biskupy ostatních diecézí ve své arcidiecézi, nad t. zv. suffragány má jenom právo dozoru a povinnost hlásiti výsledky svého pozorování do Říma. Má precedenci přede všemi ostatními biskupy a pokud nemá náprsní kříž na dvojím řetěze, nýbrž jenom na šňůře, jak jest to předepsáno k úkonům chorálním, pak jej nemá na šňůře zelené, jako biskup, nýbrž na šňůře zlatozelené. Zlatozelená jest také šňůra na klobouku. Jediné, čím se liší arcibiskup od biskupa v kostele, jest pallium, zvláštní roucho liturgické, které se nosí na mešním ornátě. Jest to úzký proužek vlněné látky, na němž jest vetkáno šest černých křížů. Pallium jest utkáno z vlny beránků, chovaných při chrámě svatě Anežky ve via Nomentana v Římě. 21. ledna jest vlna odevzdána Benediktinkám v St. Cecilia v Trastevere, kteréžto řeholní sestry pallia tkají. Utkaná pallia se zavěšují v den vigilie sv. Petra a Pavla, dne 28. června, na konfessi ve chrámě svatopetrském, pak jsou chována tamže v urně. Pro pallium si musí arcibiskup dojetí do Říma osobně. Musí o ně žádat do tří měsíců po svém nastolení, neboť určité funkce nemůže bez pallia konat. Ztratí-li pallium, musí žádat o nové, nesmí si je vypůjčit, vyměnit, nesmí je také darovat. S palliem je i pochován. Smí je nosit jen ve své provincii. — Arcibiskupský znak je zelený a má deset střapců. Papež může výjimečně povolit nošení pallia i některým biskupům.

Řádná prelatura jurisdikční (vyplývající z obecného práva) je prelatura biskupova a prelatura generálního vikáře. Každá diecése má podle obecného práva biskupa,

jenž nese její titul a má povinnost v ní residovati. Biskupové titulární nemají proto také biskupské pravomoci vlastní pro foro externo. Jsou přiděleni biskupům diecésním, protože některé úkony, jako jest svěcení kněží a biřmování, může prováděti jenom ten, kdo má biskupské svěcení. Tito biskupové světící jsou jmenováni na titul diecési, jež kdysi církvi náležely, ale jež církev ztratila. Tím, že na ně stále jmenuje biskupy, manifestuje svůj nárok na ně. Dříve, do Lva XIII., se proto těmto biskupům říkalo „*episcopi in partibus infidelium*“. Dnes se od tohoto titulu upustilo a užívá se titulu „*episcopi titulares*“. Důvod jest v tom, že vzhledem ke snahám o sjednocení církve západní a východní nemají býti pravoslavní (a o jejich území hlavně jde) nazýváni „*infidels*“, „*nevěřící*“.

Biskup má ve své diecési moc zákonodárnou, soudní a výkonnou i trestní. Tuto pravomoc může delegovati. Prohlášení, že jest někdo jmenován biskupem, děje se tak zvanou „*praekonisací*“ v papežské konsistoři nebo listinným dokumentem. Některé kapituly si biskupa volí, někdy státy biskupy navrhují a designují, někde uplatňují jenom právo veta. Jak byla věc upravena v Československu, o tom jsme mluvili v I. části. Kde jmenování biskupa není záležitostí politickou, totiž tam, kde o ně není třeba jednati se světskými vládami, jest jmenování biskupů výhradně záležitostí kongregace konsistorní. Kde jmenování tanguje sféru politickou, má rozhodující slovo i Státní Sekretariát. Biskup má povinnost na velké svátky osobně celebrovati ve své kathedrále a nemá opouštěti své diecése déle než na tři měsíce. Jest správcem diecése, jest jejím zákonodárcem i soudcem a má v ní bděti nad čistotou víry. Alespoň jednou za pět let má celou svou diecési visitovat. Každých pět let má podávati situační zprávu do Říma a osobně se ukázati u papeže „*ad visitanda limina*“. Biskupové mají ve svých

diecésích stejná práva, jaká mají kardinálové na celém světě, vyjma právo na absoluci od rezervátů vyhrazených papeži *specialissimo modo* a až na „*oraculum vivae vocis*“. Smějí v diecési nositi rochetu a mozettu, kappu velkou, berlu, mitru a používatí trůnu, smějí míti na oltáři při mši svaté sedm svíček. Sedmero světél jest výhradní privilegium ordinářů. Nemá ho ani kardinál bez jurisdikce. Ve svém území mají precedenci. Sejde-li se více biskupů, má mozettu toliko místní ordinář, kdežto všichni ostatní mají mantelettu. Výjimka se činí toliko na biskupských konferencích a na koncilech, kdež mají všichni mozetty. Oblek biskupů jest stejný, jako kardinálů, jenomže barva jest místo purpurové fialová. Fialová čepička „*soli Deo*“ jest privilegiem biskupským. Ostatní insignie nosí také jiní preláti. Ale papež může uděliti výjimečné právo fialového „*soli Deo*“ i jiným prelátům jako vyznamenání. (U nás má toto privilegium na př. opat Zavoral.) Mozetta a manteletta biskupská jsou soukenné. Biskupové, kteří jsou assistenty papežského trůnu, smějí nositi tyto součástky hedvábné.

Náprsní kříž biskupův smí na rozdíl od kříže proto-notářů míti několik drahokamů. Při liturgických úkonech nosí biskupové svůj kříž na zelené šňůře, jinak na dvojitém zlatém řetěze. Dnes není možno to, co bylo možno ve středověku, aby někdo měl církevní úřad, nejsa proň vysvěcen. Biskup musí nejméně tři měsíce po prekonisaci obdržeti svěcení. Kromě světících biskupů a biskupů suffragánů, o nichž již byla řeč, jsou ještě biskupové koadjutoři obyčejně „*cum iure succedendi*“. Takovíto biskupové koadjutoři se přidávají ku pomoci starým nebo nemocným biskupům. Mimo to jsou t. zv. biskupové pomocní k osobní pomoci biskupově. (*Episcopus auxiliarius*.) Je-li biskup z nějakého kanonického důvodu pensionován, pak obdrží titul nějaké diecése. Je-li pensionován bez titulu, bývá to z trestu. V kostele

náleží biskupům pontifikální oblek, který spočívá mezi jiným zvláště v tom, že vedle obyčejných rouch kněžských mají ještě na sobě jáhenskou dalmatiku a podjáhenskou tunicellu na znamení plnosti své duchovní moci. Vedle toho užívají rukavic, pontifikálních sandálů, gremiálu, svícnu a zvláštních obřadních knih. Mitry jsou trojí, jako u papeže a u kardinálů. (Drahocenná, zlatá, bílá.)

Nejlépe rozeznáme biskupa při mši od jiných prelátů podle toho, že má na hlavě fialovou čepičku, že říká místo „Dominus vobiscum“ „Pax vobis“ a že žehná třemi kříži místo jedním.

Také generální vikář má řádnou jurisdikci, vyplývající z obecného práva. Není-li titulárním biskupem, má práva a kroj čestného apoštolského protonotáře. Totéž platí o kapitulním vikáři, jenž vede diecési za sedisvakance. Apoštolští vikáři naproti tomu jsou jurisdikcionáři mimořádní. Apoštolské vikariáty a apoštolské prefektury jsou zřizovány v územích missijních, kde ještě není možno zřídit řádnou hierarchii. Apoštolský vikář má stejnou pravomoc, jako biskup a mívá nad to ještě často zvláštní zmocnění. Také on musí referovati každých pět let do Říma o pokroku křesťanství ve svém území. Je-li titulárním biskupem, užívá obou dvou titulů. Zvláštním apoštolským vikariátem byla rakousko-uherská armáda, již spravoval t. zv. polní biskup čili správněji apoštolský polní vikář, jenž byl biskupem titulárním. V Československu jest tomu jinak. Ordinářem armády pro celé území republiky jest pražský arcibiskup a polní superior jest jeho generálním vikářem pro armádu.

Další jurisdikční preláti jsou opati nullius (sc. dioceses). Musí to býti opati klášterů, jimž podléhají alespoň tři fary, nad nimiž mají biskupskou pravomoc. Tento systém se nejčastěji uplatňuje tam, kde jest domácí

hierarchie příliš závislá na vlivech politických. V Bra-silii dokonce dostali tuto pravomoc představení klášterů, které opatů nemají, jako jsou Františkáni a Dominikáni. Trappisti v Tre Fontane spravují rovněž diecési, ale proto-že mají slib naprosté chudoby, mají komendatora opata, preláta, jemuž odvádějí své příjmy. Jest to po tridentském koncilu naprostá výjimka, protože jinak platí v církvi zásada „nullum beneficium sine officio“.

Dnes již není možno, aby úřad dostal třeba laik a vy-držoval si vikáře pro bohoslužebné úkony, sám pobíraje jenom požitky, jak to bývalo časem ve středověku. Nic-méně existuje ještě jeden podobný případ, připomínající středověk. V Huelga ve Španělsku jest správa diecése inkorporována ženskému klášteru, jehož abatyše, jako žena a tudíž incapax, si musí platiti vikáře, kdežto die-cesní požitky patří klášteru. Opatí nullius jsou oblečeni skoro jako biskupové, ale nosí vše v barvách řádu. Mají toliko fialový biret a fialové soli Deo.

Mimořádná prelatura světitelská se zakládá na papež-ské delegaci a platí v takovém rozsahu, v jakém byla stanovena. Takovou mimořádnou prelaturu má přede-vším legatus a latere, totiž kardinál, který byl poslán v určité missi přímo papežem. Dnes jest takováto misse pouze čestná, podobně jako misse kardinála legáta (k eucharistickým kongresům a podobně). Podobnou delegovanou funkci mají také „legáti nati“, což je dnes hodnost více méně titulární, spojená s některými biskup-stvími a arcibiskupstvími. Také pražský arcibiskup jest legatus natus. S touto hodností jest spojeno privilegium nositi červené roucho i když není kardinálem. Podobnou mimořádnou prelaturou jsou nunciatury a apoštolské delegace, jejichž církevní kompetence není přímo stano-vena v Kodexu kanonického práva, ale jež jest vypočte-na ve jmenovacím dekretu dotyčných hodnostíářů, takže

jde o skutečnou prelaturu jurisdikční. (Takovou jurisdikcí mohou být nadáni nunciové.)

Sem náleží také stálí delegáti, ať již podléhají Kongregaci Koncilu nebo Propagandy, nebo mimořádní delegáti papežští, jako byl na př. zesnulý P. Genocchi, poslaný papežem Benediktem XV. ke konci války do Ukrajiny, za účelem studia tamních poměrů vzhledem k otázce sjednocení církve západní a východní a také i nunciové. Tito kněží mají precedenci přede všemi ostatními církevními hodnostáři, jakmile cestují z přímého posláni papežova.

Mimořádnou jurisdikční prelaturu mají také apoštolští administrátoři posílání tam, kde jest biskup buď nedůstojný, ale neodstranitelný, kde obsazení biskupského stolce činí obtíže politické, nebo tam, kde se město ukázalo nehodným biskupa. Takovýmto administrátorům náleží pravomoc biskupská a nemají-li jiné hodnosti, náleží jim hodnost a odznaky skutečných apoštolských protonotářů. Apoštolští administrátoři na místě biskupů jsou — jak jsme již řekli — jmenováni na některých místech v Československu proto, že nemáme upravenou otázku diecesních hranic. Z toho důvodu máme apoštolského administrátora už i v Brně.

Jurisdikce řeholních představených není teritoriální, nýbrž osobní, vztahující se na řeholníky jim podřízené. Podobnými jurisdikcionáři jsou generální a provinciální představení řádoví. Také oni mají povinnost ve své provincii residovat, visitovat a po třech letech podávat o ní zprávy. Třebaže okruh jejich působnosti nebyl teritoriálně tak veliký jako u biskupů, jest v leckteré příčině jejich vliv větší než u biskupů, protože jejich podřízení jsou jim zavázáni poslušností naprostou. Dále jsou jejich podřízení pro řeholní účely soustavně vychovávání, mají tudíž klerus pro speciální účely lépe připravený, než jest klerus světský. Pod prostým, nenápadným řeholním

rouchem se skrývá často vliv netušený. Pěkně o tom píše na př. Steed ve své knize „Třicet let novinářem“, když vypravuje o své návštěvě u generála Jesuitů Ledóchowského.

U většiny řeholí jsou představení toliko „primi inter pares“, takže se ani oblekem neliší od ostatních členů řehole. Opati mají ovšem oblek prelátů. Co do pořadí jsou generální opati starých řádů hned za protonotáři a za opaty nullius. Konstituce různých řeholí jest různá: Benediktini mají t. zv. arciopaty pro skupiny klášterů stejné observance, ale jejich pravomoc se omezuje takřka výhradně na právo visitační.

Opati mají právo pontifikálií. Aby směli nositi velkou kappu, musí míti zvláštní privilegium. V Římě nosí kottu, mantelettu, mozettu. Mají také náprsní kříže, jež se při liturgických úkonech nosí u Benediktinů na šňůře zlatozelené, u Cistercienských na šňůře zlatofialové.

Udělovati vyšší svěcení smí jen ten, kdo má biskupské svěcení. Každou jinou moc světitelskou však může biskup delegovati. Sem náleží zejména benedikce opatů, udělování nižších svěcení, udělování tonsury, svěcení kostelů, oltářů, posvátných olejů a křížma. Tyto „fakulty“ jest možno také omeziti místně. Delegace jest možná proto, že tyto fakulty nevyplývají přímo z práva Božího.

Prelatura správní a dvorní jest bez vlastní jurisdikce, tedy jest vlastně celá již prelaturou titulární, ať se již vztahuje ke skutečné funkci nebo ne. Obleky a privilegia prelátů jsou odstupňována tak, že čím jest vyšší prelát, tím jest podobnější biskupovi. Skutečné papežské úřady dvorní se doplňují příslušnými funkcemi prelátů přespočetných s funkcemi toliko čestnými a konečně jen pouhými tituly.

Tyto preláty lze rozdělit na dvě velké skupiny. Na prelaturu vyšší, jež nosí mantelettu, a na prelaturu niž-

ší, jejíž příslušníci nosí mantellone. Mantelettu jsme již popisovali. Mantellone jest fialový plášť, jenž se neobléká na rochetu, nýbrž přímo na fialový talár. Jest stejně dlouhý, jako talár a místo rukávů má dvě vlející stuhy. Podobné obleky nosí také alumnové některých římských kolejí.

Nejvyšší hodnostáři mantelettové prelatury jsou tři úředníci zvaní „*prelati di fiocchetti*“. Mají pořadí hned po biskupech, kteří jsou assistenty papežského trůnu, tedy ještě před ostatními biskupy a arcibiskupy, ač jejich prelatura jest nižší než biskupská, jsouc bez řádné pravomoci. Těmto prelátům náleží titul „*Excellence*“ a ve znaku mají u klobouku deset růžových střapců. Jest to t. zv. *vicecamerlengo*, generální auditor apoštolské komory a správce pokladu apoštolské komory. Do této prelatury náleží dále kollegium apoštolských protonotářů. Skuteční apoštolští protonotáři mají pořadí hned za biskupy, kteří nejsou assistenty papežského trůnu a před opaty nullius. Jest čtverý druh apoštolských protonotářů: 1. Protonotáři skuteční. 2. Protonotáři přespočetní. 3. Protonotáři *ad instar participantium*. 4. Titulární. Protonotáři skuteční se nazývají plným titulem *Protonotarii de numero participantium*. Jest jich sedm a jejich úkolem jest prováděti některé notářské akty a při určitých slavnostních příležitostech dávati si skládati *professionem fidei*. Tomuto kollegiu jsou přiděleni 2 sekretáři. Skuteční apoštolští protonotáři kontrahují papežské bully, jimiž se udílejí konsistorní benefícia. Jaký byl jejich úkol ve středověku, o tom se dovídáme v dějinách papežské diplomacie. (Srov. II. 9.) K tomuto kollegiu náležel známý archeolog Wilpert.

Kategorie protonotářů přespočetných obsahuje především kanovníky 3 římských basilik: Svatého Jana v Lateráně, Svatého Petra v Římě, Sta. Maria Maggiore. Dále patří do této skupiny kanovníci preláti v Con-

cordii (blíže Portogruara u Benátek), kanovníci florentští, goričtí a padovští, trevisští, udiňští a benátští. Jak jest vidět, jest hodnost apoštolského protonotáře přespočetného vázána na příslušnost k těmto kapitulám a neuděluje se tedy jednotlivcům.

Obráceně jest tomu u protonotářů „ad instar participantium“. Většinou jsou jimi jednotlivci, ale vedle toho jsou jimi ipso iure kanovníci v Cagliari v Sardinii, na Maltě a v Ostřihomi. Z československých politických osobností má tuto hodnost Msgr. Šrámek a Msgr. Hlinka. Jak jest z uvedeného viděti, jde o prelaturu značně vysokého stupně.

Jaké jsou rozdíly mezi těmito jednotlivými kategoriemi? Největší privilegia mají protonotáři skuteční. Jsou vyňati z pravomoci biskupské a mají privilegium přenosného oltáře. Protonotáři přespočetní a protonotáři ad instar participantium tohoto privilegia nemají. Smějí sice i oni míti domácí kapli, ale jejich kaple musí být schválena biskupem. Jejich domácí a společenský oblek spočívá v černé klerice červeně (rubínově) olemované, s knoflíčky rubínové barvy. Soli Deo smějí však nosit jen černé a toliko pod mitrou. Jejich biret je černý, ale má uprostřed červený střapec. Pektorál nosí na červené šňůře, ale smějí jej míti toliko na cestě do kostela. Nikdy neužívají mozetty, vždy mají jenom mantelettu, kterou zakrývají rochettu na znamení, že nemají vlastní jurisdikce. V papežských kapellách mají kappu rubínové barvy. Protonotáři přespočetní a protonotáři ad instar smějí užívat pontifikálií, jenom s povolením svého biskupa. Nesmějí si vlečku u kappy dát nosit a jejich mitra nesmí býti mitra pretiosa. Dále smějí míti při pontifikální mši jenom jednoho jáhna, nesmějí používat berly, ani trůnu a nesmějí říkat „Pax vobis“, jako biskupové, nýbrž jako kněží „Dominus vobiscum“ a dávají jenom jednoduché požehnání. Zase jest vidět, že čím je vyšší

stupeň prelatury, tím jest prelát podobnější biskupovi. Jak minuciosní jsou tyto předpisy, je nejlépe vidět z toho, jak přesná jsou na př. ustanovení o pektorálním kříži a o mitře. Skuteční protonotáři smějí při pontifikální mši míti náprsní kříž toliko s jedním drahokamem. Stuhy na mitře vzadu smějí býti zlaté. Ostatní kategorie apoštolských protonotářů užívají pektorálu bez drahokamů a to protonotáři ad instar participantium na šňůře červené, protonotáři přespočetní na šňůře fialové. Protonotáři skuteční smějí za jistých okolností užívat mitry celé zlaté, kdežto protonotáři přespočetní toliko mitry se zlatým pruhem na okraji a uprostřed. Protonotáři ad instar smějí užívat podobné mitry, ale třepení na stuhách u mitry musí býti fialové.

I při mši svaté jsou některé liturgické rozdíly, jakož i v prstenech, jichž užívají tito hodnostáři. Nejméně podobných privilegií má protonotář titulární, kterážto hodnost se uděluje jenom kněžím mimo Řím a nenáleží tedy titulární protonotář k papežské domácí prelatuře. Jeho oblek je černý: smí užívat hedvábného cingula, černé manteletty a čestného svícnu při mši svaté.

Odznaky skutečných protonotářů mají vikáři generální a kapitulní, pokud nejsou světicími biskupy. Tito preláti užívají černého znaku se 6 černými střapci. Ostatní apoštolští protonotáři mají znaky barvy rubínové. Skuteční apoštolští protonotáři mají pak ještě to zajímavé privilegium, že smějí sami čtyřikrát do roka promovati doktora theologie a kanonického práva.

Další kategorie domácích prelatur Jeho Svatosti jest vázána na příslušenství k těmto čtyřem prelátským kolegiím: 1. K Rotě, která jest papežským apelačním soudem. 2. Ke Kollegiu prelátů kleriků apoštolské komory. 3. Ku prelátům votantům Segnaturny a 4. ku prelátům referendářům Segnaturny. Mimo to může papež

udělití hodnost domácího preláta i kněžím, kteří nenáleží k žádnému z těchto prelátských kollegií.

Soudců-prelátů Roty jest dvanáct. Kromě privilegií domácích prelátů mají ještě speciální privilegium svého kollegia, z nichž nejvýznačnější jest, že v papežských kapellách smějí užívati kappy karmínové barvy, ovšem bez vlečky. Ostatní kollegia užívají kappy fialové, rovněž bez vlečky a jenom tehdy, nemají-li jejich příslušníci aktivní účasti na bohoslužebných aktech. Při ceremoniích jsou oblečeni celkem jako biskupové, až na to, že nosí kříž vždy na fialové šňůře a že jejich biret jest černý a jenom střepec uprostřed jest fialový. Nemají práva pontifikalií, ale smějí používatí kánonu, svíce a umyvadla. Jejich titul jest: „Illustrissimo e Reverendissimo Monsignore.“ Jejich znak jest fialový se šesti střapci a jejich jmenování provádí papežský sekretariát.

Další kategorií domácí prelatury papežské jest prelatura, spojená s určitými palácovými úřady. Mezi tyto preláty patří: Maestro di Camera, Uditore, Sekretář Segnaturity, Magister Sacri Palatii (Dominikán, který jest dvorním theologem, nejvyšším censorem knih a konsultorem věroučných kongregací. Jeho místo jest pokládáno za takové, jež dává čekatelství kardinálského purpuru). Dále sem náleží 3 výkonní tajní komoří, papežský almužník, jenž bývá titulárním biskupem. Sekretář dopisů knížatům, sekretář šifry, regens datarie, sekretář latinských dopisů a papežský sakristián, jímž bývá biskup z řádu Augustiniánů.

Další prelatury již nejsou prelaturami mantelettovými. Jejich příslušníci nosí mantellone. Mantellonová prelatura se skládá především z tajných komoří přespočetných a z těchto funkcionářů: Papežského arcicíšníka, vyslaneckého sekretáře, správce šatny (který přináší nově jmenovaným kardinálům červené klobouky), papežských ceremoniářů (ale jejich prefekt jest ještě

papežským domácím prelátem, jenž nosí mantelettu), čestných komoří ve fialovém rouše (in abito paonazzo), čestných komoří mimo Řím, tajných papežských kaplanů, čestných papežských tajných kaplanů, čestných papežských tajných kaplanů mimo Řím, tajných kleriků a papežských kaplanů. Ceremoniální oblek mají tito preláti všichni stejný. Fialovou sutanu, fialové cingulum a fialový mantellone. V obleku slavnostním (v kappě) jsou odchylky co do barvy podle stupně prelatury. Titul „monsignore“ začíná touto nižší prelaturou a u nás bývá obyčejně spojen s hodností mimořímského komořího. Jejich obyčejným oblekem jest fialově lemovaná monsignorská klerika, fialové cingulum, černý ferraione. Někteří z těchto prelátů smějí mimo Řím nositi fialové punčochy a fialovou šňůru na klobouku, jiní smějí tyto součástky míti v Římě i mimo Řím toliko černé. Mimo papežskou kapellu smějí nositi kappu, jenom jsou-li posíláni jako ablegáti k nově jmenovaným kardinálům, aby jim přinesli purpurový biret. Jejich kappa je v tomto případě šarlatová (crocio). Liturgických privilegií nemají. Tyto hodnosti uděluje papežský majordomát, ale s vůlí a souhlasem místního biskupa. Ve své knize „Papst und Kurie“ uvádí Müller, že kněžští titulární komoří, přijedou-li do Říma a chtějí-li, mohou vykonávati službu v anticameře. Jak mi bylo řečeno z informovaných míst, toto privilegium jest dnes pro kněžské titulární komoří úplně odstraněno a skutečnou službu v anticameře mohou vykonávati pouze skuteční komoří, t. j. komoří kněžští-participantes, vykonávající stálou službu celoroční a skuteční komoří laičtí di capa e di spada, kteří vykonávají pravidelně službu výroční podle stanoveného turnu.

III.

V centrální správě církevní musíme rozeznávati osoby a instituce. Osoby, jimiž jest centrální správa církve řízena, jsou papež, kardinálové, preláti atd. O těch pojednali jsme v kapitolách předcházejících. Nyní nám jde o instituce a zařízení ústřední správy církevní, jež se nazývají společným jménem papežská kurie a jež jsou orgány církevní moci zákonodárné, správní a soudní. Jsou to papežské Kongregace, soudy a úřady.

Kongregace jsou, zhruba řečeno, vatikánskými ministerstvy, jenom že každá z nich je řízena celým kollegiem osob a ne každá z nich má svého vlastního prefekta. U některých Kongregací je prefektem papež sám. Dnes je Kongregací celkem 11. Uvádějí se v tomto pořadí:

1. Kongregace Svatého Officia,
2. Kongregace Konsistorní,
3. Kongregace Svátostí,
4. Kongregace Koncilu,
5. Kongregace Řeholí,
6. Kongregace Propagandy,
7. Kongregace Ritů,
8. Kongregace Ceremonií,
9. Státní Sekretariát a s ním spojená Kongregace pro mimořádné záležitosti církevní,
10. Kongregace Seminární a Universitní,
11. Kongregace Orientální.

K tomu ještě přistupuje papežská Poenitentie, která není Kongregací v pravém slova smyslu, protože není řízena kolegiálně, nýbrž má ve svém čele jediného kardinála, Velkého Poenitenciáře (Velkozpovědníka).

Ke kurii se dále počítají papežské soudy, Sacra Rota Romana (apelační soud) a Signatura iustitiae (segnatura), soud kasační. K tomu pak přistupují kancelář, datarie, apoštolská komora, 2 sekretariáty a konečně finanční komise kardinálská. Ke kurii se však nepočítají instituce, jež souvisí přímo se správou biskupství římského, beneficií a fondů s ním spojených a také k ní nenáleží úřady Vatikánského Města.

Agenda jednotlivých Kongregací není zcela stejnorodá. Celkem lze říci zhruba, že Kongregace Svátého Officia bdí nad čistotou víry a mravů, Kongregace konsistorní že má na starosti hlavně jmenování biskupů, pokud jejich jmenování není politikum, to jest, pokud o ně nemusí býti jednáno s vládami světskými, Kongregace Svátostí bdí, jak je již z titulu samotného viděti, nad řádným přisluhovááním Svátostmi, při čemž největší část její agendy vyplňuje rozhodování o věcech manželských. Katolické manželství jest nerozlučitelné, ale může býti rozloučeno, když se dokáže, že sňatek byl uzavřen neplatně, že tudíž svazek nebyl vlastně manželstvím, nemaje potřebných náležitostí. Kongregace Koncilu bdí hlavně nad kázní kněžstva. Nazývá se tak podle koncilu Tridentského, jehož ustanovení provádí. Kongregace Řeholí se stará o řády a řehole, Kongregace Propagandy se stará o šíření víry pomocí missií, Kongregace Ritů bdí nad řádným prováděním a nad jednotou liturgie, Kongregace Ceremonií má na starosti ceremoniel papežského dvora. Státní sekretariát a Kongregace pro mimořádné záležitosti církevní jest nejvlastnějším orgánem kuriální politiky. Obstarává funkci ministerstva věcí zahraničních. Této instituci podléhají

hlavně nunciové. Kongregace Seminární a Universitní má na starosti jednotnost theologického studia katolického. Kongregace pro Východní církve, zřízená teprve Benediktem XV., má na starosti katolíky východních ritů, uniáty, a jejím posledním cílem jest, dosíci spojení mezi církví západní a východní. Poenitentiearie má na starosti odpustky a jiné záležitosti, týkající se nikoli fora veřejného, nýbrž svědomí. (Forum internum.) Agenda soudů byla již naznačena a agenda ostatních uvedených kuriálních úřadů jest více méně čistě kancelářsky administrativní a manipulační. Stylistice papežských výnosů, již provádějí tyto kanceláře, má svou dobrou tradici a právem se sloh kuriální stal příslovečným tam, kde se mluví o diplomatickém vybroušeném slohu, jak jím proslul zejména kardinál Consalvi. Každý důležitější papežský dekret prozrazuje stáletou kulturu slohovou i jazykovou, zvláště pokud běží o listiny latinské.

Způsob úřadování Kongregací a papežských úřadů vůbec jest dosti zvláštní a byl pro naše moderní nazírání ještě zvláštnější před Piem X., který provedl obsáhlou kuriální reformu, jejíž nejdůležitější vymožeností jest, že každý může svou věc před papežskými soudy a úřady hájiti osobně. Není to však nutné a většina věcí se projednává prostřednictvím světských i duchovních agentů a prokurátorů. U některých papežských soudů jsou přípustní však toliko advokáti u těchto soudů akkreditovaní. Postup takového procesu jest velmi názorně vystižen v brožuře Msgra. Aloise Kolíska, v níž líčí, jak hájil a obhájil svého času v Římě Andreje Hlinku, když jej pronásledoval jeho biskup Párvy. Úkol agentů mohou zastávati kněží i laici, a to osoby sídlící v Římě i mimo Řím. Mimo tyto agenty soukromé jsou veřejní agenti celých biskupství. Agentem československých biskupů jest vicerektor České Koleje v Římě. Jinak však

mohou jednati za své klienty před papežskými soudy a úřady také soukromé osoby.

Většina Kongregací má kardinála prefekta, u některých Kongregací však předsedá papež sám. Dále má každá Kongregace sekretáře v hodnosti prelátské. Úředníci se nazývají minutanti a bývají doktory theologie a práv. O tato místa jest možno se ucházeti konkursem. Vyžadují se značné jazykové znalosti vzhledem k tomu, že papežské úřady slouží celému katolickému světu. Manipulační úředníci nazývají se amanuenses — písaři. Mimo to náleží ke Kongregaci t. zv. konsultori, t. j. odborní znalci otázek projednávaných, kteří jsou bráni obyčejně z kleru řeholního, ale také ze světského. Tito prostí, nenápadní řeholníci mívají často větší vliv než preláti, odění skvělými fialovými rouchy.

Jest třeba vniknouti trochu do organismu kurie, abychom dovedli rozeznávat i zde mezi reprezentací a skutečnou prací. Její organism je velice složitý, neboť Vatikán, to není jenom papež a kardinálové. Jest to svět pro sebe, v němž se kříží vlivy všech národů země, filosofických a theologických směrů, tradicí, bohoslovných názorů, řeholních škol, diplomací, i osobních protikladů atd. atd. Vždyť Vatikán je světové středisko. Vatikán: to jest komplex osob a osobností, z nichž každý má svoje názory a podání, předsudky i vědomosti, snahy a přání, které časem mezi sebou zápasí o vliv. Někdy záleží opravdu daleko více na tom, aby byl přesvědčen prostý řeholník, z něhož zítra může být Eminence, než prelát nejskvělejšího titulu, jenž často bývá pouhou náplastí na skončenou kariéru.

Každá Kongregace má tak zvanou malou radu a velkou radu. Malou radu Kongregace tvoří kardinál prefekt, sekretář, konsultori a minutant. Jde-li však o věci důležité, mimořádné, vymykající se běžné agendě, pak jest třeba svolati velkou radu, plenum Kongregace. Pro-

blém, který jest předkládán plenu Kongregace, jest formulován tak, aby vyzněl v několik otázek, na něž se dá redukovati. Jest přirozeno, že záleží velmi mnoho na tom, jak se tyto otázky formulují. Jde vždy nejenom o rozhodnutí aktu, nýbrž i o jeho přípravu. Tato formulace nazývá se „positio“. Jest to resumé z aktů, týkajících se otázky projednávání. Jde-li o spor, mohou se obě strany dohodnouti o formulaci otázek. V tomto stadiu dá se akt ku posouzení konsultorům. Konsultoři vypracují dobrozdání, ale zatají svoje jména, aby působila síla argumentu, nikoli osobní autorita odborníkova. Pak se vytištěný elaborát doručí kardinálům, kteří jsou členy Kongregace, nejméně deset dní předem. Jeden z kardinálů jest pak v zasedání referentem — *Cardinalis-Ponens*.

Do jakých detailů jde vatikánský ceremoniel, jest viděti z toho, že i šňůra aktů, jimiž jsou svázány spisy pro kardinála určené, musí míti tutéž barvu, jaké právě podle církevního roku kardinálové užívají, tedy buď červenou nebo fialovou. Pro zasedání Kongregací jsou vyhrazeny určité dny v týdnu. Při schůzi, má-li býti platna, jest třeba, aby byli přítomni alespoň tři kardinálové. U některých Kongregací stačí i jenom dva. Nejstarší kardinál předsedá a každý z kardinálů přednáší svůj odůvodněný úsudek. Kardinál-ponens má právo repliky. Poslední slovo má kardinál-prefekt. Votum Kongregace se rozhoduje prostou většinou a sekretář je protokoluje.

Takový je jednací řád většiny Kongregací, někde jsou jisté odchylky, vyplývající z věci samé. Ale princip je týž. Druhý den po poradě sekretář Kongregace referuje papeži v audienci. Rozumí se samo sebou, že papež není nikterak nucen přistoupit na votum Kongregace, ježto je vladařem absolutním. Papež potvrzuje nebo zamítá votum Kongregace na základě své moci jako hlava

Církve, ale nikoli pod pečeti věroučné neomylnosti. Nicméně, podle učení většiny theologů, jsou schválená vota Kongregací závazná pro katolíky i ve svědomí.

Po schválení papežově stylisuje sekretář s minutan-tem dekret. Dekrety Kongregací ve formě stručných odpovědí můžeme čísti v Ordinariátních listech biskupů. Odpovědi bývají velmi stručné a stylisované podle určitého formuláře. Často jenom „Affirmative“ (kladně), „Negative“ (záporně). Kongregace může také odpověď na dotaz odepřít. Napíše, že vzala dotaz na vědomí („Lectum“, „Relatum“, „Nihil“). Může věc odložit („Dilata“). Může si vyžádat nové doklady („Dentur decreta“). Zamítnutí rekursu se formuluje slovy „in decisis“. Ku privilegiím kardinálským náleží t. zv. „oraculum vivae vocis“. Tohoto práva používají kardinálové, je-li Kongregace žádána o speciální plnou moc, kterou by mohl dáti jen papež. Pak začíná dekret slovy „Facto verbo cum Sanctissimo“. Rozhodnutí s výhradou se formuluje slovy „ad mentem“ a tato „mens“ bývá někdy specialisována „et mens est, ut . . .“ Kongregace si může také zakázat, aby jí určitá otázka byla nadále předkládána, což se vyjadřuje slovy „et amplius“ (ne proponatur). Někdy také zní odpověď „Videat probatos auctores“, čili jinými slovy „Jdi a studuj“. Od dekretu Kongregace jest přípustný rekurs do deseti dnů. Zní-li však odpověď „et amplius“, jest třeba svolati plenum. Závazné kuriální dekrety bývají uveřejňovány v Aktech Apostolicae Sedis a nabývají platnosti tři měsíce po dni, jímž jsou datovány. Bývají obvykle přetiskovány v biskupských Ordinariátních listech.

Mimo to má každá Kongregace archiv, registraturu, expedici, jako každý úřad. Dále má taxatora, čili pokladníka, který vybírá taxy, jež se rozdělují rovnoměrně mezi kurii, agenta a biskupskou kancelář. Akt se vydává podle zvyku u kurie zavedeného proti zaplacení předem,

a to hlavně proto, že kurie až dosud neměla možnosti poplatky vymáhati soudní cestou. Dispens od poplatků se dává vždy, kdykoli jde o věci týkající se spásy duše nebo vůbec pastýřského poslání církve. Placení se pak ponechává žadatelovu smyslu pro spravedlnost „ex iustitia“.

Úřadování Kongregací jest značně zdlouhavé, neboť uvedený postup jistě nepřispívá urychlení. Není to však snad výsledkem byrokratického pohodlí, nýbrž přesvědčení, že Vatikánu není třeba spěchat. Instituce, jako jest Svatá Stolica, může čekat a může nechat čekat. Trpělivost jest jedna z vynikajících vlastností kuriální diplomacie a vůbec římské praxe. Ne nadarmo byla vytvořena latinská slovní hříčka „Roma mora“. „Roma aeterna“ se často užívá ironicky ke znázornění pomalého úřadování kurie. Ale platí to i bez ironie. „Urbs aeterna“ má právo na to, aby se neukvapovala. Často jest právě ona jediným korektivem v příliš prudkém tempu současného života.

Celkem lze rozdělit činnost Kongregací na řádnou a mimořádnou. Při řádné činnosti jde o dodržení práva, o jeho interpretaci a dávání příslušných instrukcí (dispaccio). Mimořádná činnost kongregační tvoří nové právo. To se děje pomocí t. zv. generálních dekretů. Generální dekrety musí býti zasílány „Kardinálské komisi pro autentický výklad kánonů“. Tato komise je kompetentní, aby vykládala nový Kodex církevního práva. Jest to v podstatě nová, dvanáctá Kongregace. Skládá se ze sedmi kardinálů a z 15 konsultorů. Dlouholetým členem této Kongregace byl Benedikt Séredi, nynější kardinál-primas ostříhomský. Tam jest také počátek jeho kariéry. Také Msgr. Marmaggi býval úředníkem této instituce. Tato komise stylisuje dekrety tak, aby měly právníckou formu, zařazuje je do paragrafů, které se nazývají kánony, čísluje je, při čemž však musí šetřiti dosavadního pořadí.

Další úřady jsou: Apoštolská kancelář, jež vystavuje dokumenty o udělených beneficiích a propůjčených úřadech. Forma těchto dokumentů jest tradiční a jest přesně předepsána. V jejím čele stojí kardinál-kancléř. Dataria zkoumá způsobilost kandidáta pro beneficia, jež propůjčuje sice Svatá Stolica, ale nikoli prostřednictvím Konsistorní Kongregace. Jsou to zejména kapitulní hodnosti, pokud jejich udělování není řízeno úmluvami se státy. Dále jsou to beneficia papeži rezervovaná, která se uprázdňují tím, že se nějaký kardinál jich vzdá nebo že zemře. Totéž platí i o beneficiích legátů a nunciů, vyšších kuriálních úředníků i čestných domácích prelátů.

Dále jsou papeži rezervována všechna beneficia, která nejsou obsazena do šesti měsíců po svém uprázdnění, jejichž držitelé zemřeli v Římě, a konečně ona beneficia, která si papež rezervuje buď osobně nebo prostřednictvím svého delegáta tím, že prohlásí volbu za neplatnou, novou volbu zakáže, přijme resignaci držitelovu a jej buď povýší, přeloží nebo sesadí.

V čele Datarie stojí kardinál-datář, regens a dva konsultori. Apoštolská komora jest úřadem kardinála Camerlenga a jest mu přiděleno kollegium prelátů-kleriků apoštolské komory, jehož význam stoupá hlavně v době vakance na trůně papežském, kdy na kardinála-camerlenga přecházejí velmi důležitá práva. „Sekretariát brevií knížatům“ a „Sekretariát latinských dopisů“ stylizuje dokumenty v latinském kuriálním slohu. Přesná právní forma, kterou jest řízeno kuriální úřadování, zavdává občas podnět k zajímavým diskusím. Při dnešních debatách o sjednocení církve Západní a Východní často činí totiž zejména pravoslavní katolíkům výtku z toho, že úřadování Kongregací nabylo právních forem i tam, kde jde o svátosti a o milosti. Touto výtkou „juridismu“ se zabýval na příklad poslední unionistický kongres velehradský. Katolíci odpovídají na tuto výtku jednak

tím, že i Východ má svoje církevní právo, a to i ve věcech svědomí i svátostí a za druhé, že jest omyl, že by intelektuální činnost uzavírala živé prameny opravdové mystiky, ježto rozumová přesnost se z vroucí zbožnosti nevyklučuje.

Nyní pojednáme o každé z Kongregací podrobněji v samostatných kapitolách.

1. Kongregace Svatého Officia.

První a nejvyšší ze všech Kongregací jest Kongregace Svatého Officia, Suprema Sacra Congregatio Sancti Officii. Jest to Kongregace, která bdí nad čistotou víry a mravů. Církev, která stojí na stanovisku, že převzala z úst svého Božského Zakladatele depositum fidei, pokládá tuto ochranu čistoty víry za svou nejprvnější a nejsvětější povinnost. To mívá praktické důsledky i v politice. Mluvili jsme již o tom, že Církev nikdy nepřijme takovou formu soužití se státem, jež by odporovala dogmatu, kdežto ve věcech pouhé jurisdikce přistoupí spíše na nějaké tollerari posse. V tom jest, jak již víme, na př. velmi poučná historie rozluky francouzské. Není pochyby o tom, že Státní Sekretariát jest ve věcech tohoto světa vlivnější, než Svaté Officium. Kardinál státní sekretář není však nejvyšším z kardinálů, jest jím děkan kardinálského kollegia. Politika, třeba měla velký vliv na život, není kladena na první místo, neboť slouží k tomu, aby propagovala ideje, nikoli naopak. To se vyjadřuje i primátem Kongregace Svatého Officia, jež jest suprema, nejvyšší.

Jejím prefektem jest papež sám a Kongregace tato užívá také papežského znaku, to jest tiary s klíči. Kardinál jest toliko jejím sekretářem, ale má práva skutečného prefekta. Nejvlastnějším oborem této Kongregace jest ovšem censura nad spekulativní dogmatikou i exe-

gesí a zejména ovšem ono choulostivé území, jež tvoří pohraniční pásmo mezi vírou a vědou. Tato Kongregace vystupuje také proti pověrám a falešným kultům, censuruje formule modliteb a dbá zejména toho, aby nikdo za svého života nebyl již ctěn jako světec nebo prorok, neboť církev nezná zvláštního úřadu čistě charismatického. Proto zakazuje všechny předčasné projevy kultu u osob, jež se jeví jako omilostněné. (Konnersreuth.) Zejména se snaží tato Kongregace o to, aby bylo přesně rozeznáváno mezi mystikou a falešným mysticismem. Jak známo, psali zejména někteří francouzští dekadenti romány, v nichž smyslnost velmi úzce souvisela s náboženskými extasemi. Tento čistě estetický poměr k náboženství Kongregace Svatého Officia několikrát energicky pokárala, ač při tom nezavrhne mystiky, která vychází od pevné rozumové base. Naopak, právě v poslední době jest studována mystika více, než kdy jindy, snad i z toho důvodu, že se chce katolická církev sblížit s křesťanským světem orientálním, který jest více mystický, než racionalistický a intelektualistický. (Na Gregorianě byla nedávno zřízena stolice pro mystiku.) Kongregace se obrací i proti takovým výtvarným dílům, jež vyvolávají falešné představy dogmatické, přezkoumává vise, proroctví, pověsti o zázracích, stigmatisaci atd.

Než její působení se nevztahuje jenom na dogmatickou theorii, nýbrž i na takové skutky, jež by vyplývaly z víry falešně pojaté. Jest právě charakteristické pro katolickou církev, že velmi úzce spojuje víru se skutky, na rozdíl od některých nauk protestantských, jež se bály, aby snaha po spasení neustrnula v pouhý mechanism, v jakési účetnictví s Bohem. O rozdílu obojích těchto mentalit (Werkreligion — Glaubensreligion), jež jest vlastní podstatou reformačního hnutí, budeme ještě mít příležitost mluvit.

Tato Kongregace také reguluje styk katolíků s jino-

věrci a nevěrci. I v tom se poněkud změnila v poslední době praxe vlivem Katolické Akce. Protože jest v poslední době tolik zdůrazňován právě apoštolát laický, jest v duchu církve, aby laikové hleděli pronikati i za přehradu dané rozvrstvením konfessním nebo stranickým a aby nalézali cestu k odpůrci. Dnešní aktivistický směr jest rozhodně proti tvoření jakéhokoli katolického ghetta.

Také platnost svátosti náleží do jisté míry před forum této Kongregace, ale jen po stránce dogmatické, nikoli administrování svátostí, jež náleží před Kongregaci Svátostí. Také do manželského práva zasahuje tato Kongregace v případě, kdy nabývá platnosti tak zvané privilegium Paulinum, jediná to forma rozlučitelnosti manželství, když totiž ve smíšeném manželství strana křesťanská jest od strany nekřesťanské vydána pro víru neustálým ústrkům. Toto privilegium Paulinum se zakládá na tomto passu v 1. epištole sv. apoštola Pavla ke Korintským (VII. 10. 15.):

„Manželům pak příkazuji ne já, ale Pán, řka: Manželka od muže neodcházej. Pakliby odešla, zůstaniž nevdaná, aneb smiř se s mužem. Tolikéž muž nepropouštěj ženy. Jiným pak pravím ne já, ale Pán: Má-li který bratr manželku nevěřící a povoluje býti s ním, nepropouštěj jí. A má-li která žena muže nevěřícího, a on chce býti s ní, nepropouštěj ho. Posvěcenť jest zajisté nevěřící muž pro ženu a žena nevěřící posvěcena jest pro muže. Sic jinak děti vaše nečisté by byly, ale nyní svatí jsou. Pakliť nevěřící odjíti chce, nechť jde. Neníť manem bratr neb sestra v takových věcech, ale ku pokoji povolal nás Bůh.“

Z dogmatického stanoviska zavrhuje tato Kongregace všechny skutky, jež jsou v nesouhlase s katolickým názorem na cenu života (euthanasie, abortus). Katolická církev vidí v životě vyšší metafysický úkol, a proto při-

kazuje žítí život i za cenu všech bolestí, které nás v něm mohou potkat, ježto středem křesťanského náboženství je kříž. Bolest otvírá vyšší obzory, tajemné dálky a dobře jsouc snášena, jest zásluhou a vede ke spasení. („Když radost života mi dveře uzavřela, tu pokyn bolesti je dálkám otevíral“ . . . Ot. Březina.) Středem křesťanství jest služba Bohu a nikoli služba člověku. Tu se rozchází křesťanství s humanitou, jak konstatoval na př. i protestantský theolog dr. Hromádka v kritice humanitních názorů Masarykových. Činnost Svatého Officia někdy snad bývá překážkou příliš smělého rozmachu ducha, daleko častěji však bývá pevným východištěm a pramenem důslednosti, jež i v politice vede k tomu, že církev raději vyčkává, než by dala zakolísati se principům. Této principiálnosti a trpělivosti by se mohla někdy od ní učit i politika světská.

Velmi mnoho byla v době Lva XIII. zaměstnána církev bojem proti svobodným zednářům a tajným společnostem, v době, kdy tato ideologie měla ještě velmi mnoho vlivu, spojujíc v sobě podivuhodně prvek romantický s prvky racionalistickými. Tehdy, kdy struktura společnosti byla aristokratická a esoterická, byly tyto společnosti velkým nebezpečím. Dnes lze celkem říci, že nebezpečí s této strany není pro církev již tak akutní, naopak, prozíraví politikové katoličtí varují dnes nejenom před přeceňováním této romantiky, kterou tak nesmrtelně zachytil na př. Tolstoj ve „Vojně a míru“, ale i před tím, aby katolíci byli strašeni tajným nepřítelem, neboť strach z nepřítele tajného bere lidem energii. Mnohé porážky katolictví, zvláště v Čechách, povstaly z toho pohodlného stanoviska, že beztoho všechno dělají tajně zednáři a že proto je boj marný.

V politickém životě se vůbec pracuje mnoho s mytologiemi. V románě Herrmana Bahra „Himmelfahrt“ jest vykreslena mezi jiným figurka Angličana, který

cestuje po světě jenom proto, aby poznal ony tajemné osoby, které drží nitky, jimiž je řízen svět. Hledá tyto vládnoucí tajné spiklence brzo mezi židy, brzo mezi zednáři, brzo zase mezi kardinály a hlavně ovšem mezi Jesuity. Jesuité byli dlouho pro pokrokařský svět právě takovým strašidlem, jako svobodní zednáři pro katolíky. Byli zrovna tak obklopeni tajemným nimbem, div ne kouzelnickým. Rozumí se samo sebou, že onen Angličan těch tajných světovládců nenajde, protože neví, že má sice pravdu v tom, že doopravdy jest jenom několik málo lidí, kteří svými ideami ovládají svět, ale ti lidé o sobě navzájem nevědí, nejsou navzájem smluveni a často o vlivu svých myšlenek nevědí sami.

Jest pravda, že nic na světě není tak silného, jako myšlenka, i v politice, třebaže nepůsobila ihned, nýbrž často až po generacích. Jest věcí státnické prozíravosti, aby politikové uměli zachytit i vliv ideí, imponderabilií, jak tomu říkal Bismarck. Mezi papeži bylo několik skvělých zjevů této duchovní politiky a jest jím i nynější papež, který i ve chvíli, kdy žehná ponejprv po 50 letech savojskému domu, ostře vytýká Mussolinimu projevy, s nimiž s ideového stanoviska nemůže souhlasit. Osobnosti řídí svět, ale není možno, aby jej řídily podle nějakého plánu do detailu předem smluveného. To nemohou dělat ani Jesuité, ani židé, ani zednáři. Všecky druhy sionských protokolů jsou naivní falsum. Proč měli kdysi Jesuité tak veliký vliv? Když si přečteme jejich řeholi, vidíme sice, že jest velmi důmyslná, ale nic z ní nevyčteme politického, světovládného. Snad pochopíme více tento vliv Jesuitů, když si nepřečteme, ale opravdu prožijeme Exercicie svatého Ignáce z Loyoly. Chceme tím říci, že ne stanovy, nýbrž přísné zachovávaní stanov a přísná výchova a poslušnost dělá korporace vlivnými. Vždy vítězí práce nad spikleneckou romantikou. Tajné společnosti jistě byly a jsou. Ale budou

mít vliv jenom tehdy, když jejich členové budou osobnostmi a když budou umět pracovat. Jinak se vše zvrhne ve stoickou společnost, zvláště když ideologie je antikvovaná

Není pochyby o tom, že zednářstvo jest Proticírkev, že má svoje obřady, svoje stanovy, svoje dogmata a že se vyvinulo bezpochyby z mysterií hnutí kamenických, protože vznešené umění architektury bylo chováno v tajnosti a s tajnostmi stavebními se předávaly asi i jiné poučky. (Jak známo, tajemství konstrukce některých katedrál není dodnes úplně objasněno, na př. plán štrassburského triforia.)

Středověk stavěl pro budoucí generace, ne pro sebe, a proto stavěl trvale. Nebylo tehdy ještě onoho komerčního ducha v architektuře, jenž dnes působí padání betonových novostaveb. Středověk znal důstojnost pomalého zrání a tajemnost hmoty. Z těchto cechů a snad z některých rytířských kollegií (Templáři) a snad i z tradic antických vyšla možná symbolika tajemné stavby chrámu jerusalemského, kterou znal bezpochyby i Komenský.

Dnešní svět jest však příliš racionalisován a komercialisován, než aby bylo nutno přeceňovati toto nebezpečí, jak to činí ani ne tak katolíci, ale někteří němečtí protestanté nacionalistického směru, kteří takřka zaměňují Krista za Siegfrieda. Jejich protizednářská ideologie jest právě tak protižidovská, jako protikatolická a Jesuita i žid je jim stejným strašidlem. Vrcholu snad dosahuje po této stránce Ludendorff, u něhož se vyvinul tento systém v hotový stihomam. Zednářem je v jeho očích pomalu každý významnější člověk. (Ludendorff: Vernichtung der Freimaurerei durch Enthüllung ihrer Geheimnisse.) Jest to typický případ stihomamu v politice. Zednářství není Ludendorffovi dědictvím hutí a jiných tradic až snad i antických, nýbrž jest dědictvím

Starého Zákona, orgánem tajné oligarchie židovské. Jest to spiknutí židů a Jesuitů proti čistým rassám, hlavně ovšem proti rasse germánské. Kdo s nimi spolupracuje neuvědoměle, jest židem, třeba neuvědomělým. Zasvěcený spolupracovník je žid. A je-li rassou Arijec, je židem umělým. Cílem jest kapitalisticky ovládnout svět a zbudovat Nový Sion, kněžské království v Jerusalemě. Svobodní zednáři jsou vázáni šalomounskou pečeti zednářské mlčelivosti. Boj proti ornamentu jest zednářstvím, neboť jde o to, uplatnit i zevně všude krychli, šestiúhelník a trojúhelník, muří nohu a pěticípu hvězdu, neboť vše to jsou starozákonné symboly židovského svatostánku. Zástěra zednářská je znamení obřízky. Vše, co jest namířeno proti klasicismu, proti válečnému duchu, zejména Společnost národů, jest židovským zednářstvím a papeženstvím. Světová válka byla vyvolána proto, aby byla prolévána čistá nordická krev. Alkoholism i prohibice jsou dílem zednářů atd., atd. Podobný stihomam nikdy v církvi katolické nebyl, i když tato otázka byla velmi aktuální. Církev však nestrpí, aby kdokoli z věřících byl členem tajné společnosti, jež stojí na jiných náboženských základech než ona. Stane-li se kněz nebo řeholník svobodným zednářem, musí to oznámit každý, kdo o tom ví, pod trestem exkomunikace.

Jak vidno, náleží této Kongregaci také část moci soudní. Jest apelační instancí od ordináře při obvinění ze skutků proti víře. Toliko vědomý odpor k dogmatu jest však heresí. Praktický projev herese jest apostasie, odpad od víry, při čemž však církev stojí na stanovisku, že křest vtiskuje duši nesmazatelné znamení a že proto i apostata jest pod její pravomocí.

Od apostasie jest nutno rozeznávati schisma, rozkol, odpor proti primátu papežskému, při zachovávaní dogmatické základny. Tato distinkce jest zejména důležitá pro poměr ku pravoslavným, jak jsme již viděli. Usvěd-

čení z herese znamená pro kněze okamžitou suspensi, irregularitu, exkommunikaci a infamii. Církev však rozeznává mezi heretiky, jichž je třeba se vystříhati, hereticos vitandos, a mezi heretiky tolerovanými, jimiž jsou protestanté, pravoplatně pokřtění, kteří žijí bona fide ve své víře. Takovým jest možno udělovati i některé sakramentalie, ne však svátosti.

Církevním trestem, jímž disponuje dále Svaté Officium, jest interdikt, totiž zákaz bohoslužeb na místě, kde se censurovaný člověk zdržuje. Interdikt byl uplatněn, jak známo, v nejnovější době i u nás v případě Xavera Dvořáka a pohnul jej skutečně k poslušnosti vůči církvi. Kdyby kněz notoricky nezachovával předepsaného postu přede mší, upadl by do podezření z kacířství, třeba ho formálně neprojevil, neboť víra i nevěra se projevují skutky. Také blasfemie a klení náleží pod pravomoc této Kongregace. Kdyby se kněz dopustil ve zpovědnici hříchu proti šestému přikázání s penitentkou, náleží před soudnou stolicí této Kongregace. Vyslovila-li by některá penitentka takového obvinění, pak jest zavázána kněze obžalovat, ale nemusí říci, zda přivolila. Jinak nedostane rozhřešení. Musí pak vyplniti formulář, jež jí pošle Penitenciarie. Falešná denunciace kněze z něčeho podobného jest hříchem, jež stihá papežská exkommunikace. Snětí této exkommunikace a rozhřešení jest reservováno specialissimo modo papeži, jenž ji neabsolvuje, dokud neodvolá křivého obvinění.

Vedle sekretáře jest této kongregaci přiděleno 8 dalších kardinálů, kteří mají titul generálních inkvizitorů. Kardinál státní sekretář jest vždy členem této Kongregace. Při heretickém soudě jest jeden světský kněz vždy asesorem a jeden Dominikán, obyčejně titulární biskup nebo arcibiskup, komisařem. V procesu funguje vždy zástupce žaloby a obhájce ex offio. Přísedícími jsou papežští notáři. Kongregace má 20 konsultorů a 14 kvalifi-

kátorů. Vždy fungují jako konsultoři tito církevní hodnostáři: zástupce kardinála vikáře, děkan Roty, substitut státního sekretáře, Magister Sacri Palatii, generál Dominikánů, zástupce Minoritů. Dominikáni, řád, jenž měl inkvisici, jest dodneška v této Kongregaci hojně zastoupen.

Kvalifikátoři mají zjistiti, do jaké míry odporuje nějaká sentence víře, při čemž bývá zachovávána tato stupnice: „Sententia heretica“ jest taková, jež, jak řečeno, vědomě odporuje dogmatu, „erronea“, bludná, jest taková, jež dogmatu odporuje nepřímou, ve svých logických důsledcích, „haeresim sapiens“, „haeresi proxima“ jest taková, že popírá konkluse z dogmat. Sentence dále může býti „malesonans“, špatně znějící, totiž taková, jež není přímo bludná, ale formulována tak, že může vzniknouti nedorozumění, může býti podezřelá, „suspecta“, „pias aures offendens“, urážející zbožný sluch, „scandalosa“, dávající pohoršení, „temeraria“, odporující souhlasnému učení theologů a tradici, třeba nebyla přímo proti dogmatu (na př. učení o praeadamitismu), může se jeviti bezbožnou, „impia propositio“, může býti i urážlivá „iniuriosa“. I ty osoby a instituce, jež jinak podléhají buď Kongregaci Propagandy nebo Kongregaci Orientální, podléhají ve věcech víry Kongregaci Svatého Officia. Z pravomoci této Kongregace jsou vyňati a podléhají přímo papeži hlavy států a jejich manželky, synové, dcery a bezprostřední právní nástupci, kardinálové, papežští legáti, biskupové diecéšní a titulární ve věcech trestních.

Členové této Kongregace jsou povinni zachovávat i o všem jednání přísné tajemství, secretum Sancti Officii, jehož porušení jest casus reservatus specialissimo modo papeži. Skládají také zvláštní přísahu o zachování tohoto mlčení. V archivu této Kongregace jest řada důvěrných reversů od některých katolických osobností,

jež se staly svou činností podezřelými z herese a jež písemně často odvolaly bludy ještě dříve, než se o jejich úchylnkách veřejnost dověděla.

2. Kongregace Konsistorní.

Kongregace Konsistorní, stručně řečeno, se zaměstnává nejvíce záležitostmi biskupů. Svůj název má od konsistoří, to jest shromáždění papeže a kardinálů. Konsistoře se rozeznávají veřejné, poloveřejné a tajné.

Veřejné konsistoře jsou shromáždění slavnostní. Kardinálové jsou přítomni ve fialových kappách a s nimi celý dvůr. V těchto konsistořích přijímá papež někdy hlavy států nebo vyslance a uděluje při nich kardinálské klobouky. V nich přednášejí také konsistorní advokáti svoje důvody pro svatořečení.

Poloveřejné konsistoře se konají při kanonisacích, jak ještě uvidíme. Při nich hlasují o svatořečení přítomní patriarchové, arcibiskupové a biskupové.

Tajná konsistoř koná se obvykle třikrát za rok. V ní oznamuje papež kreaci kardinálů, v ní koná se obřad otevření a zavření úst, v ní dostávají kardinálové prsten, kostel a titul. Zde jest přednášeno jmenování biskupů, a překládání jich na jiné působiště, zde se připravuje zřizování, dělení a obsazování nových biskupství a kapitul, pečuje zároveň o dozor nad nimi, zde se vyhlašuje zřízení nových diecésí, změny v diecésích, zde se propůjčuje pallium a jmenují se legáti.

Politický význam mívají tak zvané papežské konsistorní allokuce, v nichž obvykle papež vykládá svoje stanovisko k jednotlivým státům a zjevům veřejného, světového života.

Diecéšní záležitosti však obstarává tato Kongregace jenom v zemích, kde obsazení diecésí není politikum. Kde jest třeba o obsazení jednati s vládou, rozhoduje

Státní Sekretariát, resp. jeho Kongregace pro mimořádné záležitosti církevní. Této Kongregaci podléhají také Orientálové a území missijní, jež jsou podřízena Propagandě.

Kongregace Konsistorní přezkoumává způsobilost kandidátů na biskupství, na apoštolské administratury, na úřad koadjutorů a světících biskupů. Má rovněž dozor nad ordináři, zkoumá jejich situační zprávy a jejich činnost visitační. Tuto kompetenci má Kongregace Konsistorní i v těch zemích, kde jí biskupství nepřínáleží.

Každý biskup jest povinen visitovati svou diecési nejméně jednou za pět let, při čemž se má přesvědčiti o jejím morálním stavu, o hospodářské situaci kleru, o počtu jinověrců, nevěrců, o stavu tisku, škol a o sociální práci katolíků. Situační zprávu zašle do Říma konsistorní Kongregaci, jež k ní přičiní svoje poznámky a zašle je biskupovi zpět. Kde biskup jest volen kapitulou, jest touto Kongregací toliko potvrzován. V zemích, kde volba biskupů jest naprosto svobodná, kde jest biskupský úřad liberae collationis, bývá postup při obsazování biskupství rozličný. V Americe na př. diecéšní konsultori, t. j. někteří vynikající faráři se radí za předsednictví biskupova a posílají metropolitovi jména kandidátů s podrobným popisem. Za předsednictví metropolitova se koná pak nová porada biskupů; biskupové přidají k seznamu kurátního kleru nové kandidáty a pak z celého počtu vyvolí tři, jejichž jména se pošlou do Říma s charakteristikami. V Australii biskupský sbor posílá do Říma každé tři roky odůvodněnou kandidátku. V Anglii jsou kandidátky sestavovány kapitulami, z kandidátek pak biskupové vyvolí si tři jména, a s odůvodněním je pošlou do Říma. Při tom je v Anglii zachovávána tradice, že alespoň jeden z biskupů jest vždy Benediktin. V Kanadě a ve Skotsku vždy po dvou letech biskupové sdělí metropolitovi kandidáty, jež znají

z osobního styku. Metropolita kandidátku doplní, seřadí abecedně, pošle ji svým suffragánům a informuje se důvěrně o nich. Pak se sjedou biskupové, aby důvěrně konferovali o kandidátech.

Vlastnosti, jaké má biskup míti, jsou asi tyto: Má býti opatrný, nemá míti výstředních názorů theologických, má býti nadprůměrně vzdělán, bezpodmínečně oddán Svaté Stolicí, má míti administrativní schopnosti, a má býti tělesně zdrav. Jinde se děje balotáž pomocí kuliček. Někteří kandidáti se vyloučí, sestaví se pořadí, kopie seznamu se dá archivu a spis jest poslán do Říma. Tím se docílí toho, že Řím má vždy dostatečný výběr kandidátů. Kde nejsou ani delegáti, ani apoštolští nunciové, má Řím jiná informační místa v zemi, aby si ověřil svoje vědomosti o kandidátech.

V Kongregaci konsistorní zasedají vždy zástupci svatého Officia, takže ten, kdo měl nějaké opletání po stránce věroučné, jest této Kongregaci ihned znám. Dále zasedají v této Kongregaci vždy zástupce Státního Sekretariátu a zástupce Kongregace Universitní a Seminární. O každém kandidátu koná se kanonický informační proces. Buď prelát, který se nazývá Auditor Sanctissimi nebo nuncius příslušného státu, předloží kandidátovi řadu otázek před dvěma svědky, aby se zjistilo, zda není kanonických překážek proti jeho jmenování biskupem. Biskup má býti manželský syn, má býti alespoň 30 let stár a nejméně 5 let knězem, má býti doktorem theologie nebo kanonického práva, aneb má býti alespoň licenciátem. Nedostatek doktorátu může býti nahrazen doktorátem čestným a od některých překážek jest možno kandidáta dispensovati. Jménem této Kongregace děje se slavnostní pozvání biskupů do Říma při některých příležitostech.

Také duchovní správa emigrace náleží před forum této Kongregace. Toto odvětví duchovní správy jest

dnes velmi důležité, protože jednak církev se věnuje se značnou intenzitou úkolům sociálním a mimo to také jest důležitá tato činnost vzhledem k otázce unie, pokud jde o emigranty ruské. V Paříži, jak známo, zřídila tato Kongregace spolu s Kongregací Orientální pro emigraci biskupa.

Prefektem této kongregace jest papež sám, takže i tato Kongregace má ve znaku tiaru s klíči. Sekretářem Kongregace konsistorní jest kardinál a mimo to jest jí přiděleno ještě 13 kardinálů, z nichž je 5 římských. Ex offio je členem této Kongregace sekretář Kongregace Svatého Officia, Kongregace pro mimořádné záležitosti církevní a prefekt seminární Kongregace. Vyššími úředníky této Kongregace jsou: assessor a jeho substitut, kteří spolu s kardinálem sekretářem tvoří malou radu této kongregace. Assessor této kongregace jest současně sekretářem kardinálského kollegia. On to jest, který papeži nově zvolenému podává bílou čepičku, načež papež mu dá svoji červenou, což jest znamením, že v nejbližší konsistoři bude jmenován kardinálem. Členové a úředníci Kongregace jsou vázáni konsistorním mlčením.

3. Kongregace Svátostí.

Kongregace Svátostí spravuje přísluhování svátostmi věřícím. Nezabývá se však dogmatickou stránkou učení o Svátostech, ani obřady při udělování Svátostí, neboť to jest odborem Kongregace Ritů. Také se nezabývá otázkou manželství s jinověrci, neboť to opět jest oborem Svatého Officia. Tato Kongregace bdí toliko nad kanonickým zákonitým pořádkem při udělování Svátostí. Ona jest to, jež udílí dispense při svěceních, jež reguluje soukromé udílení Svátostí, zkoumá platnost kněžského svěcení a platnost manželství, dispensuje od man-

želských překážek a provádí také sanaci manželství církevně neplatných.

Katolické manželství jest, jak známo, nerozlučitelné. Může býti rozloučeno jedině tehdy, když jest uznána jeho neplatnost in radice, to jest, že manželství bylo neplatné hned, když bylo uzavíráno. Rozhodnutí této Kongregace není soudní, nýbrž disciplinární. Jinak jest příslušným soudem ve věcech manželských Rota.

Podle katolického učení může Svátost, to jest viditelné znamení neviditelné milosti, býti udělena za jistých okolností sice platně, ale irregulárně. Takové jsou na příklad všechny Svátosti schismatických, pokud si zachovali apoštolskou poslušnost. Některé Svátosti působí úkonem samotným, u některých jest třeba spolupůsobení udělovatele. Všecky pochybnosti toho druhu rozhoduje tato Kongregace.

Kongregaci Svátostí, jejíž agenda v praxi se týká nejvíce Svátosti sedmé, jest přiděleno 19 kardinálů, z nichž deset sídlí v Římě. Její prefekt jest jmenován papežem. Jejím sekretářem jest titulární biskup. Mimo to má Kongregace 3 podtajemníky, kteří stojí v čele jednotlivých jejích oddělení. Otázka uznávání svátostí a apoštolské poslušnosti u schismatických má velký význam pro otázku sjednocení církví, jak jsme viděli v kapitole o unionismu.

4. Kongregace Koncilu.

Kongregace Koncilu se tak nazývá podle koncilu Tridentského, jehož usnesení provádí. Byl to koncil, který obnovil církevní kázeň, aby takto čelil škodám, jež povstaly církvi z reformace. Bdí především nad chováním nižšího kléru, farářů, kanovníků i věřícího lidu a nad řádným spravováním církevních institucí. Této Kongregaci tudíž také náleží dispensování od postních

předpisů, nedělního klidu a svěcení svátků, od újmy a zdržlivosti, předepsané pro některé dny, předpisy o slavení svátků, odkládání některých svátků na neděli atd.

Ze sporů, které předcházely náš svátkový zákon, jest vidět, že i takovéto věci mohou se státi otázkou politickou. V našem státě jsou uznávány všechny svátky, které předpisuje nový Kodex církevního práva jako svátky zasvěcené, to jest takové, kdy katolík jest pod těžkým hříchem zavázán obcovati mši svaté a nekonati služebných prací. Mimo tato „festa fori“ zná však církev také „festa chori“, to jest takové dny, které se slaví sice v kostele, ale při nichž není závaznosti ve svědomí. Kongregace ponechává v této věci biskupům obyčejně právo vlastního uvážení a rozhoduje tu i spolu Kongregace Ritů.

Co se týče chování kněží, jest možno říci, že nový Kodex církevního práva některé předpisy zmírnil, resp. uzákonil stav, který již byl de facto. Na př. nepřikazuje se již kněžím nošení kleriky, stačí, když nosí tmavý šat a kollár atd. Jinak jsou ovšem i kněží nadále vázáni — až na výjimky — holiti si tvář, nositi tonsuru, nenositi jiných prstenů, leč ty, jež jim byly dány jako církevní nebo akademické vyznamenání, každý den alespoň půl hodiny rozjímati, navštěvovati Nejsvětější Svátost Oltární, modlit se růženec, zpytovat denně svědomí, často se zpovídat, třikrát za rok se účastnit exercicií a modliti se breviář subdiakonom počínaje. Tato kongregace dává také dispens od breviáře, povolení anticipovati kněžské hodinky, dovoluje, aby jáhni a podjáhni vystoupili ze stavu kněžského a laicisovali se. Reguluje vůbec vystupování kněží navenek, rozhoduje, zda kněz smí přijmouti vedlejší zaměstnání, při čemž jest obecné pravidlo, že se nemá světským zaměstnáním obírat. Kongregace jest to také, na níž závisí, zda kněží mohou přijímati politické mandáty, o čemž jsme již mluvili v I. kapitole.

Této Kongregaci podléhají také mešní stipendia, výklady zbožných závětí, fundací a nadací. Též zbožná bratrstva a charitativní spolky náležejí před forum této Kongregace. Mluvili jsme již o tom, že na činnost charitativní spojenou s moderní činností sociální klade se v souvislosti s Katolickou Akcí v poslední době důraz zvláště veliký, speciálně v našich zemích. Sám nynější papež věnoval značný obnos Dílu Blahoslavené Anežky pro stavbu kostelů na periferii, neboť nedostatek kostelů na periferiích velkoměst má katastrofální následky vzhledem k potřebě účinné pastore. Jsou i řehole zařízené pro charitativní činnost, jako na př. Těšitelé Božského Srdce Páně a Těšitelky, jež nezakládají nemocnic, nýbrž vyhledávají nemocné v jejich bytech a ošetřují je. Mimo to zřídily Sestry Neposkvrněného Početí Panny Marie v Přerově na Šířavě Jednotu sociálně charitativních nemocnic, školených pro tyto úkoly, nedávno založily Akademii pro sociální charitu a útulnu v Krči u Prahy. Některé moderní řehole se starají o opuštěnou mládež, vyučující ji řemeslům. (Salesiáni, Kalasantini.) Pokud jde ovšem o činnost řeholí, náleží před forum Kongregace Řeholní, ale zde jsou styčné body mezi Kongregací Koncilu a Kongregací Řeholní.

Křesťanská charita se liší od své mladší sestry, sociální péče, hlavně svou individuálností, snahou, aby se péče nezmechanisovala, aby byla prodchnuta osobním teplem a hlavně snahou doplňovati skutky milosrdenství tělesného skutky milosrdenství duchovního.

Kongregace Koncilu dává dále direktivy pro správu církevního jmění, pokud není jměním řeholním, dává svolení ke kupování a prodeji církevních statků, bdí nad privilegiemi duchovního stavu, hlavně nad jeho imunitami vojenskými a soudními, řídí otázky precedence duchovních kolegií a hodnostářů a obsazuje určitá beneficia, hlavně farní a kapitulní, pokud ovšem obsazování

netvoří politikum, nebo pokud nenáleží před forum Kongregace Konsistorní nebo Datarie.

Obsazování hodností v kapitulách kollegiálních a metropolitních někde bývá řízeno zvláštními stanovami, ale tato Kongregace volbu potvrzuje. Jde speciálně o t. zv. kapitulní dignity, o hodnost probošta, děkana, kanovníka scholastika a kanovníka arcijáhna, theologa, penitenciáře, o čestné i sídelní kanonikáty a o jiná kapitulní beneficia. Kapitula katedrální tvoří poradní sbor, senát biskupův. Za starého režimu v některých kapitulách míval u nás právo císař obsazovati určité hodnosti, z čehož se vyvinul po převratu známý nominační spor regulovaný nyní rámcově v modu vivendi. Některé nejasnosti trvají ještě tam, kde nominační právo neměl panovník, nýbrž stát nebo některý jeho orgán.

Kanovníci jsou povinni svému biskupovi assistovati při pontifikálních funkcích. Mají v choru zvláštní oblek, jenž se blíží více méně obleku prelátů se zvláštními znaky kapituly. Typickým znakem kanonikátu jak světského, tak řeholního jest mozetta. Tohoto obleku musí kanovníci užívat v choru pod ztrátou příjmů z chorálních funkcí. Mají také předepsanu „stabilitatem loci“. Insignia kapitul mohou nositi i čestní kanovníci, ale všichni kanovníci mají jich užívat jen v diecési svého ordináře. (Fialový kollár, mozettu, nejčastěji rovněž fialovou, numisma, to jest médaillon nosený na stuze na způsob pektorálu, hvězdy podobné hvězdám řádovým atd. atd.) Pražští kanovníci mají privilegia tak veliká, jako málokde na světě. Svatovítské kanovníky stěží rozeznáme od biskupů: to jsou ještě privilegia z doby Karla IV., kdy Praha byla skutečně hlavním městem křesťanské kulturní Evropy. Jenom ještě Madrid jest tak bohatě nadán etiketními a liturgickými privilegiemi, jako metropolitní kanovníci svatovítské a do jisté míry i kollegiální kanovníci vyšehradští. Také olomoucká

kapitula (za Rakouska šlechtická) jest velmi bohatě privilegována a ještě bohatěji dotována. Tamní kanovníci mají insignia apoštolských protonotářů, dignitáři jsou papežskými preláty. Insignia domácích prelátů papežských obdrželi na pamět svatováclavského millenia nyní také kanovníci staroboleslavští.

Faráři mají povinnost sídliti ve své farnosti, musí se starati o katechisaci mládeže a o nemocné, musí vésti matriky a kázati, kteroužto činnost mají biskupové kontrolovati.

Pod péčí této Kongregace náleží svolávání koncilů, plenárních a provinciálních synod i biskupských konferencí. Plenárním koncilem se nazývá sjezd biskupů z několika provincií a předsedá mu papežský legát. Může býti svolán jen se svolením Svaté Stolicе. Provinciální synody svolává alespoň jednou za dvacet let metropolita. Usnesení musí býti oznámena do Říma. Každých pět let mají se konati biskupské konference.

Kongregace Koncilu jest dále nejvyšším soudním dvorem ve věcech správních a disciplinárních. K ní jest možno se odvolati od biskupa v řízení mimosoudním. Náleží k ní 32 kardinálů, z nichž 17 sídlí v Římě. V čele této Kongregace stojí kardinál-prefekt, sekretář a podsekretář a 34 konsultoři.

Mimo to jest při této Kongregaci zřízeno t. zv. studio pro kleriky, kteří se bezplatně chtějí zaučit do kuriálního úřadování. Důchody této Kongregace jsou rozmnoženy tím, že do její pokladny plynou všechny příjmy svatyně Loretánské.

5. Kongregace Řeholí.

Kongregace Řeholí má na starosti taková společenství mužů a žen, kteří složili sliby, že povedou společný duchovní život a že budou zachovávat tak zvané rady evan-

gelia, totiž chudobu, čistotu a poslušnost. Při tom se spravují ještě celou řadou norem dalších, někde přísnějších, někde méně přísných, podle stanov, které schvaluje tato Kongregace. Pod pravomoc této Kongregace však nenáleží řády čistě missionářské, neboť jejich kompetentním forem je Kongregace Propagandy. Také tak zvané třetí řády náležejí pod pravomoc Kongregace Řeholí. Jsou to laické společnosti, přivtělené k řeholím, jež zachovávají jistá pravidla, modlí se jisté modlitby podle řeholních tradic a jsou účastny některých duchovních privilegií. U Františkánů nazývají se terciáři, jinde se nazývají obláty atd. (Jako benediktinský oblát zemřel na př. Joris Carl Huysmans a byl proto pohřben v benediktinském rouše.) Některé ženské Kongregace jsou založeny jako Kongregace terciářské, ale žijí společně a nosí řeholní roucho.

Zakládání řeholí není věcí snadnou, protože Řím v této věci jest krajně opatrný, ale vznikají řehole stále nové. Máme i dvě řehole mužské, které založili Češi, a to Těšitele Božského Srdce Páně a Petriny. Jinak však český náboženský život katolický se vždy jevil spíše extensivně než intensivně. Nemáme snad — vyjma Blahoslavenou Anežku Českou — jediného typu výhradně monastického, kontemplativního.

Řehole Římem jednou povolená se nesmí měnit. Nově založené sdružení jest s počátku pod pravomocí biskupovou. Teprve když se řehole rozšíří a osvědčí, dostane se pod pravomoc papežskou. Řeholím se ponechává jistý stupeň vnitřní autonomie a osvědčí-li se, dostanou z Říma schvalovací dekret a pokusné schválení. Teprve po desetileté činnosti dostanou schválení definitivní. Jakmile jest řehole v tomto stadiu, nesmí bez povolení Kongregace Řeholí býti žádný nový její ústav zakládán ani zrušen a také právo řehole disponovati jménem jest značně omezeno. Řeholní provincie tvoří

pak samostatné správní celky. Jak známo, obsahuje československý modus vivendi ustanovení, že nejenom diecése, nýbrž i hranice řeholních provincií se mají shodovati s hranicemi státními, kteréžto ustanovení se provedlo skoro celé již téměř bez obtíží, ježto mu napomáhali sami českoslovenští členové těchto řeholí.

Kongregace Řeholí má dozor nad řeholním životem, jméním, studii a privilegiemi, může sesaditi i volené představené, může dispensovati zvolené od překážek. Staré řehole mají opaty, kteří jsou preláty a o nichž už byla řeč. Ti jsou voleni doživotně. Jiní řeholní představení jsou voleni jediné na šest let. Opakovaná volba může býti povolena jenom v Římě. Představení podávají situační zprávy o své řeholi vždy po pěti letech a mají visitační povinnost.

Kongregace Řeholí má právo vysílati svoje apoštolské visitátory. Takovým visitátorem byl na př. P. Hudeček, CSSR z Říma, který visitoval všechny československé řehole s mandátem, aby zpřísnil jejich observanci ve smyslu původních stanov alespoň u mladé generace.

Řehole jsou pevně organisovanou armádou církve bojující, jež působí jednak modlitbami, jednak extensivní činností. Jejich cílem je zdokonalení sebe a zdokonalení bližních. Staré řehole mají své vlastní tradice filosofické a asketické. Protestantský arcibiskup Söderblom napsal ve svém spise „Evangelische Katholizität“, že kdyby nebyla měla katolická církev řeholí, že by se možná z jednotlivých tradic a způsobů zbožnosti vyvinuly zvláštní sekty a denominace. Jest těžko prorokovati do minulosti, ale vskutku některé řehole povstaly tím, že církev usměrnila rozličná elementární náboženská hnutí, zavedši je do pevných řečišť. Pro obnovu církevního života i pro šíření vzdělanosti měly řehole vždy veliký význam a založení nových velkých řeholí ve středověku

znamenaloby obyčejně i šíření nových myšlenkových směrů. Jak působily řehole v českém středověku, o tom nalezneme řadu zajímavých kapitol i v Novotného „Českých Dějinách“. Řeholní dorost bývá vychováván ve zvláštních noviciátních klášteřích. Do řehole jest možno vstoupiti již v 15 letech, v 16 letech lze skládati časné sliby, v 21 letech pak sliby doživotní a to buď slavné nebo jednoduché.

U Jesuitů slavné sliby skládají jenom nejstarší a nejzdatnější členové řádu, takže professorové tvoří řádovou elitu. Také velmi pozdě se u Jesuitů přijímá kněžské svěcení, takže 40letí novosvěčenci nejsou žádnou zvláštností.

Kongregace Řeholí bdí i nad řeholním studiem, jež v některých řeholích bývá důkladnější než světské, jinde opět méně důkladné, podle účelu řehole. Některé řehole posílají svůj dorost na světské bohoslovecké fakulty. Kde mají řehole vlastní plné studium, studují řeholníci dva roky filosofii a 4 roky theologii. Ve sporech neřeholníků s řeholníky je kompetentní tato Kongregace, jež povoluje také sekularisaci i řeholních osob. Jsou-li vážné důvody, jest možno z řádu vystoupit, ale bývalý řeholní kněz, který vystoupil, nesmí již nikdy nabýti vedoucího místa v církvi, leč se zvláštním dispensem.

Každá větší řehole má v Římě svého prokurátora. Podle ancienity, jež se jeví na př. v pořadu církevních průvodů, nejvyšší stupeň precedence mají řády rytířské, jež ve středověku byly zvláštním spojením ideálu mnišského s rytířským. Jest to typický produkt romantismu, jenž jest jedním z nejcharakterističtějších a základních směrů evropské kultury. Romantismus jest jednou z typických vlastností, jimiž se europeismus odlišuje od jiných kultur. Snaha dobovatelská, touha po dalekých krajích se markantně projevila v křížových výpravách.

Křížové výpravy daly vznik také řádům rytířským. I moderní vědecké dobyteltví, zvláště polární cesty, mají základ v tomto extensivním duchu Evropy, jenž se svou dobrodružnou touhou liší od esoterických kultur asijských. Romantism vytvořil také typickou spirituálně erotickou kulturu, charakteristickou pro Evropu. Někteří mystikové, na př. sv. Bonaventura, ukázali, že k Bohu jest možno dojít po žebříku tvorů, že i láska pozemská může vést k lásce nebeské, je-li spiritualisována a idealisována. Danteova Božská komedie jest nejtypičtějším produktem této romantické kultury.

Ve své znělce „Dante Alighieri“ napsal Vrchlický:

„O blahoslaven ten, kdo říci může:

„Mne zavolala krásná svatá Paní!“

a pro Ni jenom všechny city schrání,

jež hochá touhou je a pýchou muže!“

Jde o ono schránění citů, jež se pak slijí v jediný mohutný proud, nebyvše rozdány v drobných. Romantická touha „nach dem ewig Weiblichen“, jejíž mocnou vzpruhou byl Mariánský kult, vyvolala tyto řády rytířské. Dnes se omezují na charitativní činnost, jež se nejmocněji vyvíjí u Maltánů, kteří jsou suverénní. Blahoslavená Anežka Česká založila kněžský řád, jenž se rovněž nazývá rytířským, totiž Křižovníků, jediný řád, jenž má generála v našem státě. Maltézští rytíři jsou řádem laickým, s kněžskými konventy, podobně jako řád německých rytířů, který má však kněze velmistrem. Jest jím bývalý biskup brněnský dr. Klein.

Po těchto rytířských řádech následují řeholní kanovníci. Kommunity řeholních kanovníků vznikly v raném středověku ze snahy napravit život kněží, tehdy značně uvolněný. Typickým reformátorem tohoto druhu jest zvláště svatý Norbert, který založil řeholní kanovníky praemonstrátské, kteří vždy měli velký význam

v českém duchovním životě. Nejvyšší co do anciennity mezi řeholními kanovníky jsou kanovníci lateránští. Existuje také řád kanovníků Neposkvrněného Početí, podobný Praemonstrátům.

Nejstarší západní řeholí mnišskou jsou Benediktini, založení na zásadě „Ora et labora“. Jejich montecassin-ský klášter slavil právě nyní 1400. jubileum svého trvání. Benediktini mýtili lesy, psali knihy, poskytovali pohostinství poutníkům ve zlých dobách 8. a 9. stol. a mají veliké zásluhy o zachování kontinuity mezi křesťanstvím a antikou. Mají dodnes poněkud odchylnou organizaci potud, že nejsou centralisováni, nýbrž mají ústavu federativní, dělíce se na kongregace více méně samostatné, lišící se nepatrně od sebe i řeholním rouchem, jež se skládá z černé kutny a z černého škapulíře. Jejich nejvyšším společným představeným je opat-primas na San Anselmo v Římě, kdež jest také soustředěno vyšší studium tohoto řádu. Těchto kongregací jest 14. Benediktinskou řeholí s menšími odchylkami mají však také Kamaldolští, Vallombrosáni, Silvestrini (jejichž řeholní roucho je modré), Olivetáni, Cisterciáci, Trappisté (obzvláště přísný a komtemplativní řád) a Kartuziáni.

Dalším typem starých řádů jsou řády žebravé, Dominikáni a Františkáni. Dominikáni jsou řád, bdící především nad čistotou víry, Františkáni pak vznikli z hnutí, jež založil svatý František z Assisi. Dominikáni byli vždy řádem učeným, jenž dal světu největšího církevního filosofa, svatého Tomáše Akvinského, kdežto Františkáni byli vždy řádem mystickým, jenž hlásal radost z prostých a sladkých darů života a který po způsobu svého zakladatele velebil Boha za matku zemi, sestru vodu, bratra vzduch a za všechny tvory i za sestru naši smrt tělesnou. Františkáni se dělí dnes na tři observance. Na Minority, kteří přijali černý hábit a řeholí značně mírnou, na Františkány, kteří jsou hnědí, oholení a

některé jejich komunity chodí bosy na sandálech. Podobně činí i kapucíni, ale nosí vousy a dlouhou kápi.

Jiným typem staré řehole jsou Augustiniáni, typ řehole původně poustevnické. Dnes dělí se na Augustiniány bosé a na Augustiniány eremity. V theologii se drží svatého Augustina a jeho přísného učení o milosti. Západní řehole se na rozdíl od mnišství východního vyznačují větší extensitou působením na venek.

Východ zná poustevníky typu starce Zosimy z Dostojevského „Bratří Karamazových“, kdežto Západ byl vždy spíše pracovitý než mystický. Tento moment jest velmi důležitý pro projekty křesťanského sjednocení Východu a Západu.

Starým řádem jsou rovněž Karmelitáni, řád mysticky exaltovaný, založený Španělem, svatým Janem z Kříže. Reformátorka jejich ženské větve, svatá Terezie Avilská, jest jednou z největších mystických spisovatelek. Z tohoto řádu Bosých Karmelitek pochází také svatá Terezička a Jesu Infante, nedávno svatořečená naše současnice, rovněž velmi pozoruhodný typ kontemplativního života. Jest dokladem, jak řeholní tradice doveďou ještě po staletích vychovávat osobnosti stejného typu.

Trinitáři a Mercedáři byli původně založeni na vykupování otroků ze zajetí Saracénů, dnes jsou to řády charitativní. Dalšími řády jsou na př. Servité, Minimité, Kajícníci atd. Laickým řádem, jenž si získal velkých zásluh o ošetřování chudých nemocných, a to bez rozdílu konfesí, jsou Milosrdní Bratři.

Charakteristickým znakem života řádového jest kromě plnění tří slibů ještě společná služba modlitební v choru, některé speciální posty a modlitby. V poslední době jest snaha navrátiti řády k původním přísným řeholím, jež byly leckde pozdějšími konstitucemi značně zmírněny. Zkušenost učí, že nejvíce dorostu mají řády přísné,

kdežto řády s řeholí uvolněnou vymírají. Zdá se, že ten, kdo chce jíti do kláštera z duchovních, ideálních důvodů, volí si raději řád přísnější, kdežto tomu, kdo jde do kláštera podle latinské slovní hříčky ne „propter Jesum“, nýbrž „propter esum“, tomu jest mnoho i to málo, co se žádá. I u nás mají nejvíce dorostu právě řády nejprísnejší, doklad, že kvalita si vždy nahradí kvantitu a ne naopak.

Jiným typem řeholí jsou řeholní klerikové, jejichž pravidla jsou volnější, jejich oblek bližší světskému a kteří nemají společný chor. Také nemívají zvláštních postů. Jejich činnost je hlavně extenzivní. Sem náležejí Theatini, Barnabité, Somaskové, Familiáni, řeholní klerikové Menší, řeholní klerikové Matky Boží, Piaristé, kteří mají veliké zásluhy o školství a hlavně ovšem Jesuité, nejaktivnější řehole, jež má i svoji filosofii a mystiku. Jest to skutečné vojsko církve, proniknuté poslušností, disciplinou a přísností vpravdě vojenskou, v duchu svého bojovného zakladatele, svatého Ignáce z Loyoly. Ještě volnějším sdružením kleriků jsou kongregace, z nichž mnohé mají značný význam vědecký. Sem náležejí Oratoriáni, Sulpiciáni, Rosminiáni, Lazaristé, kongregace Ducha Svatého, Španělští synové Neposkvrněného Početí, kněží Nejsvětějšího Srdce Páně, Salesiáni, dbající o opuštěnou mládež, jejichž zakladatel Don Bosko byl nedávno beatifikován, Redemptoristé, kteří vykonávají vnitřní missii a pastoreci podle povolání a stavů, asketičtí Passionisté atd. Pak jsou řehole laické, jako Školští Bratři, kteří mají řadu škol, zvláště ve Francii, Alexiáni a j.

Ženských řeholí jest velmi mnoho a nemíníme jich vypočítávat. Jsou řeholní sestry kontemplativní, školské, ošetrovatelky, mající péči chudinskou. Vyznačují se namnoze přísnou klausurou, odstupňovanou podle povolání.

Kongregaci Řeholí stojí v čele 23 kardinálů, z nichž 17 sídlí v Římě, sekretářem Kongregace jest kardinál. Mimo to má tato Kongregace podtajemníka a 39 konsultorů a nad to ještě 11 konsultorů pro revisi řeholních stanov.

6. Kongregace Propagandy.

S výjimkou Státního Sekretariátu papežského neuvádíme v této knize dějin kuriálních institucí. Činíme-li také u Kongregace Propagandy výjimku, děje se tak proto, že založení této Kongregace časově i věcně koinciduje namnoze s důležitými událostmi českých dějin.

Propaganda, „Sacra Congregatio de Propaganda fide“ založena byla od papeže Řehoře XV (1621—1623) 14. ledna 1622, tedy ne plných 15 měsíců po bitvě bělohorské, jakožto kongregace původně 13 kardinálů s kardinálem-prefektem v čele, s tajemníkem a několika preláty, aby byla srdcem obrany i výboje katolické církve po všem okrsku zemském. Měla spojit i řídit všechny činitele, kteří až potud působili k šíření víry katolické. Proto podřízeny jí byly všechny missie kteréhokoli řádu řeholního, všechny semináře papežské, které Řehoř XIII. (1572—1585) byl zřídil v Římě i mimo něj, též ony, jež vznikly později a ze kterých nejdůležitějším byl ústav, založený r. 1627 při Propagandě samé od papeže Urbana VIII. (Collegium Urbanum). Také biskupové zemí, kde bylo bojovati s jinověrci, tedy též zemí koruny České, na něž Vilém Slavata a Jaroslav Bořita z Martinic obrátili již r. 1622 pozornost Propagandy, přímo podléhali jí, takže ona prostředkovala styky jejich s ostatními kongregacemi římskými i se stolicí papežskou; i nunciové apoštolští vybídnuti byli, aby podporovali snahy Propagandy všemi silami a spravovali se instrukcemi jejími. (Viz Kollmann: Zprávy Zemského archivu království Českého 1906, „O badání českém v archivě

de Propaganda fide.“) Tato Kongregace měla veliký význam v rekatolisaci pobělohorských Čech.

Kongregace Propagandy náleží mezi církevní instituce politicky nejvýznamnější. Má na starosti šíření víry — missie. Do její kompetence náležejí všechna taková území, kam křesťanství neproniklo nebo kam neproniklo dostatečně. Dále jest jejím úkolem, aby v územích, kam již křesťanství proniklo, vytvořila církevní organizaci soběstačnou. Tam, kde ještě poměry nejsou po této stránce stabilisovány, nejsou dosazováni sídelní biskupové, nýbrž apoštolští prefekti, apoštolští vikáři, nebo missijní představení.

Za území missijní „terra missionis“ nejsou však pokládána toliko území spravovaná touto mimořádnou jurisdikční prelaturou: za území missijní jsou leckdy pokládána teritoria, kde již sídelní biskupové jsou, ale kde poměry ještě nejsou trvale konsolidovány. Územím missijním je vlastně větší část světa. Nenáležejí k němu snad toliko vzdálené země exotické, nýbrž i některé země evropské, zvláště území, obývaná protestanty, jako jest Švédsko, Norsko, Dánsko a některé části Německa, na příklad Sasko, jehož apoštolský vikariát je v Drážďanech. Apoštolský vikář bývá titulárním biskupem. Rovněž severní Německo bylo do konkordátu pod správou provikáře, jímž byl biskup z Osnabrücku. Také jiné části Německa jsou územím missijním.

Do Benedikta XV. skládala se Kongregace Propagandy ze dvou částí: z oddělení pro latiníky a z oddělení pro katolíky ritů Orientálních (uniáty). Benedikt XV. však vyňal Orientály z pravomoci Kongregace Propagandy a dal jim vlastní Kongregaci, hlavně proto, aby mohl býti věnován zvýšený zřetel otázce unionistické, jak jsme již vyložili.

Kardinál, který jest prefektem Kongregace Propagandy, má velmi rozsáhlá zmocnění. Může pro svá úze-

NÁSTUPNÍ AUDIENCE PAPEŽSKÉHO NUNCIA MSGR. CIRIACIHO
U PRESIDENTA MASARYKA.

DR. KAMIL KROFTA,
první vyslanec čs. republiky u Vatikánu
a spoluautor modu vivendi.

mí činiti téměř vše, co mohou činiti ostatní Kongregace a částečně i papež sám pro katolíky území ostatních, vyjma rozhodování ve věcech víry a mravů a manželské processy. Proto také bývá časem nazýván „červeným papežem“. Řehole podléhají této Kongregaci jenom potud, pokud se jedná o speciální otázky missijní. Jinak podléhají řády Kongregaci Řeholní. Řády, semináře a ústavy čistě missijní jsou ovšem podřízeny Propagandě. Mimo řehole podléhají této Kongregaci dvě veliké, neřeholní společnosti: „Společnost zahraničních missií v Paříži“ a „Společnost pro missie africké“, jejíž sídlo bylo dříve v Lyonu a nyní jest v Římě. Dále má tato Kongregace římský seminář svatého Petra a Pavla, milánský seminář Calogerův a papežskou fakultu Collegio Urbano. Kdo navštívil Řím, tomu jistě utkvěli v paměti chovanci této koleje. Jest to jeden z nejlubších dojmů, ukazujících universálnost katolické církve. Ve stejných římských klerikách černých, červeně olemovaných, vidíme černochoy, Čiňany, Indiány, Indy a bělochoy jako rovnoprávné chovance téhož papežského učiliště, na němž se kromě latiny vyučuje hebrejsky, syrsky, řecky a armensky. Tento ústav udílí také doktoráty filosofie a kanonického práva.

Kongregace Propagandy jmenuje apoštolské vikáře, apoštolské prefekty a missijní představené a biskupy na svých územích. Svěřuje missijním společnostem a řádům duchovní správu a opět jim ji odebírá.

V tom jest právě politický význam této kongregace. Žádnému koloniálnímu státu nemůže býti lhostejno, jaké národnosti jsou missionáři, kteří působí v jeho kolonii. I když missionář neprovozuje přímo politické propagandy, přece jenom zakládá školy a ústavy. Jest známo, že francouzské missijní řehole rozšířily v severní

Africe francouzský živel a vliv daleko dále, než Francii zaručovala litera smluv mezistátních. Jest také známo, že ani nejprotikatoličtější vlády francouzské nikdy neomezovaly missií. Zvláště jsou v tomto směru známy zásluhy kardinála Lavigerie a t. zv. Bílých otců Ducha Svátého, jejichž řeholní oděv se téměř ničím neliší od kroje Beduinů. Proto také, když nedávno ve francouzské sněmovně bylo jednáno o vrácení jmění některým řeholím, bylo především apelováno na toto šíření francouzské aktivity pomocí missijních řeholí ve světě. Také po rozřešení římské otázky bylo poukazováno na to, že jistě bude působiti v missiích rivalita francouzsko-italská. Po světové válce soupeřili po této stránce Angličané a Francouzi tak horlivě, že i Anglie i Francie poslala do blízkého Orientu po jednom kardinálovi a nastaly hotové závody v zakládání missijních společností, až do této rivality zasáhla Kongregace Propagandy a vydala zákaz, že žádná missijní společnost nesmí působiti na Blízkém východě, která tam nepůsobila již před válkou. To byl také důvod, proč lyonský ústav byl přeložen z Lyonu do Říma, protože Vatikán si chce zachovati v těchto věcech naprostou neutralitu.

Jest samozřejmé, že zejména rivalita anglo-francouzská na Blízkém východě nevyplývá nikterak z důvodů ideálních. Francie má mandát nad Syrií a Anglie má mandát nad Palestinou. Oba státy jsou však stejně na číhané na Mosul, a to nikoli pro jeho starobylý patriarchát, nýbrž proto, že v Mosulu jsou velmi důležité petrolejové prameny. Přirozeně, že oba státy hleděly učiniti i missie předbojníky své expanse. Obě strany snažily se získati pro svoje světově politické a světově hospodářské cíle i Vatikán, který však nikdy nepouští se zřetele nestrannost, již přikazuje zájem čistě náboženský. Nicméně jest historie missií v Blízkém Orientě

ukázkou, že Vatikán může býti činitelem politicky svrchovaně důležitým.

Na území svého státu máme toliko finanční exponenty missijních společností. Pouze jediná řehole pro zámořské missie jest usazena v Nitře. Jest to Společnost Slova Božího, jejímž členem jest známý badatel o trpasličích národech australských, P. Šebesta.

Velmi značnou aktivitu missijní mezi slovanskými národy projevují Poláci. Nedávno byla polským Jesuitům přirčena ku práci část Afriky a již se objevovaly v novinách zprávy, že Polsko má dostati část z bývalých německých kolonií v Kamerunu. Třebaže tyto zprávy byly více méně fantastické, ukazují přece jenom zřetelně, jaké politické cíle spojují státy s cíli missijními, třebaže proti vůli Propagandy. Polsko nabylo této značné missijní aktivity právě tím, že po Bismarckově kulturním boji papež Lev XIII. jmenoval prefektem Propagandy známého polského vlastence, kardinála Ledóchowského, který býval předtím primasem polským a biskupem hnězdensko-poznaňským, o čemž jsme se již zmiňovali. Protože se nechtěl podrobiti církevně-politickým zákonům železného kancléře, byl uvězněn, ve vězení byl jmenován kardinálem, načež byl propuštěn a odešel do Říma. Jakmile byl jmenován prefektem Propagandy, Německo okamžitě pochopilo, že musí hledět se s ním smířit. Ve své knize „Papst und Kurie“ vypravuje Müller, že mu císař Vilém osobně daroval pak zlatou tabatěrku se slovy: „Tout est oublié“.

Jest však nutno znovu zdůrazniti, že katoličtí misijnáři mají přímo zakázáno přebíratí jakékoli jiné poslání, než je hlásání evangelia. Vyplývá to nejenom snad z nějakých důvodů taktických, nýbrž především z poměru, který má katolicismus ke světské civilizaci. Kdežto některé církve protestantské, hlavně církve americké, zvláště pak methodisté, zcela vědomě spojují missijní

poslání s hlásáním civilisace, stojí katolíci podobně, jako jedna část protestantů, na stanovisku, že křesťanství nesmí se sice proti civilisaci stavěti, ale nesmí také s ní úplně splývati. Proti německo-lutherské „Kulturfreudigkeit“ napsal svého času u nás známý evangelický theolog prof. dr. J. L. Hromádka, že mezi křesťanstvím a světskou civilisací musí vždy býti určité napětí, protože veliké synthesesy se rodí jenom z dramatických antithes.

Že tato katolická methoda jest správná, ukázalo se zejména za posledních nepokojů v Číně. Katolické misijní ústavy byly poměrně šetřeny, kdežto některé ústavy protestanské staly se předmětem persekuce, protože obyvatelstvo spatřovalo v nich jenom předvoj dolarového komercialismu. Kdo šíří civilisaci dříve než evangelium, ten plete bič na Evropu. Jest poměrně snadno, aby se příslušník polocivilisovaného národa naučil řídit automobil nebo aby se naučil zacházeti se strojní puškou. Těchto dovedností však bude používati daleko bezohledněji než Evropan, protože nemá v duši zděděných skrupulí. Není kulturním činem šířiti hmotnou standartisaci na Východ, neboť Východ má svoje starobylé kultury. Výboj Evropy může býti toliko výbojem evangelia.

Poznamenali jsme již, že mezi tím, co evropské velmoci se váhavě radily, zda jest možno uznati i sebeurčení Číňanů, papež osobně vysvětlil šest domorodých čínských biskupů a význam tohoto gesta byl ve světové politice správně pochopen. V poslední době se všude věnuje značná péče vzdělání kleru domorodého.

Missijní biskupové jsou naprosto nezávislí na Kongregaci Konsistorní. Mají vůči ní jediný závazek. Podávati situační zprávy o pokroku křesťanství a o konání synod a koncilů na těchto územích. Je také zvykem, že když missijní biskup či jiný místní ordinář z missijního

území přijde do Říma, že si vyžádá audienci u papeže prostřednictvím Kongregace Konsistorní.

Řekli jsme již, že Kongregace Propagandy má rozsáhlá speciální zmocnění. Může zejména sama dispensovat od překážek manželských, pokud jsou ryze právní, může sama zprošťovati od soukromých slibů, udíleti všechny dispense. Propůjčuje dále apoštolským vikářům biskupské insignie atd., atd. Veškerý tyto akty koná Kongregace Propagandy bezplatně. Světovost této Kongregace byla ukázána názorně v r. 1925 na římské misijní výstavě, která právem byla nazvána katolickým Wembley. Církev ukázala, kterak dovedla rozšířiti svůj stejný ritus, víru i zákon, po celém světě a že „Anděl Páně“, který se modlí věřící, když zvoní zvony světových katedrál, zaznívá také, když zvoní zvonek na misijní chatrči někde na ostrovech Maorských.

Kongregace Propagandy disponuje značným jměním, jež doplňuje se sbírkami v celém světě. Kromě kardinála-prefekta má 19 kardinálů, z nichž 11 sídlí v Římě, 1 sekretáře, 1 podsekretáře, 29 konsultorů a zvláštní oddělení finanční.

O archivu Propagandy, historicky nesmírně důležitém, jsme již mluvili.

7. Kongregace Ritů.

Kongregace Ritů má na starosti obřady a rituální obyčeje, ale jenom potud, pokud se týkají západní církve. Také se nevztahuje její péče přímo na liturgii v nejbližším okolí papežově, na tak zvané papežské kapelly. (Jak málo znají novináři tyto věci, o tom svědčí nedávná „diskusse“ o tom, co to jsou papežské kapelly. Když byla rozřešena římská otázka, napsal jeden z pražských večerníků, že papež dostane salonní vůz, aby mohl cestovati s kapelou. Jiný list pokládal to za špatný překlad

německého „Kapelle“, což znamená, jak známo, také „kaple“, a velmi se vysmál onomu večerníku a přinesl lokálku pod titulem „veselý papež s kapelou“. Není pochyby o tom, že onen večerník myslel při tom opravdu na hudební kapelu, ale náhodou, nevěda, měl pravdu potud, že papežské kapelly existují a že se tímto jménem označují obřady konané s papežským dvorem v Sixtinské kapli a u svatého Petra v Římě.) Péči o tyto kapelly má Kongregace Ceremonií. Také ceremoniel kardinálů náleží pod tuto Kongregaci a nikoli pod Kongregaci Ritů.

Velkou manifestací jednoty církve jest jednota jejího jazyka a obřadu. Církev stojí na stanovisku: „Lex orandi, lex credendi“, katolík má býti po stránce náboženské i věroučné doma na celém světě. Jsou ovšem nepatrné liturgické odchylky touto Kongregací povolené v některých řádech a v některých zemích. I v Čechách jest na svátky sv. patronů dovoleno na některých místech celebrati v jazyce staroslověnském, ale ritem západním. Také při některých lidových pobožnostech a při svátostném požehnání jest dovolen český obřad. Odlišný ritus od obecného ritu latinského má na př. katedrála v Miláně, tak zvaný ritus ambrosiánský, pak jest na některých místech ve Španělsku dovolen tak zvaný ritus mozarabický a konečně na ostrově Krku jest povolen ritus glagolský. To jsou ale vše obřady západní, nikoli východní, o nichž byla řeč výše. Lidový jazyk bývá povolán při úkonech, jež nejsou přísně liturgické, ale jinak, zejména ve mši svaté, se žádá striktně latina.

Tato Kongregace vydává liturgické knihy a vykonává nad nimi dozor; jsou to: breviář, obsahující kněžské hodinky, missál, obsahující mešní ritus, antifonář a graduál, obsahující některé zpěvy církevní, pontifikál, obsahující mešní obřady pro biskupy, manuale rituum, agenda pro běžné obřady, biskupský ceremoniál, obsa-

hující totéž pro úkony biskupské mimo mši. Také posvátná hudba podléhá této Kongregaci.

Officiální církevní hudbou jest gregoriánský zpěv, jež zejména se snažil obnoviti Pius X., ježto tato hudba tvoří hudební korrelát k uměleckým hodnotám liturgie. Velkou zásluhu o její obnovu mají Benediktini. V Praze na Slovanech se celebruje přesně podle předpisů liturgických i s gregoriánskou hudbou ve smyslu tradice Beuronské Kongregace Benediktinů. Tito Benediktini vydávají také svoji českou revui „Pax“, jež se nejvíce zabývá studiem liturgie, hudby a církevního umění.

Také kalendář jest předmětem péče této Kongregace a jest známo, že jeden z konsultorů této Kongregace byl brán v potaz při kalendářové expertise ve Společnosti Národů. (P. Gianfranceschi.) Je-li zaveden nový svátek nebo nový obřad, skládá tato Kongregace k němu officium. Protože k některým částem bohoslužby jest třeba i veršovaných hymnů, musí tato Kongregace zaměstnávat i básníky. Jest podivuhodno, jak i nejnovější hymny a preface dovedou zachovati tradiční styl. Církevní hymnika jest velmi důležitým, třeba zanedbávaným odvětvím literatury. Tato poesie navázala na tradice antické, ale využila dokonale všech půvabů verše a rýmu středověkého a přispěla tak k rozhojnění poetických forem vůbec.

Vše, co se týká ritu mše svaté a ritu při udělování svátostí, patří před forum této Kongregace. Ona také odpovídá na dotazy při liturgických pochybnostech. (Na př. smí-li býti ve věčné lampě elektrická žárovka, smí-li býti mše rozesílána rozhlasem atd.) Tyto otázky jsou sice zdánlivě malicherné, ale jejich soustředění do Říma znamená velmi mnoho pro jednotu církevní tradice. Také liturgická vyznamenání a privilegia náležejí před forum této Kongregace, na příklad výsady, jež jsou spojeny s titulem „Basilica minor“, jímž mohou býti

vyznamenány některé památné kostely. „Basilica minor“ mívá papežský zvon, obrácený oltář k věřícím, papežský znak, konnopaeum atd.

Tato Kongregace dbá o to, aby byl přesně dodržován trojí druh kultu, který jest v katolické církvi obvyklý. „Cultus latrae“, který jest prokazován jedině Bohu, „cultus hyperduliae“, který jest prokazován Panně Marii, a „cultus duliae“, který jest prokazován světcům. Jak tyto nuance jsou promyšleny do posledních detailů, jest vidět i z toho, že zasahují až do ikonografie. Světci mívají na obrázcích gloriolu kolem hlavy, Panna Maria kolem celého těla. Jest známo, že na pražském kostele svatého Ignáce jest znázorněn svatý Ignác s gloriolou kolem celého těla. K tomu musil dostat řád Jesuitů povolení až z Říma. Bezpochyby má tato zlatá svatozář zvýšiti architektonický účinek kostela z dálky a zároveň měla v barokní době zvýšený význam propagační.

Velmi důležitým oborem této Kongregace jest agenda souvisící s blahořečením a svatořečením. Tento obyčej souvisí s dogmatem o obcování svatých, jehož obsahem jest, že církve bojující na zemi, trpící v očistci a vítězná v nebi tvoří jednotu. Jest to podobná myšlenka, jako ta, kterou vyjadřuje Otakar Březina veršem:

„Pro neviditelnou přítomnost Velkých a Svatých našeho rodu sladko je žít!“

V témže „Kolo zpěvu srdcí“ praví básník, že všichni, kteří kdy pracovali, pro nás pracovali a všichni, kteří kdy umírali, pro nás umírali. Lidstvo tvoří jediný veliký nepřetržitý řetěz rukou, jímž jsou spojeni živí, mrtví a dosud nenarození, v němž obíhá nepřetržitě láska a milost. Jako platí v řadě přirozeném dědičnost a zákon o zachování energie, tak i v řadě nadpřirozeném nemůže se žádná zásluha a žádné dobře prožité utrpení ztratiti. Křesťanstvo nahromadilo během věků poklad milostí, z něhož církve stále čerpá. Všichni pokřtění tvoří jediné

mystické tělo Kristovo. Proto církev může zásluhy světců přivlastňovati věřícím. Tato myšlenka jest podkladem dogmatu o obcování svatých a kultu světců. Než jest některý služebník Boží prohlášen za svatého, obyčejně prochází nejdříve stadiem blahoslavenství. Rozdíl mezi světce a blahoslaveným jest hlavně v tom, že svatí jsou ctěni v celé církvi, kdežto ctění blahoslavených jest povoleno pouze místně. Za svatého nebo za blahoslaveného může býti prohlášen jen ten, kdo jest již mrtev a tomuto aktu předchází velmi složitý proces informační, který může začít až 30 let po smrti dotyčného služebníka Božího. Jsou při něm činní tito funkcionáři: Postulátor, promotor fidei a advocatus causae. Postulátor zahajuje proces a řídí jej. Promotor fidei se nazývá také „advocatus diaboli“, protože má uváděti vše proti svatořečení. „Advocatus causae“ musí býti doktorem práva kanonického a alespoň licenciátem theologie. Zkoumají se všechny písemnosti pozůstalé po služebníkovi Božím, který má býti blahořečen, zkoumá se pověst jeho svatosti, po případě jeho mučednictví. Není-li překážky pro proces vůbec, zahájí se předběžné řízení. V předběžném řízení musí především býti zjištěno, zda příslušný služebník Boží není již předmětem veřejného kultu. Kde takový kultus jest, zakáže se. Potom kardinál ponens přezkoumává informace současně s revisory. Přezkum se týká povahy, ctností i chyb dotyčného služebníka Božího. Kongregace si vyžádá svědectví biskupa o jeho vlastnostech. Teprve po skončeném řízení v diecési následuje apoštolský proces před papežem, který zase počíná nejprve předběžným řízením. Pět soudců zkoumá pověst, ctnosti a zázraky, jež se udály na přímluvu světcovu, třeba již po jeho smrti.

Zázrak ve smyslu církevním musí býti smysly vnímatelný děj, vymykající se přirozeného řádu. Církev vychází z víry, že Bůh ve své všemohoucnosti může suspen-

dovati přírodní zákony. Stigmatisace, kterou pokládá církev za veliké svědectví lásky k Bohu, není pokládána sama o sobě za zázrak, protože není „eventus extraordinarius sensibus appercipibilis“. Pomocí svědeckých výpovědí hledí Kongregace sebrati pokud možno nový materiál, který ještě nebyl předmětem jednání diecésního. Následuje druhé kanonistické přezkoumání diecésního procesu, načež pět kardinálů rozhodne, zda má být vydán dekret o tom, že byl zahájen řádný kanonisační proces. Obyčejně může tento řádný kanonisační proces být zahájen až za padesát let po smrti dotyčného služebníka Božího, ale tato lhůta může být zkrácena. Potom následují tři diskuse o ctnostech a zázracích toho, jenž má být kanonisován a také diskuse o jeho případné mučednické smrti. Ctnosti musil osvědčiti v míře heroické, a to ctnosti božské, víru, naději a lásku, ctnosti základní, opatrnost, umírněnost a sílu i ctnosti s nimi souvisící. Jde-li o mučedníka, musí být prokázáno mučednictví pro víru. Nesmí mučednictví ani přímo vyhledávat, nesmí však také před ním utíkat a nesmí se mu násilně bránit. Jeho smrt pro Krista musí být postoupena dobrovolně.

Pak následují tři diskuse o ctnostech ve třech plných shromážděních Kongregace, jež se nazývají *Congregatio antipraeparatoria*, *praeparatoria* a *generalis*. První z nich koná se v bytě kardinála ponenta a jsou jí přítomni všichni kardinálové Kongregace, úředníci i konsultori. Druhá diskuse spočívá v tom, že se kardinálové usnesou, má-li být v procesu pokračováno. Je-li rozhodnutí kladné, následuje třetí shromáždění, generální, ježmuž předsedá sám papež. Po tomto shromáždění vydá papež dekret o heroických ctnostech příslušného služebníka Božího, ježmuž pak náleží titul „*Venerabilis*“, Ctihodný. Potom se koná generální shromáždění, jež se rozhodne pro blahorečení, o němž jest vydán papežský

dekret a stanovena slavnost u sv. Petra. Obraz Blahoslaveného jest za přítomnosti papežovy vztyčen na oltář, papež slouží mši na jeho počest a odpoledne následuje veřejné uctívání lidem. Ti, kdož zemřeli do roku 1534 a požívali nepřetržitě kultu, mohou býti blahorečeni bez tohoto procesu „aequipollenter“. Z českých služebnic Božích byla za Pia X. equipollenter prohlášena za Blahoslavenou první česká Dominikánka, Zdislava z Lemmerka, roku 1907. Rok její smrti kladou někteří do roku 1252, jiní do roku 1285. Pro povolení místního kultu jest třeba, aby blahoslavenému byly prokázány dva zázraky, při blahorečení „aequipollenter“ jest třeba zázraků tří.

Při svatořečení jest proces obdobný. Před svatořečením samotným koná se konsistoř nejprve tajná, pak poloveřejná a konečně veřejná. Obřad svatořečení děje se u svatého Petra asi takto: Konsistorní advokát požádá papeže třikráte o svatořečení. Po vzývání Ducha Svatého jest přečtena kanonisační papežská bulla a světovo jméno jest pojato do kalendáře. Jest sestaven jeho oficiální životopis a jeho jméno může býti pojato do litaní. Smí býti všude veřejně vzýván, k jeho cti mohou býti stavěny kostely a oltáře a jeho obraz může býti malován s gloriolou kolem hlavy. Památka většiny světců se slaví v církvi většinou v den jejich smrti, protože toho dne se podle názoru církevního zrodili pro nebe.

Officium pro blahoslavené musí býti zvláště povoleno, tak na př. mají Křižovníci povoleno officium ke cti Blahoslavené Anežky České, pro jejíž svatořečení budou bezpochyby v Římě podniknuty kroky. U mučedníků bývá proces rychlejší. V poslední doby byli blahorečeni někteří služebníci Boží, jejichž příbuzní a sourozenci jsou ještě na živu. V Kongregaci Ritů jest 27 kardinálů, z nichž 17 sídlí v Římě. Vždy jsou členy Kongregace; Papežský sakristián, magister sacni palatii,

jeden papežský protonotář, děkan Roty, dva auditori Roty, generální prokurátor a jeho zástupce. Pro otázky, týkající se svatořečení, má Kongregace 22 konsultorů. Všechno, co se týká kanonisace, podléhá konsistornímu mlčení. Pro otázky liturgické má tato Kongregace 22 konsultorů.

Otázka ctění světců, přátel Božích, jakožto živého výrazu souvislosti generací v církvi a v národě, stala se u nás nedávno aktuálním problémem při milleniu svato-václavském. Bylo upozorněno na to, že jest již znamením starobylosti národní kultury, když národ poměrně tak záhy měl svého patrona a že jest to dokladem vážnosti jeho mezi národy. Středověká společnost národů — to byla církev. Toto společenství bylo budováno k obrazu a ku podobenství věčné říše Boží na nebesích. Snad v tom doznívá starokřesťanský novoplatonism, že totiž každé věci stvořené musí odpovídati ideální bytost v Božském řádu ideí. Jest svědectvím nezměrné vitality českého národa a dokladem mocného citu soudržnosti a vědomí souvislosti všech jeho generací, že již na úsvitě svých literárních dějin má hymnus, v němž vzývá Boha, aby nedal zahynouti „nám i budoucím“.

I dnes má svatořečení pro svou universalitu pro každý národ značný význam propagační na mezinárodním fóru církve, proto Francie spatřovala ve svatořečení Panny Orleánské přímo koncessi politickou.

Kdyby byla svatořečena Blahoslavená Anežka, jež osobně si dopisovala se slavnou svatou Klárou, byl by to na určitém fóru jistě propagační úspěch.

Chtěli bychom také upozorniti na to, že protestantská theologie viděla ve ctění svatých donedávna div ne modloslužbu. Novodobí evangeličtí bohoslovci však se i touto otázkou vážně zabývají. Uvádím na doklad upsalského evangelického arcibiskupa Söderbloma a jeho spis „Der evangelische Begriff eines Heiligen“.

(Ratsbuchhandlung L. Bamberg, Greifswald.) Arcibiskup Söderblom dokazuje v této monografii velmi přesvědčivě, že nesmíme ztotožňovati mravní dokonalost se svatostí, která jest měřena na ideálu Absolutna a že není také svatost, jež jest heroismem, totožná s mravní bezvadností. Svatost jest „horlivostí domu Božího“, vášní pro Boha. Söderblom praví dokonce, že protestantství často chybovalo tím, že se dívalo na mravní život až příliš střízlivě, že nemělo smyslu pro heroism. Napsal v citovaném spise: „Před několika lety jsem v jedné ze svých studií o světcích dovozoval, že římské pojetí světce v zásadě zdůrazňuje věc správnou, na niž my, evangelíci, příliš často zapomínáme, nebo kterou zanedbáváme. Zvláště po období pietismu a osvícenství jeví se v evangelické theologii tendence racionalisovati základní náboženský pojem svatosti. Svatost byla ztotožňována s mravní dokonalostí větší nebo menší. Bohoslovci se dívali na mravní dokonalost Spasitelovu a na mravní dokonalost jeho malých nebo slavných následovníků, jako na cosi negativního, jako na nedostatek chyb, což odporuje svědectví Písem a živého náboženství. Jest známo, že lidé si dali mnoho práce, aby omluvili Spasitele, že s tak „nevhodnou prudkostí“ zpřevracel v chrámě stoly penězoměnců, peníze rozházel a bičem z provázků vyhnal obchodníky i s jejich ovcei a s jejich voly z chrámu. Co si má počít zbožnost s takovým člověkem? Žár lásky, horlivost spravedlnosti, sebeobětavá statečnost až k smrti, trpělivost bez mezí mohou člověka učiniti světcem Božím, ačkoli třeba se mu dá leccos vytknouti co do korektnosti a bezvadnosti, třebaže i tyto vady jest nutno odstraňovati bdělostí a cvikem. Býti světcem neznamená přizpůsobení se schematu, nýbrž znamená tu vlastnost, že člověk svým životem a celou svou bytostí vydává svědectví o Boží moci. A tak má římské pojetí světce potud pravdu, že exi-

stuje svatost, jež se jeví v Boží síle na slabém člověku a nikoli v naprosté kopii hotových vzorů ctnosti.“

Svůj spis pak končí tento čelný evangelický theolog slovy: „Svatý jest, kdo svou bytostí a svým životem projevuje Boží sílu, takže lidé nevelebí jej, nýbrž jeho Otce v nebesích. Jsou dobré skutky, které jako houba vpijí chválu do sebe, jsou však také dobré skutky, které jsou takové, že jejich chvála nemůže zůstat u lidí a na zemi, nýbrž musí se vznášeti k Otci na nebesích. Takové skutky a takoví lidé jsou svatí, vydávají svědectví o Bohu!“

8. Kongregace Ceremonií.

Kongregace Ceremonií má na starosti liturgický i světský ceremoniel u papežského dvora a jeho členů mimo dvůr. Bdí nad tím, aby se zachovávalo stavovské dekorum, na které se dohlíží velmi přísně. Církevní hodnostář jest povinen svá privilegia a své praerogativy uplatňovati. Tato Kongregace řídí dále otázky precedence u papežského dvora, při čemž je zajímavé, že papež po svém zvolení jest tázán, zda uznává svoje příbuzenstvo. Uzná-li je, pak obdrží tito příbuzní určité pořadí u papežského dvora podle stupně, na jakém je chce míti. Mohli bychom tedy říci, že této Kongregaci připadají asi úkoly, jež mívá jinde šéf protokolu.

Kongregace Ceremonií řídí slavnostní audience, hlavně mocnářů. Kongregace Ceremonií měla na starosti vymysleti jemně vybalancované formy, za nichž mohl papež přijímati i hosty italského krále za nerozřešené římské otázky. Ona řídí otázku dvorních uniform, dává ceremoniální instrukce pro delegace a pro delegáty, kteří nesou papežské dary, jako jest zlatá růže atd.

Prefektem této kongregace jest vždy kardinál-děkan Posvátného Kollegia. Ke Kongregaci náleží 21 kardiná-

lů, z nichž je 7 římských. Této Kongregaci bývají přidělováni zahraniční kardinálové, čímž jest již naznačeno, že jejich vliv nebývá veliký. Sekretář a podtajemník Kongregace Ceremonií jsou současně papežskými ceremoniáři. Ostatní papežští ceremoniáři jsou konsultory této Kongregace.

9. Státní Sekretariát a Kongregace pro mimořádné církevní záležitosti.

Státní Sekretariát a Kongregace pro mimořádné záležitosti církevní jsou vlastně ministerským předsednictvím a zahraničním ministerstvem vatikánským; do jejich kompetence spadají tudíž všechna diplomatická církevní jednání.

Je mnoho definicí diplomacie, vtipných, zlomyslných i suchopárných, lepších a horších, jako je mnoho definicí politiky. Pro naše účely nám stačí jedna z nich, definice Calvova: „Diplomacie je věda o vztazích států mezi sebou, jež vyplývají z jejich vzájemných zájmů, zásad, z mezinárodního práva, z uzavřených smluv a dohod.“ („Le droit international“.) Diplomacií ve smyslu subjektivním jsou pak ty státní orgány, jež jsou pověřeny praktickým upravováním těchto vztahů mezi státy. Jejich povolání je i vědou, i uměním i praktickou činností. O církevní diplomacii platí mutatis mutandis totéž. Diplomacie je tak stará, jako civilisace a právě tak staří jsou diplomati, tedy především vyslanci, které znal již starověk a starý Orient, jehož nádherná poselství ještě dnes rozněcují fantasmii. Styk Byzance s Persií jest pokládán za pravzor diplomacie. Čím více pokračovala civilisace, tím více se také formulovalo to, čemu dnes říkáme mezinárodní právo. Ve starém Římě lze mluvit již o skutečném právu vyslaneckém.

Ale všechnen tento styk, dlouho do středověku, byl

obstaráván toliko vyslanci mimořádnými, vyslanci posílanými od případu k případu.

Podle některých kurialistů náleží papežství zásluha, že ono první vytvořilo instituci vyslanců stálých. Moderní historikové poukazují na fakt, že stálé legace vznikly ponejprv u malých italských vládců 15. stol. Nověji pak se zjistilo, že stálé vyslance mívali již aragonské králové na rozhraní XIII. a XIV. věku. Stálé papežské legace (nunciatury) se počínají teprve okolo roku 1500. Nicméně lze říci, že teprve po vzoru legací papežských, teprve od míru westfálského stalo se zřizování stálých vyslanectví zvykem obecným, že teprve od té doby má zřizování vyslanectev podklad právní a teprve od té doby jest odvolání vyslance a nenahrazení ho vyslancem jiným pokládáno za projev nepřátelský. Lze tedy přece jen říci, že papežství náleží zásluha, že vytvořilo instituci vyslanců stálých, čímž dalo základ k trvalému a pravidelnému styku mezi národy, což jest největší mírovou službou, jakou vůbec může nějaká diplomacie lidstvu prokázati. Než státy po příkladu kurie zřídily stálá vyslanectví, bylo třeba překonati mnoho předsudků a obav. Státy se bály vyzvědačství cizinců. Teprve když konvence se vytvořila v tom směru, že míti u dvora cizí vyslance bylo pro panovníka holdem, ctí a poklonou, byl dán základ k trvalému mezistátnímu diplomatickému zastoupení, daleko později, než byly zřízeny trvalé legace papežské. Vznik stálého vojska, boj proti imperialistickým choutkám Habsburků v 16. století, války z druhé polovice XV., vznik velmocí, války na západě a stálé turecké nebezpečí, technické objevy, nutnost stálého styku obchodního, výměna hodnot duchovních i hmotných, v níž podle Paula Valéryho spočívá evropanství — to vše vedlo teprve k vytvoření stálé diplomacie světové.

Přesto tedy, že dlouho trvalo, než byla zřízena svět-

ská stálá diplomacie po vzoru legací papežských, nelze upřít, že charakter diplomacie byl vždy v jádře náboženský a to již ve starověku. Již staří Řekové znali vyslance s posláním výslovně náboženským. Křesťanská knížata pak posílala k pohanům svoje poselstva, aby se pohané obrátili na víru. Lze říci, že sblížilo-li co státy Evropy, byla to především jedna církev, společenství víry. Na témže podkladě se pak tvořily i vztahy politické. Vždy, když hrozil vpád barbarů do římské říše, obracela se říše na církev. Provincie jmenovávaly svými vyslanci biskupy. Ve středověku byli téměř vždy vyslanci kněží, což se udrželo až do 18. století. Středověká poselstva skládala se často výhradně z kleriků a obyčejně se dala diplomatická jednání za řízení biskupů nebo jiných církevních hodnostářů. Té doby stala se také latina diplomatickou řečí, protože byla jazykem církve. Porady konaly se obyčejně na místech posvěcených a závěrečné akty smluv konány byly na svátky za náboženských obřadů. Zachovávání smluv bylo slibováno na základě přísah na krucifix a na evangelium.

Smlouvy pak bývaly registrovány apoštolskými notáři, kteří ve středověku byli velmi významnými faktory politickými. Jejich úkolem bylo zejména přijímat ultimativní diplomatické noty a oni to byli, kteří konstatovali, že jednání bylo přerušeno. Často papežové garantovali mezistátní smlouvy pod pohrůzkami církevních trestů. Jindy opět zprostředkovali papežové mezi panovníky a někdy tak činily i celé církevní sněmy. Právem praví Funck-Brentano ve své knize „Le caractère religieux de la diplomatie“, že do 13. století byla papežská diplomacie jediná v Evropě. Proto její formy přijaly poněkud i státy. Církev dodávala přísahám svatosti. Křesťanské státy tvořily společenství národů, jehož hlavou byl papež. Byla to doba Božích mírů, jež byly jedinou pacifickou autoritou v dobách největšího

barbarství a ukrutnosti. Pěkně praví Merežkovskij ve své „Luze na postupu“: „Také stará římská vlčice měla ostré zuby. V politice byla krvežíznivá dravost. Ale když šlo o některé společné ideje — o Pacem romanam, o ideu světového míru a Věčného Města, ztělesnění věčného rozumu — Řím se zastavoval a bohabojně skládal své fasces, odznaky legií s vítěznými orly před těmito nedotknutelnými svátostmi. A v nejhlubší noci středověkého barbarství, uprostřed feudálních občanských válek, národové přerušovali války a odkládali zbraň na pokyn pokojného starce, římského Velekněze, který jim připomenul rčení Kristovo. »A bude jeden ovčinec a jeden pastýř«.“

V době reformační zmizela ovšem tato jednota a byla hledána na podkladě světském. Ještě Svátá Alliance jest pokusem o politickou jednotu národů na podkladě náboženském — ovšem bez papeže. Jest jistě i problémem Společnosti Národů, jak založiti mír na jednotné ideji, neboť bez ideové jednoty jest Společnost Národů toliko technickým prostředkem mírové práce, ale aby byla trvalým základem jednoty, jest jí třeba jednotící myšlenky, jest jí třeba duše a odtud snahy katolíků a protestantů, aby mírová myšlenka byla proniknuta křesťanstvím, jež jest a zůstává základem jednotné evropské kultury.

Skutečná papežská diplomacie v pravém slova smyslu začíná však podle Pinchetti-Sanmarchiho teprve tehdy, když církve a císařství se smířily a u dvora císařského byli papežští apokrisiáři a když císař měl stálé vyslance u papeže. Nejstarším typem papežských poselství jsou poselství k ekumenickým koncilům. Od 4. století bývali pak někteří sídelní biskupové pověřováni dozorem nad církví jménem papežovým. Asi do roku 1050 říkalo se jim „apoštolští vikáři“. Na jejich místo nastupovali pak stálí legáti, „legati nati“, což zůstalo do-

dneška čestným titulem některých arcibiskupů, na př. pražského. Jinými papežskými posly ku panovníkům byli věrozvěstové. V českých dějinách máme jejich příklady ve svatém Cyrilu a Metoději. Ne každý missionář ovšem měl posláni u hlavy státu, některý byl poslán jen k věřícím. Vždy bylo dobře rozeznáváno mezi posláním čistě církevním a diplomatickým. Jiným typem papežských vyslanců byli legáti pro hlásání křížových výprav, které byly nejpodivuhodnějším plodem evropského romantismu, idealismu a největším výbojem evropanství. Byli také legáti sv. inkvisice, bdící nad čistotou víry, mimo to měli hodnost legátů správci některých provincií Církevního státu nebo správci jiných papežských statků. Papežskými legáti byli i poslové, kteří jménem papežovým vykonávali obřady u osob zvláště vznešených, přinášeli jim papežovy dary, zvláště zlatou růží, nesli nově jmenovanému kardinálovi kardinálský kloubouk a biret, což se zachovalo dodneška. Dodnes existují papežští legáti, delegáti a ablegáti s charakterem čistě církevním, kteří podléhají buď Kongregaci Propagandy nebo Kongregaci Konsistorní.

Dříve mívali papežové i legáty světské. Panovníci normansko-sicilští přikládali si titul papežských legátů a podobně činili i králové uherští. Sicilští vladaři ještě v 16. století reklamovali pro sebe úřad papežských legátů. Italský stát se tohoto práva vzdal výslovně v garančním zákoně a v Lateránské dohodě, ačkoli podle názoru kuriálního bylo toto právo zrušeno již Piem IX. bullou „Suprema“. Svatý Štěpán, král uherský, měl velikou církevní pravomoc, ač nebyl legátem v pravém slova smyslu. Papežové totiž vždy popírali dědičnost legátské hodnosti. Co nebylo nikdy u uherských králů popíráno, byl titul apoštolského krále a z tohoto titulu vyplývající privilegium, že uherský král měl právo dát nosit před sebou kříž, podobně jako biskup. Uvádíme to

hlavně proto, abychom ukázali, na jak starých tradicích zakládaly se praerogativy uherských králů a jak staré tradice Vatikán zrušil, přistoupiv na československý modus vivendi a neuznav nejvyšší patronát a nominační právo uherské. O vyslaneckém právu papežském dá se mluvit ovšem teprve v době Konstantinově, kdy církev nabývá charakteru veřejnoprávního. Od počátku jest uznáváno právo papežovo na mezinárodní právní styky.

Nejstarší institucí papežských diplomatů jsou t. zv. apokrisiáři, latinsky responsables, u byzantského dvora císařského. Jsou to stálí vyslanci, kteří sídlili v paláci císařském. Podnětem k jejich vyslání bylo nejspíše šíření bludných nauk Nestoriových a Eutychievých ve východní církvi. Tato instituce se udržela v Byzanci od 5.—8. století. Za Karla Velikého se vyskytují apokrisiáři v říši francké, ale papež je vysílal jenom, byv o to požádán, nebyla to tedy instituce stálých vyslanců, jako v Byzanci. Apokrisiáři však podle názoru většiny historiků nejsou základem pozdějších stálých nunciatur, nýbrž jest jím instituce jiná, vzniklá na počátku století 13., t. zv. kollektori, poslové papežští, pověřeni vybíráním desátků. Kollektori byli podřízeni apoštolské komoře. Aby svůj úkol mohli vykonávat, potřebovali ochrany panovníků. Měli proto často pověření diplomatické, stáli se zprostředkovateli mezi Svatou Stolicí a panovníky. Jejich úřad byl často slučován s úřadem legáta, často býval však od něho přísně odlučován, neboť ne všichni kollektori měli zároveň poslání diplomatické. Stálí finanční zástupci Svaté Stolicе byli ve Španělsku. Také neapolská nunciatura vznikla z původní kollektorie, ale jinde vznikaly nunciatury také jinak, obyčejně tím, že se poselství původně mimořádně ustálilo.

Jiný typ papežského poselství, jak jsme již řekli, byli legáti. S diplomatickým posláním bývali vysíláni již k Mereovcům a Langobardům, kam je vysílal již Řehoř

Veliký. V říši Francké Karlovci vyžadovali si papežské legáty při událostech politicky významných. V 11. století nabýval úřad papežských legátů velmi značné moci a významu. Protože však tito legáti nepřicházeli z Říma, nýbrž nositeli této hodnosti byli domácí hierarchové, odcizovali se někdy jednotnému duchu církve, což způsobovalo pokles kázně. Proto papežové posílali vedle nich ještě zvláštní posly osobní, legáty a latere. Tato delegace vznikla v 13. století, udržela se do dneška.

Nunciatury papežské vznikly za těchto poměrů jako protiváha proti převaze a prepotenci těch delegátů, kteří byli „legati nati“. Nejstarší jest nunciatura benátská z roku 1500. O pravidelné vybudování diplomatického zastoupení kurie mají největší zásluhu renaissanční papežové Lev X. (1513—1521) a Pius IV. (1559—1565) a jeho synovec kardinál svatý Karel Boromejský. Od té doby byl politický význam papežů měřen obvyčejně podle počtu zastoupených států.

Nikdy ještě v dějinách neměla kurie tolik diplomatických zastoupení u sebe a nebyla v tolika státech diplomaticky zastoupena, jako za nynějšího papeže Pia XI. Nynější papež má největší počet nunciatur a největší počet diplomatů u svého dvora. Podobně, jako se pohnáhlu vyvíjely nunciatury, vyvíjel se znenáhla také úřad, který dnes řídí vatikánskou diplomacií v celém světě, totiž Státní Sekretariát. Ještě dříve, než existovaly nunciatury, existovala apoštolská kancelář, jejíž ředitelé se nazývali již v 14. století sekretáři. Vedle této kanceláře existovala pro věci finanční tak zvaná tajná komora, camera secreta. V ní bývaly vyhotovovány tajné spisy, jež neměly jíti prostřednictvím kanceláře. Papež Inocenc VIII. (1484—1492) dal této instituci právní formu. Jednoho pak ze sekretářů této komory jmenoval svým domácím tajemníkem, *secretario domestico*. Za Pavla IV. (1555—1559) měl tento úředník titul „taj-

ného sekretáře“. S tímto úřadem však konkurovala jiná instituce — t. zv. „kardinál nepos“, kardinál synovec. V době renaissanční se vyvinula konvence, že papež jmenoval vždy kardinálem svého synovce, jenž jej při slavnostních příležitostech zastupoval. Dnes se pozastavíme jistě nad tímto uzákoněným nepotismem. Ale uvažme, že rodinné svazky jsou nejprvnějším a nejprimitivnějším svazkem lidí pojícím a že bylo třeba velmi mnoho kultury, aby tyto svazky rodové a rodinné byly překonány svazky vyššími. Rodová politika v primitivnějších poměrech jest stále ještě velmi mocnou vzpruhou a mnoho sporů na naší Podkarpatské Rusi na příklad by se dalo vysvětliti daleko snáze rozpory rodovými a rodinnými, než ideami ex post do těchto sporu vkládanými. Není tudíž divu, že první političtí důvěrníci papežovi byli jeho příbuzní. Mezi těmito kardinály nepoty a sekretáři nastal brzo zápas o moc.

Lev X. zřídil vedle úřadu tajného sekretáře ještě sekretáře pro kuriální korespondenci italskou. Z tohoto podřízeného úředníka se později vyvinul úřad velmi významný, spojený vždy s hodností kardinálskou. Později ještě dlouho vedle kardinála nepota existoval též úřad apoštolského sekretáře. Za Lva X. kardinál nepos řídil politiku, kdežto expedici vykonával kardinál sekretář, jako jeho nejbližší pomocník. Klemens VII. dosadil pro obě kanceláře týž personál. Pavel III. stanovil kardinála nepota zahraničním ministrem a ředitelem diplomacie de jure. Za pozdějších papežů bylo stálé střídání vlivu mezi nepotem a sekretářem. Papežové sami snažili se odstraňovati nepotism a bojovati proti němu více méně úspěšně. Jest zajímavé, že papež Pavel IV. zřídil při svém sekretariátu první diplomatickou školu. Řehoř XIII. zrušil vliv kardinála nepota, ale neodstranil ještě jeho funkci. Od dob tohoto papeže jest kardinál sekretář ředitelem papežské politiky. V 17. století zmohli se

však zase kardinálové nepoti. Teprve papež Inocenc XIII. zrušil instituci kardinálů nepotů a od té doby byl kardinál, řídící papežskou politiku, nazýván „kardinál státní sekretář“.

Dnešní organizaci papežské politiky upravil definitivně papež Pius X. konstitucí „*Sapienti consilio*“ ze dne 29. července 1908. Na základě jeho kuriální reformy skládá se dnes vedení papežské politiky z těchto institucí: Z Kongregace pro mimořádné záležitosti církevní, vedené sekretářem, z kanceláře pro řádné záležitosti církevní vedené substitutem neboli sekretářem šifry a z kanceláře papežských Brevií vedené kancléřem. Rozumí se ovšem samo sebou, že nejvyšším ředitelem církevní politiky je papež sám, protože papež jest monarchou sice voleným, ale absolutním. Kardinál státní sekretář jest však jeho důvěrníkem ve věcech politických. Kardinál státní sekretář má funkci prvního ministra, premiéra a zároveň funkci ministra věcí zahraničních. Jest členem všech Kongregací, vyjma Kongregaci Ritů a propagandy, takže uplatňuje svůj vliv všude. Co do hodnosti není ovšem nikterak nejvyšším z kardinálů a Kongregace pro mimořádné záležitosti církevní není nikterak první z Kongregací. Tou jest Kongregace Svatého Officia, bdící nad čistotou víry a mravů. Ale členství státního sekretáře ve všech Kongregacích ukazuje, že není věci na světě, jež by nemohla někdy tangovat sféru politickou, pokud žijeme na tomto světě. Církev má energickou snahu uplatňovat náboženství ve veřejném životě a nikdy nepřistoupí na thesi, že náboženství jest věcí soukromou. Proto si nelze odmyslit od její činnosti diplomacii nebo politiku. Jde o stálý, často tragický zápas uplatňování absolutních ideí v tomto světě relativit, stálé střídání elementu duchovního s mocenským, často ve formách velmi podivuhodných. Velmi pěkně to vyjadřuje Herr-

mann Bahr v románě své konverse „Himmelfahrt“, když jedna z jeho figur, skeptik Höfelind, praví: „To jest to, co na katolictví zaráží, že tato největší duchovní moc jest zároveň i mocí politickou, nebo že se s mocí politickou spojuje, nebo se s ní vlastně ani nespojuje, nýbrž brzo má vrch ta, brzo ona, brzo jsou pohromadě. Slučují se anebo se pouze směšují? Toho člověk nikdy neví. Proto také nikdy nevíme, s kým máme co činiti. Již Bismarck, který měl velmi vyvinutý postřeh pro pravou podstatu věcí, poznal, že nepřemožitelná jest ona moc, která jsouc poražena, ničeho nepociťuje, protože jí z ducha vždy ihned naroste nové tělo. Jako zjev politický je církev tak silná, že z nouze dovede někdy i po celé jedno století vystačiti bez zvláštních darů ducha, a opět jako duchovní jev je tak nevyčerpatelná, že jí neublíží ani politická smrt. Proti duchovním útokům staví odpor své reální moci a žádná zbraň světa není s to, aby zasáhla jejího ducha. Boží pravda jest v ní do té míry spojena s lidským důvtipem, že jest jista pro všechny případy . . . Tážeš se někdy po světcích, a najdeš často diplomata. Chceš s ní jednati diplomaticky, a ona se pohřbí v modlitbu . . .“

Potud Herrmann Bahr. Vatikán si byl vždy vědom síly ducha v politice, významu ideí, universálnosti a okolnost, že státní sekretář jest členem všech Kongregací, jest do jisté míry symbolická a mohla by býti poučením pro leckteré politiky, kteří nechtějí býti ničím jiným, leč politickými profesionály, protože neznají významu duchovních a duševních imponderabilit, s nimiž počítal i politik tak reálný, jako Bismarck. Protože úřad kardinála státního sekretáře spočívá na osobní důvěře papežově, zaniká papežovou smrtí. Poslední povinností kardinála státního sekretáře jest, že oznámí diplomatům a panovníkům papežovu smrt, načež odstoupí. Kardinál státní tajemník může odstoupiti nebo

býti vyměněn i za života papežova, jako to učinil Lev XIII. s kardinálem Ninou.

V únoru letošního roku odstoupil kardinál státní sekretář Pietro Gasparri, jsa stár téměř 80 let. Náležel takřka k nerozbitným figurkám vatikánské politiky po dlouhá léta a jeho jméno jest i pro Československo spojeno nerozlučně s uzavřením modu vivendi a s jinými akty, jež souvisely s opětným nabytím naší státní samostatnosti. Provedl církev úskalími světové války, má zásluhu na značném vzestupu politického vlivu papežské kurie, spolupůsobil zejména pro smír s Francií a uzavřel Lateránské dohody a řadu konkordátů, mezi nimiž nejvýznamnější jest konkordát bavorský a pruský, jež sjednal nynější jeho nástupce, kardinál Pacelli, jako nuncius mnichovský a později berlínský. Poslednímvětším diplomatickým aktem odstoupivšího kardinála státního tajemníka byl protest papežův proti bolševickým násilnostem v Rusku.

Život jeho je dokladem toho, že ani nejvyšší církevní kariéra není omezena rodovými privilegii a předsudky. Je syn sedláka z Ussity a ve svém dětství pásával kozy. Po službě ve vatikánských úřadech stal se profesorem církevního práva v Paříži, kdež ztrávil řadu let a kde vydal důležité vědecké publikace ze svého oboru. Později působil diplomaticky v Jižní Americe a v roce 1907 stal se sekretářem kardinálské komise pro kodifikaci a vydání pramenů práva církevního a kardinálem. První velká část tohoto pramenného díla byla hotova již loni, kdy vyšel 4. svazek „Juris canonici fontes 1923—29“. Při odstoupení kardinála Gasparriho daroval mu papež villu na vrchu Oppio, kdež ve stáří 78 let hodlá dokončiti svoje dílo jako předseda nové kardinálské komise pro kodifikaci církevního práva o r i e n t á l n í h o, čímž bude prokázána nejenom veliká služba církvi západní, ale i církvím východním. Pracuje také

o svých pamětech. Nový kodex církevního práva ponese navždy ve svém titulním listě nápis: „Codex Juris canonici Pii X. Pontificis Maximi iussu digestus, Benedicti Papae XI. auctoritate promulgatus, prefatione Eminentissimi Petri Cardinalis Gasparri et indice analytico-alphabetico auctus MCMXXII.“ — Sloužil jako státní tajemník dvěma papežům, Benediktu XV. i Piovi X., což je samo o sobě zvláštností, protože obyčejně — jak řečeno — se s osobou papežovou mění i osoba kardinála státního sekretáře. Mimo to vedl kardinál Gasparri ústřední správu církve také za sedisvakance po smrti Benedikta XV., zastáváje zároveň úřad kardinála-camerlenga.

Nástupce kardinála Gasparriho, kardinál Evžen Pacelli, pochází z rodiny, v jejíž dávné tradici jest služba Vatikánu. Děd nového ředitele papežské diplomacie a politiky byl za Pia IX. laickým zástupcem ministra vnitra v Církevním Státě a jeho otec byl děkanem papežských advokátů konsistorních. Bratr kardinálův, František byl profesorem právnické fakulty na státní universitě v Římě (Sapienza) a působil jako jeden z hlavních vykonavatelů vůle papežovy v době jednání mezi Vatikánem a Kvirinálem o rozřešení římské otázky a nyní jest prvním státním radou Vatikánského Města.

Kardinál Evžen Pacelli narodil se dne 2. března 1876. Studoval gymnasium i lyceum v Římě, načež byl alumnem šlechtického semináře Capranicense v Římě, kde studoval svého času také kardinál Rampolla del Tindaro, státní sekretář Lva XIII., a markýz della Chiesa, pozdější papež Benedikt XV. Na universitě Gregoriánské nabyl doktorátu theologie, filosofie a práv. Na kněze byl vysvěcen 2. května 1899 a nastoupil dráhu diplomatickou v Kongregaci pro mimořádné záležitosti církevní. V téže době přednášel Msgr. Pacelli církevní právo v římském semináři svatého Apolináře. Později byl po

pět let profesorem na papežské vysoké škole diplomatické „Accademia dei Nobili Ecclesiastici“. Roku 1909 bylo mu navrženo, aby přijal profesuru veřejného a římského práva na universitě ve Washingtoně, ale jeho šéf, státní sekretář papeže Pia X., těchto dnů zesnulý kardinál Merry de Val, nepropustil ho z Říma. O dvě léta později, 2. března 1911, byl Msgr. Pacelli jmenován podtajemníkem Kongregace pro mimořádné záležitosti církevní. 20. července následujícího roku stal se Msgr. Pacelli sekretářem této Kongregace a současně spolupracoval s kardinálem Gasparrim na kodifikaci církevního práva. Na jaře roku 1917 se stal nunciem v Mnichově, odkud přešel jako nuncius do Berlína, po odhlásování výmarské ústavy.

Za svého působení za války byl hlavním vyjednavatelem v mírové akci Benedikta XV. Po válce podporoval Msgr. Pacelli centrum v pacifikační demokratické politice a v dobré paměti jest jeho projev pro Locarno, jenž mu vynesl mnoho nepřátelství u Action Française. Ani za komunistického puče neustoupil, ač byl přímo osobně ohrožován. Jen v době nejkritičtější uchýlil se do Bernu. Přispěl také velmi mnoho k organisování charitativních akcí v Německu za války i po válce. Náležel také ku předním propagátorům Katolické Akce. Jest o něm dále známo, že jest výborným výkonným hudebníkem i znalcem hudby a že v mládí vynikal i svými výkony sportovními jako plavec a jezdec na koni. Společensky jest velmi obratný. V Německu mu říkali „der fliegende Monsignore“, protože s velkou oblibou užíval ke svým úředním cestám aeroplánu. I tato okolnost přispěla značně k jeho popularitě v Německu, technicky tolik interesovaném. Mluví plynne pěti jazyky: italsky, francouzsky, německy, anglicky a španělsky.

Konkordát s Bavorskem a Pruskem jest — jak řečeno — do značné míry jeho dílem. Nový kardinál —

státní tajemník, jenž zná, na rozdíl od svého předchůdce, Střední Evropu z autopsie, byl pověřen tímto úřadem dne 10. února 1930 za několik neděl po svém jmenování kardinálem, prý proti svému vlastnímu očekávání.

Bezprostředním úkolem nového kardinála státního tajemníka bude konečná aplikace Lateránských dohod a vyrovnání některých sporných otázek, jež se v poslední době v souvislosti s nimi vyskytly, dále pak snad také příprava ekumenického koncilu, ježž prý hodlá Pius XI. svolati jakožto pokračování přerušného koncilu Vatikánského z r. 1870 na rok 1931.

Obyčejně se stává kardinálem státním sekretářem diplomat, který má politický rozhled, nejčastěji bývalý nuncius. Jeho úřední místnosti jsou pod bytem papežovým. Jsou zařízení velmi skvěle, ale diskretně, v barvě purpurové. Před jeho bytem v Cortile San Damaso stojí na stráži Švýcar v historické uniformě. Přísluší mu nejen vatikánská stráž a kočáry, nýbrž i dvojitý kardinálský plat. Jeho funkce spočívá hlavně v tom, že denně přednáší papeži o světové politice na základě depeší a zpráv zahraničních zástupců, zpráv novinářských i agenturních. Kardinál státní sekretář jmenuje nuncie a dává jim instrukce (dispaccio). Má slovo i při kreacích kardinálů a při jmenování biskupů všude tam, kde jest tangována sféra politická. V úterý a v pátek přijímá diplomaty. Diplomaté nově přišedší do Vatikánu odevzdávají pověřovací listiny papeži a pak se odeberou ihned ke kardinálovi státnímu tajemníkovi, který jménem papežovým opětuje jejich návštěvu. Papež nikdy nedává oficiálních hostin. Oficiálních diner se zúčastňuje jenom kardinál státní sekretář. Kardinálovi státnímu sekretáři vykonávají návštěvy politické osobnosti do Říma přišedší, takže vždy jest v jeho saloně řada osob, čekajících na svůj turnus. Kardinálové mají

přednost přede všemi návštěvníky a před ostatními kardinály má přednost kardinál-děkan Posvátného Kollegia. Je-li však u státního sekretáře již návštěva, nebývá k vůli kardinálovi přerušena, jak by vlastně podle předpisů být mělo, nýbrž i kardinál čeká, až tato návštěva je skončena. Totéž platí u papeže. Jest zvykem tiskové kurtoasie světové činiti odpovědným za všechny akty kurie státního tajemníka, aby nebyla hlava církve zatahována do politických debat.

Jak jsme již podotkli, Státní Sekretariát má tři oddělení. Řádné, mimořádné a kancelář papežských brevií. Oddělení řádné spravuje, jak již řečeno, substitut neboli sekretář šifry. Tímto oddělením procházejí běžné záležitosti. Tato kancelář oznamuje kardinálům jejich kraci, provádí jmenování prelatur manteletty a palácových úřadů, hodností v Kongregacích a jmenování konsultorů, uděluje papežská šlechtictví a řády a biskupům tituly assistantů papežského trůnu, vykonává, zhruba řečeno, ony práce, jež souvisí s hodností papežského ministerského předsedy. Dále pak udržuje tato Kongregace styk s nuncií pomocí kurýrů a šifrovaných depeší. Papežští kurýři mají práva kurýrů diplomatických a diplomatická šifra se zachovává v tajnosti, pokud vůbec jsou diplomacie s to, aby udržely tajnost své šifry. Za války si jistě dala italská zpravodajství záležet, aby neoficiálně pronikla šifru vatikánskou. K tomu, co jsme o nunciích řekli, dodáváme, že nuncius má vždy charakter titulárního arcibiskupa a že zastupuje papeže stále u cizí hlavy státu.

Dnes jest dvojí kategorie vatikánských diplomatů: Nunciové a internunciové. Působnost na nunciaturách první třídy, na tak zvaných velkých nunciaturách, zaručuje nositeli podle nynějších zvyklostí kardinálský purpur. Dnes platí za takovéto nunciatury velvyslanecké vlastně již jenom Paříž, Madrid a Lissabon. Působení

na těchto nunciaturách jest nejen pro nuncia samotného, ale i pro diplomatické úředníky znamením zvláštní přízně. Abychom zaznamenali nejnovější aktualitu po této stránce: Nedávno byl jmenován do Lissabonu jako uditore I. třídy (I. legační rada) Msgr. Arata, který býval v Praze sekretářem nunciatury a po odchodu Msgra Marmaggiho chargé d'affaires. Byl vždy zastáncem smířlivého řešení otázky Husových oslav a byl náhle z Prahy odvolán, což některé listy tehdy interpretovaly jako znamení nepřízně. Po krátkém působení ve Vídni jest však povýšen a jmenován do Lissabonu, což jest mezi jiným také svědectvím, že směr méně intrasigentní jest ve Vatikáně schvalován. Jest to politika, jež vedla ke sjednání modu vivendi.

Kolik je vatikánských legací a kolik je legací u Vatikánu? Před vypuknutím války měla Svatá Stolica v cizině 5 nunciů, 11 internunciů a apoštolských delegátů s diplomatickým posláním. Někteří internunciové v Americe byli pověřeni u několika menších států současně, takže 16 míst bylo obsazeno 11 osobami. Dnes Vatikán má u různých států v Evropě a v Americe 22 nunciů a 11 internunciů, celkem tedy 33. Též zastoupení různých národů u Vatikánu je nyní mnohem hojnější. Před válkou byli jen dva vyslanci u Vatikánu, rakouský a španělský a 14 zplnomocněných ministrů. Velvyslance mají dnes u Vatikánu: Belgie, Brasilie, Francie, Chile, Italie, Německo, Peru a Španělsko. Vyslance a ministry mají: Argentina, Bavorsko, Bolivie, Československo, Haiti, Holandsko, Japonsko, Jugoslavie, Kolumbie, Kostarika, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Monako, Nikaragua, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Rumunsko, San Marino, Velká Britanie a Venezuela. V některých státech má Svatá Stolica zástupce rázu čistě církevního. Ale velmi často se jim dostává uznání a vážnosti, jako by měli posláním diplomatické. Takových apoštolských de-

legátů jest 8. 5 z nich podléhá Kongregaci Konsistorní, 8 Propagandě a 5 Kongregaci pro Východní církev. 6 jich bylo zřízeno po válce a to v Albanii, na Anti-lách, v Číně, v Japonsku, v Indočině a Jižní Africe. Úhrnný součet před válkou byl tento: Vatikán měl v celém světě zástupců diplomatických a delegátů 28. Nyní jich má 51. Celkem tedy lze říci, že zastoupení Vatikánu se zdvojnásobilo. Mezinárodní smlouvy uzavřené s Vatikánem rovněž počtem neustále rostou. Národnost většiny nunciů jest obyčejně italská, což vyplývalo dosud hlavně z nevyřešené římské otázky. Byli však mezi nuncii též i Švýcaři, Poláci a Němci. Kardinál Frühwirth, nynější kancléř církve, byl nunciem v Mnichově, ačkoli byl řeholník, Dominikán. Pius X. schválně vybíral diplomaty časem z kurátního kleru a také z řeholí, aby i tento stav poněkud odpolitisoval a přiblížil náboženskému prohloubení, o něž všude usiloval podle svého hesla: „Omnia instaurare in Cristo!“ (Srv. Arthur Wymen: „Die päpstliche Diplomatie. Freiburg i. Br. 1922.)

Vatikán již před válkou praktikoval to, co činí většina evropských států po válce. Vždy měl vedle diplomatů z kariéry rezervu lidí, kteří přišli do diplomacie jako outsideri. Většina států zavedla tuto praxi jednak pod vlivem demokratických myšlenek, jednak proto, že bylo poznáno, že v demokratické Evropě je daleko vlivnější expert než diplomat a proto bylo třeba diplomatů, kteří znají život a kteří mají ještě jiné zkušenosti než ony, které dávají parkety salonů. Diplomatická akademie vatikánská se nazývá „Accademia dei Nobili Ecclesiastici“, ale není školou pouze šlechtickou. Nižší hodnosti při Státním Sekretariátu a Kongregaci pro mimořádné záležitosti církevní se obsazují cestou konkursu, ale vyšší hodnosti se nedají vysedět a státní sekretář má výběr naprosto volný.

Jak vyplývá z tradice vatikánské diplomacie, udržuje Svatá Stolica styky nejenom se státy katolickými, ale i se státy nekatolickými, ba i rozlukovými. Jest to do jisté míry jejím vlastním zájmem, aby všude a za všech okolností manifestovala, že není pouhým kultovním spolkem, nýbrž universální církví suverénní, „societas perfecta“. Úkol nunciů jest povšechně, nehledě k eventuálním zvláštním instrukcím, asi takový: Informovati Svatou Stolicí o stavu katolictví v zemi, do níž byli vysláni, udržovati přímý styk s ostatními vyslanci, informovati Svatou Stolicí o vládě a o osobnostech politicky nebo jinak důležitých, informovati ji o vnitřní a zahraniční politice státu, u něhož jsou pověřeni, i o politice sousedních států. Proto mívají obyčejně nunciové výměnu zpráv s nunciaturami sousedními. Důležité jest zejména, aby nuncius znal vládní požadavky vzhledem k církvi dříve, než mu budou úředně předloženy, aby se Svatá Stolica mohla připravit. Vedle toho však má nuncius i autoritativní náboženskou missi mezi věřícími, zastupuje papeže i vůči všem katolíkům i vůči episkopátu.

Nunciové jsou však jinak skuteční diplomaté a to ne snad z toho titulu, že papež má suverenitu nad zbytečkem Církevního Státu, nýbrž z toho titulu, že církev jest universální, dokonalá společnost a že papež má právo udržovati styk s věřícími a vládami celého světa, že církev katolická má mezinárodní, právní osobnost, jež — podobně jako u Společnosti Národů, nevyplývá z držení teritoria, nýbrž z jejího poslání. Tím méně jest ovšem vyslanecké právo papežovo odvozováno z Lateránských smluv. Kurialisté poukazují na to, že tato dohoda světskou suverenitu papežovu a z ní vyplývající aktivní i pasivní diplomatické zastoupení předpokládá, že papeži tohoto práva neuděluje, nýbrž s ním toliko počítá a je pro Itálii upravuje. Podle obecně platné a uznávané konvence mezinárodní mají nunciové papežští precedenci

před ostatními diplomaty. To platí však výhradně o nunciích, nikoli o internunciích. Tuto precedenci stanovil vídeňský kongres svým „Reglementem pořadí“ z 19. března r. 1815.

Aby se předešlo stálým sporům o precedenci (jest známo, že ve středověku si vyslanci doslova, nikoli obrazně podrážděli nohy, jenom aby se nedostal ke králi dříve ten než onen), byli diplomaté rozděleni v hodnostní třídy takto:

1. Velvyslanci, legáti a nunciové (ambassadeurs, légats ou nonces).

2. Vyslanci (envoyés, ministres ou autres accrédités auprès des souverains) a internuncnové.

3. Chargés d'affaires (accrédités auprès des ministres des affaires étrangères). (O něco později na kongresu v Cáchách r. 1818 byla velmocemi vytvořena ještě jedna třída ministrů-residentů [ministres résidents], kteří byli zařazeni mezi vyslance a chargés d'affaires.)

Jinakse řídí pořadí podle doby, kdy podal vyslanec pověřovací listiny u státu přijímacího. V čele diplomatického sboru stojí jeho doyen. Podle vídeňského reglementu jest jím vždycky nuncius, bez ohledu na dobu svého příchodu. Toto privilegium bylo vždy nesporně uznáváno až na jedinou výjimku, která však již rovněž neplatí. Roku 1920 koncem února byl ve Švýcarsku pověřen nuncius Msgr. Maglione, nynější nuncius pařížský. Do té doby byl doyenem diplomatického sboru v Bernu vyslanec francouzský, který trval na tom, aby v této hodnosti setrval. Roku 1922 však došlo, jak známo, k znovunavázání styků mezi Svatou Stolicí a kurií a francouzská vláda dala svému vyslanci pokyn, aby požádal papežského nuncia, aby převzal úřad doyena sboru v Bernu, což se také stalo. Praxi osmi signatárních států se přizpůsobily i státy ostatní a často jest

dávána precedence i papežským vyslancům mimořádným a to i ve státech nekatolických. V carském Rusku při korunovaci byla papežskému legátu přiznávána precedence. Naproti tomu při poslední korunovaci mikada v Japonsku neměl apoštolský delegát precedence, nýbrž šel až za diplomatickým sborem, ale byl mu udělen stejně vysoký řád jako velvyslancům.

Diplomaté cizích států u Vatikánu pověření mají v Itálii privilegia a imunity diplomatů a urážky jejich se stíhají stejně, jako urážky diplomatů pověřených u Kvírinálu. Za války se pruské zastupitelstvo Svaté Stolice odstěhovalo do Švýcarska, aby neuvádělo Kurii do těžké situace.

Samozřejmě, že papež jest dotázán, zda by mu osoba vyslancova, již mu vláda nějakého státu hodlá poslati, byla příjemná. Jest však pravidlem, že Svatá Stolica nikdy nedá agrément kardinálovi, protože kardinál jest zvláštní přísahou zavázán hájiti práv církve vždy a za všech okolností. Prakticky se toto stanovisko Kurie uplatnilo, když Bismarck chtěl jmenovat pruským vyslancem u Svaté Stolice kardinála Hohenlohe. Vzhledem k tomu, že ve Vatikáně se sbíhají nitky z celého světa, může býti vyslanectví u Vatikánu velmi dobrým místem informačním, je-li dobře obsazeno, a tato posice by neměla nikdy býti podceňována.

Zmínili jsme se již o tom, jak svrchovaně významné pro poznání českých dějin jsou edice pražských nunciatur z doby Rudolfa II. a násl. a to z týchž důvodů, jako jsou důležité archivalie vatikánské a archivalie Propagandy. Ve své studii „O důležitosti zpráv nunciů pro sněmy České“ (Zprávy Zemského archivu království Českého, 1906) píše Jan Bedřich Novák o významu těchto pramenů takto:

„Jde o to, aby poklady nunciatur pro české dějiny byly zužitkovány a tím vyplněna mezera mezi středo-

věkými „Monumenty Vatikánskými“ a mezi akty „Propagandy“. Pak bychom měli pohromadě všechn materiál římský a italský, na jehož základě teprve by se mohlo přikročit k řešení důležitého, naše dějiny integrujícího thematic: „Čechy a Řím“.

O práci našeho nového Historického ústavu v Římě o vydávání českých nunciatur jsme již také mluvili.

Zbývá nám říci si několik slov o ostatních součástech papežského Státního Sekretariátu. Jak bylo již řečeno, jest Kongregace pro mimořádné záležitosti církevní vlastním zahraničním ministerstvem Svaté Stolice. Skládá se ze 13 kardinálů v Římě residujících, z nichž jsou skoro všichni bývalí nunciové. Kongregace pro mimořádné záležitosti církevní nemá prefekta, jejím prefektem je sám kardinál státní sekretář. Dále má tato Kongregace svého sekretáře, jako každá Kongregace jiná a podtajemníka, jímž byl až donedávna Msgr. Ciriaci, který jest nyní v Praze nunciem. Není jistě bez významu pro náš stát, že byl do Prahy poslán úředník tak vlivný a znamená to důležitou konexi se samotným ústředím církve. Na místo Msgra Ciriaciho byl jmenován Msgr. Alfred Ottaviani, který až dosud byl rektorem České koleje v Římě, tedy opět prelát, který zná československé poměry alespoň ze styku s českými alumny. Rektorem České koleje se stal Msgr. Roveda, který má rovněž velmi důležité postavení, jest totiž generálním sekretářem Katolické Akce. Také významný arcibiskupský titul (Tarsus — rodiště svatého Pavla), jež dostal Msgr. Ciriaci při svém jmenování do Prahy, a okolnost, že jej na biskupa vysvětil sám kardinál státní sekretář, nasvědčuje tomu, že Praze jest přičítán Vatikánem značný význam.

Kongregace pro mimořádné záležitosti církevní má dále 9 konsultorů. Její sbor tvoří velkou politickou radu církve. Nejdůležitější její funkcí jest zřizování, dě-

lení a obsazování biskupství tam, kde je o to třeba jednat s vládami světskými. Proto bude tato Kongregace mít velíký význam pro uskutečnění našeho modu vivendi. Jinak se zabývá jmenováním biskupů Kongregace konsistorní. U nás sice není přímého práva nominace, ale stát bude vždy dotazován, nemá-li politických námitek proti hodnostáři, jež chce Vatikán jmenovat. Proto bude jmenování biskupů náležeti i před forum této Kongregace. Způsob jednání této Kongregace se poněkud liší od jednání Kongregací jiných. Tato Kongregace skoro nikdy nesvolává plenárních porad. Kardinál státní sekretář pověřuje obyčejně některého z kardinálů vypracováním určité běžné otázky. Mimořádným úkolem této Kongregace jest stylisace smluv se státy a výklad smluv již existujících.

Před forum Kongregace pro mimořádné záležitosti církevní náležejí všechny otázky, které nějak souvisí s politikou nebo s občanským zákonodárstvím. Pověřený kardinál nemusí býti z Kongregace, může náležet ke sboru jinému. Zvláštností této Kongregace jsou dále t. zv. smíšené schůze, totiž že ku poradám bývají přibíráni kardinálové z jiných resortů, vyžaduje-li toho věc. Na příklad: jde-li o nějakou otázku školskou, konají poradu členové Kongregace studijní společně se členy Kongregace pro mimořádné záležitosti církevní, je-li tato otázka zároveň politikum. Všechny otázky palestinské, které vždy tangují sféru politickou, bývají projednávány za účasti Kongregace pro mimořádné záležitosti církevní, Kongregace Propagandy a Kongregace pro církve východní. Další zvláštností této Kongregace jest, že při ní není tak zvaný kardinál ponens, totiž hlavní referent. Každý kardinál podle své hodnosti podává svoje votum. Písemné práce v diplomatickém světě vatikánském se nazývají „minuta“, t. j. koncept. (Odtud se nazývají nejnižší úředníci Kongre-

gací minutanti.) Dopis kardinála státního sekretáře nunciovi se nazývá „dispaccio“, zpráva nunciova kardinálu státnímu sekretáři se jmenuje „rapporto“. Soubor aktů o nějaké otázce se jmenuje „posizione“, „ponenza“ se nazývá resumé o nějaké otázce. Tohoto názvosloví užívají ostatně všechny Kongregace ostatní. Kardinál státní sekretář podává při poradách svoje votum poslední. Rozumí se samo sebou, že usnesení Kongregací má votum toliko konsultativní a že rozhoduje papež sám v dohodě s kardinálem státním sekretářem.

Třetí součástí papežského státního sekretariátu je kancelář papežských brevií. Její agenda je čistě kancelářská, nepolitická. Vyhotovuje všechna papežská brevía, i ta, jež prošla ostatními Kongregacemi, vyjímaje dispense ve věcech manželských. Má to ten význam, že státní sekretariát se takto dovídá o všech opatřeních a koncesích, jež učinily Kongregace ostatní.

Politika a diplomacie Vatikánu má úspěchy hlavně proto, že umí čekat a že na některých principech neochvějně trvá, jsouc si vědoma své sekulárnosti. Roma aeterna. Svatá Stolica měla vždy zvýšený smysl pro onen druh politiky, které se říká v německé sociologii „Geistespolitik“, pro politiku ducha, smysl pro ony ideje, jež mohou míti vliv na budoucí osudy národů, pro ony transmise, jež vedou z říše abstrakt k realizaci myšlenek. Nic na světě není tak silného, jako duch a idea, a politik formátu skutečně státnického bude s duchovními hodnotami vždycky umět počítat.

10. Kongregace Seminární a Universitní.

Kongregace Seminární a Universitní se stará o duchovní a duševní vzdělání duchovenstva. Jsou jí podřízeny všechny duchovní ústavy, vyjma ty, jež podléhají Kongregaci Propagandy, tedy ústavy missijní a ústavy,

jež podléhají Kongregaci Orientální. Také ústavy výhradně řádové nepodléhají této Kongregaci, nýbrž Kongregaci Řeholní. Tam, kde jsou semináře zařízeny podle požadavků církevního práva, existují semináře velké a malé. Malé semináře, u nás bychom řekli chlapecké konvikty, jsou přípravkami, semináře velké jsou ústavy pro výchovu kněžstva. Jejich úkolem je výchova i vyučování po stránce humanistické, bohoslovné a asketicko-pastorální. Každá diecése má svůj seminář. Vedle seminářů diecésních bývají však v poslední době zřizovány větší ústavy interdiecésní.

Také pražský arcibiskup projevoval svého času snahu, aby veškeré theologické studium z republiky bylo soustředěno v novém semináři dejvickém v Praze a na obou pražských theologických fakultách, což by přišlo levněji i biskupům i státu a mělo by to i jistý význam pro státní výchovu kleru hlavně ze Slovenska a z Podkarpatské Rusi, ale tento plán nebyl uskutečněn, neboť biskupové uvádějí zatím vážné důvody proto, aby si semináře podrželi.

Normální theologické studium trvá šest let, v Rakousko-Uhersku trvalo však toliko čtyři roky, jako jiné universitní studium. Nyní bylo rozšířeno na pět let, aby se dostalo kandidátům žádoucí přípravy filosofické, které je potřebí tím spíše, že dnešní střední škola učí filosofické propaedeutice na předpokladech zcela jiných, než vyžaduje thomism. Snad překvapí, že biskupové v době, kdy církev má v našich zemích přímo katastrofální nedostatek kněžstva, studium theologie ztěžují, místo co by je ulehčovali. Ale biskupové podle našeho názoru právem počítají s tím, že kvalita musí nahradit kvantitu a že palliativní prostředky nepomohou. Něco obdobného vidíme v řeholích, jimž také byla kázeň zpřísněna a dorostu proto není méně, spíše naopak. Bude-li kněžský dorost hluboce přesvědčen o svém poslání, pak

jeho působení nahradí časem i kvantitu. Že církev u nás nechce používatí palliativních prostředků, se děje hlavně vlivem pražského arcibiskupa Msgra. Kordače.

Na každém semináři musí vlastními profesory býti obsazeny tyto stolice: Dogmatika, morálka, svaté Písmo, církevní dějiny. Vedle toho se přednáší církevní právo, liturgie, kazatelství, pastorální bohosloví, zpěv atd. Na našich fakultách jest věnována pozornost i církevní slovenštině a dějinám umění, jakož i orientalistice. Na odchylky od obecných učebných plánů jest třeba dispense této Kongregace. Chce-li nějaký stát zřídit theologickou fakultu, pak nemůže tak učinit bez svolení této Kongregace, jinak by nebyl její doktorát platný v katolickém světě. Jak známo, odepřela studijní Kongregace svého času povoliti zřízení katolické theologické fakulty v Bratislavě, protože nechtěla dovoliti, aby byla zřízena podle forem přejatých ze staré monarchie, nýbrž trvala na formách předepsaných novým kodexem. Tvrdí se, že i tato otázka bude vyřízena současně s provedením modu vivendi.

Na fakultách čistě církevních jest možno nabýti těchto akademických hodností: bakalaureátu, licence čili prolytatu a doktorátu čili laurey. Papežské university udílejí doktoráty theologie, filosofie a práv. Oficielní filosofií církevní jest thomism. Lze mluvití dnes o renaisanci thomismu, zvláště ve Francii, kde novothomisty nejsou již toliko theologové (Maritain). Umírněný realism thomismu působí na některé myslitele blahodárně po nekonečných předválečných sporech noetických, kdy rozum ponechán sám sobě neměl nic pilnějšího na práci, než popírat sama sebe. Thomism jest přesvědčen de obiectiva veritate idearum universalium. Podobně jako pragmatism se snaží prostým odmítnutím transcendence, pokud nezasahuje prakticky do života, vymaniti se ze sporů noetických, tak někteří duchové, jejichž meta-

fysický hlad nemůže býti ukojen těmito methodami v podstatě positivistickými, vracejí se k thomismu, to jest k objektivismu, nehledě k tomu, že mnohé these thomistické, na př. jeho theorie hmoty jsou v podivuhodné shodě s dnešními vědeckými poznatky empirických věd. Není sporu o tom, že thomism má i pro církev význam politický, protože právě jeho stanovisko k věcem tohoto světa umožňuje i věrnost světovému názoru i aktivní jednání. Právě těchto dnů psal Alfred de Quervain („Zeitwende“, nákl. C. H. Beck, Mnichov) o duchovních základech politických stran a o thomismu řekl tato slova: „Stalo se pochybným nám všem, zda touha po světovém názoru, jež se všude probouzí, jest s to, aby nám pomohla v našich politických nesnázích. Potřebujeme praktického poznání a to jest něco jiného, než upevňovati sama sebe v kosmických visích a než vmýšleti se do takové skutečnosti, jakou milujeme. Tak vidíme. že velmi často se navzájem diametrálně rozcházejí jasnost ve světovém názoru a jistota v jednání a odvaha politická. Mezi konkurujícími soustavami se nám však zdá, že jedna z nich předčí všechny, vystupujíc s nárokem spojití světový názor s politikou účinně i věčně. A musíme této soustavě přiznati, že její metafysika se přiblížila skutečnosti. Míníme světový názor thomistický, který se stal názorem církve římsko-katolické. V něm jest staletá a tisíciletá moudrost, jež jest i moudrostí politickou, sebrána, roztržena a zachována tak, že jest jí možno i nadále užívatí“. — Potud Alfred de Quervain.

V tom následuje Pius XI. svého velkého předchůdce Lva XIII.: Lev XIII. proklamoval v encyklice „Aeterni Patris“ thomism jako oficiální filosofii církve, Pius XI. prohlásil v encyklice „Studiorum Ducum“, že Andělský Učitel jest patronem studia. Význam Tomáše Akvinského není v tom, že byl myslitelem zvláště originálním,

ale v tom, že jeho dílo vyvrcholilo v synthesu mezi myšlením antickým a křesťanským a že dovedl ve své soustavě spojit realitu s metafysickou vírou v nadosobní hodnoty, ba přímo s mystikou. Měli jsme již příležitost mluvit o této otázce, když jsme mluvili o Lvu XIII.

Základem právního studia jest nový Corpus juris canonici. Nedávno byl zřízen také Biblický Ústav, jenž uděluje biblický doktorát. Pro studium bible existuje zvláštní komise, jež vlastně co do svého složení jest Kongregací. Skládá se ze 3 kardinálů, 1 tajemníka, 30 konsultorů, z nichž někteří jsou i mimo Řím. Tato komise udává směrnice pro pravověrnou exegesi, ale stránkou čistě dogmatickou zabývá se Kongregace Svatého Officia. Jiná taková vědecká komise jest Komise historická, jejímž tajemníkem byl slavný historik papežů Pastor. Konsultory této komise bývali Grisar a nynější kardinál Ehrle.

Universalita církve jest manifestována i tím, že Vatikán se snaží, aby všechny národy měly v Římě svoje kolleje. Na nich se vychovává klerus, jenž má býti později elitou. Tito alumnové ztráví v Římě sedm až osm roků v oněch letech svého věku, jež bývají rozhodující pro vytvoření povahy. Stávají se pak ve své vlasti průkopníky pravého římského universalismu a bývají informátory nunciatur, což jest již usnadněno tím, že mluvívali perfektně italsky. Přes to, že Řím propaguje svůj universalism v těchto kollejích, jest pozorný k národním zvláštnostem, jsa si dobře vědom, že internacionalism jest uskutečnitelný jenom cestou přes nacionalism, nikoli popřením národní duše, individuality a svérázu.

Národní kolleje mají nyní v Římě tyto státy: Spojené státy, Amerika Jižní a Střední, Kanada, Anglie, Irsko, Skotsko, Německo, Francie, Belgie, Československo (dříve jen Čechy), země bývalé Svaté Římské Říše,

Polsko, Portugalsko a Španělsko. Čeští alumnové bývali dříve přijímáni i na kolej bývalé Svaté Římské Říše, na známou Animu, jež měla nějaký čas i rektora z Čech, Msgra. Jaeniga, Němce s velmi živým českým regionálním cítěním, jež jej vedlo k tomu, že věnoval velkou peněžitou sumu na zřízení České kolleje. Jeho čechofilie jej nakonec přivedla i do konfliktu s rakouskými úřady. Tito alumnové nemálo přispívají k zpestření obrazu římských ulic, neboť jsou oděni v pestrobarevné sutany a v mantellony se stuhami vesele ve větru poletujícími. Nejnápadnější jsou chovanci Animy, zvané také Collegium Germanicum. Germanikové jsou oděni červeně, v červenou kleriku, v červený mantellon. Pás, klobouk a punčochy mají černé. Skotové jsou fialoví, mají červené cingulum a černý mantellon. Španělé jsou černí, ale mají modré knoflíčky, Jihoameričané jsou stejní, ale mají modrý pás. Severoameričané mají červenou kleriku a černý mantellon, ale zelené lemování, Poláci jsou rovněž černí, ale mají zelený pás, Čechoslováci mají žlutohnědý pás na černé klerice. Francouzi mají místo mantellonu široký ferraolone. Angličané a Irové jsou černí. Mimo to mají některé provincie italské své vlastní semináře a zvláštní kroje. Chovanci kollejí orientálních se vyznačují tím, že mívají místo mantellonu soprano se širokými rukávy, jaké nosí východní kněží vůbec a že nosí vousy. Pobyt v Římě poskytuje alumnům hojně příležitosti i k všeobecnému vzdělání, alumnové navštěvují i musea, ovšem nejsou nikdy na ulici sami, nanejvýše dva a dva. Prázdniny trávívají ve vilách na italském venkově, jež bývají majetkem kollejí. Naši bohoslovci pobývají v Trevi v Umbrii.

Na tomto místě bychom chtěli říci několik slov o dějinách Československé, dříve České kolleje, jejíž nová budova byla nedávno odevzdána svému účelu. Collegium Nepomucenum bylo vysvěceno dne 23. dubna 1929,

na den svatého Vojtěcha. Českou kollej (Collegium Bohemicum) založil Lev XIII. listem „Vicariam“ dne 1. ledna 1890. Před tímto papežským slavnostním aktem existovala již fakticky od r. 1884. Oficiální titul kolleje byl: „Collegium Clericorum Bohemorum in Urbe“. V papežském dekretu jest zajímavě především to, že mluví výslovně o království Českém. Papež vyložil, proč kollej založil a pak kanonicky otevřel. Učinil tak „k větší slávě Boží, k zvelebení náboženství katolického a k užitku slavného království Českého“. V tomto listě vzpomněl Lev XIII. dále Karla IV., který založil pro české poutníky hospic v Římě. K výtěžku z tohoto domu přispěla náboženská Matice rakouská rovněž svým podílem na založení kolleje. Papež přidělil pak nově založenému ústavu důchody domu na Via Barberini a odkaz Barberinský, 60 skudů, k čemuž ještě přidáno 200 skudů z peněz Datarie. Pražský arcibiskup kardinál Schönborn určil, aby výtěžek t. zv. Svatováclavského halře byl přidělen potřebám české kolleje. Prvním rektorem ústavu byl pozdější kardinál Lorangalli. 150.000 lir z vlastního jmění daroval domu Msgr. Jaenig, tehdy rektor Animy. Kollej sídlila 3 léta v domě blízko Animy, pak se přestěhovala do blízkosti kostela svatého Karla na Corso Umberto, načež byl koupen s pomocí papežovou dům na Via Sistina, v němž kollej pobývala od roku 1888 až do letošního roku. Za války musili naši alumnové opustiti Řím a dostudovali v Praze. V roce 1891 zakoupil biskup Hajs vilu v Trevi, kdež alumnové pobývají od července do října. Za starého režimu obesílaly kollej svými alumny toliko 4 české diecése a chovanců mohlo býti nejvýše 30. Alumnové z Moravy a ze Slezska nebyli do kolleje přijímáni, přes to, že biskupové časem o to usilovali. Rakouská vláda se bála připomínati jakkoli souvislost Čech s Moravou a se Slezskem.

Dějiny nynější kolleje jsou stručné. Nynější papež Pius XI. sám zakoupil pozemek pro kollej v blízkosti kostela svatého Jana v Lateráně. Budovu stavěl ing. Momo. Na stavbu daroval papež 2 a půl milionů lir, ostatek dali českoslovenští biskupové. Při slavnostním otevření byla několikrát zdůrazňována i československá státní jednota. Kolleje je nyní vlastníci dvou majetků domovních, ve Via Sistina a ve Via Cesarini.

V poslední době posílají naše řehole svůj dorost do římských řádových ústředí a čeští profesori theologie studují na římských ústavech a v římských bibliothekách.

Bohemica ve vatikánské knihovně by měla být soustavněji doplňována. Nejde o náboženství, nýbrž o vědu. Vždyť vatikánská knihovna jest jedno z vědeckých středisek celého světa.

Římské národní kolleje alumny vychovávají, avšak nevyučují; obstarávají jim nanejvýše korrepetice. Římské posluchači theologie studují na 4 papežských universitách. Největší z nich jest Collegium de Propaganda fide, jež však nenáleží pod pravomoc Kongregace Seminární a Universitní, nýbrž pod pravomoc Propagandy. Na tomto ústavě studují také alumnové naši. Jinou universitou papežskou jest Papežský Římský Seminář, pak dominikánská universita Collegio Angelico, a konečně universita jesuitská Gregorianum, jež pracuje nejmodernějšími methodami. Má na př. skvěle zařízenou laboratoř pro experimentální psychologii atd. a pořádá apologetické kursy i pro laiky. Mimo to jest při ní zřízena zvláštní škola pro budoucí profesory theologie.

I dnes existuje stále ještě konkurence řeholních škol a jejich tradic, závodění mezi některými směry, jež mají více sklon k mystice, a mezi jinými, jež inklinují opět k racionálnímu výkladu, soutěž mezi tradicionalismem a směry spekulativně theologickými atd. Dominikáni

jsou ovšem zastánci klassické thomistiky, Jesuité jsou zastánci method moderních. Také vědecká činnost Františkánů a Benediktinů i Augustiniánů jest značná, ale na svých ústavech vzdělávají jen svůj vlastní dorost.

Odznakem doktorů theologie bývá prsten a čtyřhranný bareť. Doktoři pražské theologické fakulty mají tmavočervený čtyřhranný bireť sametový.

Ke Kongregaci Seminární a Universitní náleží 30 kardinálů, z nichž 15 sídlí v Římě. Vždy náleží k této Kongregaci ex offio sekretář Kongregace konsistorní. Mimo to má tato Kongregace sekretáře podtajemníka a 30 konsultorů.

11. Kongregace Orientální.

Kongregace pro Východní církve jest data poměrně mladého. Byla zřízena, jak jsme již uvedli, teprve 1. ledna 1917 papežem Benediktem XV. Do té doby patřili sjednocení katolíci čtyř východních ritů pod pravomoc Propagandy. Snaha po sjednocení církve západní a východní nabyla nové aktuality po válce. Jednak se rozpomínaly státy, které vedly válku na to, co ještě spojuje křesťanské národy. Za druhé oživení nadějí na sjednocení křesťanstva západního s východním bylo způsobeno některými vnějšími událostmi, jako byl pád carství v Rusku, oslabení řeckého patriarchátu cařihradského atd. Tyto naděje vzrostly hlavně tehdy, když sami pravoslavní se utíkali pod ochranu papežovu. Chtěla-li církev získati schismistický Orient, musila především věnovati pozornost Orientálům vlastním.

Abychom pochopili otázku v celé její šíři, mluvili jsme již dříve, než jsme začali mluvit o Orientální Kongregaci, o problému sjednocení křesťanstva vůbec. Tato otázka tanguje po nejedné stránce i náš stát, jednak pro cyrilomethodějskou tradici československých katolíků,

jednak proto, že máme uniáty na svém vlastním státním území. (Viz díl I. kap. IX.)

Předsedou orientální Kongregace je sám papež a kardinál jest jenom jejím tajemníkem; tudíž podobná organisace, jakou má Kongregace sv. Officia. Kongregaci jest přiděleno 11 kuriálních kardinálů, assessorem čili vlastním sekretářem jest orientální biskup. Kongregace má 24 konsultorů obou ritů. Kongregaci podléhají osoby, kážeň i obřady Orientálů. Před její forum náležejí i záležitosti smíšené, jež se týkají latiníků i Orientálů. Tato Kongregace má vůči Orientálům tytéž plné moci, jako mají ostatní Kongregace vůči latiníkům, toliko ve věcech věroučných a soudních podléhají i Orientálové sv. Officiu, jemuž podléhají i ve speciálních otázkách manželského práva, pokud se týkají t. zv. Privilegium Paulinum. S žádnou jinou kongregací nemají Orientálové co činiti. Svědčí to zajisté o tom, že Svatá Stolica přikládá otázce unie důležitost svrchovanou.

Ačkoli Vatikán věnuje soustředěnou péči uniátům i ruské emigraci, přece dosti dlouho váhal způsobiti se sovětským Ruskem otevřený konflikt. Toto váhání vyvolávalo až i rozladění v ruské emigraci. Od roku 1925 i Merežkovskij činil výtky Vatikánu. (Po janovské konferenci, po soudu s patriarchou Tichonem a po třetí bez vnějšího podnětu.) Z věci se dokonce vyvinul i brožurkový boj, v němž katolíci hájili postup papežův. Zdůrazňovali, že papež Benedikt prostřednictvím představitelů jednoho z katolických států žádal, aby bylo zajištěno osobní bezpečí carské rodiny. Týž papež že nařídil katolickým duchovním vrchnostem v Cařihradě, aby pomáhaly běžencům. Zakročil písemně přímo u Lenina, aby propustil katolického mohilského biskupa Roppa. Pak následovala korespondence mezi Státním Sekretariátem a Čičerinem, o pronásledování církve v Rusku. Ruští emigranti vyčítali dokonce papeži jeho pomoc pro

hladovějící Rusko, jako by tím pomáhal bolševikům. Pius XI. dal jednati se sověty v Ženevě prostřednictvím tehdejšího prefekta Kongregace pro mimořádné záležitosti církevní Msgra Pizzarda. Tehdy však brzdily vatikánský vliv zejména anglikánské zásahy. Ani když došlo k popravě preláta Budkiewiczze, Vatikán nevystoupil úplně ze své rezervy, ač ovšem nemlčel. Od té doby se střídaly akce protestní s pokusy, vyjednávati v Rusku náboženskou svobodu po dobrém a se zásahy charitativními. Ale ukázalo se, že sověty se nikterak nemíní přizpůsobovat Evropě, naopak, že jim přibývá na intransigenci. Každý protináboženský zákrok se strany sovětů je nyní provázen projevy plné účasti se strany katolické. (Když na př. na pražskou unionistickou konferenci, konanou o dnech svatováclavských došla zpráva o zničení svatyně Matky Boží Iberské, ihned byla vykonána na podnět biskupa D'Herbignyho smírná pobožnost atd. atd.) Únorový protest papežův z letošního roku jest dokladem, že Vatikán již přestává doufat v možnost jakéhokoli smírného zásahu.

Jaké výsledky si slibuje Vatikán za této situace, zvláště vzhledem k sovětskému Rusku, jež jest nejdůležitějším činitelem v této otázce? Jednali jsme o tom v kapitole o unionismu. Zde bychom však chtěli připomenouti, co napsal ve svém spise „L'aspect religieux de Moscou“ biskup D'Herbigny, rektor Orientálního ústavu papežského v Římě, který tedy v těchto věcech jistě tlumočí názory kuriální. Biskup D'Herbigny zná sovětské Rusko z autopsie. Líčí jeho náboženský stav asi takto: Náboženství v Rusku nevyhynulo. Teprve mladší generace bude snad přesvědčena, že náboženství jest opíátem národů. O generaci starší toho tvrdit nelze. Výhled do budoucnosti je ovšem pro křesťanství velmi smutný. D'Herbigny si klade otázku: Jak bylo asi svatému apoštolu Pavlovi, když se ponejprv octl na Foru

Romanu? Jeho situace byla ještě o to horší, že v Římě Krista vůbec neznali, kdežto v sovětském Rusku jméno Kristovo ještě nevyhynulo. Ale i proti apoštolům stál celý římský státní aparát se svou vzornou administrativou, se svými vzorně vybudovanými komunikacemi, se svou mocí. Ale jest známo z dějin, že právě tento aparát, jenž měl křesťanství zničit, mu mimovolně prospěl. Ta okolnost, že byly vybudovány silnice a bezpečnost v celé světové říši římské, pomohla křesťanství rozšířiti se po celém tehdejším vzdělaném světě.

A D'Herbigny konkluduje: Sovětské Rusko chce vědomě býti říší asijskou. Do Moskvy si chodí pro instrukce budhisté, lamaisté z Tibetu, Tataři i Číňané, koncepce sovětského Ruska je eurasijská. Není i v tom snad dopuštění Prozřetelnosti, že se na východě Evropy utvořilo veliké centrum asijských národů? Ještě dosud se nikdy nepodařilo vybudovati takové společenství s asijskými národy, jaké vybudovalo sovětské Rusko. Evangelisace Asie jest tisíciletým snem církve, snem dosud nesplněným. Kdož ví, neděje-li se tu proces obdobný, jako ve starém Římě, zda totiž říše, jež dnes vědomě chce býti nástrojem Antikristovým, neposlouží jednou mimovolně většímu rozšíření království Kristova do končin, do nichž ještě nemohlo proniknouti? To se ovšem nemůže státi ani dnes, ani zítra. Jest to dílo sekulární, jež bude stát jistě i mučednickou krev. Ale u Boha není nic nemožného. — Taková jest koncepce D'Herbignyho. Jest jistě možno na ni nazíratí jakkoli, ale velkoleposti jí jistě nikdo neupře.

12. Poenitentiaria.

Sacra Poenitentiaria Romana je jedna z nejpodivuhodnějších institucí církve. Představte si úřad se všemi náležitostmi úřadu; s exhibitem, protokolem a vším, co

k úřadu patří, který pracuje s velikým aparátem výhradně pro otázky svědomí. Na této instituci jest vidět, jak církev se snaží dáti i nejjemnějším záchvěvům vnitřního života konkrétní formu, jak se snaží požadavky Absolutna neustále uplatňovati v pozemské relativitě, jak chce uskutečniti říši ducha ve hmotě, třeba tento zápas byl často tragický.

Poenitenciariie není Kongregací, protože nemá v čele kollegium, nýbrž jediného kardinála Velkozpovědníka, který jest správcem tohoto papežského tribunálu pro věci svědomí. Tomuto kardinálovi přísluší, aby vykonával za umírajícího papeže předepsané modlitby. Jeho oborem jsou absoluce a prostředky, jimiž se rozmnožuje milost posvěcující. Tento úřad má právo zprostiti věřící od takových církevních trestů, jež se týkají toliko fora vnitřního, svědomí. Může zbaviti věřící i censur reser-vovaných papeži tím, že kardinál Velký Poenitenciář se obrátí na papeže a vydá pak dekret na základě oracula vivae vocis.

Praxe Poenitenciariie bývá taková: Zpovědník vyslechne ve zpovědnici případ, který sám nemůže absolvovati. Mohl by se v té věci obrátiti na biskupa, ale jest nebezpečí, že by mohlo být prozrazeno zpovědní tajemství, že by totiž biskup mohl seznati ze zpovědi, o koho běží. Proto se zpovědník obrátí písemně na Poenitenciarii, ale zamlčí jméno kajícníkovo. Kongregace případ rozhodne a sdělí písemně svoje votum zpovědníkovi. Zpovědník dekret poenitentovi ve zpovědnici přečte, ale ihned listinu před jeho očima zničí, aby nikdy nemohla být dokladem nebo svědectvím v nějakém procesu právním.

Poenitenciarie úřaduje jenom pro svědomí a tajně. Může takto dispensovati z tajných irregularit a slibů. Kdyby na příklad někdo byl učinil slib, že vstoupí do řádu, ale pak se oženil, jeho manželství by bylo platné,

ale hříšné. Poenitenciarie může jej absolvovati tím, že jeho slib přemění v jiný dobrý skutek. Kdyby si vdovec vzal osobu, s níž se za života své první manželky dopustil cizoložství, bylo by manželství pro obor svědomí neplatné, ale Poenitenciarie je může sanovat. Také v jiných případech může sanovati manželství, ale vždy jenom pro foro interno. Také t. zv. kondonace náleží pod její kompetenci. Může totiž za určitých okolností dovoliti, aby někdo podržel majetek, kterého nesprávně nabyl, není-li již možnost řádné restituce. Dejme tomu, že by bylo vypsáno stipendium, z něhož má býti vyplaceno věno pro zachovalé dívky. Nějaká dívka by si dala toto stipendium udělit, ačkoli již není pannou. Vdala se, ale kdyby vrátila věno, jehož držení ji tíží ve svědomí, rozvrátila by svou rodinu. V tomto případě rovněž může Poenitenciarie dovolit, aby věno podržela, ale předepíše jí jiné skutky kajícínosti.

Ve všech pochybnostech, jež se týkají otázek svědomí Poenitenciarie rozhoduje. Snad se bude zdát, že dnes již není lidí, pro něž by podobné věci mohly být těžkým problémem. To by však byl omyl. Poenitenciarie má stále velikou agendu. Poznamenali bychom ještě, že pojmy čistě náboženské, jako jest spása, hřích, milost, nepozbudou nikdy aktuality. Novodobá filosofie je zahaluje jenom jinými jmény. Ve své povídce „Život ironický“ líčí F. X. Šalda spisovatele, který píše knihy stále s úspěchem, ale pozoruje sám na sobě, že to vše již jest jenom rutina, pozoruje svou vnitřní vyprahlost. Uvažuje o tomto duševním stavu a nemůže proň naléztí jména, až si svůj stav formuluje takto: „Milost odstoupila od něho; tak tomu bylo. Kdyby se byl svěřil se svým stavem některému ze svých současníků, odpověděl by mu v nejlepším případě nějakou nesrozumitelnou pseudofilosofickou řečí. Jediný, kdo by mu byl mohl porozumět, by byl některý starobylý Doktor Angelicus

nebo Subtilis.“ Ztráta inspirace, ztráta milosti není jenom pojmem středověkých mystiků, má i dnes plnou aktualitu. Milost ve smyslu theologickém nemůže ovšem býti ztotožňována s inspirací básnickou. Inspirace jest jenom její analogií. Jde při ní v podstatě o toto: Jak skutkům lidským, jež mohou míti cenu toliko relativní, jako každé lidské počínání, dáti cenu, nekonečnou, jak je „valorisovati“ pro věčnost, pro Boha? To jest základním problémem v učení o hříchu dědičném, o vykoupení člověka Kristem, jenž byl pravý Bůh i pravý člověk, aby spojil v sobě Boží absolutnost i lidskou relativitu. To jest také smyslem učení o pokladu milosti, na němž se zakládá i učení o odpustcích, t. j. prominutí časných trestů za hříchy, je-li ovšem kajícíník ve stavu milosti, nemá-li těžkých hříchů.

Poenitenciarie má celkem podobné složení jako mají Kongregace, až na to, že v čele její kanceláře jest regens z řádu Jesuitů. Mimo to má Poenitenciarie svého datáře, korrektora, pečetníka a kanonistu. Jejými členy jsou dále poenitenciáři tří římských basilik, vybavení zvláštními plnomocenstvími pro udílení odpustků, podobně jako mají v této příčině zvláštní plné moci některé řehole. Velká rada Poenitenciarie se nazývá Signatura Poenitentiariae. Mimo to jest přiděleno tomuto úřadu ještě 6 konceptních úředníků a tajemník. Stav věci, jak jest v určitém daném případě vylíčen, poenitenciarie nepřezkoumává; věří se prosebníkovi. Žádný její akt není již proto důkazem in foro externo.

Poenitenciarie neúřaduje toliko tajně, ale i zdarma. Liturgická a rituální stránka odpustků náleží před forum Kongregace Ritů, po stránce dogmatické náleží učení o odpustcích před forum svatého Officia. Tento úřad bdí jediné nad jejich správným udílením, což jest mezi jiným symbolisováno tímto liturgickým úkonem. Na Květnou neděli v basilice Lateránské, na Popeleční

středu v Santa Maria Maggiore a na Velký pátek u Svatého Petra stojí v těchto katedrálách dřevěná kathedra bez baldachýnu a kardinál Velký Poenitenciář, oděn fialovou kappou, dotýká se dlouhým prutem hlav klečícího zástupu a uděluje při tom plnomocné odpustky. Učení o odpustcích bylo, jak známo, ne sice příčinou, ale bezprostředním podnětem, že povstalo reformační hnutí. I Hus i Luther vzali pohoršení z tak zvaného prodávání odpustků, ze skutečné nebo domnělé simonie při těchto úkonech. Není to nikterak náhodou.

Luther napsal jak známo: „Pecca fortiter, fortius autem crede!“ Tento výrok jest našemu dnešnímu cítění přímo nepochopitelný. Ale lze si jej psychologicky vysvětliti jako reakci proti zdůrazňování nutnosti dobrých skutků, jejichž konání člověka, je-li jinak v milosti posvěcující, zbaví trestů časných a spasí jej. Tento výrok vyšel z upřílišněného pocitu relativnosti všech lidských skutků, které nemohou samy o sobě upokojiti úzkosti člověka vůči věčnosti. Proto víra znamená v očích některých reformátorů víc, než všechny skutky dobročinnosti a pokání.

Katolicism ovšem vždy stál na stanovisku, že víra beze skutků je mrtvá. Ale i tu bylo mravní nebezpečí mechanisace, přílišného účtování s Bohem. Reformace postavila člověka vůči Božímu Majestátu samotného, bez pomoci církve a jejího pokladu milosti, vytyčila nebezpečnou individuální cestu spásy, kdežto katolictví káže spásu jedině ve společenství s církví, jež jest mystickým tělem Kristovým. V tom je typický rozdíl mezi katolictvím a protestantismem. Není podstatným ani tak spor o primát nebo věroučnou autoritu. To vše jsou následky. V podstatě jest to spor duše v úzkostech, jak se spasiti. Pomohou skutky či víra? Katolicism odpovídá: I skutky i víra. Proto není nikterak ná-

hodou, že právě odpustky se staly kamenem úhelným při třídění duchů.

13. Rota, Signatura, Datarie, Apoštolská komora, Sekretariáty a Kardinálské komise pro správu statků Svaté Stolice.

Zbývá nám ještě pojednati o papežských soudech a centrálních úřadech, abychom měli celý obraz kurie. Nemluvíme při tom o úřadech, jež jsou orgánem duchovní správy římské diecése, ani o těch nových úřadech, jež jsou orgánem nového státu, neboť ty nenáleží ke kurii.

Nejvyšší papežské soudy jsou Sacra Rota Romana a Signatura Iustitiae. Tyto soudy na rozdíl od Poenitenciarie vynášejí rozsudky s platností pro foro externo. Rota jest řádný papežský odvolací soud tam, kde první instancí jest biskup. Rota může naříditi obnovení procesu, ale musí jíti o rozsudky soudní. Ve věcech disciplinárních a správních jsou kompetentní jenom Kongregace. V první instanci jest Rota příslušná toliko pro civilní procesy proti sídelním biskupům a proti církevním korporacím, podléhajícím přímo Svaté Stolicí. Dále rozhoduje Rota v takových procesech, které jí papež přikáže prostřednictvím Signatury, jejíž mínění byl dříve vyslechl. Každý může žádat, aby jej Rota soudila již v první instanci, ale Sekretariát Signatury musí toto přání předložit papeži. Takové procesy rozhoduje pak Rota v instanci druhé a poslední. Proti platnosti manželství, jež Rota uznala za platné, mohou býti však čineny další námitky. Tento soud soudí vůbec většinou ve věcech manželských. Rotu tvoří kollegium 12 prelátů-auditorů s děkanem v čele. Děkanát Roty platí za kardinálské místo. Auditory Roty jmenuje papež a vyžaduje se od nich, aby byli doktorem obojího práva. Mezi těmito auditory bývá vždy několik prelátů jiné národ-

nosti než italské. Každý uditore má k ruce úředníka právníka, jímž může býti i laik. Při procesech Roty konají pak službu ještě tito funkcionáři: Duchovní veřejný žalobce, promotor fiscalis, defensor vinculi, obhájce svazku, to jest, buď svazku manželského nebo svazku vzniklého slibem řeholním či svěcením. Mimo to jsou u Roty zaměstnání papežští notáři a personál kancelářský. Rota se skládá z 9 sekcí po třech auditorech; jen v případech zvláště závažných zasedá celé kollegium. Při svou může vésti každý osobně nebo prostřednictvím obhájce či právního zástupce, ale tímto zástupcem může býti vždy toliko jen advokát u Roty pověřený. Jednáním jazykem může býti kterýkoli jazyk světový, ale musí to býti jazyk v celém procesu týž a musí jím jednati obě sporné strany. Skoro celé řízení u Roty jest písemné, takže tu mnoho neplatí výmluvnost, nýbrž právnícká bystrost a učenost a zběhllost v kánonech. Je-li podána žaloba, jsou předvolány obě strany.

Jako při řízení před Kongregacemi jest snaha celý proces redukovati na několik sporných otázek přesně formulovaných. Rozumí se samo sebou, že i tu mnoho záleží na tom, jak se sporná otázka formuluje, čili jak se vyjádří t. zv. dubium. Obhajovací spisy, jakož i obžaloba musí býti tištěny a nemají míti více než 26 stran. Tyto obhajovací spisy musí býti v rukou soudců, zástupce žaloby a defensora vinculi 30 dní před počátkem diskusse. Soud přičiní svoje poznámky ke spisům. Odpověď stran na tyto poznámky nesmí býti silnější než 10 stránek a musí býti doručena do rukou členů soudního dvora 10 dní před novou diskussí. Jen výjimečně je řízení ústní a omezuje se na krátké vysvětlivky. Po diskussí podá každý uditore písemně odůvodněný rozsudek. Diskusse se koná bez účasti stran a obhájců a rozhoduje absolutní většina. Do 30 dnů po vynesení rozsudku musí býti rozsudek uveřejněn a odůvodněn.

Potvrdí-li papež rozsudek, nabývá ihned platnosti, týká-li se rozsudku předchozího.

Od rozsudku Roty v první instanci jest možno odvolat se k jiné její sekci. Snad proto nabyla svého jména, neboť „Rota“ znamená „kolo“. Snad byla tak nazvána proto, že funkce jednotlivých sekcí stále rotují. Jiní odvozují toto jméno od okrouhlého sálu, v němž Rota zasedala.

Signatura Iustitiae jest papežským kasačním soudním dvorem. Má ve svém čele kardinála-prefekta a 7 jiných kardinálů. Sekretářem Signatury jest hodnostář, zvaný Auditor Sanctissimi, jenž má jinak funkci papežského právního poradce. V kapitole o konsistorní Kongregaci jsme se o něm dověděli, že řídí informační proces o kandidátech na biskupství a že do jeho rukou skládají noví biskupové slib poslušnosti vůči Svaté Stoliči.

Signatura se skládá ze dvou prelátských kolegií: z prelátů votantů a z prelátů referendářů. Signatura je kompetentní v těchto případech: Odmítne-li strana soudce Roty pro domnělé zaujetí, dále pak, je-li soudcem Roty zanedbána povinná úřední péče, při námitkách proti rozsudku Roty z důvodů formálních, zákonných nebo skutkových. Signatura může naříditi restitutionem in integrum, to jest, uvedení věci ve stav, jak byly před zahájením procesu. Konečně jest Signatura kompetentní ve věcech manželských, jež byly Rotou odmítnuty, dále pak řeší kompetenční konflikty mezi soudy nižšími a konečně rozhoduje, zda má nějaký proces být přikázán Rotě v první instanci. Od rozsudku Signatury není odvolání.

Apoštolská kancelář nemá již dnes toho významu, jak jsme jej líčili v kapitole o dějinách papežské diplomacie. Obstarává dnes více méně službu kancelářskou a expediční a zejména vyhotovuje dekrety na konsistorní be-

neficia a úřady. Některé dokumenty vyhotovuje podle staré tradice. Jsou to papežské bully, psané gotickým písmem, t. zv. bollatikou, jež se také nazývá *Littera sancti Petri*. Dříve se přivěšovala k bullám pečeť, zobrazující apoštoly Petra a Pavla, mezi nimiž byl kříž a na druhé straně se četlo jméno papežovo. O zavěšování pečeti a o tom, z jakého mají býti materiálu pečeti i šňůra, existovaly předpisy velmi přesné. Nejdůležitější listiny byly opatřovány pečetí zlatou (zlatá bulla sicilská). V čele této instituce stojí kardinál kancléř, který zastává funkci notáře kardinálského kollegia.

Apoštolská Dataria má dnes za úkol zkoumati způsobilost kandidátů pro nekonsistorní beneficia, reservovaná Svaté Stolicí. Nepoužívá Apoštolské kanceláře, nýbrž vyhotovuje si sama své dokumenty. Beneficia, jež propůjčuje Datarie, jsou tato: dignity v katedrálích a kollegiálních kapitulách, pokud jejich propůjčení není vázáno smlouvami se státy, dále pak beneficia reservovaná papeži, to jest taková, která byla uprázdněna jmenováním, přeložením, resignací nebo smrtí kardinála, legáta, nuncia, vyššího kuriálního úředníka nebo papežského domácího preláta. Dále jsou přímo papeži reservována všechna beneficia do šesti měsíců po svém uprázdnění, když jejich držitel zemřel v Římě, mimo to beneficia, jež papež obsadí sám nebo svým delegátem v té formě, že volbu kandidátovu na beneficium prohlásí za neplatnou, novou volbu zakáže, nebo také tím, že přijme resignaci beneficiátovu, povýší jej, přeloží, sesadí, nebo tím, že obsazení beneficia svěří některé církevní instituci. Datarie dispensuje kandidáty na nekonsistorní beneficia od překážek po případě se naskytuvších. Datarie může také způsobiti zmenšení příjmů beneficiátových ve prospěch bývalého držitele nebo některé církevní instituce. Dekrety Datarie podepisuje

kardinál-datář nebo státní sekretář. Dnes má kardinál-datář i určité funkce při správě dvora ve Vatikánském Městě.

Apoštolská komora jest orgánem kardinála-komořího, camerlenga, jenž stojí v čele kollegia prelátů-kleriků apoštolské komory. O funkci cammerlengově jsme psali v kapitole o kardinálech.

Sekretariát brevií a Sekretariát latinských dopisů spojený se Sekretariátem dopisů knížatům má za úkol dávat literárně-latinskou formu důležitým aktům kuriálním. Oba tyto sekretariáty mají po sekretáři a jeho pomocníku a jejich agenda jest velmi značná. Z této kanceláře vycházejí také pochvaly katolickým spisovatelům knih, jejichž dedikaci papež přijal. Jde-li o osobnosti politické, vyhotovuje tyto dekrety Státní Sekretariát.

Kardinálská komise pro správu statků Svaté Stolice se skládá ze čtyř kardinálů, z nichž jeden jest státní sekretář. Sekretářem této komise jest prelát, jinak jsou jejími úředníky laikové. V organizaci této instituce nastane asi změna způsobená rozřešením římské otázky. Tvrdí se, že má býti obnoven úřad správce apoštolských pokladů a že papežský stát bude svoje bankovní transakce vykonávat přímo.

Tím jsme načrtli celkový obraz organizace papežské kurie, jsouce přesvědčeni, že není možno porozumětí plně papežské politice, neznáme-li komplikovaného složení kurie, v níž tak podivuhodně se proplétají „věci pozemské s nebeskými, lidské s božími“. Nikdy nevyloží dobře různé politické zákroky kurie ten, kdo v nich hledá pouhou politiku a nepřihlíží k jejím zájmům duchovním, jež se projevují tak mnohotvárně.

14. Poznámka bibliografická.

Literatura, již jsem používal, je uvedena v kontextu. Kromě toho jsem nahlížel do běžných příruček, sbírek a encyklopedií (Wetzer-Welte, Herder, Hergenröther, Marx, Mercati, Barbier, Bouix, Pinchetti-Sanmarchi, Giobbio, Grimaldi, Lama, Annuario pont. a p.). V druhém díle mi sloužil za základ a hlavní pomůcku Alphons Victor Müller: „Papst und Kurie“ (Perthes Gotha 1921). Müllerovy údaje jsem doplňoval věcmi, týkajícími se Československa a místy i korigoval podle novějších článků, zpráv i osobních zkušeností a poznatků, získaných v Římě. K vyličení církevně politického vývoje u nás po převratu byla mi hlavní pomůckou Kroftova studie v Zahraniční Politice 1925.

OBSAH

DÍL I. UDÁLOSTI A IDEJE

	Str.
I. Náboženství a politika s hlediska kuriálního: Politika a metafysika. — Politický aktivism katolické církve. — Duchovní politika. — Církev a politické strany. — Katolická Akce. Otázka kněžské politiky, zvláště mandátů. — Poslední papežové o politice. — Vliv lateránských dohod	11
II. Římská otázka: Stručné dějiny Církevního státu. — Jeho zánik. — Garanční zákon. — Vězení vatikánské. — Pokusy o smír. — Lateránské smlouvy. — Città del Vaticano. — Italianisace kurie? Církev a Společnost národů. — Rozpory mezi fašismem a papežstvím	30
III. Francouzská rozluka: Gallikanism. — Revoluční ideologie. — Konkordát, revoluce, restaurace. — Zkušenosti s rozlukou. — Rozluka církvi nepřijatelná a rozluka církví tolerovaná	46
IV. Kulturní boj pruský: Pontifikát Pia IX. po stránce náboženské. — Syllabus. — Vatikánský koncil. — Bismarckův Kulturkampf. — Smír za Lva XIII. — Dnešní pruský konkordát. — Dnešní konkordát bavorský. — Alsasko a Lotrinsko. — Před německým konkordátem celoříšským. — Německé Centrum. — Starokatolické hnutí . . .	58
V. Církev v Rakousko-Uhersku a v Československu: Zrušení konkordátu. — Právní stav. — Liberální zákony v Uhrách. — Převrat 1918. — Poměr ke kurii. — Rozhraničení diecézí.	

- Otázka nominační. — Incident Marmaggi. —
Příchod nového nuncia. — Modus vivendi. — Čes-
koslovenský katolický život a jeho tradice. —
Účast Československa na centrální správě církevní. — Historický institut 74
- VI. Přehled života a pontifikátu Lva XIII. a Pia X.: Poměr Lva XIII. k světským vládám. — Vatikánské archivy a čeští historikové. — Neothomismus. — Pius X. — Antimodernismus. — Studium bible. — Francie. — Omnia instaurare in Christo. — Vypuknutí světové války. — Pius X. a císař František Josef I. 88
- VII. Papežství za války a po ní. Pontifikát a život Benedikta XV.: Jeho smírné a charitativní snahy. — Belgie. — Německo. — Rakousko. — Itálie. — Londýnský pakt. — Náš zahraniční odboj. — Dr. Beneš o papežské politice. — Papežství za míru. — Amerika. — Německo. — Francie. — „Papež Panny Orleánské.“ — Palestina. — Anglie a Irsko 98
- VIII. Přehled života a pontifikátu Pia XI.: Jeho život i osobnost. — Pax Christi in regno Christi. — Papež Katolické Akce a papež pacifista. — Universalism ve vzdělání i v šíření víry. — Politika kurie na Dálném Východě. — Konkordát lotyšský, polský a rumunský. — Význam papežského Říma 114
- IX. Unionismus: Unionism v širším a užším smyslu. — Uniáti. — Dějiny unionistických snah. — Význam Československa pro tyto snahy. — Tradice cyrilo-metodějská. — Kulturní význam unionismu. — Analogické snahy v protestantismu. — Světová tendence sjednocovací v křesťanstvu . . 122
- X. Církev katolická a sociální otázka: Encyklika Rerum Novarum. — Raný kapitalism a manchestrovský liberalism. — Sillonisté. — Vědecký optimism a marxism. — Psychologická stránka sociální otázky. — Revise v liberalismu i v marxismu. — Kristus-Dělník. — „Zázraky Antikristovy“ 155

DÍL II. ORGANISACE PAPEŽSKÉ KURIE

Str.

I. Papež: Papežská autorita po stránce sociologické. — Význam obřadů. — Papežská volba. — Papežský ceremoniel a rituál. — Audience. — Tradice o papežích. — Papežova světská suverenita. — Papež římským biskupem. — Papež nejvyšší hlavou církve. — Papežova jurisdikce. — Projevy papežské vůle	175
II. 1. Kardinálové: Jmenování kardinálů. — Kardinálové biskupové, kardinálové kněží, kardinálové jáhnové. — Kardinálská místa. — Ceremoniál a rituál kardinálů. — Kardinálská privilegia. — Volba papeže.	
2. Prelatury: Prelatura řádná. — Prelatura světitelská. — Prelatura dvorní, čestná, titulární. — Prelatura mantellety a mantellonu. — Prelátská kollegia	197
III. Kurie: Kongregace. — Jejich složení. — Jejich úřadování. — Papežské soudy. — Datarie, kancelář, komora, sekretariáty, finanční komise . .	222
1. Kongregace Svatého Officia: Její postavení a kompetence. — Víra a věda. — Privilegium Paulinum. — Hodnota života. — Zednářstvo a tajné společnosti. — Církevní tresty. — Inkvisice. — „Tajemství Svatého Officia“ .	230
2. Kongregace konsistorní: Papežské konsistoře. — Nominace biskupů. — Hierarchie v emigraci. — Konsistorní mlčení	239
3. Kongregace Svátostí: Agenda. — Manželství. — Sakramentarismus	242
4. Kongregace Koncilu: Kázeň v církvi. — Disciplína kněžstva. — Moderní pastore. — Charita a sociální péče. — Kanovníci. — Kurátní klerus. — Synody a koncily	243
5. Kongregace Řeholí: Řehole a řády. — Jejich organizace, tradice a politický význam .	247
6. Kongregace Propagandy: Kompetence Propagandy. — Její ústavy. — Missijní politika. — Civilisace a kultura. — Organizace Propagandy	255

7. Kongregace Ritů: Jednota ritu. — Výjimky. — Blahořečení a svatořečení. — Politický význam ctění národních patronů. — Svatý Václav. — Blahoslavená Anežka Česká. — Ethický význam svatosti	261
8. Kongregace Ceremonií: Ceremoniel papežského dvora. — Papežovi příbuzní. — Papežští ceremonáři	270
9. Státní Sekretariát a Kongregace pro mimořádné církevní záležitosti: Papežská diplomacie. — Její dějinná tradice. — Dnešní její organizace a zásady. — Nunciatury. — Úřadování Státního Sekretariátu a Kongregace. — Kard. Gasparri. — Pacelli	271
10. Kongregace Seminární a Universitní: Semináře a výchovné ústavy církevní. Výchova kleru. — Thomism. — Vědecké komise. — Národní koleje v Římě. — Historie České Koleje a Nepomucena. — Význam římského studia .	293
11. Kongregace Orientální: Její složení a kompetence. — Sovětské Rusko v koncepci Vatikánu: D'Herbigny	301
12. Poenitentie: Kompetence pro foro interno. — Dogmatický podklad této instituce. — Odpustky a reformace	304
13. Rota, Signatura, Datarie, Apoštolská komora, Sekretariáty a kardinálské komise pro správu statků Svaté Stolicе: Jejich kompetence. — Celkový ráz organizace kurie. — Duchovně-politický význam této organizace	309
14. Poznámka bibliografická	314

POLITICKÁ KNIHOVNA

ŘADA I. KNIHA XXII.

DR. ALFRED FUCHS

NOVĚJŠÍ
PAPEŽSKÁ POLITIKA

VYDALO V DUBNU 1930

NAKLADATELSTVÍ

„ORBIS“

PRAHA XII, FOCHOVA 62

VYTIŠTĚNO PÍSMEM ANTIQUA Č. 1.

TISKEM „ORBIS“ PRAHA